

Prabhavati Pariniyam

BY

Voruganti Somasekhara Kavi,

AND

Published by

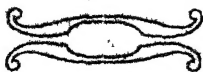
VORUGANTI SREERAMULU,

Son of

Narasappa Garu.

SECOND EDITION 1000 COPIES.

PRINTED AT

SREE LAKSHMI PRINTING WORKS,

Jagannaisapur, Cocanada.

1937.

శ్రీరస్తు.

ప్రభావ తీ ప రిణ య ము.

అను.

సంపత్తిగ్రహణ వాస్తవ్యులును, ధర్మము కన్పింపజేయు వారములును.

ప్రకృతి సర్వభూతకర్తలును సగు.

ఓరుగంటి సోమశేఖర కవిగారిచే

గచ్చియింపబడినది

వారి సౌతుడును, సరసప్పగారి సహాయుడును సగు

శ్రీరాములుగారిచే ప్రచురింపబడి ప్రకటింపబడినది.

శ్రీ లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాల,

జగన్నాథపురం, కాకినాడ.

1937.

Registered copy-right.]

[Price Rs. 1-0-0.]

ప్రభావతీపరిణయవీరిక.

ఈప్రబంధము విశాఖపట్టణమండలమున మాడుగులను జమీందారీగామమునకుఁ బదిమైళ్ళ దూరముననున్న నందిపిల్లియను నగ్రహారమున నివసించియున్న యోరుగంటి సోమప్ప యను సోమశేఖరకవిచే రచియింపఁబడినది. ఈకవి ద్రావిడశాఖాబ్రాహ్మణ్యుఁడు. 'కౌండిన్యగోత్రోద్భవుఁడు, జోగప్ప నరసమ్మతంకుఁ బ్రథమపుత్రుఁడు, కిత్తప్ప రామచంద్రుఁడు సర్వేశ మనువారల కగ్రజుఁడు. క్రీ. శ. 1818 సరియగు బహుధాన్య నామసంవత్సర కార్తీక శు ౧౦ దినమున జననమొంది 85 యెనుబదియైదు సంవత్సరములు జీవించి కొంచెముజబ్బు పడి క్రీ. శ. 1903 శోభకృన్నామసంవత్సరాషాఢ శు ౧౦ ఆదిత్యవారమున నిచ్చటినుండి నందిపిల్లి కేగి ప్రతిపద్దినమున సన్యసించి బిశుకృవారమునాఁడు సిద్ధింబొందెను.

ఈకవి మంచినాహిత్యముగలవాఁడయి మొదట భామకలాపము మొదలగు యక్షగాన కృతుల రచించుచు 'శ్రీకృష్ణలీలావిలాస' మను నొక యక్షగాన కృతిని రచించి క్రీ. శ. 1850 సం॥ ప్రాంతమున మాడుగులు సంస్థానాధీశులగు శ్రీకృష్ణభూపతిదేవ మహారాజుగారి కడ కరుదెంచి యది వారికిఁగృతియిచ్చి. యాసంస్థానాస్థానకవిగా నున్న ముత్రిప్పెగడ ప్రకాశకవితోఁ దుల్యముగఁ దానును గవిత్వముఁ జెప్పనూహతో మెలఁగుచుండెను. ఆకాలమునకుఁ బ్రకాశకవి పెద్దవాఁడును గవిత్వము చెప్పటయందు మిగుల నేరుపరియునై 'నీతారామ చరిత్ర' మను నాటాశ్వాసముల ప్రబంధమును రచించి 'కృష్ణార్జున చరిత్ర' మను ద్వ్యర్థికావ్యమునుగూడ రచించుచుండెను.

శ్రీకృష్ణభూపతిదేవ మహారాజుగారికనాఁడు సంస్కృతహరివంశము పురాణకాలక్షేపము చేయుచున్నతటి వజ్రినాథుని వధావసర

మునఁ బ్రభావతీప్రద్యముల వర్తనములు మిగుల వింతలుగొలుపు నవిగా నుండుటంబట్టి యీకవి యీశకథను బ్రబంధరూపమున రచించిన బాగుండునని తలంచి పురవణ్ణముమొదలగు ననేక వర్ణనములును గొంతకథయును గూర్చి యించుమించు మూఁడువందల పద్యముల దనుక రచించి, చిన్నప్రబంధముగాఁ బూర్తియైనపిమ్మట నమ్మ హారాజునకు నంకితము గావించు తలంపుతో మిగిలిన గ్రంథమును రచియించుచుండెను. అప్పుడు ప్రకాశకవి పెద్దవయసు వాఁడును, బ్రాధ్యుడును, సంస్థానకవియైనై యున్నందునఁ; బిన్నవయసువాఁడును, సామాన్యకవితా ధోరణిగలవాఁడును, యక్షగాన కృతిని రచించుచు వాఁడును, వైదికియునగు నీతనిని గౌరవింపక నీతనకవిత్వమునఁ దప్పులుపట్టుచుఁ దరికిఁ జేరనీయక తిరిమి వేయుచుండుటచేఁ బ్రకాశకవి రచించిన సీతారామ చరిత్రముమీఁదను ద్వ్యర్థిప్రబంధముగు కృష్ణార్జున చరిత్రముమీఁదను దనకవిత్వమును రాజాదరింపఁడని నిశ్చయించుకొని ప్రకాశకవి రచించుచున్న కృష్ణార్జున చరిత్రముకన్న గొప్ప కావ్యము రచించి రాజనమ్మానముఁ బొందనూహించి “రామకృష్ణార్జునచరిత్ర” మనుత్వ్యర్థికావ్యమును రచియింప నారంభించి ప్రభావతీ పరిణామము నొకమూలఁబడవేసెను.

ఆ 1860 సంవత్సర ప్రాంతమునఁ బ్రారంభించిన రామకృష్ణార్జునచరిత్రమును త్వ్యర్థికావ్యము పూర్తియగునప్పటికిఁ దనకంటె గొప్పకావ్యమురచించెనను సమూయ ప్రకాశకవికి మనమున నతిశయించి యీతని కవిత్వమున దోషములనెన్నుచు సంస్థానమునఁ గాలుపెట్టనీయక తఱుమఁగొట్టించె. ఈకవి యాసంస్థానకవితో వైరుధ్యము సంపాదించుకొనెననియు, నీగ్రంథమునుసీమహారాజునకుఁగృతియీయఁబోనుఁగదనియు నిశ్చయించుకొని యచటనుండి వెడలి విజయనగరసమీపముననున్న తాళ్ళవలభః గ్రామవాస్తవ్యులును, నలమూడ విజయనగర

తాణాలకు నధిపతులునునగు శ్రీపూసపాటి నారాయణరాజుగారి నాశ్రయించి కృతిపతి నామాంకితముగా “రామకృష్ణార్జున నారాయణీయ” మని యీకృతికిఁ బేరిడి క్రి. శ. 1877 సరియగు సీత్యర సంవత్సర మాఖ శుద్ధ పంచమీదినమునఁ గృతియొసంగె. ప్రకాశకవియుఁ డన యణువది యైదనయేఁట (1873 సంవత్సరము మేనెల 11 తేది) శ్రీ ముఖ సంవత్సర వై శాఖ శుద్ధ ౧౪ భానువారంబున స్ఫటికరోగంబున మాడుగులయందే కీర్తి శేషుండయ్యెను.

శ్రీకృష్ణభూసతి దేవమహారాజుగారు క్రి. శ. 1875 సంవత్సరము డిశంబరు నెల ది 25 తేదీకి సరియగు యువ సంవత్సర మాగళ శిర బ ౧3 శనివారము రాత్రి పరలోకగతులయిరి.

రామ కృష్ణార్జున నారాయణీయ కృతిపతి క్రి. శ. 1902 శుభ కృత్సంవత్సర ప్రాంతమునఁ గాలధర్మమునొందెను.

ఈకవి మాడుగులు విడిచి వచ్చిన పిదప ఆ 1870 సంవత్సర ప్రాంతమున హేలాపతి పరిణయమనెడు కుబ్జావివాహమును మూండా శ్వాసములు గల మఱియొక చిన్న ప్రబంధముగా రచియించి చోడవరమున డిప్యూటీ తహశీలుదారుగానున్న న్యాయవతి నరసింహ స్వామి పంతులుగారికిఁగృతి యొసంగె. ఇందలి పద్యములు చాలదనుకఁ బ్రభావతీ పరిణయము లోనివి. ఇప్పుడు నాకుదొరకిన హేలాపతి పరిణయము వ్రాత ప్రతియందలి యాశ్వాసాది పద్యము తేఱు కారణముననో చించి వేయఁబడినవి. 1. కి. ఆశ్వాసముల తుది పద్యములు వ్రాయఁబడి యుండలేదు; కృతి పతి వంశావళియులేదు. కథాప్రారంభము నుండిమాత్రమే కలదు.

ఆ 1880 సంవత్సర ప్రాంతమున (విక్రమ సంవత్సరమున) రామాయణకథ నయిదాశ్వాసముల పద్యకావ్యముగా రచియించి

“సరసభూపాలరాజీయ” మను వేరిడి రామకృష్ణాద్వైత నారాయణీయ కృతిపతియగు పూసపాటి నారాయణరాజుగారి పుత్తుడు సరస దుండు భూపాల రాజుగారికిఁ గృతి యొసంగె, తండ్రియఁ గుమా నుభిన్నకృతులకుఁ గల్గెనను, ఏకకర్తృకములగు కృతులకు నధిపతుల గుటచేఁ దత్కృతులయందలి వంశావళులు భిన్నపద్యములతో రచియిం పక జనకుని కృతిలోని పద్యములే పుత్తుని కృతియందు నునిచె. పూర్వ కృతములైన ప్రభావతీపరిణయములోని పద్యములఁగొన్నిటిని, హేలా వతీపరిణయములోని పద్యములఁగొన్నిటిని దీనియందుఁ జొనిపె.

ఆ 1882-83 సంవత్సర ప్రాంతమున బరంపురము డిప్రెక్టుకోర్టులో చీకటి, తర్లా, తెక్కలి లోనగు జమిందారుల పక్షమున న్యాయవా దిగాఁ బనిచేయుచు విశేషద్రవ్యము నార్జించి దానధర్మము లాచరించి వదాన్యుడని పేరువడసి రామశతకమును, జానకీపతిశతకమును నను చిన్నపుస్తకములను జెప్పి కవులయెడ మిగుల నాదరము గలవాఁడయి గంజాముడిప్రెక్టు ప్రాంతమున మిక్కిలి ఖ్యాతివడసిన శ్రీ జయంతి కామేశంపంతులు F. A. B. L., గారి యొద్దఁగొంతకాలము నివసించి చిన్నయస్సూరిబాల వ్యాకరణమునందలి సూత్రములకును, నుదాహరణములకును బద్యములువాగ్గిసి యాయనకుఁగృతియిచ్చె. కామేశం పంతులుగారు ఆ 1885 సం॥ ప్రాంతమున మృతిఁబొందిరి.

ఆ 1892 సంవత్సరప్రాంతమునఁ డత్తాద్రవ్యమునునొక చిన్నవేదాంతగ్రంథమును రచియించి విశాఖపట్టణ వాస్తవ్యులగు శ్రీగోడే గజపతిరావుగారికిఁ గృతియిచ్చె.

ఆ 1899 సం॥కు సరియగు వికారి సంవత్సర భాద్రపదమాసమునఁ గాకినాడకు వచ్చి ప్రభావతీ పరిణయ మను నొక ప్రబంధము నిచ్చట నెవ్వరైనఁ గృతిగాఁ గైకొనువారుగలరా? యని యారసి

తానుదెచ్చిన * శిథిలమగు తాటియాకులపత్రిని జూపింప వందలి పద్యములు నేనును నిచ్చట మఱికొందఱు పండితులును జడవిచూచి గ్రంథప్రాశస్త్యమునకు నలరి స్రస్థావశమునఁ గృతిపతియగు రాఘనాహేబు శ్రీపైఁడా వెంకటచలపతిగారికిఁదెలుప నాశ్వయుజశుద్ధప్రతిపద్దినమున 1899 సం॥ అక్టోబరు ది 5 తేదీ గురువారమునఁ దత్కృతి స్వీకారమునకు నంగీకరించి పంశావళిలోనగునవి రచియింపనామోదించె. నాఁడు మొదలు 1901 సంవత్సరము జనవరి ది 25 తేదీగనుక నాలుగుమాసములిచటనే నాయొద్దనుండి పంశావళియు నాశ్వాసవిభాగము నాద్యంత పద్యనిర్మాణమును నిందుకకథాసందర్భమునుమాత్రము గావించి మాఖ శుద్ధప్రతిపద్దినమున విద్యత్సామంత విభాముఖమునఁ జదివించి కృతిపతి కంకితముగావించె. నాఁటిసభాముఖమున, జదివిన ప్రథమాశ్వాసమంతయు సభ్యులువిని యశ్యామోదపరవశులైరి. అగంపూర్ణ కథాసందర్భాధికములుగల శేషాశ్వాసములు మూఁడును గృత్యులకితసంసిద్ధికై క్రమముగ వినిపింపబడియె. తదనంతర మేడెనిమిది మాసములు దక్క (శోభకృన్నామ సంవత్సరాషాఢశుంఠ) 1903 సం॥రం జూలై వఱకుఁ కవియిచటనే యున్నందునఁ దద్గ్రంథమును సావకాశముగా విమర్శించి వ్యాకరణ దోషములును, గావ్య దోషములును వీలగునంత దనుక దొలంగించి సందర్భాధికములను గవ్యభీష్టాను సారముగ నాకుదోచిన పగిదిసవరణఁ గావించినాఁడ. నాఁటికిఁ గవిశరీరమునఁగొంతజాడ్యము ప్రవేశించుటంజేసి కవి స్వగ్రామమగు సందిపిల్లికిఁ బ్రయాణమైచనియె. ఏడవ జూలై 10 తేదీ బ ౧ శుక్రవారపర్యంతము పజీవుఁడై యుండి, నాఁడుసన్ద్యసించి వారముదినము లాశ్రమాంతరమునందుండి జూలై 15 17 తేదీ బ ౭ శుక్రవారమున సిద్ధింబొందె. తాని యాంధ్రీకవిచరి

* తాటియాకులలో, పురపక్షసము మొదలు ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నల వివాహ సర్వంతము నాశ్వాసవిభాగము లేక పరుసగఁ బద్యములు చెప్పబడియున్నవి.

త్రమును మూడవభాగమందు, నెవ్వరో తెలియనివారు తెలిపినందున
 “రామకృష్ణార్జున నారాయణీయ, నరసభూపాలరాజీయాది గ్రంథ
 ములు రచించిన సోమశేఖరకవి నూఱుసంవత్సరముల నాటివాఁడు”
 అనునది సరియగునదికాదు. ఆ 1818 సంవత్సరమున జననముఁగాంచి
 1903 సంవత్సరము జూలై నెల ది 17 తేదిదనుక నెనుబదియైదు సంవ
 త్సరములు జీవించెను.

ఈకవి రచించిన రామకృష్ణార్జున నారాయణీయ, నరసభూ
 పాలరాజీయముల వంశావళులలోని పద్యములు కొన్ని యప్పుడు రచి
 యించినట్లే తుదలు మార్చి ప్రభావతీపరిణయ వంశావళియందును
 జూనిపె. పైపుస్తకములు నాకప్పుడు దొరకనందున నీభేదమును గని
 పెట్టఁ జాలనైతి. రామకృష్ణార్జున నారాయణీయ ద్వితియాశ్వాసము
 లోని. “ఉ. సంతసమొప్ప” యను వసంతఋతు వర్ణనపద్యమును.
 తృతీయాశ్వాసములోని. “నీ. వాలుఁగన్నులవాని” యను నాయక
 వర్ణనపద్యమును, హేలావతీపరిణయ, నరసభూపాల రాజీయములోని
 పెక్కులు పద్యములును జరకాలమక్రిందట వ్రాయఁబడిన ప్రాంత
 తాటియాకులప్రతియగు ప్రభావతీపరిణయమునందు గానంబడుచున్నవి.
 ఈపద్యములన్నియు నీకవియే రచించినవి యగుటంజేసియు, ప్రభా
 వతీ హేలావతీ పరిణయములు తొలుత సుప్రసిద్ధములుగాక యొక
 మూల బడియుండినవి యగుటంజేసియుఁబ్రతిచోటను నవీనకల్పము
 లను జేయఁజాలకయో, పూర్వకల్పనములంగల లోభాతిరేకమున జేసి
 యో యాగ్రంథములోనివి యీగ్రంథమునందును, నీగ్రంథములోనివి
 యాగ్రంథమునందును మార్పుచువచ్చెనని తోచుచున్నది. ఇట్లనే
 పూర్వము మహాకవియగు తిక్కన సోమయాజులు నిర్వచనోత్తరరామా
 యణియలోని కొన్ని పద్యములు భారతమునంబెట్టె. భారతపూర్వభాగ
 ములోని కొన్నిపద్యములు దాని యుత్తరభాగమునఁ గొంతమార్చియు.

జూనిపె. రామరాజభూషణుడు వసుచరిత్రములోని పద్యములను నరస భూపాలీయములోనికి ద్రిప్పె. ఈకృత్యము కవులకు సామాన్యముగా వాడుకయై యుండుటజేసి యీకవికే నిదియొక గొప్పదోషముగాఁబరి గణింపఁదగదు.

ఈకవి ప్రభావతీపరిణయకథసంస్కృతహరివంశమునుండి గ్రహించినట్లుమాతోఁజెప్పినను ప్రభావతీప్రద్యమునుకావ్యము దెనుగున రచియింపఁబడియుండుటజేసి దేనినుండి తీసికొనఁబడియె ననికొందఱికిఁ సందేహము పొడమును. గాన దాని నిటఁ గొంత వివరించెను. సూర నార్యుడు ప్రభావతీప్రద్యము కథ హరివంశములోనిదని మొదట నెచ్చటను జెప్పియుండలేదు. గ్రంథాంతమున, గీ. అఘహరణ హరివంశ కథాశ్రీయంబు | నాత్మపుత్ర గుణస్తవనాకితంబు | నైన యీకావ్య మునకుమహాప్రసిద్ధి | యిచ్చుఁగావుతఁ గరుణ లక్ష్మీశ్వరుండు. అని యొకపద్యము గానవచ్చుచున్నది. దీనిరచననుబట్టిచూడఁగా నిది ప్రక్షిప్తముగాఁ దోచుచున్నయది. ఈవిషయమెట్లున్ననుప్రభావతీప్రద్య మ్ములకథహరివంశములో నిదే యగుట సిద్ధముగదా? ఈకావ్యము నీకవి చూచియుండియు నేమి విశేషమును జెప్పటకై ప్రభావతీపరిణ యమును మరల వ్రాసెను? చూడకయే సంస్కృతమునఁ జెప్పఁబడిన కథయందలి చమత్కృతికి నలరి కావ్యమును జేయదొరకొనెనా? యని యాలోచింపఁగా-సంస్కృతమును, బింగళి సూరనార్యుని ప్రభావతీ ప్రద్యముమును గ్రామముగాఁ జదివినవారికి, నెట్టనామాత్యుడు హరి వంశమునఁ జెలిఁగింపక విడిచిపెట్టిన యీకథకుగ్రహించి కొంతకల్పించి కొన్ని వర్ణనములఁజేర్చి మృదుమధురములగు పదములతో జాతీయములం గూర్చి కావ్యముగాఁ జెప్పఁదలంచినట్లు పొడకట్టుచున్నది. కావునను, ప్రభావతీప్రద్యము వ్రాతగంధము చూడుగుట గ్రామమునకుఁ బదిమైళ్ళు దూరముననున్న నందిసిల్లివంటి పల్లెటూరిలో భారతాదినుప్ర

సిద్ధగ్రంథములే దొరకుట యబ్బురముగా నుండుచోట నిట్టి యులభ్యప్రబంధ మెట్లులభింపగలదు? మఱియు నీప్రబంధ మచ్చుపడి యిరువదియొడ్లకుమించలేనుగదా! కావునను, ఈకవిప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న మును జూడకయే సంస్కృతమునుజూచి యందలిముఖ్యకథను మాత్రమే గ్రహించి వర్ణనములనుజేసి చిన్నప్రబంధముగారచియించియుండె నని తోచుచున్నది. ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందలి కథాకల్పనమునుగాని పర్ణనాంశములనుగాని యాకవి గ్రహించి వ్రాసినట్లు గ్రంథమువలన నేమియుఁ గాపఁబడమింజేసి మరల రచియించుటవలన దోషమేమియు లేకున్నను, బ్రసిద్ధగ్రంథ మొకటి పూర్వమున నుండఁగా దానినిజూచి యిదివ్రాయుటయవసరకృత్యమగుటచేఁ బాఠకులకు సీరసభావముగలు గకుండుటకయి యింతవిమర్శింపవలసె.

ప్రభావతికథహరివంశములోనిదని సోమశేఖరకవియుఁజెప్పలేదు; కాని, యిది యేదియో యొకపురాణ కథలోనిదని తెలియుటకై “ శు కయోగీంద్రుండు పరీక్షున్నరేంద్రునకు నిల్లనియె ”నని ప్రత్యాశ్వాసా ద్యంతములను నుడువుటంజేసి యిది పూర్వకథ యని తెలిపిన వీలు గలదు. ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమున. క. ఏనుం బిత్తుపూజన నా । చే నై న ట్టెదియెనఁ జేయఁగవలయున్ । గానఁ గృతియిచ్చి మేగిని । పై ని లుపుడు నతనికీర్తిఁ బరమేశుకృపన్. వ. అని నిశ్చయించి ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నంబు ముగ్గురుంజైన యమరామాత్యునిపేర నంకితముగా రచి యింపఁగడంగి ” యని యొకచోటను, “వ. అక్షయకీర్తిఁ భవాభివృద్ధి యగునట్లుగా నేనునమర్పింపబూనిన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నంబునకుఁ గథాశ్రమంబెట్టిదనిన ” అని మఱియొకచోటను వచనముల బుద్ధిపూర్వ కముగా “ హరివంశ ” మను పేరువిడిచి గ్రంథాంతమునఁ గృతివతి వర్ణనపద్యములకడ. గీ. ఆఘహరణ హరివంశకథాశ్రయంబు ” అని యుండుటచే రచననుబట్టియిదిప్రీత ప్రము గావలయు; కానిచో, మొదట

విడుచుటకును దుదినుంచుటకును నేదియో కారణముండవలయునని శక్తిం పఁదగియున్నది.

ఈరెండుగ్రంథములకు మూలమగు సంస్కృతహరివంశకథను గావ్యముగా రచియించుట కెవరెంతదనుక గ్రహించినదియుఁబాఠకులు తెలిసికొనుటకై హరివంశములోని శ్లోకములఁ గొన్నిటి నిందుదాహరించెద.

హరివంశము విష్ణు పర్వము అధ్యాయము ౧౫౦.

జనమే జయః—

శ్లో. వజ్రినాథవధం హ్యుక్తం నికుంభవధకీర్తనే । తస్మై కాతూహలం శ్రోతుం పృషాదాద్భవతో మునె ॥౩॥ వైంశంపాయనః । **॥ అవధ్యతాం సదేనేభ్యో వవే దావస సత్తమః । పురం వజ్రపురం నైవం సర్వరత్నమయం శుభమ్ ॥౩॥ వజ్రినాథోఽథ దుష్టాత్మా వరదాసేన దర్శితః । పులస్య చాత్మనశ్చైవ జగద్బాధితు ముద్యుతః ॥౧౩॥ మహేంద్ర మబ్రవిద్ధత్వా దేవలోకం విశాంపతే । అహ మిశితు మిచ్ఛామిరైలోక్యం పాకశాసన ॥౧౪॥ తతః సపితరంగత్వా కశ్యపం దానవోబ్రవీత్ ॥ యథోక్తం దేవరాజేన తమువాచా ధ కశ్యపః ॥౧౫॥ సత్యేష్యతైకరిష్యమియధాన్యాయం భవిష్యతిత్వం తువజ్రపురపుత్రౌపసగచ్ఛసమాహితం ॥౧౬॥ ఎవముక్తేవజ్రినాథః స్వమేవభవనంగతః । మహేంద్రోపియయాదేవో ద్వారకాం ద్వారమాలినిమ్ ॥౧౭॥ గత్యాచాంతర్నితోదేవో వాసుదేవ మథాబ్రవీత్ । వజ్రినాథస్యపృత్యంతం తమువాచ జనాదకనః ॥౧౮॥ తతోగతో దేవరాజో వాసుదేవేన సత్కృతః । వాజిమేధేవ సంప్రాప్తే పనుదేనస్య భారత ॥౧౯॥ తస్మిన్ యజ్ఞే వరకమానె పృవేశాధః సుగోత్రమా । చింతయా మాన తు ర్వీకా దేవరా జాద్యుతాపుభా ॥౨౦॥ తత్యయజ్ఞే వరమానె నునాశ్చ్యే ననటస్తధార మహర్షీ తోషయామాన భద్రినామేశి నామతః ॥౨౧॥ తతోహంసాన్ ధార్తరాష్ట్రాక్షా దేవలోకనివాసినః । ఉవాచ భగవాన్ చక్రిః సాంత్యయిత్య సురేశ్వరః ౩౬ భవంతో భాగవతో స్మాకం కాశ్యపాదేవ పక్షిణః విమానవాహా దేవాసాం సుకృతీనాం తద్దేవచ ౩౭ ఇతి...అధ్యాయః.

అధ్యాయః ౧౫౦—వైంశంపాయనః. శ్లో. తే వాసవపతయః శుక్రిత్యా హంసా వజ్రపురం యయూః పూర్వోచితంహిగమనం తేహం తత్ప్రసరధిప ౧ హంసాః పరి చితాం చకురస్తాంతతక్ష్పారుహాసినిమ్ సఖీం శుచిముఖీ చక్రీ హంసీం రాజసుతాం

చనా 12 పృథ్వీమూస్యా ద్యనా ర్తా మమహస్థికులోద్భవః అత్యంతజైరీదైత్యానా
ముద్వేజనకరోహిణిః 3౫ ఆసురాణాం స్త్రీయోవృద్ధాః కథయంత్యామయా శ్రుతాః
పృథ్వీమూస్య యథాజన్మపురస్తా దపిమేశ్వరం 3౬ యథాచ శేన నిహతో బల
వాన్ కాలశంబరః హృదిమేవ తేనీత్యం పృథ్వీమూస్య ఖలుసత్తమే 37 హేతుః
సనాస్తి స్వాత్మేన యథా మమసమాగమః దాసీతవాహం సఖ్యాన్వైదూలీం త్వంచ
విసర్జయే 38 * కథంచిద్వర శాండిల్యా తైలపుత్రాన్వయః శుభాసఖీ నటశ్చైవమయా
ద్విష్టోమునిదత్తవరఃశుభః 49 కామయాపీచ భోజ్యశ్చ త్రైలోక్య నృత్యసంమతః
కురూయాత్కుత్తరాన్ వీర కామ్యుద్వీగముపచ 50 వజ్రినాభః ఉపాయస్సజ్య
తాం హంసి యేనేహ సనటః శుభే ఆగచ్ఛేన్మమభద్రం తే డవియం పక్షినందిని 57
లేహంసా వజ్రినాభేన కార్యహేతో ర్విసజితాః దేవేంద్రా యాన కృష్ణాయ
శశంసుఃసర్వమేవతత్ 58 అథోక్షజే పృథ్వీమూ నియుక్త వ్రతక్రిమణి పృథ్వా
పత్యాశ్చసంసగే వజ్రినాభసధేతథా 59 నదేవీరమయాం సమాశ్రిత్య సంధిధాయ
హరిర్బలమ్ నటవేషేణ భేమానాం ప్రేషయాదూన బారత 60 పృథ్వీమూస్య నాయ
కం కృత్వాసాంబం కృత్వావిమాషకమ్ పారిపాశ్వే గదంవీర మన్యాక్ ధైమాగ
వ్రధేవచ 61 వారముఖ్యానటీః కృత్వాతత్పూర్వసదృశంతదా తద్దైవభద్రం భద్రస్య
సహాయాశ్చ తథావిధాన్ 62 పృథ్వీమూసీహితం రమ్యం విమానం తేమహాధాః
జగ్ము రాయవ్య కార్యాధికం దేవానా మమితోజసామ్ 63 ఇతి... అధ్యాయః

అధ్యాయః 152 శ్లో తతఃసనన్వతే తత్ర వరదత్తోనటస్తథా స్వపురే పురవా
సీనాం పరంవాసక్ం సమాదధత్ 3 రామాయణం మహాకావ్య ముద్దేశం నాటకీకృ
తమ్ జవ్యవిష్ణురమేయస్య రాక్షసేంద్ర వధేష్వయా 4 లోమపాదో దళరథ ఋశ్య
శృంగం మహామునిమ్ శాంతా మానాయయామాస గణికాభిసహావఘ 5 రామలక్ష్మ
ణ శత్రుహ్నా భరతశ్చైవ భారత ఋష్యశృంగశ్చ శాంతాచ తథారూపైర్న హై
కృతైః 6 తత్కూలజీవినోపృథ్వా దావవా విస్మయంగతాః ఆచక్షుశ్చ దేహం వైరూ
పతుల్యత్వ ముచ్యత 7 సంస్కారాభి నయా లేహం ప్రిస్తావానాంచ గౌరణమ్
దృష్వాసర్వే ప్రవేశంచ దానవావిస్మయంగతాః 8 లేరక్తా విస్మయాన్నేదు రసురాః
పరయాముదా ఉత్థాయాత్థాయ నాట్యస్యవి శేషేషు పునఃపునః 9 దదుర్వస్త్రాణి
కుష్టాశ్చ గైవేయం పలయానిచ హారాన్మనోహరాంశ్చైవ హేమవైడూర్య భూషి
తాన్ 10 పృథగధేక్షు దత్తేషు శ్లోకైస్తే కుహపుర్నటాః అసురాంశ్చమునీంశ్చైవ
గోత్రైరభిషేరసి 11 ప్రేషితం విజ్రినాభస్య శాఖాసగరవాసిభిః నటస్యదిక్పయాసన్య
సరేంద్రాగమనంతదా 12 * తత్రోహంసీ పృథ్వాపత్యాః సఖీపాహాపృథ్వాపతీమ్
గతాస్మి ద్వారకాంరమ్యం దైమగుప్తామంది తే 81 పృథ్వీమూస్య మయాదృష్టో

విద్యోగచారలోచనః ధర్మకర్మకథితస్య మయాతవ శుచిస్మితే 82 తేనహ్యష్టేనకాల
 క్షృ కృతఃకమలలోచనై అద్యప్రసోషనమయే త్వయా హ సమాగమః 83 తదద్యరూచి
 రశోగిణి తవప్రియసమాగమః సహ్యోశ్చనతిభాషంతే మిథ్యాశ్చేమకులోద్భవాః 84
 తతఃప్రభావతీహృష్టై హంసీంతా మిమమబ్రవీత్ ఉపతాసి మమావాసేన్యప్రమహా
 సి సుందరి 85 త్వయాహం సమితావాసే ప్రప్రమిచ్చామి కైశవమ్ నిస్సాధ్యసా
 భవిష్యామి త్వయాసహ వివంగమే 86 హంసీ తగ్ధేతి చోవాచ సఖీం కమలలోచ
 నామ్ ఆయశోహచ తద్ధమకం ప్రభావ్యత్యా విహంగమా 87 విశ్వకమః కృతే
 తస్మిన్ హమ్యక్ పృష్టే ప్రభావతీ సంభాషంతకారాః ప్రప్రమన్న గమనక్ష
 మమ్ 88 తస్మిన్కృతే సంభాషే కామమానయిశుం యయా ప్రభావతీ మమజ్ఞాప్య
 హంసీవాయుసమాగతౌ 89 సాగత్వా భ్యాగతాహంసీ ప్రభావతీ మథాబ్రవీత్ ఆ
 భ్యేతిరాక్ష్విణేయోసా వాశ్యసాధాతలోచనై 90 ప్రప్రమన్నా నీమమానంతు దద్యశే
 మాత్యమాతృవాక్ భ్రమరై రాశృతంవీరః సుగంధమృమదఃసః 91 నిలిత్య తత్ర
 మాల్యేచ భూత్వా మధుకరస్తదా ప్రభావత్యా నీయమానై విదితాదన్ః ప్రతాప
 వాన్ 92 ప్రవేశితంచ తన్మాత్యం స్త్రీభిమన్సుకరాయుతమ్ ఉపసీతం ప్రభావ
 త్యై స్త్రీభిస్తద్భ్రమరావృతమ్ 93 ఆదిమాలెచ విన్యస్తం ప్రభావద్యా జనాధిప
 భ్రమరాస్తై యయుఃసౌమ్య సంధ్యాకాలేహ్య వస్థితే 94 సజైమప్రసవోవీరస్తైః
 సహయైర్విహీనతః కణోన్తృతై ప్రభావర్యా నిలిత్య శనక్తైః 95 తతఃప్రభావతీ
 హంసీమువాచ పరజాంపరా నుష్యచ్చుతపూణః చంద్ర సమీక్ష్యాతిమనోహరమ్ 96
 సఖిగహ్యంతి మెంగాని ముఖంచ పరిశుష్యతి ఔష్మక్యం హృదిచాతీప కోయంవ్యా
 ధిరసాః 97 దధద్విగుణహృత్సుక్య మసౌపూణన్ నికాకరః నవోదితః శీతరశ్మిః
 సంవిహరోహ్యతిపిరియః 98 నద్యస్తపూర్వోహిమమా శుగ్రిమా త్రేణకాంక్షితఃఆనలో
 ధూమనులేంగాని స్త్రీస్వభావస్య ధిక్ఖలు 99 కల్పయామి యథాబుధ్యా యదిసా
 భ్యేతి మేడిరియః కుముద్వతి గతుమాగన్ హగమిష్యామ్య కించనా 1000 * *
 ఇతి...అధ్యాయః.

ఆధ్యాయః 153 శ్లో ప్రసోపమదకంమాకాషికం ర్వదనస్యవరాననై సాశ్వ
 సంత్యజ్యంతాభీరు దానః సాధ్యసుగృహ్యతామ్ 9 నకాలమివపశ్యామి భీరుభీరుత్వము
 త్సౌజయాచా మ్యైషంజలింకృత్వా పాప్తకాలం నిబోధమే 10 గాంధర్వేణ ఇవా
 హేన కురుష్యానుగ్రిహంమమ దేవ గాలాసురూపేణ రూపేణానుత్తమాసతి 11 ఉప
 స్సృశ్య సతోజ్ఞామో మణిస్త జాతవేదనమ్ జాహావనమయేవీరః పుష్పైమకంత్రా నుతి
 రయక్ 12 జగ్రిహాధక రంతస్యా పరాభరణధూషితమ్ చక్రేపద్మక్షిణంచైవ తింమ
 ణిస్తం హుతాశనమ్ 13 ప్రజిహ్వాల సతేజస్వీ మానయన్నయ్యదాత్మజమ్ భగవాక్

జగతఃసాక్షీ శుభస్యా ధాతుభస్యచ 14 ఉద్దిశ్యదక్షిణాంవీరీ విపాశాం యదుఃసం
 సః ఉవాచ సంసీం ద్వారస్థా తిష్టేవాంరక్షపక్షిణి 15 తస్యాంపుణమ్య మూతా
 యాం కామస్తాం చారులోచనమ్ గృహాయ దక్షిణేహ సైనినామకనోత్తమ్ 16 * *
 శక్రకేశవయోహాంసాః కుమారాణాంవచోత్మనామ్ కేమేసహపృభావత్యా పృ
 మ్మ క్షాసురూపయా 27 రాతౌరాతౌ మహాతేజా ధాతౌరాష్ట్రేభిఃక్షితం
 తైర్నివజృపురేసాంనైర్వసద్భి ర్వాసవాజ్జయా 28 వ్యాప్తంపునటాంస్త్రాశ్చనవిదుః
 కాలమోహితాః దివాపి రాకణేయస్తు పృభావద్యా నృపాలయే 29 తాసాం యాదవ
 నారీణాం స్పృహయం త్యసుర స్త్రీయః వజ్జినాభస్యతు భౌతాసునాభోనామ
 విశుగ్రతః 33 దుహివృవ్యయంచనృపరే తస్యరూపగుణాన్వితమ్ ఏకా చంద్రవతీనా
 మ్న గుణవత్సథ చాపరా 34 పృభావత్యాలయం తేతు పృజతఃఖలునిత్యదా ద పృ
 కాతేతు తేతతౌరతిస్తాంపుభావతీమ్ 35 దధ్యదుగ్ధదసాంపాచ విద్యామభ్యస్యతేశు
 భేతా పృద్యుమేత్రిన సహితా పృష్టే భేమనందనా 43 పృచ్ఛనం మాయయావీర
 కాష్ఠిణామాయినాశ్చుప గాంధర్వేణ విహాసేనతాప వ్యురిబలార్ద్రసా 50 పాణిం జ
 గృహాతుర్వీరా మంత్రోపూర్వం సతాంప్రియా చంద్రవత్సా గదఃసాంబో గుణవత్సా
 తు కైశవిః 51 కేమికే సురకన్యాభి ర్వీరానై యదుపుంగవాః మర్గమాణా స్త్వను
 జ్ఞాంతేశుకృకేశవ యోస్తతా 52* * ఇతి ౬ధ్యాయః

అధ్యాయః 155 * * శ్లో పృభావతీ తదాపుత్రం సుఖవేసదృశంహితః
 సర్వోయావసంసంప్రాప్తం సర్వజ్ఞత్వంచ భారత 19 మాసమాత్రేణ సుఖవే దేవీ
 చంద్రవతీస్య చంద్రపృభవతి భ్యాతం తనయం సదృశంపితుః 20 సదృశ్చయోషనం
 ప్రాప్తంసర్వజ్ఞత్వంచ భారత గుణవత్సపి పుత్రంచ గుణవంత మనిందితమ్ 21
 యువానా వధ సదృస్తా నన్వశాస్తార్థ కోవిదా ఇంశోపేంసృ పృసాదేవ సంస్మతా
 యదువర్ధనా 22 హర్తృపుష్పే వర్ధమానా దృష్టవై యదునందనాః ఎంశోపేంద్రే
 చ్చయూవీర సాన్యధత్యవధాత్యతామ్ 23 నివేదితాచ్చ సంభాంతై రైతైరా
 కాళరక్షిభిః వజ్జినాబాయ వీరాయ త్రిష్టపజయైశ్చ 24 విధార్య సర్వగృహ్యం
 తాం మమైతే గృహాధర్షకాః ఇత్యువాచాసురవతిర్వజ్జినాభో దుశ్శసదః 25 తతః
 సైన్యం సమాజ్ఞప్త మనురేంద్రేగా ధిమతా ఆచారయా మాస దిశః సర్వాంకురుకులో
 ద్వనా ౨౬ గృహ్యంతా మిశుబధ్యంతా మిటివాచస్తవస్తతః ఉచ్చేరు రనురేంద్రస్య
 శాసనా దరిశాసినః 28 తచ్చురత్వా కృత్తత సైమం మాతరః పుత్రవత్సలాంః రురుదు
 స్తాయదంతోన్యద పృద్యుమ్న! సమాసాబృహితే 28 మాత్రేష్ట జీవమానేషు స్థీరేష్యసా
 ను సర్వధా కింకారైత్యాః కరిష్యంతి సర్వధా భద్రీనుస్తవః 29 పృభావతీ మథా
 వాచ పృద్యుమ్నా విక్షణాంక్షితా పితౌతవ గదాపాణిః పితృవ్యాన్ పితృస్తవ 30
 భౌతరత్నైవతే దేవి జ్ఞాతయశ్చతధాపరే ఏతే పూజ్యశ్చ మాన్యాశ్చ తవాద్ధే ఖలు

సర్వధా 31 భగిన్యాపుచ్చ భద్రంతే కాలోయం ఖలుదారుణః మంగళం సహమానా
నాం యుధ్యతాం విజయోమ్యుగ్రః 32 దానవేంద్రాదయోహ్యోతే యోత్స్యంతేన్మ
ద్యుధైః కిమత్ర్యా మసాంభిః సర్వైశ్చకాంతర స్థితైః 33 పృథాపతీ రుదంతీ
తుపృద్యుమ్నముద మబ్రవీత్ శిరస్యంజలి మాదాయ జానుభ్యా పతితాక్షితా 34
గృహణ సస్త్రా మాత్మానం రక్షకత్యేరిబర్హణ జీవకపుత్రాంశ్చ తారాంశ్చ దృ
ష్టాసి యదునందన 35 ఆర్యాం న్యవర వైదర్భీ మనిరుద్ధం చ మానద స్వైత్యైతానామ్
క్ష యాత్మానం వ్యసనా దుమర్దన 36 దుర్యోధనా పరోదత్తో మునినామంధితామ
వైభవ్యరహిదా హృద్యా సీవపుత్రా భవిష్యసి 37 * * * ఇది ఆధ్యాత్మికం.

ఆధ్యాత్మికం 156 * * తంపాంచజన్యకదైవ సృత్యాత్మజ్ఞం మహాబలమ్
దృష్టాం పృథుదితా లోకా విశేషే జేంద్రలేశవా ॥ ౧౫ ॥ తస్యచక్రం కరేయూతం
కృష్ణచ్చందేనభారత । తురసేను సహస్రాం దైత్యసంఘమలాంతకమ్ ॥ ౧౬ ॥ తస్మై
మోచాచ్యుతమతః శత్రునాశాయ భారత । నమస్కృత్వాసురేంద్రాయ నమస్కృ
త్వా మహాత్మనే ॥ ౧౭ ॥ వజ్రినాభస్య తత్కాయా దుచ్చకర్త శిరస్తదా । నారా
యణమతోన్మక్తం దైత్యానా మనుషశ్చతామ్ ॥ ౧౮ ॥ గదఃసునాత మనధీ ద్యుత
మానం రణాజితే । హర్మ్యపృష్ఠే జిహ్వాంతం రణదృష్టం భయినకమ్ ॥ ౧౯ ॥
సాంబః సమరమభ్యుస్థా లసురా వరమర్దినః । నినాయ నిలిశితైర్బాణైః పేరీతాధిప
పరిగ్రహమ్ ॥ ౨౦ ॥ నివంబస్తు హతేవరే వజ్రినాభే మహాసురే । జగామ షట్
పురం వీరో నారాయణ భయార్దితః ॥ ౨౧ ॥ నిబహిక్షతే రిపా తస్మిన్ వజ్రినాభే
దురాసతే । అవతీర్ణా మహాత్మానా హరీ వజ్రపురం తదా ॥ ౨౨ ॥ లబ్ధ పృశమనం
వైష చక్రతుః సురనత్తమా । సాంత్యయామానతుత్తైష బాలవృద్ధం భయార్దికమ్ ॥
౨౩ ॥ వజ్రినాభస్య తద్రాజ్యం చతుర్థా చక్రతు స్మృతః । విజయన్య చతుర్భాగం
జయంత తనయస్యతు ॥ ౨౪ ॥ పృద్యుమ్నస్య చతుర్భాగం రాక్తి జేయమతస్యచ ।
చంద్రపృథస్యద దతుశ్చతుర్భాగం జనేశ్వర ॥ ౨౫ ॥ కోట్యశ్చతసోగ్ర గాగ్రమాణా
మధికాస్తా విశాంపతే । శాఖాపురసహస్రం చ స్థితం వజ్రపురోపమమ్ ॥ ౨౬ ॥
చతుర్థా చక్రతుస్తత్ర సందృష్టా శక్రకేశవా । కంబళాజినవాసాంసి రత్నాని వివి
ధానిచ ॥ ౨౭ ॥ చతుర్థాచక్రతుర్వీరా వీరవానికేశవా । తతోభిక్షితాస్తేపీరా
రాజానో వాసవాజ్ఞయా ॥ ౨౮ ॥ దేవదుందుభివాద్యే నన్యపవిష్టుపదీజతైః । స్వయం
శక్తేణదేవేన కేశవేనచ ధీమతా ॥ ౩౦ ॥

ఇతి శ్రీమహాభారతే, హరివంశాంతర్గత విష్ణుపర్వణి, వజ్రినాభపథే షట్పద
చాళదీపిక శతతమోధ్యాయః॥

1. ఇందుగఁడు వజ్రనాభుని దుర్నయంబు శ్రీకృష్ణున కెఱింగింప ద్వారకకువచ్చి తద్వనోపాయంబు నాలోచించి యరుగునెడ వసుదేవుండు వాజిమేధంబునేయువాతఁ తెలిసి యందులకయ్యిరువురు సరిగిరి. అచ్చటికేభద్రుండను నటముఖ్యుండువచ్చి చూడవచ్చినవారిని గొన్ని నాటకంబులాడి తనిపినందులకు శ్రీకృష్ణప్రభృతులు సంతసించి వజ్రనాభుని వధించుటకు నిదియ యుపాయంబని యోజించి ప్రద్యుమ్నాదుల రానియోగించి “మీరునటరూపములఁ దాల్చి వజ్రపురసమీపమున నాటకములాడఁబొండు; మీవృత్తాంతమును వజ్రనాభుండువిని తననగరంబునఁ గూడ నాటకములుప్రదర్శింపరమ్మని మిమ్ములరప్పించును; దానఁ గార్యంబు సిద్ధించు” ననీ యాజ్ఞాపించి, హంసంబుల రావించి “ప్రభావతికిఁ బ్రదిస్యమ్మునిరూపగుణంబులఁ దెలిపి వానియందనురాగంబు గలుగఁజేయుఁడు, దేవరహస్యంబగుటచే దీనిని వెలిపుచ్చు నీయకుఁడు” అని రాయబారంబుపంపిన హంసవచనంబులఁ బ్రభావతి ప్రద్యుమ్మునియందు మనసుదగిలి వానిరాకకు నిరీక్షించుచుండె. వజ్రపురసమీపమునకుఁ బ్రద్యుమ్మునాటకసంఘము వచ్చియాడుచుండ, వజ్రనాభుండావాతికవిని వారినిదనపురంబున వాటకములు ప్రదర్శింపరప్పించి మయునిచే గొప్పనాటకశాలను నిర్మింపఁజేసి యందుఁ గుటుంబ బంధుమిత్రసమేతముగా రామ గంగానతరణదినాటకములఁ గాంచి వారికి విశేషబహుమానములనిచ్చె. నాటక ప్రదర్శనసమయమునఁ బ్రభావతి చెలికత్తెవలనఁ బ్రద్యుమ్ము నెఱింగి గుణరూపవిశేషంబులఁగని సంతృప్తి నొంది వానినెటులైన నిటకుఁ దోడ్కొనిరమ్మని వేడినఁ బ్రభావతితోరికను నెఱవేర్చుటకై కామరూపుండగుప్రద్యుమ్ముండు తుమ్మెదయై ప్రభావతికిఁ గొనిపోవు పూవులంజొచ్చి యంతిపురంబుఁ బ్రవేశించి గాంధర్వంబున నామెంబెండ్లియాడి యధోష్టసుఖంబులనుభవించుచుఁ బ్రభావతిచెల్లెండ్రకుఁ గూడఁ బ్రద్యుమ్ముని తమ్ములనిట్ల వివా

హంబుగావించి యందఱు నిష్కళేవినోదంబులనోలలాడుచుండిరి. అంత, నంతఃపురవాతఃనంబులు కృమముగ వజ్రినాభుండెఱింగి తోక్కదొడ్కిన త్రొంచుకరణి రోషఘూర్ణితమాససుండై వారింబట్టి పల్లార్ప సైన్యముంగొని యుద్ధంబునకు సన్నద్ధుండుగాఁగా, బృద్ధ్యమ్ముండు వానిసీచమడంచి కాలుపుధిగనిపె. ఇంద్రోపేందురీవృత్తాంతంబెఱింగి వచ్చినంతసేచి పృద్ధ్యమ్ముని పుత్తుండగు ననిరుద్ధునికే (ప్రభావంతునికీ) బట్టంబుగట్టి నిజసగరంబులకరిగిరి. అని సంస్కృతహరి వంశమున నీకథ యాఱుధ్యాయములలో 374 శ్లోకములలో విపులముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది.

2. ప్రభావతీ పృద్ధ్యమ్ముమునః—మీఁదికథనఃతయుగ్రహించి నడుమ మేఘునందేశముభంగి నుకసందేశమనునంతరకథను గొంతకల్పించి సుందరములగు వర్ణనములతో హృద్యములగు మృదుమధుర పదార్థ చమత్కారములతోఁ గావ్యముగా రచియించెను.

3. ప్రభావతీవరిణయమునః—వజ్రినాభునిబాధలందుండెడు శ్రీకృష్ణునికెఱిగింప నతఁడు హంసలచే రాయబారంబుగావింప నుపాయంబుచెప్పింపిన, నతండట్లానరించి దానిధలితులు శ్రీకృష్ణునకుఁ దెలిపెను. కృష్ణుండు పృద్ధ్యమ్ముదుల నాటకులై వజ్రపురంబున కేగి నాటకములఁ బ్రదర్శింపుడు” అనినియోగించిన వారట్లుకావించి ప్రభావతీ ప్రభృతులఁ బెండ్లియాడి పుత్తులుబడసి తన్నిమిత్రమునఁ బొడమిన కయ్యంబున వజ్రినాభుని దునిమి తత్పులకుఁ బట్టంబుగట్టె. అనెడి యందలిముఖ్యకథమాత్రమే గ్రహించి వర్ణనములతోఁ బ్రబంధముగా రచియించె.

ఇంతచిత్రముగు నీప్రభావతీపృద్ధ్యమ్ములకథను నెఱ్ఱన హరివంశమునఁ దెనిగింపక విడుచుటకుఁ దగినకారణమేమియుఁ దెలియకున్నను బెక్కండు పెక్కువిధములఁ దలంచుచున్నారు. అందుఁ గొందఱుః—

1 బా)హ్యణియగు రాక్షసస్త్రీకిని క్షత్రియుడగు యాదవపురుషున కును ననవర్ణవిలోమవివాహము చెప్పబడియుండుటవలన నీయది లోక శాస్త్రవిరుద్ధ మని తెనిగింపకమానియుండునని యనుచున్నారు; కాని, భారతము నాదిపర్వమున శుక్రనిందనయగు శర్మిష్ఠను యయాతికిచ్చి శుక్రుడే స్వయముగా వివాహమును గావించినట్లు నన్నయభట్టారకునిచేఁ దెనిగింపఁ బడియుండుటంజేసి యట్టివివాహములు లోకశాస్త్రదూష్యములు కానేరవుగదా? 2. సీతిబోధకమగుకథకామింజేసి విడువఁబడి యుండనోవునని కొందఱనుచున్నారు. అట్లేని, దుర్మార్గులగు రాక్షసులనేమాయోపాయముచేతనైనను వధించుటకన్న మిక్కుటంబగుసీతి లేదు; కావున, నిదియునింద్యమముకాదు. 3. ఈకథయందుఁ బ్రకృతకాలప్రసతకములగు నాటకములఁ బోలు నాటకములు ప్రదర్శింపఁ బడినట్లు చెప్పఁబడియుండుటచే నెఱ్ఱనామాత్యునికాలమునకు (పదుమూడవశతాబ్దమునకు) హరివంశమున నీకథ చెప్పఁబడియుండక తదనంతరమునఁ గల్పింపఁబడియుండ నోవునని కొందఱనుచున్నారు. అట్లందుమేని వాల్మీకిరామాయణమునఁ బెక్కుచోట్ల నాటకములాడినట్లును, స్త్రీనాటకసంఘములుగూడఁ గలిగియున్నట్లును జెప్పఁబడియున్నకతంబున సీభాగము కల్పితమనుటకు వలనుపడదు. 4. సంస్కృతమహాభారతమాదిపర్వము 68 నఱువదియెనిమిదవయధ్యాయమున శకుంతలో పాఖ్యానమును, 75 డెబ్బదియయిదవయధ్యాయమున యయాత్యు పాఖ్యానమును వ్యాసమహర్షిచే రచియింపఁబడియె. వానిని నన్నయభట్టారకుడు తెనిగించుచు, మూడవయాశ్వాసమున ముందుగయయాతి చరిత్రమును, నాలుగవయాశ్వాసమున దానిపిమ్మట శకుంతలాచరిత్రమును రచియించెను. ఇట్లు రచియించుటకు నన్నయకులభించిన ప్రతిలో సీనిధముగనే యున్నదా? బుద్ధిపూర్వకముగా నిట్లుమార్చి రచియించెనా? వ్యత్యస్తముగా రచియించుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి? కథలకు సందర్భ

మెట్లుపోసంగును? వ్యాసరచితమగు కథాక్రమము యథార్థమైనదా? నన్నయకథాక్రమము యథార్థమైనదా? మఱియు, భీష్మపర్వముననున్న భగవద్గీతలాంఛనమున రచియింపఁబడకపోవుటచేతను, ఉపనిషత్తులను నామమున వ్యవహరింపఁబడుచుండుటచేతను, భారతము పెక్కుతడవలు రచియింపఁబడినదిగా భారతముననేముండుటచేతను, రచనారీతియు నవీనగ్రంథితముగాఁ గానంబడుటచేతను వానినితదనంతరకవులెవ్వరోరచి యించి గ్రంథప్రాప్త్యమునకై భారతమునఁ జొనిసి వ్యాసప్రొక్తమని ప్రకటించియున్నారని గొందఱుఁహించుచున్నారు. కాని, నన్నయాయులు తెనిగింపక విడిచిపెట్టినంతమాత్రమున నవియెల్ల నూతనకల్పితములనుటకుఁ బాత్రములుకావు. పూర్వమునఁ బేర్కొనఁ బడినకారణముల నాలోచించుటయుచితము. ఎఱ్ఱరామాయ్యుడు హరిశ్చంద్రములలోని మట్టు రాసురవధ బానుమతీ హరణకథ లోనగు ననేకకథల నిందువిడచిపెట్టి యున్నాఁడు. అవియన్నియు నూతనకల్పితములనందగునా? నన్నయ తిక్కనాదులవలెనే యెఱ్ఱనయుఁ దనకు నిష్ఠములగు కథలఁ దెనిగించి యన్యములవిడచి పెట్టెను. ఆహేతువుచేతనే సూర్యనామాయ్యుఁడీ కథను బ్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును పేరుతోఁ గావ్యముగా రచియించె. సోమశేఖరకవి యీవిషయమెఱుంగక యందలిముఖ్యకథనుమాత్రమే గ్రహించి వర్ణనములం జేర్చి ప్రకృతగ్రంథరూపముగా రచియించె.

ఈప్రబంధమున—1. పురము. 2. నది. 3. ఋతువు. 4. చంద్రోదయము. 5. సూర్యోదయము. 6. ఉద్యానవనము. 7. జలకీర్తి. 8. మోహము. 9. వియోగము. 10. మంత్రము. 11. దౌత్యము. 12. పుణ్యోదయము. 13. యుద్ధము లోనగు వర్ణనములు కావించఁ బడినవి.

మ. పురవారాశిమహీధరర్తుశశభృశ్చుషోదయోద్యాన పు
మృగరకేళిమధుసానమోహనవియోగక్షేమయానస్వయం

వరపుష్తోత్సవమంత్రదూత్యరణదోర్వైక్రాంతిసంకీర్తనా
కరమష్టాదశవర్ణనాన్విపముతత్కావ్యబుభవ్యంబిలక.

అని పూర్వోక్తములు పదునెనిమిది వర్ణనములు కావ్యములరచి
యింపవలయునని కావ్యాలంకారచూడామణి ప్రభృతులనియమముఁ
గానించె.

శ్లో. ఏతానియత్రనర్ణ్యంతే తస్మహాకావ్యముచ్యతే
ఏషామష్టాదశానామైః కైశ్చిదూనమషీవ్యతే.

అని ప్రతాపరుద్రీయమునఁ బదునెనిమిది వర్ణనములుగలది మ
హాకావ్యమనియుఁ నందుఁగొన్ని వర్ణనములు లేకున్నను మహాకావ్యమే
యగుననియు నియమించె.

ప్రాచీనమతమున వ్యంగ్యము ప్రధానముగాఁగలదియే యుత్తమ
కావ్యమని చెప్పఁబడియున్నది. “శ్లో. ఇదముత్తమమతిశయిని, వ్యంగ్యే
వాఛ్యాద్ధ్వనిర్బుధ్నేః కథిత” మ్మహాకావ్యప్రకాశయందును; “శ్లో. వా
ఛ్యాతిశాయివ్యంగ్యంయ-దుత్తమద్ధ్వనిరేవసః” అని కావ్యదర్పణము
నందును జెప్పఁబడియున్న కతమున ధ్వనిప్రధానముగాఁగల కావ్యమే
యుత్తమమనదని చెప్పదగియున్నది; కాని, యష్టాదశవర్ణనములు
గలిగియున్నంతమాత్రమున నదియుత్తమ కావ్యమనిచెప్పరాదు. వ్యంగ్య
ము (ధ్వని) ప్రధానముగాఁ జేసికొని కావ్యమురచించుచు నందుఁ
బురసింధునగబుతుచుద్రాసూర్యప్రభృతుల వర్ణింపవలసినదని యాలం
కారికులమతము; కాని, శుష్కవర్ణనములు పదునెనిమిదికావు వేయి
నూటపదునెనిమిదియున్నను నదియుత్తమ మహాకావ్యముకానేరదు.

ఇప్పుడు సామాన్యముగా మహాప్రబంధములని చెప్పెడివానిలో
నొకటిరెండుమాత్రముతప్ప, మిగిలినవన్నియు మనుచరిత్రమును, విశే
షముగాఁ జరిత్రమునుజూచి వానియూదలి వర్ణములవంటి వర్ణన

ములును, పద్యములవలన పద్యములును రచించి మాదిమహాప్రబంధము, ఇందలివర్ణనములఁ జిత్తగింపుడు. అనిచెప్పుచు నుప్పొంగుచుండెడివారే పెక్కండుగిలరు ! కాని, మాగ్రంథమున చిక్కడ నీవిధముగా ధ్వన్యర్థము స్ఫురించుచున్నది యని చెప్పెడువారిని సామాన్యముగా నేనుజూడలేదు.

ప్రబంధములను గ్రంథముగాఁ జూచుచురాఁగా మొదటదేవతాస్తుతి. సుకవినుతి. కుకవినింద. కర్తృస్వప్నమొండె, నాహ్వనమొండె. వంశావతారము. వృత్త్యంతములు. ఇవిసామాన్యములుగదా ! పిదప, 1. పురవర్ణనమునమేడల, ఏనుఁగుల, గుఱ్ఱముల, వణించునెడల నతిశయోక్త్యశ్చులతో మేడలభిరములు మేఘమండలమునుదాటి యున్నవనియొకరనఁగా, మఱియొకరుచంద్రమాండలమును దూసిపోయినవి యనియనును. ఈయంకారములచేతనే వ్యంగ్యమును గ్రహింపవలయును. అన్యములగు 2. నాయక. 3. నాయిక. 4. వన. 5. నాయికానాయకులచక్షుఃప్రీత్యాదులు. 6. విరహము. 7. దౌత్యము. 8. సూర్యాస్తమయము. 9. చీకటి. 10. చంద్రోదయము. 11. చంద్రిక. 12. చంద్రమన్మథాదులయుపాలంబము. 13. మఘవానము. 14. కోడికూఁత. 15. చంద్రాస్తమయసూర్యోదయములు. 16. జలకీర్తి. 17. వనవిహారము. 18. దోహదము. 19. పుత్రోత్సవము. మొదలగు వర్ణనములు సర్వప్రబంధములయందును సామాన్యముగనించుకభేదముతో నొక్కటేవిధమునఁ గానంబడుచున్నవి. తెలుఁగుదేశమునఁ గొన్నిమండలములలోఁ బుష్పలావికలు లేకున్నను దమరు చూడని పుష్పలావికావర్ణనమును మానినవారులేరుగదా? ఇట్టివర్ణనములు నేకములుస్వయముగాఁ జూచియెఱుంగనివి యొకరి గ్రంథముమండి గ్రహించి మార్చివ్రాసినవిగాక స్వకల్పితము లెల్లగును? తిక్కనసోమయాజులు స్వప్నవృత్తాంతమును జెప్పఁగా నదియేమో విశేషమని

పెక్కండోమాళ్లముసనే యనుగమించి. మఱి కొందఱు జపముచేసి కొనుచున్నప్పుడు గూడ స్వప్నవిధముగాఁ గొంచెముకనులకు మైకము గమ్మియున్నప్పుడీశ్వరుఁడు నీకృతినాకిమ్మని యడిగినట్లును వ్రాసి కొన్నారు. ఇవి యెంతదను? యదార్థములై యుండును? ఇట్టివెట్లు లన్నియు గతానుగతికములు; కాని, యదార్థములుకావు. వసుచరిత్రమునకు బిదపఁ బ్రబుధములరచించిన వారిలోఁ బెక్కండో వసుచరిత్రమువలెనుండవలెనను నూహతో నాపద్యములనంటి నడకగల పద్యములును, ఆకల్పనలమార్చి విహవములఁగావించిన కల్పనలునుజేర్చి తమది పిల్లవసుచరిత్రమను ప్రఖ్యాతిని బడసియున్నారు. కొందఱు సూరకవిచెప్పిన కవిజనరంజనమును బిల్ల వసుచరిత్రమనుచున్నారు. కొందఱు రసికజనమనోభిరామమును బిల్ల వసుచరిత్రమనుచున్నారు. మఱి కొందఱు చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటకవిరచించిన యామిసీపూర్ణిలకా విలాసమును (ఇప్పుడు తునిలో నచ్చుపడినది గాక పంశుద్ధమగు ప్రతి వేటాకటికలదు) బిల్ల వసుచరిత్రమనుచున్నారు. వసుచరిత్రమునకుఁ బూర్వమురచియింపఁబడినదైనను శైలినిబట్టి తపతినంవరణోపాఖ్యానమునుగూడ నట్లేయనుచున్నారు. శబ్దరచనావిశేషముచేతను, గల్పనాసామ్యములచేతను వసుచరిత్రముతోఁ దుల్యములని యుహించుచున్నారే కేని, యర్థచమత్కృతిచేతను, భావగాంభీర్యముచేతను వసుచరిత్రముతో సామ్యమును జూచుకొనుచున్నవారు. కారు. అంభాభావలోని ప్రబంధములెల్ల నించుమించుగా నొక్కటేవిధముగఁ గానబడుటంజేసి బాలకలభ్యాసముకొఱకు వరువడి చూచివ్రాయు రీతిని గల్పనలదొంగిలి యవయవములమార్చి నిఘంటువులదగ్గఱనిడు కొని వలయుపదములనేర్చి ఛందోబద్ధముఁ గావించుమాటలమూటలను గవిత్యమనఁజనునా ?

శ్లో. విత్వంజాయతేక్త్రా, వర్ధతేభ్యానయోగశః

తస్యచారత్వనిష్పత్తౌ, పుష్పత్తిస్తుగీయసీ.

అని కావ్యదర్పణమునను; శక్తిః=పుణ్యవిశేషః, నవనవప్రతి
భేత్వచ్యుతే. శక్తిః, అభ్యాసః, పుష్పత్తిః త్రితయం కావ్యసాధనమ్.
అని యలంకార శేఖరమునను జెప్పినవడువున శక్తియు, సభ్యాసమును,
పుష్పత్తియు నను నాముదాయక హేతువు లేక జల్లుపదములచేఁ బద్య
ములనల్లుదుఁ బూర్వగ్రింథములలోని కల్పనలులోనగునవిగ్రహించుచు
గొప్పకై గ్రింథముచెప్పనెడల గ్రింథచార్యము విత్తచార్యమువలెనే
దిద్వత్కవిరాజఃస్ముఖమునఁ గొఱుతపడి హాస్యాస్పదుఁ డగుటకంటె
నవయశము వేలగు తదుగదా?

మ. బరువైతోఁచుకుటుంబరక్షణకుఁ గాఁ జూల్కొలి చింతన్నిరం
తరతాళీదళసంపుటప్రకరకాంతారంబునందర్ధపుం
దెరువాటులైగఁగొట్టి శద్ధవిలసద్విజ్ఞాతచార్యకీయా

విరసుండై కొఱుతంబడుంగుకవి పృథ్వీభృతసమాపక్షితిః.

అని మసుచరిత్రము.

పింగళి సూరనామాత్యుఁడు కళాపూర్ణోదయమునఁ దనకథా
గల్పనాచమత్కృతియు, రచానై పుణ్యమును, సర్వగౌరవమును ననన్య
సామాన్యములుగాఁ గనఁబఱచుటంజేసి యాంధ్రభాషావాఙ్మయమున
కీడియొక రత్నాలంకారమై యొప్పుచుండెనని నిశ్చయముగాఁ జేప్పందగి
యున్నది. కాళిదాసుఁడు మేఘనందేశమును జిన్నకావ్యముగారచియిం
చినను సందలి నిరుపమానప్రతిభకుఖండంతరపండితులు సై నము నలరి
మిగులశ్లాఘించుచున్నారు. గ్రీకు, ఫ్రెంచి, యింగ్లీషులోనగు భాషల
యందెట్టి స్వతంత్రకవిత్వమునుజెప్పు నిరుపమానకవిత్వరులు పెక్కండ్రు
గలిగియుండుటంబట్టిగో వారాంధ్రమున నొకటి రెండు కావ్యములు
తప్ప మిగలినగ్రింథములయందలిది కవిత్వమేకాదనియు, నాంధ్రమున
నితదనుక విజముగఁగవియనఁ దగినవాఁడు పుట్టనేలేదనియు జెప్పు
చున్నారు. అట్లే కవిదితమైగణనాతీతమగు గ్రింథవారాశిగల సంస్కృ

తభాషయందుధ్వని నిరూపణమున “నొకటిరెండుకావ్యములు, ఒక రిద్దఱుకవులు” నని వక్కానించె. ఇంక నితరభాషాగ్రంథముల లెక్కయెక్కడ?

ప్రకృత గ్రంథకలపయిప సోమశేఖరకవి ధ్వని ప్రధానముగాఁగల యత్యుత్తమ కావ్యరచనముఁ గావింపఁ గలవాఁడని చెప్ప సాహసింపను; కాని, శ్లేషలు యమకములు మొదలగు శబ్దాలంకారములతోఁ బ్రబంధములు రచించు మధ్యకాలకవులకుఁ దీసిపోవు వాఁడుకాఁడని నేనుజెప్పఁగలను. అమరము నానార్ధరత్నమాలలోనగు కొన్నిసంస్కృతకోశములును, గొన్నిసంస్కృతకావ్యములును, మనుషుచరిత్రాదియాంధ్రప్రబంధములును నీకవికి జిహ్వగ్రమున నాట్యము చేయుచుండును. కొన్నికల్పనలు స్వయముగా నూహించు సామర్థ్యము గలదు. సామాన్యముగా నేపద్యముఁ జెప్పఁబూను కొన్నిను శ్లేషయో యమకమో లేకుండ నల్లెడు సభ్యాసముగలవాఁడుకాఁడు. ఈకవికి శ్లేషలకు శబ్దాలంకారములకు బుద్ధినడుచునట్లుగా నర్థాలంకారములయందు సామాన్యముగా బుద్ధిచొరఁబడదు. కావ్యములలోఁ జదివినదితప్ప సంస్కృతవ్యాకరణమునఁ బరిచితిలేదు. చిన్నయసూరిబాలవ్యాకరణమును బద్యములుగా రచించినను సామాన్య ప్రయోగములకంటె మించిన యాంధ్రవ్యాకరణమును దెలిసినట్లు గానంబడదు. అలంకారవిషయము లగొందపరిచితిగలదు.

ఈకవిసామర్థ్యము తెలియుటకై తత్కృతగ్రంథములలోని

పద్యములఁ గొన్నిటినిందుఁ బొందుపఱచెద.

1. ప్రభావతీపరిణయము. ఇందలిపద్యములిటఁ జేర్చనక్కఱలేదు.
2. హేలావతీపరిణయము, కుబ్జావివాహము.

ఉ. సంతసమొప్పుఁ దోసెను వ ♦ సంతము మంజులకోకిలస్వనా
కాంతము కోరకప్రకర ♦ కాంతము బంధరగానశోభితా

శాంతము సర్వమంగళ ని ♦ శాంతము మోచితయాసమాని నీ
స్వాంతము ధూతసత్పథిక ♦ శాంతము పుల్లలతాంతశాంతమై.

3. రామకృష్ణార్జున నారాయణీయము.

శా. చావప్రాభవ బాణసంచయ లస ♦ చౌర్యాప్తి చేమించుత
ద్లోపగ్రామణి కృష్ణుగన్గొని మహా ♦ గోదాగ్రదైత్యాభివి
క్షేపప్రాజ్వలశక్తి మార్గమిచట ♦ సిద్ధిచెరండంచునా
భూపుంజూచినత త్తి తిత్తిదశులీ ♦ పోల్కి మహాతాపవ్రస్తా .
4. సరపభూపాలరాజీయము.

ఉ. భూరిగుణాధ్యుడై న గురు ♦ భూపతిఁగాఁగదలంపుమాతృభో
శ్రీరమణీలలామయగు ♦ సీతనుమాతనుగాఁదలంపుమీ
సారతరంబరణ్యమును ♦ స్వస్థలిఁగాఁగను మెల్లభంగులన్
దారకబుద్ధివీరకవ ♦ నన్ధలికింజనురాముఁ గొల్వగన్.

అయోధ్యాకాండ.

5. చిన్నయసూరి బాలవ్యారణము. వద్యకావ్యము.

సీ. పృథమయుఁగయి యొక్క ♦ వట్టితరంబులై
వరఁగు విభక్తిక ♦ పృథ్వయములు
నల్లనుత్తమ పురు ♦ ప్తేక వచనములు
దద్ధర్మభూతపృ ♦ ధమ పురుషము
లేక వచనములు ♦ బ్రాకటాశీరధ
కములొనడుతవర్ణ ♦ కములనంత
రాధకశతృతు ♦ ద్యర్థచేదర్థకం
బులుఁ దానునేనులు ♦ వలెప్రభృతులు
ధరదుృత ప్రకృతికములై ♦ తనరు; మఱియు
మృగిలినవియెల్లఁ గళలన ♦ మిథయుఁచుండుఁ

గ్రామముతోడ నుదాహరణముల విడుదు
బాలురెడమెచ్చు గామేశ వండితార్య.

సంజ్ఞాపకచ్ఛేదము.

కృష్ణలీలావిలాసము. తత్త్వాదగ్రము ననుగ్రంథములు నాకు
దొరుకమింజేసి యిందుదాహరింపఁ బడవయ్యె.

కృతి స్వీకారము.

ఈకృతిపతి యీకృతిని స్వీకరించునప్పు డీవట్టణమున నున్న
శ్రీపెద్దిబొట్ల పూర్ణయ్యపంతులుగారు General Deputy Collector.
మొదలగు గొప్పయ్యద్యోగస్తులును, శ్రీదవాన్ బహదూరు దురుసేటి
శేషగిరిరావు పంతులుగారు B. A. B. L. High Court Vakils.
మొదలగు న్యాయవాదులును, విశాఖపట్టణవాస్తవ్యులగు శ్రీమాన్
పరవస్తు భట్టనారాయణస్వామి యయ్యవార్లుగారు లోనగు విద్యార్థుల
మఱులును, శ్రీదివాకర తిరుపతిశాస్త్రిగారు లోనగు పండిత కవివరు
లును, వేదశాస్త్రసంపన్నులగు ననేకవిద్యార్థులును, ననేక కవి
వరులును బంధుమిత్రులగు ననేకులు గొప్పవత్తులును సభాసదనము
నలంకరించియుండఁ గృతిపతియు సభామధ్యముననుండి వచ్చువారి నుచి
తగౌరవముల నాదరించుచుండ శ్రీకాశ్యకూరి నారాయణరాట్కవివ
రులు ప్రత్యక్షబాహుటపాంచాలశయ్యలతో రాగములమార్చి సభ్యు
లకానందంబుప్పొంగ శ్రావ్యముగాఁగృతిని జదువుచుండ, సకలతంత్ర
పారజ్ఞులగు శ్రీకప్పగంతు రామశాస్త్రిలవారు పద్యములయందలి
శ్లేషాద్యర్థములను భావములను దేటమాటలతోఁ దెల్లంబుగఁ జెప్పు
చుండఁ గృతికతయు నేనును వారిచెంగటనుండి కవిహృదయమునం
దందు విశదపఱుచు చుండ రాత్రియెనిమిది గంటలకుఁ బ్రథమాశ్వా
సము వినిపింపఁబడియె. గృతిపతి కృతికతను జాంబూనవాంభవముల
తోడనుఁ బుష్పమాలికలతోడను నలంకరించి యేనూటపదునాల్గితో

బహుశఃకరించె. ఆశీర్వాదములతోడను గరతాశస్వనులతోడను నాటిస
భముగిసినతోడనే కవిపరుని మంగళవాద్యముల తోడను గరదీపికానికర
ములతోడనుమహానైభవములతోనూరేగించి యానందింపజేసిరి. కృతి
పఠనాంతరమున నర్ధతాత్పర్యముల సభ్యులమనములను రంజింపజేసి
శ్రీకృష్ణగంతు రామశాస్త్రులవారిని నూటపదునార్ల తోఁ బూజించెను.
సభ్యుల వీనులకువిందుఁగొలుపునట్లు గ్రంథపఠనమునుఁ గావించిన శ్రీ
కాళ్యగురి నారాయణరావుగారి కుచితసత్కారముల శౌరవించుటయే
గాక “గ్రంథపఠనదత్తుకాస్య” యను బిరుదాంకితమగునొక బంగారు
పదకముతోఁగూడ నానందింపఁ జేసెను.

ఈగ్రంథమును గవయిచటికిఁ దెచ్చినదిమొదలు ముద్రణాంతము
దనుక వ్రాయుటమొదలగు కృత్యములకు నాతోనెల్లప్పుడు విశువక
యండి యది దిద్దుటకును, టీకవ్రాయుటకును సన్నఁ బ్రోత్సాహపర
చుచు గ్రంథమును బూతిఁగావింపఁ జేసిన శ్రీనేదునూరి రంగయ్య
పంతులుగారి యందుఁ గృతిపతులు మిగులఁ గృతజ్ఞులై యుందురుగాక.

ఇందు స్లేషలు మొదలగునవి మెండుగానున్నందునఁ పాఠకులర్థ
గ్రహణమునఁ దొట్రుపడకుండ నుగమముగానుండుటకై కవ్యభీష్మ
యానుసారముగాఁ గృతిపతితోరికనుబట్టి చివరఁగొంతలఘటిక వ్రాసి
నాడ.

ఈగ్రంథమున సచ్చటచ్చట నేనురచియించిన గద్యములును
బద్యములును గొన్నిగలిగియుండుటచే వానిభేదములు తెలియుటకై
వానిమొదట * నిట్టి సక్షత్రసంజ్ఞలుంచఁ బడియె.

ది 10 జూను ఆ 1912.

కాకినాడ.

పాడి వెంకటస్వామి,
వేంకటనారాయణపాఠి.

పితాపురపురాజావారి కాలేజీపండితుఁడు.

శ్రీ ప్రభావతీపరిణయము.

పీషయనూచిక.

ప్రథమాశ్వాసము.

5. కృతిపతి సభావర్ణనము.
12. కృతిపతి వంశావతారము.
20. వేంకనార్యుని కుటుంబము.
22. రామ కృష్ణ గంగాధర రామరాట్నభివర్యుల మైత్రి.
34. రామకృష్ణుని కుటుంబ గుణాదార్యములు.
37. కృతిపతి.
45. కథాప్రారంభము
46. పురవర్ణనము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

63. ప్రభావతి రాజహంసంబుతో దనయన్వయాదుల జెప్పట.
65. ప్రభావతికిరాజహంస ప్రద్యుమ్ను నెఱింగించుట.
70. ప్రభావతి ప్రద్యుమ్నుని మనంబునఁ గాంక్షించుట.
72. రాజహంస ప్రద్యుమ్నునికడ కేగుట.
75. రాజహంస ప్రద్యుమ్నునకు ప్రభావతి వృత్తాంతంబు చెప్పట.
82. ప్రభావతి వ్రాసినయుత్తరము ప్రద్యుమ్నునకుఁజూపుట.
88. ప్రద్యుమ్నుఁడు ప్రభావతిని బ్రేమించుట.
84. రాజహంస వజ్రపురమునకేగి ప్రద్యుమ్నుని వృత్తాంతముచెప్పట.

తృతీయాశ్వాసము.

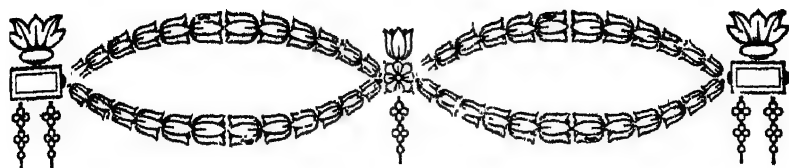
91. వసంతఋతు వర్ణనము.
98. నరకకేళి వర్ణనము.

101. సూర్యాస్తమయ వర్ణనము.
 103. చీకటి వర్ణనము.
 104. చంద్రోదయ వర్ణనము.
 105. వెన్నెల వర్ణనము.
 108. చంద్రోపాలంభము.
 110. మన్మథోపాలంభము.
 111. మన్మథపూజ.

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

136. ప్రభావతి గర్భనతీయగుట.
 138. ప్రభావతి తన పితృవ్యవృత్తికలకు సాత్యకి ప్రభృతులనరుం
 గావించుట.
 139. వజ్రినాభుఁడంతఃపురములఁ బ్రభావతి ప్రభృతుల పుత్తుల
 గాంచి కోపంబునఁ బ్రద్యుమ్నాదులఁబట్టి శిక్షింపఁబోవుట.
 141. వజ్రినాభుఁడు ప్రద్యుమ్నాదులపై యుద్ధమునకు వచ్చుట.
 145. శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నల వివాహమునకు దరలి
 వచ్చుట.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ పృథ్వా వరీ పరిణయము.

— శ్రీ పృథ్వా వరీ పరిణయము —
పృథ్వా మా శ్వాసము.

— శ్రీ పృథ్వా వరీ పరిణయము —

శ్రీలక్ష్మీపతి నాథకౌస్తుభమణి ♦ స్థిష్ఠాత్మబింబప్రభో
ద్వేలవ్యక్తిః బరాబ్జనేత్రయని భా ♦ వింపంగ వేదానిత
ద్బాలశ్లేషత మాన్వి నప్రకమలా ♦ ప్రాణేశుఁడౌ వేణుగో
పాలగ్రామణి వేంకటాచలపతి ♦ నృదోన్నతజేయుతక

నీ. పద్మ పద్మాలయ ♦ పద్మారి సోదరి

పద్మాక్షసతి సిత ♦ పద్మపాద

కమల కమలసీత ♦ కమలసన్మజ్జేతః

కమలకలంబుని ♦ గన్నతల్లి

యబ్జ యబ్జశిరోధి ♦ యబ్జకోభితపాణి

యబ్జసంభవుమాత ♦ యబ్జవదన

హీర హీరకలాప ♦ హీరాభిరోమాళి

హీరలసన్మధ్య ♦ హీరవేణి

తల్లితల్లి జగంబుల ♦ తల్లిసదు

వల్లి వనితామతల్లిస ♦ నల్లికాళి

నల్లిలితహాస యలపాల ♦ వెల్లిబోద

వేంకటాచలపతీయింట ♦ వెలయుఁగాత.

శా. సామాధర్వణముగృహస్సు లనగా ♦ సంధిల్లువేదంబులు
 ద్వామప్రక్రియ నేకకాలమున నం ♦ దం బొందఁగాఁబల్కునె
 మ్మోముల్పాలుగుదాల్చినట్టినుమనో ♦ ముఖ్యుండుద్ధీర్ఘాయువుల్
 జ్ఞేమం బిచ్చుత వేంకటాచపతి ♦ శ్రీశాలి కెల్లవృధుకా. 3

నీ. గురుకాంతినిర్జిత ♦ కుండేందుకాదంబ
 హోటకరత్నవీ ♦ శావలంబ
 నీలనీలాలక ♦ నిందితరోలంబ
 సద్వక్త్రజితపూర్ణ ♦ చంద్రబింబ
 యుగంబునంభవసంభ ♦ వాననాంబుజలంబ
 కమనీయసరసన ♦ త్కవిజనాంబ
 కాంచికాంచిత దివ్య ♦ కాంచనాందినితంబ
 యధరాధరీకృత ♦ మధురబింబ
 వితతలోకకుటుంబ సం ♦ శ్రితకదంబ.
 సరసగుణమణినికురుంబ ♦ శారదాంబ
 కలితతాండవ మొనరించు ♦ గాత్రతాత
 రాణివాణిమదీయాగ్ని ♦ రసనసీమ. 4

నీ. అభ్యోల్లసత్కేశు ♦ లై చెలంగెడువార
 లతులహీరకలాపు ♦ లై నవారు
 కమలలసత్పాణి ♦ కాంతులు గలవారు
 శిరమున శశికళఁ ♦ జెరువువారు
 ఘనసర్వమంగళా ♦ ఖ్యను గాంచి తగువారు
 వాగర్థములరీతి ♦ వజ్రలువారు
 రామాభిరామత ♦ రమణ కెక్కినవారు
 ఘటకధుబావాప్తి ♦ భరంగువారు

వేషభాషల నేకమై ♦ వెలయువారు
 పార్వతీపరమేశ్వరు ♦ ల్బుద్రామతులు
 సిరుల సమకూర్తు రెంతయు ♦ గరుణతోడ
 వేంకటాచలపతికి నే ♦ వేళలందు.

5

సీ. ఏనాగముఖుఁడు ♦ శ్రీనామ మెదనెంచి
 యానాభిజంఘ కృ ♦ తార్ద్రుడయ్యె
 నేకపితృప్రియు ♦ శ్రీకటాక్షము చెంది
 నాకవల్లభుఁడు ను ♦ శ్లోకుడయ్యె
 నే మహేశ్వరనూతి ♦ శ్రీమూర్తిదలపోసి
 రామచంద్రుండు నీ ♦ రథినిగట్టె
 నేపార్వతీసుత ♦ శ్రీపాదములఁ గొల్చి
 గోపాలపతి నిందఁ ♦ బాపుకొనియె
 నట్టిఘననాథుఁడఖిలలో ♦ కైకనాథు
 డతిగుణసనాథుఁడమలశాం ♦ తాతిమేదుఁ
 డాయురారోగ్యసంపద ♦ లేయఁగాత
 వేంకటాచలపతికి ని ♦ ర్విఘ్నముగను.

6

సీ. కన్యకాంబ హిమాగ ♦ కన్యకాంబ యె గాక
 పరసర్వమంగళా ♦ వాప్తిగనునె
 కన్యకాంబ నుతవా ♦ కన్యకాంబయెగాక
 మహితవాణియనంగ ♦ మలయఁగలదె
 కన్యకాంబ యదక్ష ♦ కన్యకాంబయెగాక
 బుధగురుప్రీతిచే ♦ బాదలఁగలదె
 కన్యకాంబ ధరిత్రి ♦ కన్యకాంబ యె గాక
 వహ్నిప్రనేశత ♦ వలలఁగలదె

కాన నీచాన శర్వాణి ♦ కనకగర్భు
 రాణిరోహిణీరామాలి ♦ వేణి యనఁగ
 నవని వెలసినపార్వతి ♦ యలకుసిరులు
 వేంకటాచలఁగతి కిచ్చి ♦ వెలయుఁగాత.

7

నీ. క్షమఁ గవితాకల్ప ♦ కమునామనొక్కండు
 శాఖశాఖోన్నతిఁ ♦ జరిపె నొక్కడు
 సదుపమానోన్నతిఁ ♦ బొదలఁజేసెనొక్కండు
 సుమనోర్ధగురుస్మృతిఁ ♦ జూపెనొక్కడు
 ఖగవరాంతస్థితిఁ ♦ గల్పించెనొక్కండు
 తులఁచూఁగ రసపుష్టి ♦ నిలిపె నొక్కడు
 లలితపదస్ఫూర్తి ♦ వెలయించె నొక్కండు
 నిఖిలగుణంబుల ♦ నించె నొక్కడు
 వారి భాషావిలాసకా ♦ సారకీవులఁ
 గవులనాకూఢ్యవవ్యాస ♦ కాళిదాస
 భారవిమయూరభవభూతి ♦ సూరిదంజి
 మాఘులను మాఘులను నాదు మదిని గొలుతు.

8

గీ. ప్రకటవాగనుశాసన ♦ పాత్రమందు
 బుట్టి శ్రీనాథుపదమును ♦ మెట్టి సోము
 తలనువెలయించికుండలి ♦ తావునంటు
 కవిలేయనుగంగగలయాంధ్ర ♦ కవులదలఁతు.9

క. గురుభక్తిని గొలిచెద మ
 ద్గురుని న్వరనిష్ఠశక్తి ♦ గురునిమనీషా
 గురు నోరుగంటిలక్ష్మి
 సరసింహమనీషగురుని ♦ నసగుహగురినిన్.

10

సీ. ఏకవి శ్రీరామః • కృష్ణుచేఁ దనబాల్య
 దశయందు నూటప • దార్లుగొనియె
 నేమేటి శ్రీసూల • తీ మాధవనిచిత్ర
 నైషఘాదుల నాంధ్ర • భాషజేసె
 నేశారి కావ్యప్ర • కాశలక్షణయుక్తి
 నాంధ్రకావ్యపయోధి • నలరఁ జేసె
 నేకృత్తిక శృత • వ్యాకృత్తిగణసూత్ర
 ధాతుమాలలు సంస్కృ • తమునఁజేసె
 నట్టిసూత్రశ్శపాడిమ • శాబ్ధిచంద్రు
 లై నవేనటస్వామియాం • ధానుశాస్త్ర
 పార్థునకుఁ గృష్ణువలెఁ దోడు • పాటానర్ప
 బల్కినాఁడఁ బ్రభావతీ • పరిణయంబు. 11

ఉ. ధారుణి శాస్త్రునై గమవి • ధానము లేక విభాసివిద్యసం
 స్కారము లేక మేలమర • కాండపటిష్ఠత లేక భీరులా
 వీరులఁ బోలుచున్నకుక • విప్రచయంబు లనూయబల్మిచే
 పీరుల నర్వధీరులఁ గ • విప్రకరంబుల గెల్వనేర్చునే. 12

వ. అని యిష్టదేవతాభినందనంబును గురుజనవందనంబును సుక
 నిపురస్కారంబును గుకనితిరస్కారంబును గావించి ప్రభావతీ
 పరిణయం బనునొక్కశృంగారరస ప్రబంధమును రచియింపం
 బూని యున్న సమయంబున. 13

—: కృత్తిపతిసభావర్ణనము. :—

సీ. రాదిరా జనంగను • రహి వెలింగెడివాఁడు
 సర్వజ్ఞమైతిని • జరుపువాఁడు
 ధనదుఁ డనంగను • దనరుచుండినవాఁడు
 నిధినాయకుం డన • నెగడు వాఁడు

మనుజభర్మాఖ్యచే ♦ మలయుచుండినవాడు
 ధనపతి యనుగిను ♦ దగినవాడు
 సోనూఖ్యచేతను ♦ సొంపునింపెడువాడు
 శ్రీధిపిండనంగను ♦ జెలఁగువాడు
 మఱియువై శ్రీనణుండన ♦ మెఱయుశౌరి
 యక్షక్షకుండనంగను ♦ లక్ష్మీతుండు
 చారుపైఁడాన్వయాంభోధి ♦ చంద్రుండయిన
 వెంకటాచలపతిశ్రీ ♦ వితతిసుకృతి.

14

సీ. * చేయించె నేనూరి ♦ శ్రీవేణుగోపాల
 బాలభోగంబు శా ♦ శ్వేతపులీలఁ
 గ్రీడించె నెవ్వఁ డాం ♦ క్లేయనాయకసభా
 కార్యనిర్వహసభ్య ♦ గౌరవమున
 నిప్పించె నేశ్రేష్ఠి ♦ యెలమి రాజులకు ల
 క్షులకొలందిగరొప్ప ♦ ముగ్ధముణములు
 నిరువుకొల్పి నెవండు ♦ నిరుపేదలకు హూణ
 సార్యభామునిపేర ♦ సత్రమొకటి
 ఋషివరు లఖండగోదావ ♦ రీజలంబు
 సప్తవిధములఁ గైకొన్న ♦ చాయయంత్ర
 నాశముల గౌతమిని గాకి ♦ నాడ వాడ
 వాడలకతండ్రి తెప్పించి ♦ వన్నెకెక్కె.

15

సీ.* పరఁగించె నేమేటి ♦ పదివేలు వెచ్చించి
 టానుహాలనెడుస ♦ భానిలయము
 నెలకొల్పె నేకౌరి ♦ నిజశుభాభిఖ్యచే
 గాలేజిలో నొక ♦ ఘనభవనము

జతగూర్చె నెవడును ♦ స్కృతపాఠశాలాభి

వృద్ధికై యొకకొంత ♦ విత్తచయము

పొనగించె నేదాత ♦ వసురాశి జంతుహిం

సా నివారకజన ♦ సంఘమునకు

మఱియు నాశ్రితపండితా ♦ మాత్యవరుల

కెందఱికోదివ్యభవనంబు ♦ లెలమినిచ్చె

శ్రీమదాంగ్లేయచక్రస ♦ ర్తివరదత్త

రాఘసాహేబుబిరుదవి ♦ భాజియతడు. 16

వ. వెండియు నవఖండఖండభూమండల మహారాజా ఖండలకాండ
నిరంతర సేవ్యమానుండును ధనచయోత్తమర్ణ తాకారణసమాగత
రాజాధిరాజసంతతనిరంతర కాండాయమానవేదండ ఘటామద
ధారాసంపాదితగృహంగణమర్దమకర్దమనివారణపటురాజభూష
షరజోరాజమండలుండును లలితమహాజనాఖండలుండును గం
భీరభూరిజాభాసు రారికుంభీద్ర శుంభదంభోజవై రిషింభావతంస
సంభాస మానశంభుక్షమాభృబందం భోదవాజిజృంభత్సూజి
కుంభీనసేశకుంభిద్విషదంభోరుహ సంభూత కంభిగమనాంభోజ
నేత్రపర సురకుంభినీశాంభోభిసంభూతమణికామధేనుడిండీరహార
వరసీరహీరశరకాండనారదసారదవిరాజమానకీర్తిమండల వలక్ష
క్షౌమవస్త్రదశదిశామానినీమానసంరక్షకుండును నిరతాశ్రితరక్ష
కుండును నిరంతరపండితప్రకాండదత్తదాసధారాసంభూతనవీనవా
హినీసంభోగాభోగరత్నాకరుండునుసుగుణమణిరత్నాకరుండును
గంగాయమునాసరస్వతీనర్మ దామహానదీవంశ ధారానాగావళీ
శారదా గౌతమీ కృష్ణా కావేరి తుంగభద్రా తామ్రసర్గినివాసి
వస్త్రపాత్యాదిషోడశమహాదాన సంతోషితభూదేవదేవుండును
సద్భక్తిభాసితసంతోషితవాసుదేవుండును ప్రతివార్షికప్రదత్తక

న్యూదిదానకోటికోటివిముక్త పైత్తుకాదిబులుండును సాగంధిక
 పుల్లహల్లకకువలయనీలాంబుజ సితకుముదపుండరీక కాండసం
 చార మరాళధాగ్రరాప్తచక్రవాకబకోటకుక్కుటచక్రవిభాసిత
 సుధామధుమధురజలస్నానపానాదిసంఖోషిత విబుధాదిసకలజన
 సేవితానేకసారకా సారతీరసంస్థాపిత దేవాలయ ప్రతిష్ఠానిష్ఠపి
 తృవరిష్ఠండును సకలభూతదయాళుండును నిత్యసత్యదివభవ్య
 మ్మహైశ్వర్యవర్యతాలకేశ్వరుండును నేపాలపాంచాలాంగవంగ
 కళింగ కాశ్మీర కర్ణాటలాట మగాట మగధ మాళవ కాశ్ఠి
 గయా ప్రయాగ పాండ్య ద్రావిడాది సకలదేశవ్యవహార విహా
 రశోభితుండును గాంగేయధరాధర సారధీరుండును రత్నాకర
 సమానగంధీరుండును నిరుపమాన జగజ్జేగీయమానమహానైభవ
 భోగదేవేంద్రుండును ఖండంతరాంగ్లేయాది ప్రభుచండలవర్ణ
 నీయభాషావిశేష శేముషీధుర్ముండును విబుజనాహ్లాదకరర
 మణీయగుణమణిగణా భరణుండును మూరకసంగోత్రవిపత్తుం
 డును నీలమేఘశ్యామల కోమలగాత్తుండును రామకృష్ణవమిత్ర
 చిత్రచరిత్రానురూపప్రవర్తన రామకృష్ణవైశ్య శ్రేష్ఠపుష్పిం
 డును నయవినయసౌజన్య సౌశీల్యాది నైసర్గికగుణప్రకారా
 కరుండును పైఠాన్యయ క్షీరపారావార, రాకాసు ధాకరుండు
 ను, వెంకమాంబాగర్భ శుక్తి ముకాఫలాయ, పావనుండును
 రావుసాహేబు బిరుదాకుండును నగు వేంకటాచల పతీంద్రుండు
 శరశ్చంద్రిచంద్రికాసుధాధవళితభాసురంబును దేశాంతర కాం
 తాంతరీ పానీతనిస్తులసమ స్తవస్తువిస్తారితసాధాంతరసభామంటపం
 బుసందొక్కనాడు శ్రీకన్యకాపరమేశ్వరీకృపాప్రాప్త గూటాలాది
 బహుగ్రామవ్యవహార పరిపాలన లబ్ధగర్వదిగంతరవర్ణంతవిశ్రాం
 తక్రీమతియుద్ధీమతియుసకలసద్గుణసంపద్ధన్యయుసజ్జనమాన్యయు

నగు మన్వము మహాలక్ష్మ్యంబు సపరివారంబుగా నొక వంశయ
 వనికాభ్యంతరంబునసభ్యభావంబు నెఱప; సతతతీరస్కృతదు
 రావీదసమస్తజనామోదనివారిం నర్హేదసతతసర్వమంగళనినాద
 మేదురబాదవంశపయః పారావారరాకాసుధాకరాంగ్లేయప్ర
 భుదత్తరాయబహదూర్భరుద విభ్రాజిమాన వైశ్యకులరత్న వేం
 కటరత్న హ్వయుం డొకచాయ వెలుంగ; సురూపరతిరాజ
 ధనజితరాజరాజ భోగదేవగాజవాచాఫణిరాజభూతిజితగిరిజా
 రాజదానజితాంగరాజ బాదము వెంకటరత్న సోదరాన్నవరాజ
 వర్మండ్రికబాహునఁ దేజరిల్ల; చారుసగచ్ఛంద్రచంద్రికా ధనశ
 కీర్తియు సకలకార్యకరణవిస్ఫూర్తియు సర్వనన్దుణప్రవర్తియు
 నిత్యదానాచరణజనచక్రవర్తియు నగు గ్రంథి రామమూర్తి
 యొకలేవ నీవి న్భవ రిల్ల; జనజితనిస్వామియు శక్తిజితకుమార
 స్వామియు శౌర్యజితరాఘవస్వామియు దానజితసహజకంకర
 స్వామియు విస్మయ పేటాద్యనేక గ్రామస్వామియు నగు మోతే
 వేంకటస్వామి యొక చెంతఁబంతసంప; సర్వపర్వతసముద్రపుర
 గ్రామసకలజనసహితసవఖండఖండ మహీమండలధారిణ చణ
 ఫణామండల శేషానగావతార సుబ్రహ్మణ్యనామ విశాజితం
 డగు చుండూరి సుబ్బరాయం డొకచోట నీటున మెఱయు
 చుండ; శారదచంద్రచంద్రికాచాక చక్రికచాకచీకళాదుర్య జగ
 జైగీయమానకీర్తి డ్రిమదశదిశామానినీ మానసంరక్షకుండును
 ధానరాధేయుండును నార్వాకాద్యనేక గ్రామపరిపాలకుండును
 గల్పకంబులదొడ్డియు వేల్పులగిడ్డియు నగు పేరూరి వెంకటరెడ్డి
 యొకయోరఁ గేరుచుండ; తరుణారుణప్రభాధాగధగ్య కలాకలా
 పలీలావిలాస సమర్థవద్రమయచాకచక్ర విభ్రాభాసురసురమణి
 కలాకలావవిభ్రాజితకర్ణకరకలాపాదిశోభితుండును మాంభాత్మ

దక్షిచిరాధేయకల్పక కామధేనుచింతామణి సమానదానప్రభా
 వ్రండును రూపజితకావభవ్రండును శాంతిదాంతిసౌజన్య సౌఖీ
 ల్యాది సద్గుణగరిష్ఠుండును బలివెలకుల కలశ వారాశినిశాకరుం
 డునగు చిట్టెయ్య యొకపట్టున దిట్టదనంబున కాటపట్టు
 యుండ) నిఖిలజ్ఞానవిజ్ఞానభవ్రులగు పితృవ్రులును సౌజన్యగుణ
 మేదురరసోదగు లగు సోదరులును సంతతజయంతమూర నుకు
 మారులగు కుమారులును నిఖిలప్రయోజన దీమంతు లగుసా
 మంతులును హూణవిద్యానవద్యమ హోద్యోగు లగునుద్యో
 గులును నుజనహితులగు పురోహితులును సకలకార్యనిర్వాహ
 కతుత్తులగు మంత్రిులును సంతతసౌజన్యసాత్తులగు మిత్రు
 లును సరసకవితాకాసారకవు లగు కవులును నిఖిలశాస్త్రపురా
 ణమండితు లగు పండితులును సంగీతసాహిత్యవిద్యాన వద్యప్ర
 వీలగు వైదికులును నౌచకాం చయనమాగతదీనార గణనా
 గణికులగు గణకులును నిఖిలపేటికా విశేషనిష్కనం చయనీతా
 నీత సంచారు లగుచారులును సర్వకార్యనిర్వాహపటు లగు
 భటులును బరివేష్టించ నిష్ఠగోష్ఠివినిోదంబునం గొల్వండి. 17

మ. సనుగోపాలక బాలరూపహరి ప ♦ న్నాళిక సేవాసదా
 జనితానందుని నీలకంఠకరుణా ♦ సారసౌసారోద్భవ
 ధ్వనబంధోచిత గద్యపద్యకవితా ♦ ధారానుధామాఘరి
 ఖని సత్పూరివిధేయుఁ బిల్చి పలికెం ♦ గారుణ్యమొప్పారగన్. 18

సీ. రామాయణముఁగవి ♦ రచియించుటనుగదా

రఘువంశవిఖ్యాతి ♦ రహిఁజెలుంగ

భారతంబును వ్యాస ♦ భట్టారకుఁడు చెప్పఁ

బాండుపుత్తచరిత్ర ♦ పరిధవితైః

గాలిదాసుండు స ♦ తక్కువితఁగూర్చుటఁగదా
వికృతమాదిత్యుండు ♦ వెలసెఁబుడమి
వాగనుశాసను ♦ వాణిచేతనుగదా
రాజరాజనరేంద్రు ♦ తేజమొలసెఁ

బెద్దనార్యుండు సత్కృతి ♦ పెంపునూపం
గృష్ణరాయండు జగతిలో ♦ గీర్తికెక్కె
విశ్వవిఖ్యాతకీర్తికి ♦ వేటాకండు
గలదె మార్గంబు సత్కీర్తి ♦ కాముఖలకు.

19

సీ. వనములు స్వల్పజీ ♦ వనములు దేవతా
లయములులఘుకాల ♦ లయములరయ
నిక్షేపములు చోర ♦ విక్షేపములు చూడ
సరసు లంతంతకు ♦ విరసగతులు
అగ్రహారంబుల ♦ త్యుగ్రహారంబులు
సంతతులును దుష్ట ♦ సంతతులగుఁ
దనువులు బుద్బుద ♦ జనువులు పరికింప
లత్సులు చంచలా ♦ లత్సులరయఁ .

బూర్వరాజముశోభింబ ♦ ముకుర మైన
కృతయె శాశ్వతవిస్మృత ♦ కృతయ గాన
సకలసంసర్పమేతుడౌ ♦ జనున కవనిఁ
దలఁచనిర్దుష్టకృతి కీర్తి ♦ తనువుగాదె.

20

క. ఎన్నాళ్లుతనదుకీర్తులు
వన్నెమిగిలి పుడమి మిగుల ♦ నర్తిలైడుఁదా
నన్నాళ్లు నాకమందున
సన్నుతులెనఁగుగ నుండు ♦ సద్భోగముతోకా.

21

నీ. మాడ్కులశ్రీకృష్ణ ♦ మహిపు మెప్పించితి
 లాలితకృష్ణవి ♦ లాసకృతిని
 రామకృష్ణార్జున ♦ త్రిధికాన్యముచెప్పి
 తలపూసపాటినా ♦ నారాయణనకు
 లీలతో నరసభూ ♦ పాలరాజీయమ
 స్కృతిఁజెప్పి వెలయించి ♦ తతనిసఃతుని
 వినుతతత్వాదర్శ ♦ మనుకృతి నొసంగితి
 రహి గొడగజపతి ♦ రాయధనికి

నాంధ్రగీర్వాణకవితల ♦ నాదికవులఁ
 బోలితివి సీకవిత్వంబుఁ ♦ బాగడ వశమె
 నలువకైనను వేనోళ్ళ ♦ చిలువకైన
 సోమశేఖర కవించంద్ర ♦ సుగుణసాంద్ర.

22

చ. తరువులు నగ్రహారములు ♦ దై వతనగ్మతటాకముఖ్యముల్
 ధగనెట నిల్పి రచ్చటనె ♦ తార్కనుసత్కృతి లోకమెల్లడన్
 బరఁగును గాన మీరొసరు ♦ పం దలపెట్టినయాప్రభావతి
 పరిణయ మున్నబంధమును ♦ భవ్యతనాకుఁ గృతించానర్పడి23

వ. అని సబహుమానులగుఁ దాంబూలజాంబూనదాంబరాభరణాదుల
 నాదరించిన నేనును సంతోష తరంగితాంతరంగుడనై కృతిపతి
 వంశావతారంబభి వర్ణించెద.

24

—* కృతిపతివంశావతారము *—

నీ. ఇందిరాసుందరీ ♦ మందిరాయుతపీఠ
 నక్షత్రముతోడ ♦ వజ్రలువాఁడు
 వక్రనక్రచ్చేద ♦ విక్రమోద్భాసిత
 చక్రాయుధావాప్తి ♦ జరుపువాఁడు

వేదవేదాంగసం ♦ నేదివేది జనించు

డంబై సనాభిస ♦ ద్మంబువాడు

నాకలోకాలోక ♦ లోకసంరక్షణ

లీలతోడ జగంబు ♦ లేలువాడు

రక్షకుండు మహాసుర ♦ శిక్షకుండు

మాధవుండు సురక్షిత ♦ గోధవుండు

సనకడై వతమునిజన ♦ సర్వభక్త

రక్షణపరాయనుండు నా ♦ రాయనుండు.

25

గీ. అశ్విలలోక్త కమాతకు ♦ నాదిలక్ష్మి

కాకరంబైన యాహరి ♦ యంకతలము

నందు బుట్టినవర్ణంబు ♦ నందుగీర్తి

ధనులు పై డాన్వయాగ్రను ♦ ల్వినుత జనులు.

26

గీ. అట్టిపై డాన్వయమం ♦ దధికధనుండు

మూలకసుగోత్రదుగ్ధాభి ♦ పూర్ణచందురీ

డాశితామరకల్పకం ♦ బమితగుణుండు

వఱలె సర్వయ్య యనియెడు ♦ వైశ్యవరుండు.

27

మ. ఆతఃఉష్టాదశపీకసంచయమునం ♦ దాద్యంబుండా నౌచు. నీ

క్షీతిలో నొప్పెడుపీతికాపురమునన్ ♦ శ్రీయుక్తసంస్థానవ

ర్ధితసంపద్విభవాభిరామకులల ♦ క్షీపుత్త్రపౌత్రాదిసం

గతుండై సనర్వసవంశవృద్ధికరుండై ♦ క్రాలెన్మ హూదారుండై 28

గీ. అతనియర్ధాంగలక్ష్మి తా ♦ నన్నపూర్ణ

భారతీదేవి మంజుల పద్మపాణి

క్షమధరిత్రి బుధావళి ♦ కల్పవల్లి

లలితగుణలక్ష్మి వేంకట ♦ లక్ష్మి దనరు. 29

క. ఆదంపతులకుమారుండు ♦ శ్రీదుం డన
వెలయుచుండు ♦ సిరు లలరారన్
వాదింపఁ గఁ ♦ బోఁ డెప్పుడు
వేదవిదులఁ బూజనేయు ♦ వీరన్నధరన్. 30

సీ. పాండురీకృతకేశ ♦ పాశభారతిఁ గాంచి
చతురాననుఁడు వృద్ధ ♦ శంకఁ జూడ
ధవళీకృతోరుకం ♦ ధరు భర్గుఁగనుఁగొని
భర్త గాఁడనియుమా ♦ భామచూడ
నర్జునీభూతాఖి ♦ లాంగపార్వతిఁగాంచి
హరిసూతిమాతగా ♦ దనుచుబ్రమయ
నిష్కళంకీకృత ♦ నీరజారిని గాంచి
వడి లోకు లాశ్చర్య ♦ వశతఁజూడ
వెలసె నెన్నని సత్కీర్తి ♦ విపులమహిమ
దండి ముల్లోకములు నిండి ♦ గండుమిగిలి
యతఁడు మతిమంతుఁ డతిశాంతుఁ ♦ డనఘమూర్తి
విజయవీరన్న వీరన్న ♦ పృథివి నలరు. 31

గీ. తమరు తమ యనజగతిని ♦ జరుగులేమ
వాణి శ్రీహరిరాణి నా ♦ వఱలు రామ
సతియు సద్గుణవతి యనఁ ♦ జనెడుభామ
వెలయు రమణాంబ వీరన ♦ పెండ్లియాడె. 32

ఉ. * ఆరమణాంబయందు సర ♦ సాగణి వీరనగాంచె బుత్తులన్
శ్రీరమణీదయాంచితులఁ ♦ జిత్త సముద్భవతుల్యరూపులన్
సారసనేత్రమిత్రపద ♦ సారసభక్తి విరాజమానులన్
హరపటీరకీర్తుల మ ♦ హత్ముల రామనవేంకనాఖ్యులన్. 33

క. అందగ్రజుండు రామన ♦ బృందారక
తరువులట్ల ♦ విలసిలు సుతులక
కుందేదుహార శారద ♦ కందయశోదనుల
ఘనుల ♦ గాంచెను వేడ్క.

34

నీ. పితృవాక్యపాలనా ♦ చతురుఁ డై విలసిల్లు
వీరన్న వీరన్న ♦ వినుతిఁ గాంచు
గౌరవనత్కళా ♦ ధారుఁ డై విలసిల్లు
గవరయ్య విబుధాన్న ♦ కల్పమూర్తి
యాశ్చితరక్షర ♦ మాధీశకీర్తియా
పెదవేంకటస్వామి ♦ పెంపుమీఱు
శ్రీరమణీనాథ ♦ సేవాధురీణుఁడౌ
చినవేంకటస్వామి ♦ చెన్నుమీఱు

మారసుకుమారసౌందర్య ♦ మహితమూర్తి
వినుత వేంకటనరసయ్య ♦ విమలకీర్తి
శౌరిపంచాయుధము లన ♦ శర్వవదన
పంచకంబన ధరనుతిఁ ♦ గాంచి రెలమి.

35

క. వీరనరసయులలోనను ♦ ధీరమణా
గ్రోసరుఁడు ద్వి ♦ తీయుఁడుసుగుణా
ధారుఁడువనితాళిమనో ♦ హారురు
వీరుండు వేంక ♦ నాఖ్యుఁడు వెలయు.

36

నీ. అలరఁజేబియ్యంపు ♦ టన్నంబుఁ దినుటచే
నిష్టమృష్టాన్నంబు ♦ లిడఁగఁదినఁగ
గట్టుపెనిలయంబు ♦ గలిగియుండుటఁజేసి
పుటభేదనావాస ♦ పటిమఁదాల్చు

వడ్డికాసులు గొను * వాంఛనుండుటజేసి
 సర్వసంపదలెల్ల * జనులకొనఁగ
 మారంబుగాలచ్చి * దొలఁగి యుండుటజేసి
 సతతలక్ష్మీనివా * సతనుగాంచ

గోరి వేంచేయువేకట * శౌరి యనఁగ
 రమణ పైఁడాన్వయాంభోధి * రాజరాజు
 దాతలకు దాతయనఁ గవి * ఖ్యాతిమెఱయఁ
 గళలశ్రీలక్ష్మి కన్న వేం * కన్నమిన్న

37

నీ. రాముడై జగదభి * రాముడై సాకేత
 ధాముడై ధాట్రిలోఁ * దనరెనెవఁడు
 కృష్ణుడై భక్తవ * రిష్ణుడై సుగుణరో
 చిష్ణుడై ద్వాపరక * జెలఁగెనెవఁడు
 కర్తయై సుప్తసం * హర్తయై వేంకట
 భగ్యయై శేషాద్రిఁ బరఁగెనెవఁడు
 నాథుడై సుతజగ * న్నాథుడై లక్ష్మీన
 నాథుడై నీలాద్రి * నడచె నెవఁడు
 అట్టిహరి కాకపురమున * నవతరించి
 భక్తపాలన మొనరించె * శక్తి మించి
 యనుచు విబుధులువర్ణింప * నలరుచుండె
 దీప్తయశుడై నవేంకట * గుప్తధరణి

38

చ. * అతఁడు సతివ్రతాతిలక * మెయలరారినభామ సూన్యత
 వ్రత గుణధామ శీలరుచి * వర్ణననీమ వధూలలమ స్వీ
 కృతగురుబంధుమిత్రబుధ * కీలితధామ దయాభిరామ సం
 స్తుతబుధ భాససంభవ య * శోరమువీరమఁబెంజియెతగన్. 39

క. వీరమ్మ సకలవిబుధా ♦ ధారమ్మ
సుశీలరూప ♦ దాతృత్వగుణా
ధారమ్మ భాగ్యలక్ష్మీ ♦ సారమ్మ
యటంచు జనులు ♦ సంస్తుతినేయన్.

40

క. అలదంపతు లిరువురకును ♦ జలజాక్షుభుజంబు
లనఁ గ ♦ జలనిధులనఁ గన్
విలసితగుణు లుదయించిరి ♦ నలువురు
దశరథకుమార ♦ నందను లొ యనన్.

41

సీ. వీరన్న భుజశక్తి ♦ వీరన్న యైమిఱు
వరదక్షసవనసం ♦ వర్ధనమునఁ
జెలమయ యమృతంపుఁ ♦ జెలమయయైమించు
నలసుధామధురవా ♦ గమృతఘటనఁ
జలమయ కాంచనా ♦ చలమయయైకాగ్రు
ధృతివిభుధాశ్రయ ♦ గతిమితమున
వీరన్న సత్ప్రభా ♦ వీరన్న యైయొప్పు
భగ్గదేవార్చనా ♦ ప్రతిభవలనఁ
బెద్దయును జిన్నయును నను ♦ పేరె గాని
నలుగురును నాల్గుదెసలకు ♦ వలయువారు
విభవవర్తనవిత్తాఢ్య ♦ విశదగతుల
జగతి వెలసిరి పాండురా ♦ బ్రాతయశులు.

42

ఉ. వారలలో విశేషగుణ ♦ వారిధి నిర్మలకీర్తిచందెర
క్షీరధ దోష్టజాలపరి ♦ శిక్షితభీకరభానుభానుమ
త్రూరధి ధర్మకర్మసము ♦ దగ్గనిరాగ్గ్రహచిత్తసత్కిర్యా
సారధి వేంజవార్యగుత్త చంద్రాంబుజులయయొప్పు బేర్మితోన్.

సీ. సరససత్కృతిధర ♦ స్వామికేదగుంగదా

సుమనస్తతికి నివా ♦ సములనిమట

ఘనగుణరత్నాక ♦ రునకును దగుంగదా

బాడబజీవన ♦ స్వర్ణనంబు

చక్రరేఖాంకిత ♦ శయనకు దగుంగదా

బ్రహ్మహోమణకళా ♦ పారమహిమ

కీర్తింన శ్రీరామ ♦ మూర్తికేదగుంగదా

గురువాక్యపద్ధతి ♦ జరపిహిమట

యనుచు నెవ్వని వర్ణింతు ♦ రనుదినంబు

సకలద్విగేశనృపసభా ♦ స్థలములందు

నతఁడుహీరపటిరసీ ♦ హారతార

కీర్తి చెలమయ్య యనెడున ♦ నూర్తిదనరు.

శా*. శ్రీపైఁడాన్వయదుగ్ధవార్ధిశశి యై ♦ శ్రీచెల్మయ్యార్యాగ్రిణి

శ్రీవప్రభవమ్మా హారశరస ♦ శ్రీలోల్లసత్కీర్తిస

ల్లావప్రచితవర్తి దివ్యకరుణా ♦ లక్ష్మీకళాస్ఫూరి ప

ద్మావద్మాననఁ బోలుచేంకమలతా ♦ తస్వీమణి న్నెండ్లియై. 45

క. ఆవేంకమాంబ గుణమణి

సావిత్రిని సారసాక్ష ♦ సతిని ధరిత్రీ

దేవిని శ్రీమద్భాషా

దేవిని బోలుచును సిరులఁ ♦ దేలుచునుండె.

46

సీ. బిచ్చమెత్తుచు నున్న ♦ ప్రియునివారింపని

యన్నపూర్ణ యదెంత ♦ యాభిజాత్య

దుంపదూడులు మెక్కు ♦ దొరను వారింపని

వసుమతితానెంత ♦ వరగుణాధ్య

ధరణిదానము బట్టు • ధవుని మాన్పింపని
 శ్రీకాంత తానెంత • స్థిరగణింప
 పతితలవాకిలి • బాయక యుండిన
 వాణిమితోక్తిసా • భాగ్య మెంత
 యనుచు శర్వాణి కళ్యాణి • యబ్జపాణి
 కమలజనిరాణి మించి యా • కమల నయన
 పతికిబూర్ణ తాపంతా • భవ్యమతులు
 వెలయుగను జేయు గుణలంబ • వేంకమాంబ. 47

శా. పంకేజాప్త కళానిధు ల్బలహరుల్ • పాండ్యగ్రాజాతార్జునుల్
 పంకేజాక్షమహేంద్రు లశ్వీనులునా • బ్రౌంచద్గుణుల్ పుత్రుల
 వేంకమ్మాంబకుండలయార్యనకుబ్ధ • ధ్వంబుట్టిరత్నమృతుల్
 వేంకన్నార్యుడు రామకృష్ణు డనను • ర్విజేవకల్పదుర్లై . 48

సీ. కవిరాజులును గాని • కవిరాజులును గారు
 సరిరామభక్తిని • స్తారకిశల
 నరసింహములు గాని • నరసింహములు గారు
 సాటివిక్రమబల • పాటవముల
 ధీరేంద్రులును గాని • ధీరేంద్రులునుగారు
 భూరిలక్ష్మీదాన • భోగగతుల
 నరవీరులును గాని • నరవీరులునుగారు
 వెలయుగోపాలన • విక్రమముల

గురుమహాబలులును గాని • పురుషు చూడ
 గురుమహాబలులును గారు • ధరణిలోన
 మతిబలంబుల ననుచు బం • డితులు వొగడ
 గరలి రెలమి వేంకనరామ • కృష్ణు లవని. 49

—: వెంకనార్యుని కుటుంబము :—

క. ఆయిరువురిలో నగ్గిజు ♦ డాయుతగుణుఁ

డధికవితర ♦ కాభోగతరా

ధేయుఁడు దృఢబుద్ధిని గా ♦ ధేయుఁడు

శ్రీవేంకనార్య ♦ ధీవరుఁ డలరుక.

50

నీ. పద్మసీమియ నెదు ♦ భవ్యదర్శనమబ్బు

కవిచక్రిములు పీఠితి ♦ గాంచు టరుదె

దానరాధేయ నీ ♦ దర్శనం బబ్బిన

విబుధేందు సదావంశ ♦ వీడు టరుదె

త్యాగమందార నీ ♦ దర్శనంబబ్బిన

ద్విజతతుల్ ఫలసిద్ధి ♦ దేలు టరుదె

తతకళారాజ నీ ♦ దర్శనంబబ్బిన

సత్పాలనంబు తా ♦ జరుగు టరుదె

యనుచు విబుధులు నర్జెంతు ♦ రనుదినంబు

నకలవారీశ విత్తేశ ♦ సభలయందుఁ

బుణ్యపైఁడాస్వయాంభోధి ♦ పూర్ణచందురీ

నవ్యగుణగేయు వేంకన ♦ నామధేయు. 51

మ*. అలమేల్మంగను వేంక లేశ్వరుఁడు స ♦ త్యాదేవిగృహ్మండు శ్రీ

జలజాక్షీమణి సారసాంబకుఁడు శ్రీ ♦ శైలేంద్రకిన్యామణి

తిలకంబు నిరిరాజచావుఁడును వా ♦ దైవిస్సురజ్యేష్ఠుఁడు

నలమంగంబనువేంకనార్యమణిశో ♦ భంబెండ్లియాడెందగ 52

క. ఆమంగంబారమణిని ♦ భూమండలి

వినుతసాధ్వీ ♦ బుణ్యగుణసతీ

గ్రామణిఁ గులబాంధవచిం ♦ తామణి

నెన్నంగ దరమె తడుల కయినన్,

53

సీ. రతితోడ దివ్యభా • రతితోడఁ బద్మినీ

సతితోడ సాణి యీ • సాటిసాక్షి

క్షీతితోడ మాధవ • సతితోడ నలచంద్ర

మతితోడ సాటి యి • మృంజువాణి

దితితోడఁగనఁబ్రభా • వతితోడశశిచారు

మతితోడ సాటి యి మృహితగాత్రి

సతితోడ నలవిభా • వతితోడ శక్రేభ

గతితోడ సాటి యి • కృమలనయన

యధరజితబింబ విబుధజ • నావలంబ

సరసముఖజితసంపూర్ణ • చంద్రబింబ

యనుచు సుకవులు వర్ణింప • నలరుచుండె

మహితసద్గుణనికురుంబ • మంగమాంబ 54

శా*. ఆనారీతిలకంబునగుదుఁ గులవి • ఖ్యాతుండు వేంకన్న వి

ద్యానిష్టాతుని జల్మయాఖ్యసుగుణం • ద్వాగై కసంపన్నధి

నానాదీనజనావనాంచితు జగ • న్నాధం దృఢీయాత్ముజ్జ

శ్రీనారాయణమూర్తినిగనియె న • ర్ధివ్రాతకల్పదుము 55

ఉ*. వారలలోన సగ్రజుఁడు • వార్ధిగభీరుఁడు దీనమానవా

ధారుఁడు హూణరాజుజన • తాబహువర్ణితవాక్రవంచనం

చారుఁడు హరహీరదర • శారదనారదపారదాచ్ఛక

స్థారయశోవిశాలుఁడయి • పోల్చెనుజెల్మయబుద్ధిమంతుడై 56

ఉ. * సాధితశత్రుమండలుఁడు • సాధుజనావనుఁ డాశ్రితామర

త్మాధరుఁ డర్ధికోటినవ • కల్పమహీబుఁడు ధైర్యనిర్జిత

త్మాధరుఁ డింద్రభోగుఁడు వి • శాలయశోరమణీయుఁ డౌజగ

న్నాధుఁడు పొల్చు సాధుగుణ • నాయకుఁ డై కులసింధుచం

దుండు 57

ఉ. * ఆయత సద్గుణాభరణః ♦ డాశ్రితసాధుజనావనండు వి
 ద్వాయువతీమనఃప్రభువు ♦ డార్యజనస్తుతకీర్తి నిర్జితా
 త్రేయఃడు సర్వసజ్జనని ♦ ధేయఃడు మంగమముద్దుపట్టి నా
 రాయణమూర్తి దీనజన ♦ తాపగతార్తి ధరంజెలంగెడున్. 58

గీ. వేంకనార్యనిసంతతి ♦ విశ్వమందు
 ముత్తప్రాత్రాయురారోగ్య ♦ భూతి గనుచు
 దేవభూదేవతాభక్తి ♦ దేజరిలుచు
 ధరణివెలయుత నాచంద్రితారకముగ.

59

—: రామకృష్ణ గంగాధర రామరాట్నభవవ్యుల మైత్రి :—

చ. * చలమయ కార్యవర్చసకు ♦ సజ్జననంస్తుతవేంకమాంబికా
 లలనకుఁ బుత్తుఁడై విబుధ ♦ లాతితకీర్తికి వేంకనాఖ్యవి
 ట్టిలకునకెన్నఁదమ్ముఁ డయి ♦ ధీయుతుఁడై కరుణాసముద్రుఁడై
 వెలసెను రామకృష్ణఁడుకవిప్రకరంబులు మెచ్చునట్లుగాన్ 60

సీ. * ఎవ్వనివాకిట ♦ నిందిదిగాకాంత

కాంతదంతావళ ♦ ఘటలువెలయు

నెవ్వనిమోసల ♦ నిందచంద్రనమాన

మానవనాధవి ♦ తానమలరు

నెవ్వనిత్రోంబు ♦ లీశ్వరవిబుధక

విశ్రేష్ఠసంచయ ♦ విశ్రుతంబు

లెవ్వనిమందిరం ♦ బేప్పొద్దు బాంధవ

సందోహసన్నిత్ర ♦ సంకులంబు

ఎవనివాహ్యళి బహుమాన ♦ వేంద్రయుతము

నెవనిమంగుర సారసైం ♦ ధవళునంబు

వజ్రలె నెవ్వఁడు రావున ♦ రవ్విజ్ఞసింగ

మహిపఁపొత్తుండు సద్గుణ ♦ మహితుఁడెపుడు.

61

మూర్తిక. అభూద భూతపూర్వస్సర్వేశ్వరభవ సకలమారణోభితః నా
 రాయణభవ లక్ష్మీవిరాజమానః కృష్ణభవ గోపాలసేవితః పర
 మేష్ఠివ విబుధవిరాజమానః శంభురివ సర్వమంగళోపేతః రామ
 భవ సంవర్ధితమిత్రజాతః మహేంద్రభవ సుమనో వాంఛాప్రదః
 చంద్రభవ సకలకలాకలాపః పావకభవ నిత్యశుచిః ధర్మరాజభవ
 సర్వసమబుద్ధిః నైఋతిరివ పుణ్యజనాధినాథః వరుణభ వాశాం
 తపాలకః సమీరభవ మహాబలః కుబేరభవ ధనదః ఈశానభవ
 మహేశ్వర్యదాయకః భోజరాజభవ కవితారసజ్ఞః కర్ణభవ మ
 హాదానపరః నారదభవ సంతతహరిభజనాను రక్తః రుక్మాంగద
 భవ సంతతై కాదశీవ్రతపరాయణః అంబరీషభవ ద్వాదశీవ్రత
 నిష్ఠాగరిష్ఠః శేషాహిరివ సకలధారుణీభారధూర్వహః కాంచనా
 ద్గిరివ విరచితవిబుధాగారః కల్పవృక్షభవ సుమనోభిరామః
 కామధేనురివ సంశ్రితకామప్రదానశీలః చింతామణిరివ సంతత
 వితరణచింతాపరః వీణికాపురసంస్థానసింహాసనాధీశ్వరః రేచల్ల
 గోత్రకలశార్ణవసుధాకరః రావ్రవంశశమల పనకమల బాంధవః
 శ్రీనీలాద్రి రాయమహీపాలకతనూభవః వేంకటమహీవతి గం
 గాధరరామ రాయనృపాలతిలకః విరాజితః. 62

శ్లో. గంగాధరస్సస్య త్కమనీయభూత్యా

గంగాధర స్సస్యత్సశివాత్మరీత్యా

శ్రీరామరాజశ్శ్రితపోషణాద్వా

శ్రీరామరాజః క్షితిపాలనాచ్ఛ. 63

శ్లో. శ్రీగంగాధరరామరా డ్విజయతే సర్వజ్ఞచూడామణిః

శ్రీలక్ష్మీసహజః కళానిధి రసా సద్బంధుచింతామణిః

లక్ష్మీనాయకహృద్గతః కువలమామోదీచ జైవాత్మకో

లోకానందకరో బుధాన్మదపర స్సన్మార్గగామీ సదా. 64

శోకః తస్య బాల్యసఖః ప్రీతః-రామకృష్ణాంశసంభవః

పైఁడాన్వయాబ్ధిపూర్ణేనుః-రామకృష్ణో విరాజతే.

65

శా. ఆగంగాధరరామగాయనృపపం • చాన్యండు కోదండవి

ద్యాగంగాత్మజతుల్యవిక్రముఁడు • యో • దంబాఱ సాహార్ధతన్

భోగార్ధంబుఁగి రామకృష్ణ నకుఁగొ • పూర్వార్థామమున్దాన్కగాఁ

బాగల్భ్యంబుననీయఁగై గొనియె సాభాగ్యంబు శోభిల్లఁగాన్

—* రామకృష్ణుని మటుంబగుఁజొదాడ్యములు *

నీ. రామకృష్ణాకృత్యచే • రంజితుండనవచ్చు

గోపాలనప్రీతి • గొటలుచుండ

రామకృష్ణాఖ్యచే • రాజితుం డనవచ్చు

వేదశాఖాభేద • విధులవలన

రామకృష్ణాఖ్యచే • రంజిల్లు నవవచ్చు

లక్ష్మీవిజయశక్తి • లాంఛనములు

రామకృష్ణాఖ్యచే • రమణీయుఁడనవచ్చు

భూతిపావనరుచి • రీతిగతులఁ

గాన నీనామమన్వర్ధ • కంబటంచు

నఖలవిబుధులు వర్ణింతు • రనుదినంబుఁ

బుణ్యపైఁడాన్వయాంభోధి • పూర్ణచంద్రుఁ

గీర్తిగుణసాంద్రుఁశ్రీరామ • కృష్ణచంద్రుఁ

67

నీ. పొత్తిక మెత్తలు • బోరలఁబడునాఁడె

సాప్తాంగదండము • ల్గులుపనేర్చె

బైపై కింజూచుచు • బాణిచాఁచెడునాఁడె

ప్రీతిజనందతికిచ్చు • భంగినేర్చె

నప్పప్పు యనుపల్కు • లాలకించెడునాఁడె

వేదల మొరవినఁ • ద్రీతిగల్గె

బుడమిపై నడుగుల • నిశి వరు విడునాడె

విబుధదీనావన • విభము నేర్చె

సరససౌజన్యకారుణ్య • చతురగతులు

వెన్న బెట్టెడునాడె పో • వెలయ నేర్చె

నమామా ! యీతనిగుణగణం • బగునె పొగడె

నార్యవినుతుండు రామకృ • స్థార్య వరుడు.

63

సీ. చేసెనా? యువకారచింత • రాముశరంబు

తప్పినదనమాట • దప్ప దెవుడు

తలచెనా? రక్షింప • నలశర్వు వరములు

తప్పినదనమాట • దప్ప దెవుడు

ఇచ్చెనా? యీతని • యిసనిశాకరగతు

తప్పినదనమాట • దప్ప దెవుడు

వ్రాసెనా? కలముతో • బరమేష్ఠివ్రాసె

దప్పినదనమాట • దప్ప దెవుడు

మెచ్చెనా? యేరినై నన • మేటిజన్మ

శతతపఃఫల మీడేరె • క్షీతినటంచు

బుధులు సతతంబు దనకీర్తి • పొగడె వెలసె

రామకృష్ణుండు నజ్జన • క్షేమకరుడు.

69

సీ. డాంతశోభానంత • తల్పనిదాన మై

పటుతరభూరిన • త్పాత్రముగుచు

రఘుదీయనవనిధ • రత్నాకరఖ్య మై

జనితసౌధప్రభా • సహిత మగుచు

బంధురమహనీయ • సింధుసంకీర్త మై

నీలకంఠప్రియ • నిలయ మగుచు

సర్వజ్ఞశేఖర • సంభవస్థానమై
 భవ్యమహాదేవ • సేవ్య మగుచు
 మహితబుధతరులకుఁదల్లి • గృహమనంగఁ
 దనరుటను నిజమందిరా • స్థానసీమ
 పూతలక్ష్మీజననవాస • భూమియనుచుఁ
 గెరిలి యిరవొంద శ్రీరామ • కృష్ణుఁడలరు.

సీ. సంతతశ్రీవిలా • సప్రాధరీతిచే
 బ్రహ్మచ్యుతులకన్న • భవ్యుడనంగఁ
 బ్రత్యర్థిదానసం • భావ్యలీలారతిఁ
 గర్జనములకన్న • ఘనుడనంగ
 నతులితగుణధర్మ • చతురతాకృతిఁబాండు
 తనయరాములుకన్న • ధన్యుడనంగఁ
 బుణ్యసత్యాశ్రయ • భూతిహరిశ్చంద్ర
 చంద్రజూటులకన్న • సభ్యుడనంగ
 మహితదిగ్ధీశసత్సభా • మంటపములఁ
 బండితాఖండలులచేతఁ • బ్రత్యహంబుఁ
 బొగడఁబడుచుండ వెలసె సం • పూర్ణకీర్తి
 యార్యనుతచర్యరామకృ • ష్టార్యవరుఁడు.

71

ఉ. * అర్థుల నెల్ల బంధుతులి • తాత్ములఁ గాఁగను బుజ్జగించు వి
 ద్యాధులఁబుత్త్రులులుగ • నాత్మ గణించెడు నెల్లవేళన
 న్నైర్విఘ్న నాత్మభావమున • నాదరణం బొనరించు నెల్లకా
 ర్యాధుల రామకృష్ణుఁడుకృ • తార్థులజేయుదయాభిరాముఁడై.

సీ. సాధుబృందావన • సరణి నొప్పినవాఁడు
 గోపాలనప్రాణిఁ • గూర్చువాఁడు

గోత్రోద్వహసవృత్తిః ♦ గొమరుమీఱినవాఁడు
 వంశగానభ్యాతి ♦ వఱలువాఁడు
 సరశతౌగాకల్ప ♦ గిరిమఁ గూర్చినవాఁడు
 సత్యభామాప్రీతి ♦ సలుపువాఁడు
 నవయశోదానంద ♦ నందనుం డగువాఁడు
 ఘోరాఘసంహార ♦ చారుకీర్తి
 గాననీరామకృష్ణాకృష్ణ ♦ గణుతి కెక్కె
 సనుచుఁబండితజనములు ♦ వినుతినేయ
 వెలసెఁబైఁజాన్వవాచూచ్ఛ ♦ జలజహేలి
 రామకృష్ణుండు పండిత ♦ రజకుండు.

73

శా. సాక్షాదీశమహాత్మనంబుఁగనఁగా ♦ సంప్రీతి రండో సహ
 స్రాక్షాదీశమహాత్మనంబులార ! యనుచు ♦ న్నానందయై పిల్వఁగాఁ
 దాక్షోణీనతి మీఁది కెత్తినభుజా ♦ స్తంభంబులొ నాధర
 దాక్షాదీశమహాత్మనంబులభుజ ♦ స్తంభంబులొప్పారెడి. 74

సీ. వనములఁ జారుజీ ♦ వనములు నాటించి
 సరసులు మేలన ♦ సరసులనిడి
 కృతులు నెమ్మదిమెచ్చు ♦ గృతుల రచింపించి
 దేవాళి యలరం ♦ గదేవళమిడి
 బ్రహ్మప్రతిష్ఠయు ♦ బ్రహ్మళిగనఁ జేసి
 నిక్షేపముల భూమి ♦ కుక్షి నునిచి
 సంతానముల మించు ♦ సంతానములఁగాంచి
 సత్తరువులఁబెట్టి ♦ సత్తరులకు
 వెలసె శిబికర్ణమాంధాత్య ♦ బలిదధించి
 కల్పవృక్షచింతామణి ♦ కామధేను

విపులవితరణసంపద్వి ♦ వృద్ధికరుడు
రామకృష్ణుండు బుధరాజి ♦ రక్షకుండు. 75

సీ. పద్మాక్షతల్పిత ♦ పాథోధియును బోలె
క్షీరప్రభాసద ♦ క్షీణమగుచు
నాదినారాయణు ♦ సవతారవిఘ్నమున
మత్స్యకచ్ఛపతను ♦ మహిత మగుచు
ఘణరాజరాజిత ♦ ఘటిరాజమును బోలె
ధారితకువలయో ♦ ద్దామమగుచు
రాజీవకరహస్త ♦ రాజీవమును బోలె
రాజీవశోభావి ♦ రాజమగుచుఁ

గాకినాడాగ్రహల్గి ♦ ఘటితభవ్య
వటుశీలామయసోపాన ♦ ఘటితదివ్య
సారకాసారవర మెన్ను ♦ సాధ్య మగునె
చూడ నలెఁ గాని యందలి ♦ చోద్యములను. 76

సీ. చిత్రచిత్రము లైన ♦ చిత్రము ల్విలసిల్లుఁ
బలఁడికుండలచాయ ♦ పరిధవిల్లుఁ
చార్యత్రికములసం ♦ తానంబుశోభిల్లు
స్వస్తివాచకతతి ♦ సందడిల్లుఁ
బక్షోత్సవపురం ♦ పరులును వర్తిల్లు
నిత్యోత్సవంబులు ♦ నివ్వటిల్లు
సందదీపంబుల ♦ బృందముల్ రంజిల్లు
భూరిఘంటాధ్వని ♦ పూరటిల్లు
ననవి యే దీనియహత్య ♦ మెలమిఁబొగడ
ననుచు సురలుసు బంజితు ♦ లభినుతింప

లీలఁ గట్టించె భువి భైర • వాలయంబు

నార్యనుతుండైన రామకృ •ష్ణార్యనరుఁడు.

77

శా. శంభుం డాశ్రితకోటి కిచ్చెద సదై • శ్వర్యంబు రండుంచు ని
ర్దంభప్రాధిమ మ్మీఁది కెత్తినభుజా • స్తంభంబు లో నా ధ్వజ
స్తంభంబు ల్దనరారె మూలివిలస • త్సన్ధ్య సద్గుటికా
శుంభద్రావకజాలవాక్యతతిచే • సాంపాందుచున్నిత్యమున్. 78

సీ. ఘనభూరిపద్మము • ల్కలహంసలసుగాంచి

నరులుమానససరో • వరమనంగ

రాజీవముల పుల్ల • రాజీవములఁగాంచి

గురులు పంపాసరో • వర మనంగ

నిర్మలమసుసూధా • నీరపూరముఁ గాంచి

సురవరుల్ క్షీరసా • గర మనంగ

స్నానపానాగత • సాధుబుధులఁ గాంచి

సారగంగావయః • పూర మనంగ

సూర్యరాయపురీక్షసం • స్తూయమాన

రామలింగేశ్వరాగ్రహ • రంబునందు

రామకృష్ణుండు నిర్మింప • రమ్మమైన

హృదముఁ బొగడంగ సురలకు • నలవియగునె.

79

సీ. అసురబాధకుడాఁగి యణఁగుచచ్చరలనఁ

బాలుపాటుగుడిమీఁది • బొమ్మలమర

విబుధసాలంబుతో • వియ్యమందఁగఁబోవు

చున్న దోయనసాల • మొఱపుమిగుల

జనకునిదర్శనం • బును గోరి నిలుచువే

తాళ్ళుండో యన ధ్వజ • స్తంభమమర

దివిజు బంపినభవ్య • దివ్యాన్న మోయగఁ
 బ్రీణులనై వేద్యసం • పద చెలంగ
 నన్నయనుమతి హృదయప్ర • నన్నగరిమ
 సేనపలిలంకలోఁబ్రతి • ప్పించినట్టి
 యచ్యుతసనాథచోడేశ్వ • రాలయంబు
 కెరలు శ్రీగామకృష్ణుని • కీర్తివోలె.

80

సీ. నాధుఁడై సద్గణ • నాధుఁడై కరుణాస
 నాధుఁడై మించిన • నాధుచెఱఁడు
 కర్తయైనతకళా • ధర్తయై పాపసం
 హర్తయై జగముల • నలరె నెవఁడు
 నేతయై భువనని • ర్మాతయైకుశల సం
 ధాతయై ధరణిలోఁ • దనరెనెవఁడు
 మిత్తుఁడై వరసతీ • పుత్తుఁడై వరమ ప
 విత్తుఁడై పుడమిని • చెలసె నెవఁడు
 అట్టివిఘ్నేశ్వరునకు ధి • వ్యాలయంబుఁ
 గాకినాడపురంబున • లోకమెన్న
 శాశ్వతముగాఁగఁగట్టించె • సాంద్రకీర్తి
 రామకృష్ణుండు శివభక్త • రంజకుండు.

81

ఉ. గుంభితదు స్తమోజనిత • కోపముతోడను రాజువీఁది కు
 త్తంభితశక్తితోడ జను • త్తంకవాసుకిముఖ్యులో యనన్
 జృంభదనేక దేవగృహ • సీమలయందతఁడుంచు సద్వజ
 స్తంభములొప్పెదద్విపుల • శాశ్వతకీర్తులమూర్తులోయనన్. 82

సీ. శరహంసముల హంస • శరశోభనిరసించి
 వరహీరముల హీర • వరమునొలసి

ధరమహేశ హేశ • ధరములనిచ్చించి
 చంద్రతారల దార • చంద్రమొససి
 హరిరాజమునురాజ • హరినిధిక్రొత్తినేసి
 రస సుధారసధార • రసముగోలి
 కల్పకంబుల గంబు • కల్పకంబులమీఱి
 పరకుండముల గుండ • పరులగేరి
 వెన్నె నెవ్వనిసత్కిరి • విశదమూర్తి
 యతనిసద్గుణముల జెప్ప • నలవియగునె
 ధాతకై నను గించుకె • నేత కయిన
 ననంగ విలసిల్లె రామకృ • ష్ణార్చనరుడు.

83

సీ. ఏసూరి సరసాళి • యింపొంద బంతుల
 సాలకు నాలుగు • వే లొసంగె
 నేనేత బాలుర • కింగీ షుభోధించు
 కాలీజికెన్నిది • వే లొసంగె
 నేదాత ద్విజవరు • లెన్నంగనన్నన
 త్రాళికి నిర్వది • వే లొసంగె
 నేమేటి ముదముతో • సీల ననాధవివా
 హాళికి నల్వది • వే లొసంగె
 నట్టిసుజనై కలోకని • ఖ్యాతయశుడు
 దై ర్యగాంభీర్యవక్త్రుణ్ణి • శ్వేర్యయుతుడు
 సాధుసజ్జనపోషణాం • చన్మనస్కు
 డర్యమాత్మండె రామకృ • ష్ణార్చనరుడు. 84

క. ఆరామకృష్ణయార్చుడు

శ్రీరాముడు శీతనట్ల • చెలిమి వరించెన్

శ్రీరామ వేంకమాంబను

దారావతివదన నువని ♦ తాతిలకంబుకా.

85

సీ. వాణితో లలితశ ♦ ర్వాణితో హరిశుక

వాణితో చ్యవనాళి ♦ వేణితోడ

సీతతో దేవేంద్ర ♦ మాతతోఁ గోసల

జాతతో నీలనం ♦ భూతతోడ

శాంతతో విలసితా ♦ నంతతోఁ గుంభజ

కాంతతో శశికుంద ♦ దంతతోడ

ఛాయతో గుచిరాన ♦ సూయతో మన్మథ

జాయతో నలహేమ ♦ కాయతోడ

సాటి యీబోఁటి యని బుధ ♦ కోటి వాగడ

సత్యశాచవతివృతా ♦ కృత్యసంత

తాన్నదానమృదూక్తిప్ర ♦ సన్నభావ

విమలసద్గుణనికురుంబ ♦ వేంకమాంబ

86

సీ. రాజ్యహీనతఁ జెంది ♦ రాజ్యలువనరాజి

లోన నుండనినాఁటి ♦ లోకమాత

మానితమాతంగ ♦ మానికీజనసంబు

గాంచకుండిననాఁటి ♦ గౌరీదేవి

ప్రాభవంబుఁ దొలంగి ♦ భర్తృవిక్రీతయై

చనకయుండిననాఁటి ♦ చంద్రవతియుఁ

బెంపు సొంపున బాసి ♦ తెంపుననారణ్య

భూమిఁ జెందనినాఁటి ♦ భీమతనయ

యహహ యీభామ యని మహా ♦ మహాలువొగడ

నిత్యసత్యవతివృత ♦ నిర్మలాత్మ

కవులనును బుధులనును నెఱ్ఱుఁ • గల్పునల్లి

విబుధులనును నెఱ్ఱుఁ • వేదకమా

87

శా. అబ్బాలామణి కుందుఁ బుష్కలనుగా • నారామకృష్ణుడుమె
నుబ్బుగాంచెను బ్రహ్మవిష్ణుశివనూ • న్యోధారుల స్థిరులకా
మబ్బునావ్విధిపుణ్యోదుచరిసినుమనో • మాన్యైకసద్భాగులకా
నుబ్బారాయసి వేదకమాచలపతి • న్నున్నోకు జల్యయ్యనుకా 88

క. అందగ్రామండు వెలసెను

నందునినవదనునిభంగి • నవరసకమలా

నందదుఁడు దానభాస్కర

నందనుఁ డన వెలయుచుండు • నవ్యప్రభాశోకా

సీ. కడునీవిఁగాంక్షించి • కాసీనుఁడందుమా

కవచకుండలములుః • గానరావు

కనకాంబరముఁ గాంచి • కంజాక్షుడుదుమా

శంఖచక్రింబుల • జాడలేదు

ప్రాభవంబుల బుగ • సాగరం డుదుమా

వేముఁగన్నులగీతి • వెలయలేదు

సర్వజ్ఞతఃసూచి • శంకరుం డుదుమా

శిరమున నెలనంక • చెలఁగ లేదు

కాముఁడందుమ సౌందర్య • గరిమఁజూచి

చెఱుకువెల్లుసు మఱి మీను • సిడములేదు

అనుచు విబుధులు వర్ణింప • ననుదినంబు

రంజిలుచునుండె శ్రీసుబ్బ • రాయఘనుఁడ.

90

గీ. వాణి యనంగను లలితశ • ర్వాణి యనంగ

రతి యనంగను శ్రీరామ • సతి యనంగ

క్షోణియనంగను విసుతగీ ♦ ర్వాణి యనంగ
సలరు శేషమాంబను బెండ్లి ♦ యాడె నతఁడు.

91

సీ. చ. చలత్సము మాని ♦ సంచరించెడలక్షి
బహుళభాషిణిగాక్ష ♦ ప్రిబలుభాష
సామ్రాజ్యహీనతఁ ♦ జనకున్నసావిత్రి
ఘనపాంసులాకారఁ ♦ గానివసుధ
న్యూనవంశోద్భవ ♦ గానియరుంధతి
యధ్ధాంగియునుగాని ♦ యన్నపూర్ణ
దనుజపుత్రిక గాక ♦ దనరుశచీదేవి
యినునకు నెగ్గుచే ♦ యనిసుకన్య

యనంగ రంజిల్లె ధీరయు ♦ నదిమితోక్తి
సతతనంపత్తి ఘనపుణ్య ♦ కృతిసుమశ్య
రమ్యతరగాత్రి సత్పుత్రి ♦ రమణరత్న
శిష్టనద్గణనికురంబ ♦ శేషమాంబ.

92

గీ. రామకృష్ణార్జవర్యుని ♦ ప్రేమసీమ
వేంకమాంబాసతీగర్భ ♦ వీచి హైమ
రోచి రెండవసుతుఁడు సు ♦ రూపమదను
డనంగ వేంకటాచలపతి ♦ యవని వెలసె.

93

సీ. విబుధసంప్రార్థనా ♦ విహితావతారుండు
నధికవిశ్వామిత్ర ♦ యాచకుండు
అఘతాగకాగ్రహ ♦ హరణప్రభావుండు
శివధర్మదానసం ♦ శ్లిష్టలక్షి
స్వగురూపదిష్టారు ♦ సవసనన్మార్గుండు
ఖరదూషణక్షపా ♦ చరవిరోధి

భూనునోత్తమజాతః * భూరిసంపదాత
యూతతసయవాధి * సేతుకర్త

మూర్ఖదుర్జన్మలపంక్తి * ముఖవిదారి
గౌరవామితసామాజ్య * గరిమఁ గనుట
నితని శ్రీరామచంద్రుఁడం * చెచ్చఁదగదె
సరసగుణసాంద్రు వేంకటా చలవతింద్రు.

94

క. శ్రీరామకృష్ణులకు నా * ర్యారమఃసిం
బోలు వేంక * మాంబాసతికే
గూరిమి మీఱఁగబాడమను * ధీరుఁడు
చలమయ్య యను తృ * తీయసుతుఁడెలక.

ఉ. ఆచలమయ్య ధీరతహి * మాచల మమ్యమరాచలంబు స
ద్యాచక దేవతానికి మ * హావిబుధాన్నవిత్తీర్ణతానుధా
సేచనమూర్తి భూతిశశి * కేఖరమూర్తిసమస్తదానవి
ద్యాచరణమూర్తిదీనజన * తాపగతార్తి సుకీర్తియెన్నఁగక. 96

ఉ. శాంతియుదాంతియునుగుణ * సంపదయున్నరథర్మశీలముక
శాంతమనోజ్ఞభాషలును * సన్నతదానదయాభిలాషయుక
సంతత దీనరక్షయును * సర్వకిళాఘ్యులతోడగోష్ఠి యా
శాంతవిహరకీర్తులును * నాచలమయ్యకుఁ దప్పఁగల్గునే. 97

శా. శ్రీగోపాలబాలకృష్ణశుభప * త్సేవాసవాసందన
శ్రీగోపాలకదాసముఖ్యులకు భా * సిల్లంగ సద్మావళుల్
శ్రీగోపాలకబాలకార్పితము గాఁ * జేయించి యర్పించె నౌ
శ్రీగోస్థానములెల్లనిండె యశముల్ * శ్రీచల్యూయార్యుండిలక. 98

సీ. చలికాలమందున * బలితంపుదుప్పటు

లోకవిధావళికెచ్చె * గోటికోట్లు

పక్షికాలమునందుఁ ♦ ట్టు బట్టబుల
 పిదపింనులకిచ్చె ♦ కేసనీలు
 ఎండకలమునందు ♦ దండిపండితులకు
 ఛత్రపాదుకలిచ్చె ♦ శతశతములు
 నేతునకును గా ♦ కింకపోవువారికె
 బాధేయముల నిచ్చె ♦ బహుశతములు

హవ్యకవ్యాది కర్మంబు ♦ లాచరించు
 కర్మపల్లె వెండియుం ♦ గరములిచ్చెఁ
 బుణ్యపై డాన్వయాంభోధి ♦ పూర్ణచంద్రుఁ
 డై నచలమయ్యఁ బోలునా ♦ రవనిఁ గలరె.

99

నీ. అల్లొలవీచుల ♦ నుల్లసిల్లెడుపాల
 వెల్లివెల్లువలతో ♦ వియ్య మంది
 సాంద్రశరత్కాల ♦ సంపూర్ణపు ర్ణిమా
 చంద్రచంద్రికలతో ♦ సరసమాడి
 సాయన్న పద్మర్గ ♦ జాటజూటవిలువ
 ద్వాగభంగములతో ♦ గయ్యమాడి
 హారహీరపటీర ♦ తారతారావళి
 కాంతులతోఁ బ్రసం ♦ గంబు చేసి

నల్లలితపల్లచక్షేమ ♦ తల్లిగా
 సల్లసల్లసనల్లసం ♦ బాడి యాడి
 కొంచగుబ్బలియంచలఁ ♦ గూడి కూడి
 చలమయూర్పుని సత్కిర్తి ♦ జగమునిండె

100

అ. ఇ. అతఁడు సిరులచేత ♦ నననీతమునందు
 నజులుంగవల్లు ♦ వారికన్య

నుగుణధన్య నిగల • సుందరీజనమాన్య
శేషమాంబుఁజెండ్లి • చేసికొనియె.

101

సీ. శారద యనుచును • సన్నుతించుచునుండ

భారతి యనంగను • బ్రబు రాదె
కమలపాశియటంచు • ఘనులు నుతింపగ
శ్రీలక్ష్మీయనుచును • జెలంగరాదె
వంశర్థిని యటించు • గురుజను లెన్నంగ
సర్వమంగళ యంచు • జాటరాదె
శచియించు నిరతంబు • నాధులు పొగడంగ
గీర్వాణి యనుచును • గెరలరాదె

సీత యనుచును బొగడిక • సేయు చుండఁ
బరమగోత్రోద్భవ యటంచు • జలుక రాదె
వినుతపతిగక్తి దేవతా • విమధభక్తి
శ్రిష్టవర్ణలగుణలంబ • శేషమాంబ.

102

—: కృతి పతి :—

చ. లలితవిశాలీర్తులు ను • లక్షణలక్ష్మితమూర్తులు స్థలా
కలితవిగానవర్తులును • గౌరవపూర్ణులు నైనవారిలో
పలఁ దగుమధ్యముండరయఁ • బొండనమధ్యముఁజల్లు వెంకటా
చలవతివన్నెకెక్కె గిరి • జాపతి మించినభూతిసాంద్రుడై . 103

ఉ. సారసబాణసుందరుఁడు • సారసవైరికలాకలాపుండూ
సారసమిత్రతేజఁడును • సారసనేత్రామాభిరాముఁడు
సారససారవాజ్నుతుఁడు • సారససూతిలసచ్చిరాయుఁడు
ధీరుఁడు వేంకటాచలప • తివ్రతిభాన్వితుఁడెందుఁగల్గునే. 104

సీ. * సవట్టి రామకృష్ణ మేద్యల స్త్రీమహా
క్షీరాబ్ధి కల్పణ కారణంబు
ఏసూరి పైఁజూమఁ ♦ హేద్దాస్వహాయసం
తానంబునకునునం ♦ తానమాళి
ఏమేటి నిజజన ♦ కేందిరానుందరీ
పానర్భవమునకుఁ ♦ బ్రధమమూర్తి
ఏవాఁడు యంత్రిగో ♦ దావరీజలయుక్తిఁ
గాకినాడకు నవ్వ ♦ గౌతముండు

ధర్మనిర్మధనప్రదో ♦ దాత్తపతిల
చిత్తవృత్తిమహోద్యోగ ♦ శిక్షకుండు
ఎవ్వఁడట్టి సద్గేయు ♦ నెన్నఁ దరమె
వేంటాచలపతిచందుర్తి ♦ విభవసాంద్యుర్తి.

సీ. ప్రబలనత్తమతమః ♦ పాటనపాండిత్య
మెనయు నీతనిసుద ♦ ర్శనవిభూతి
క్షమఁ బుణ్యజనవర్ధ ♦ నము నేయు నీతని
స్తవనీయసద్గుణ ♦ ధర్మపతిమ
ప్రత్యర్థియానవ ♦ స్వస్థినిప్రదలీల
నలరారు నీతని ♦ యాదరంబు
నిరుపమమదధరా ♦ సురదానగరిమంబుఁ
జెందు నీతనిమహా ♦ నందకాఖ్య

విశ్వవిఖ్యాతినంపత్తి ♦ విబుధతతికి
విపులసౌఖ్యంబు లిడుఁగదా విక్రమంబు
లగుట నిజనామ మన్వర్ధ ♦ మయ్యెననగ
వేంకటాచలపతియర్చ్య ♦ విభుఁడు వెలయు.

నీ. కల్పకంబును నూనిను • గాఢజేసినకొఱంత
 చింతామణిని తాయః జేయుటవ్వ
 సారభేయని బహు • జాతెజేసినరట్టు
 బిని రక్కసుఁజేసి • నిలుపు వెలితి
 తరణిజుఁగౌరవ • దాసుఁ జేసినతప్పు
 శ్రీదుఁ బింగాక్షుఁగాఁ • జేయుదోత
 కమలవైరిని క్షీణ • గాతుఁజేసిననేగి
 శిబిని మాంసదుఁ గాఁగఁ • జేసిననడి
 మలపుకొనఁ జూచికాఁబోలు • జలజభవుఁడు
 తనర నీదానను సృజించె • ననుచు బుధులు
 వినుతనేయంగ దినదిన • వృద్ధినిందె
 వేంకటాచలపతి బుధ వినుతకీర్తి.

107

నీ. శ్రితచాతకావళి • గతతృష్ణ లునుదీత
 దారిద్ర్యవనవహ్ని • తాప మాతె
 సాధుసస్యాభోగ • సంపద లలరారె
 నిఖిలార్థిసరసులు • నిండిపాతె
 సుజనమమూరము • లొంపుపెంపున దారెఁ
 బటుమహత్తరులసం • పదలుమీతె
 నార్యవాణీప్రవా • హంబులు నొప్పారె
 సాధ్వీమహీష్ఠలి • చల్లఁబాతె
 ఖలజనాననపద్మశో • భలును జారె
 దుర్జసమరాశనంతతు • ల్మౌలఁగిపాతె
 నకలజాతులు జాతుల • సారు గేరె
 వేంకటాచలపతి దాన వృష్టివేళ.

108

సీ. బుధగురుడనఁ దగు ♦ బులునుప్రకాశవే
 దార్ధికి నూటప ♦ దార్ల నొసఁగె
 బుల్లెశ్రీదక్షిణ ♦ మూర్త్యాదిసత్వంశి
 తాళికి నూటప ♦ దార్ల నొసఁగె
 నలవరవస్తురం ♦ గాచార్యవిజ్ఞాన
 సూరికి నూటప ♦ దారు లొసఁగె
 శతఘంటకవితావి ♦ శారదశారదా
 దరులకు నూటప ♦ దార్ల నొసఁగె

నేదవేదాంగపాతక ♦ వేత్తలెన
 పండితానికిఁ గుండల ♦ ప్రకర మొసఁగె
 సరసహృదయుండు వేంకటా ♦ చలపతీందురె
 డలనియాదర్య మెన్నంగ ♦ నలవియగునె.

109

సీ. శ్రీజగద్గురువర ♦ శ్రీపాదపద్మముల్
 శతసువర్ణసుమపూ ♦ జలను నలిపె
 నవరపతంజలి ♦ యకా భాగవతిహరి
 శాస్త్రికి నూఱునిష్కముల నొసఁగె
 వ్యాకరణాచార్య వర్యసుబ్రహ్మణ్య
 శాస్త్రికి నూఱుని ♦ ష్కములనిడియె
 సర్వతంత్రార్థవి ♦ శారదశ్రీరామ
 శాస్త్రికి నూఱుని ష్కముల నిచ్చెఁ

బూజ్యమతిహనుమచ్ఛాస్త్రి ♦ మొదలుగాఁగె
 బండితవరేణ్యులకుశత ♦ ప్రతతులొసఁగె
 నార్యపైఁడాన్వయుని వేంక ♦ టాచలపతి
 వైశ్యభోజుడటంచు జె ♦ వ్పంగఁదగదే.

110

సీ. శారదశారద • శారదాలలితంబు
 శరహంసశరహంస • సన్నతంబు
 నరహీరనరహీర • వరహీరకలితంబు
 చంద్రాంశుచంద్రాంశు • చర్చితంబు
 తారాతారాని • తారానిధనశంబు
 సురసింధుసురసింధు • శోభితంబు
 శరజాతశరజాత • శరజాతమినుతుంబు
 గోజాతగోజాత • గోపితంబు
 సకలదిగ్వినితాస్తన • చర్చితంబు
 విశ్వవిశ్వంభవాధార • విశ్రుతంబు
 పూర్ణపండితకవిరాజ • వర్ణితంబు
 భవ్యమగువేంకటాచల • పతియశంబు.

111

క. ఆవేంకటాచలపతియు

భూవలమునోన్నిత శ్రీ • పుంగవకోటికా
 శ్రీవిలసిలువార ని విజు
 ధావళి వ్యంజననన్ద • యంపుంగనన్ద.

112

ఉ. మన్యమునివృషంశబుధ • మాన్యమహోన్నతదుగ్ధవార్ధిరా
 ట్కన్యను భూతిశీలనగ • కన్యను సుందరమాపభీమరా
 ట్కన్యను సద్గుణాళిమహి • కన్యను భాగ్యసమ్పద్ధిభీష్మరా
 ట్కన్యను సత్యమాంబ యనుకన్యనుబెండిలియాడెవేడ్కతోన్

క. ఆసత్యమాంబ డ్కమమున

భూసతి సంపత్సమ్పద్ధి • బుణ్యసమ్పద్ధి
 శ్రీసతి పాతివ్రత్య

శ్రీసతి యని బుధులు మెచ్చు • జెలుగెధరితిన్.

114

సీ. అలసుగాధిపుతల్లి ♦ యై క్రాలకుండిన
 దేవతామాత తా ♦ దీటువచ్చు
 నిరతరజోవృత్తి ♦ నెగడక యుండిన
 సర్వంసహాదేవి ♦ సవతు వచ్చుఁ
 జంచల యై ధాత్రి ♦ మించక యుండిన
 శ్రీలక్ష్మి నుద్దిగాఁ ♦ జెప్ప వచ్చు
 నలుపురినోళ్ళలో ♦ మెలఁగక యుండిన
 భారతి సాటిగాఁ ♦ బలుకవచ్చుఁ
 జండికాదేవియనుపేర ♦ జరుగకున్న
 సర్వమంగళ సరి యంచుఁ ♦ జాట వచ్చు
 భవ్యసౌభాగ్యదివ్యసం ♦ సత్ప్రవృత్తి
 నన్నుతలమిన్న యైనస ♦ త్యాంబతోడ.

115

సీ. రామకృష్ణునిగన్న ♦ రమణియైయుండంగ
 దేవకియనుచుఁగీ ♦ ర్తింపవలదె
 నారాయణునిగన్న ♦ నారియై యుండంగ
 నదితిమహాదేవి ♦ యనఁగరాదె
 వేంకటేశ్వరుఁగన్న ♦ వెలఁదియైయుండంగ
 నలవికుంత యనంగ ♦ వెలితియేమి
 సత్యనారాయణ ♦ స్వామిని గాంచంగ
 దేవమాతయనంగ ♦ నేవ యేమి

రామకృష్ణుని గన్నట్టి ♦ రమణి గాఁగ
 దన్ను వసుదేవురాణిఁగా ♦ దలఁచుటరుదె
 యనుచుఁ గోవిదు లెన్నంగ ♦ నవనివెలసె
 పద్మణగణావళింబ యీ ♦ సత్యమాంబః

116

గీ. తరుణిసత్త్వాంబ గురునిల్లు ♦ వరునియిల్లు
నలరఁ జేసెను గురునిట్టి ♦ కతికశనత
ధన్వనియిట్టికిఁ బక్షుసా ♦ తంబుఁగూర్చి
వటలు చుంఁచినదిచ్యభ ♦ వానిఁజేగడి.

117

నీ. సత్త్వాంబయందు వి ♦ శ్వజనీనకీర్తియా
వేంకటాచలపతి ♦ వితరణఖని
రామకృష్ణాంశల ♦ రహిఁ జెలంగెడువాని
రామకృష్ణామృని ♦ బ్రేమసుతుని
నారాయణునివిత్త ♦ సారాయను ద్వితీయు
వేంకటేశ్వరుసత్త్వ ♦ వేంకటేశు
సత్యవాక్యనిదాను ♦ సత్యనారాయణు
రామకృష్ణసమాను ♦ రామకృష్ణు
రమణి వేంకటరత్నాంబ ♦ రత్నమాంబ
నబలమాణిక్యమాంబ నీ ♦ తాంబలక్ష్య
మాంబ యనియెడుసగౌతి ♦ నమరఁగాంచె
కలశవార్ధి యబ్జాదులఁ ♦ గన్నయట్లు.

118

నీ. భావింప దేవనీ ♦ దేవిముందఁజేరి
కేశినల్పేడురామ ♦ కృష్ణులనంగ
శ్రీరక్మణీదేవి ♦ చెంగట వసియించు
ప్రద్యుమ్నముఖసుత ♦ ప్రకరమనంగఁ
గౌసల్యముందట ♦ ఘనలాస్య మొనరించు
రామాదిపుత్రివ ♦ ర్గం బనంగఁ
గుంతిదంతిగమన ♦ చెంతమెలంగెడు
ధర్మరాజాదిపు ♦ త్రికులసంగఁ

బరమపిశ్యభక్తి గురునర • భక్తి దేవ
భక్తి బాంధవమిత్రాను • ఓక్తి లలిత
సూక్తి : దుఃపుంజనం • యుక్తి గలిగి
వెలసెను గుమారవర్గంబు • విశ్రుతంబు.

119

శా. పాథోరాశితటస్థనీలనగళం • భత్పూజ్యపూజీమహా
సాథోగోరువిహారరీతికలనా • శాంతాత్మఁడౌ శ్రీజగ
న్నాధస్వామికి నిత్యభోగమును నా • నందాస్తి జేయించునా
శ్రీధన్యుండగువేంకటాచలపతి • శ్రీ నెన్నఁగాశక్యమే. 120

మ. కరుణాసాంద్రీవిచారధీరజనవి • క్యాతోరునస్మల్లికా
శరసిండిరపటీరనారదయశ • స్సత్ప్రీతకానీతికా
పురసామ్రాజ్యరమావిహారకలనా • పూజ్యాంఘ్రిశ్రీశక్కుటే
శ్వరదై నందినపూజలన్నెరపునై • శ్వర్యంబడెం దున్నడే. 121

సీ. ఎంతవర్యంతమ • భ్రాంతశుభ్రాంతవి
భ్రాంతులై యలపుష్ప • వత్తు లుందు
ఎంతవర్యంతమ • త్యంతశాంతతఁగకు
బంతదంతావళ • కాంతులుందు
ఎంతవర్యంతమ • నంతపథాంతరా
కాంతులై నిశికాంత • కాంతులుందు
ఎంతవర్యంతమ • నతాంతరాశ్రాంత
కంచుకీకాతుండు • గంతు లిడెడు

నంతవర్యంతమును ర్తి • మంతుండగుమఁ
బుత్త్రీపౌత్రాయురాదోగ్య • భూతిమతులఁ
రామకృత్యపద్యుని • ప్రియసుతుఁడు
వేంకటాచలపతి ధాతి • వెలయుఁగాత.

122

క. ఏతాద్యకపూతాతి

ఖ్యాతామలసుగుణమణికి • ఘనతరఘ్నణికి

నీతావతి పరసేవా

చేతోగ్రామశివై శ్వ • చింతామణికి.

123

క. సారానారాధిగం భీరునకు

దురితజాల • భీరునకు మహా

దారునకు సర్వసుజనా

ధారునకు రామకృష్ణ • తనయాగ్రణికి.

124

క. శ్రీచతురమతికి బహువి

ద్యాచర్యాసారతికి • యాచకభృతికి

బ్రాచుర్యకృష్ణార్థ ర్య

తాచలవరపతికి వేంక • టాచలసతికి.

125

వ. ఆభ్యుదయపరంసరాభిన్నద్ధిగా నాయొనర్పం బూనిన ప్రభావతీ

పరిణయంబును శృంగారరసప్రబంధంబునకుఁ గథాక్రమంబెట్టి

దనిన :—

126

—: *కథాప్రారంభము* :—

శా*. శ్రీరమ్మం బగునై మిశం బున జగ • జ్జేగియ మాసత్రయా

గారంభం బొనరించి శౌనకముఖా • ద్వంతర్ముఖుస్సర్వవి

ద్యారాహస్యపునీతు సూతుఁగని వ్రాం • చంద్రికీసంజాతులై

ధారాళంబుగ నిట్లు వల్క్రిరిసుధా • ధారానుకారోక్తులన్. 127

శీ*. తెలిసితివి మాకు యదుకుల • కిలకుఁడైన

కృష్ణునిహాద్యుతచరిత్ర • కృపదలిర్ప

వింతిమది యెల్ల వీనుల • విందొనరెచ్చ

నింకఁ బ్రద్యుమ్న కథఁ జెప్ప • వేమహత్మ.

128

మ* సురవిద్యాధరసిద్ధసాధ్యమునిసం ♦ త్నోభక్తియాభీకరా
 సురరాజేంద్రుడువజ్రవాభమమహా ♦ చోద్యంబుప్రద్యమును
 సరపంచాస్త్రుడు వానినేపగదెగూ ♦ ల్పంజాలెదత్పత్తినే
 కరణిం బెండిలియాడెడెల్పగదెవా ♦ క్కాగల్భ్యమేపారగ్గ.

క* ౬ ని యాదగమతి నడిగిన

వినియాతడు దెల్పిట్టి ♦ విధ మంతయునీ

కనుమోదంబునఁ దెలిపెన

ననుచుఁబరీక్షింపఁజేందు ♦ నకు శుకుఁడనియె.

136

—: *పురః స్థానము* :—

నీ. గురునిత్యకళ్యాణ ♦ ధరచారుభవనంబు

వరసుమనోబృంద ♦ వందితంబు

గురుబుధకవిరాజ ♦ నిరతనివాసంబు

సారామృతాశయ ♦ సన్నతంబు

నధికరంభాదగో ♦ జావాసలలితంబు

సింధుజాతమహాశ్వ ♦ బంధురంబు

సర్వజ్ఞ కేళిరాం ♦ చద్భాసమానంబు

గజరాజశతకోటి ♦ విజయదంబు

నగుచు వెలసెను సురపురి ♦ ననుకరించి

యధికశాలాశిఖాగ్రయం ♦ త్రావతరణ

గగనగంగాపయఃపూర్ణ ♦ కలితభేయ

నిరతభరితంబుద్వారకా ♦ పురవరంబు.

131

ఉ. సాలమనంతరత్నపద ♦ సంగతిఁగాంచెనటంచు ఖేచుము

జాలి యనంతరత్నపద ♦ సంగతిఁ గాంచెను దానిఁ జూచి వే

శాలలనంతరత్నపద ♦ సంగతిఁగాంచె విచేకపాళికి

మేలగుమారిశోడుత న ♦ మేలముఁగోరుట యుక్తమేకదా. 132

మ. సుమనశ్శేఖరులున్ సువర్వలనఘుల్ • సుజ్ఞానగీర్వాణులున్
సములున్ గోవరులున్ బుధుల్ తతముఖుల్ • స్వర్ణజ్ఞులు స్వకృతుల్
విమలాకారులు భాస్వరుల్ వసుఘనుల్ • విద్యాధరుల్ పూజ్యులు
తములై యొప్పుదురప్పరంబునబుధో • త్తసంబుతాభూసురుల్.

ఉ. రాజకుమారులవిభవ • రాజకుమారులు జ్ఞానసత్కళా
రాజకుమారులర్థసిధి • రాజకుమారులు శౌర్యపార్వతీ
రాజకుమారు లర్ధిరుచి • రాజకుమారులు రూపభార్గవీ
రాజకుమారు లాస్యజల • రాజకుమారులు పొల్తురప్పరిన్.

మ. ధనధుల్ పుణ్యజనేశ్వరుల్ నిధివరుల్ • ధర్మజ్ఞ వర్మలూహా
జనధర్మలూఢి యక్షశిక్షకవరుల్ • సర్వజ్ఞమిత్రుల్లన
ద్ధనభర్త గురుగోధినాథులు మహా • దారుల్పదాశ్రీశవ
త్తననై శ్రేష్ఠులు లాకుబేరులనఁజో • ద్యం బేమిథాత్రీస్థలిన్.

క. అదుగిలు ధైర్యంబునబల
భదుగిలు హలశిక్షభూరి • బలసంపద సా
భదుగిలు భూతినమున్నతి
రుదుగిలు తత్పురమునందు • రూఢిగళూదుగిల్. 136

సీ. ధర్మగుణాశ్లేష • తనుగాంచి మించిన
శరవేగ మేపాటి • సాటివచ్చు
బక్షపాతంబున • బైపయిం దిరిగెడు
గరుడివేగంబెంత • పురుడువచ్చు
శాఖశాఖాభంగ • సంచారమునమించు
శ్వసనువేగంబెంత • సవతునచ్చు
నలమహాబిలమున • ననిశంబు దిరిగెడు
సప్తి వేగంబెంత • సమమువచ్చు

ననఁగ విలసిల్లునత్తుకాం ♦ చనవిరచిత
 కంకిణీమాలికాసము ♦ ట్టంకితోరు
 ఘణఘణారావరణితది ♦ గ్లణమహీంద్ర
 సింఘచయములు తత్పురీ ♦ సైంధవములు.

137

నీ. దానధారావృష్టి ♦ ధరణీతలము నింప
 విపులకర్ణశ్చాతి ♦ వెలయు టరుదె
 లలితపద్మ విలాస ♦ కలనఁ దేలుచునుండ
 కమలాకరస్ఫూర్తి ♦ గాంచుటరుదె
 నారదసముదగ్గరి ♦ గౌరవృత్తి చెలంగఁ
 బర్వతోన్నతరీతి ♦ పరగు టరుదె
 కుంభసంభవరీతి ♦ కొమరారు చుండంగ
 దుగ్ధపదవిచ్ఛేదతఁ ♦ దో. గు. టరుదె
 యనుచు వర్ణింపఁదగియుండు ♦ నప్పరమునఁ
 బుష్కరావీతమంజుల ♦ పుష్కరావ
 గాలసత్పుష్కరాత్మ ♦ సంకలితకర్ణ
 వారణసులై సతత్పురీ ♦ వారణములు.

గీ. హరులువేగతిరస్కృత ♦ హరులుపుదిన
 వారసంబులునగగర్వ ♦ వారణములు
 గోపురములు శిఖోల్లిఖ ♦ ద్గోపురములు
 వరణముద్గతతారకా ♦ వరణమచట.

138

నీ. నారికేళులసౌరు ♦ నారికేళులరీతి
 సరసఫలావాప్తి ♦ సంఘటిగచు
 కమలాకరంబులు ♦ కమలాకరములట్లు
 వటుషారసములతో ♦ భలు జెలంగు

రాజమాన్యములు * రాజమాన్యముల

భంగి నద్రోహము * సువల జెలగు

వాహినీవరములు * వాహినీవరముల

గతి సింధుకాంక్షన * గతిని మించు

గామ లారామణిని * సీమలనోలె

సిన్ధుమనఃప్రసాదే * నెగడు చుండు

రహహ తస్మద్వివర్జిత * వలని యగునె

ధాత కయినను గంచుక * నేర్పక న.

140

కా. రంభేస్సగత మాస్యతాం హరిణిభ * ద్రంశచ్చిదూర్వ స్యహా
శంభోజేన్ద్రి * విరోధానే వరతనో! * సౌఖ్యాని కమ్మించు వే
సంభాషింతురు సోరభాష నిలన * తౌభాగభూదేవరా
డంభోజాక్షులు దేవభామినులతో * హాస్య నిర్మిత్యముకా. 141

నీ.* వలని గన్నెడులకు * బరిమితి దెప్పవే

బారకుఁ గొంచెంబు * పైని బడను

గోరంట వెలమొంత * కుందరదన యది.

రాగానుగతమయి * రమణ గాంచు

దండలదర్శి జనుఁ * జెండులఁ జూపవే

యవిదీకుఁ గొనఁగోటి * కలవి గావు

బొడ్డున్నట్లయ మాటఁ * బోలునే చెలి యది

వరనిధులకుఁగాక * వలనుపడునె

యొనరు నీనుమనం జెండు * నొదవు జెప్పుచు

యెఱుంగవా సామి సతము * నేపుగాంచు.

ననుచు నర్మోక్తు లాడుము * రన్యదినంబు

రసికజనపుష్పలావికా * రమణ లక్షణ

142

నీ. ధరములో నీలాంబ ♦ ధరములో చూడంగఁ
 గుచకచరచన లీ ♦ కొమ్మలకును
 నదములో నవకోక ♦ నదములో చూడంగ
 నాభీకరంబులీ ♦ నారులకును
 గంబులో దగుమాని ♦ కంబులో చూడంగఁ
 గంతాధరంబులీ ♦ కామినులకుఁ
 గరములో శుభ్రాంశు ♦ కరములో చూడంగ
 నూరుహాసంబులీ ♦ యువిదలకును
 అనుచు రసికులు వినుతింప ♦ నలరుచుందు
 రప్పరంబున సరసవి ♦ హరిలలిత
 సారసారసమార్గణో ♦ దారశాస్త్ర
 వారసారగమతులై న ♦ వారసతులు.

143

నీ. సుందరమందిర ♦ శోభాతిరస్కృత
 గోపురం బలద్వార ♦ కాపురంబు
 రమణీయధారుణీ ♦ రమణీదోమణీ
 నూపురం బలద్వార ♦ కాపురంబు
 సర్వసంపన్నిభి ♦ గర్వాభిభూతాల
 కాపురం బలద్వార ♦ కాపురంబు
 కామితార్థప్రద ♦ శ్రీమహాలక్ష్మికే
 గాపురం బలద్వార ♦ కాపురంబు
 కనకసాధోల్లిఖితతార ♦ కాపురంబు
 భోగభాగ్యవిమోహిత ♦ భూపురంబు
 కాంతమణిగణశోభిత ♦ గగనచుంది
 గోపురం బొప్పూ దద్వార ♦ కాపురంబు
 ప. అప్పురవరాధీశ్వరుండు,

145

సీ. చక్రంబుచే జైత్ర్య • చక్రంబులనుదుగించి
విక్రమస్ఫూర్తితో • వెలయువాఁడు
కమఃమంజులపాణి • కమలంబు చేకొని
విమలరక్షణస్మృతి • వెలయువాఁడు
వినతనందను నెక్కి • వినతనందనువృత్తి
వినుతి లోకములందు • వెలయువాఁడు
శేషావితల్పవి • శేషాగ్రమున జగ
త్ప్రపంచాన్నిద్రా • బొందువాఁడు
మహితకాళీయఘణిఫణా • మణిగణోరు
రంగరంగత్ప్రకారత • రంగితాభి
నటనచటులపటుక్రియా • ఘటనశాలి
భక్తజనపాలకుండు గో • పాలకుండు.

146

సీ. నీలనీలప్రభా • జాలజాలాంబుదా
లోకననానట • త్రేక్కిచయము
హీరహీరద్వార • వారవిభాపూర
నీరభ్రమాగత • సారసంబు
కాంతనిశాంతోడు • కాంతకాంతజకాంతి
పాండుపుష్పభ్రామ • భ్రామరకులము
రత్నరత్నాభీచి • రత్నరంజితధామ
ధామబింబాశాప • తచ్ఛక్రంబు
తప్తకాంచనవేదిని • క్షిప్తగరుడ
మణిఘృణివ్యాజభాణభ • క్షణవిలోల
బాలపవనానకంభాణ • భాసురంబు
నగుచు వెలసినభర్మసౌ • ధాగ్రమందు.

147

నీ. సాత్యకిమొదలగు * సహజన్ము లొకవంక
 నుష్ఠవాక్యూరాదు * లొక్కవంకఁ
 బ్రద్భుమ్మసాంబాది * బాలకు లొకవంకఁ
 జొక్కుచునందాదు * లొక్కవంకఁ
 బ్రబలనిరుద్ధాది * పౌష్టికు లొకవంక
 నురుబలరామాదు * లొక్కవంక
 వసుదేవపరకృత * వర్మాదు లొకవంక
 సుగ్రీనేనవృషాలుఁ డొక్కవంక
 వందిమాగధు లొకవంక * వారవనజ
 వదన లొకవంక సన్మంత్ర * వర్గవీర
 భటజనాగ్నిఁ లొకవంక * బలిమి బలసి
 కొలువఁగొలుపున్నతఱిని వై * కుంతుకడకు.

148

నీ. విశ్వపూజకుడైన * విబుధాధినాథుండు
 లీలముల్లోకంబు * జేలురాజు
 అహిబలమదభేది * యైనట్టికాశ్యపి
 నెఱిసుధర్మావాప్తి * మెలయునుకృతి
 పెలుచభూభృష్పక్ష * భేది యకాసమాస్త్ర
 సురుచిరంభాభోగి * సోమయాజి
 కార్యసంగతి వేయుఁ * గన్నులఁగనువాఁడు
 సాంద్రప్రభాశిమ * హేంద్రీమూర్తి
 డంబుతోఁదిరిదివేశచ * యంబుతో హ
 యంబుతో హరిదీశ వ * క్షంబుతో ర
 యంబుతో గురుమునిసమూ * హంబుతోడ
 వచ్చె సంభ్రమ మెదమీఱు * వానప్రండు.

149

క. బృందారకపతి యమరులు

గ్రంధుగఁ గొలువంగ ద్వార • కాపురి కరుగఁ

నందసుతుం డెదురేగియ

మందానందంబుతోడ • మగుదీశ్వరునిఁ.

150

క. కొని వచ్చి యుచితరత్నా

సనమునఁ గూర్చుండఁ జేసి • సముచితమర్యా

ద నడపి సురపతితో నిట్లనియెఁ

యదుసతి విహార • నామోగముతోఁ.

151

చ. కుశలము నీకు శక్రసుర • కోటికి వీటికిఁ గల్పవాటికిఁ

గుశలమె తల్లి కర్ణసుర • గోరుహవల్లికిఁ ప్రేమతల్లికిఁ

గుశలమె నీదురాణిని • గోకిలవాణికిఁబద్మవాణికిఁ

గుశలమె దంతి కుగ్రరద • కుంతికిఁ జక్కదనాలదొంతికిఁ.

152

వ. అనిన నవ్వుదూఱుత్తమున కప్పురుహూతుం డిట్లనియె.

153

నీ. నీకరుణాలోక • లోకబాంధవరచి

వజ్రవిపత్తమో • వ్యాప్తిగలదె

నీదయామృతపాద • పాదప్రభలు గల్గ

దాసచకోరకో • ల్లాస మరుదె

నీకటాక్షవిసీల • నీలాభ్రరుచివర్ష

భక్తకేకీప్రీతి • వరసు టరుదె

నీనామమంత్రవి • జ్ఞానగానము గల్గ

శ్రితజనామోదనం • సిద్ధి యరుదె

నీకృపాదృష్టి మూపై ని • నివృట్టిల్లఁ

గుశలమే గాక మణియొక • దశలుగలవె

యైన నొక్కటి ఐనిపింతు • నవధరింపు

సరసగుణవర్తి గోపాల • చక్రవర్తి.

154

మ. కలఁడుద్వంద్వంశాంతభుజా • గర్వాభిభూతోల్లస
 ద్భులభితృప్తానకభానుసూనుదనుజే • ట్పాసీయసామ్రాజ్యహా
 బలయజ్ఞేశ్వరశర్వసిద్ధమునిగీ • ర్వాణోరువిద్యాధరా
 పలిగంధర్వండు వజ్రినాభుడనుకృ • వ్యాదాధినాథుఁడిలక.

వ. మఱియు సరోజాసనవరాతిరేకంబున నప్పురస్వగీర్వాణుండు
 దుర్వారాఖర్ష గర్వాతిశయంజ్ఞై సుపర్వారులం గూడి మదీయంబగు
 నమరలోకంబున కరుడెంచి రూక్షేక్షణంబుల నన్ను వీక్షించి, కాశ్య
 పుల మగుమన కిర్వురకు సామాన్యంబుగ ననుభావ్యం బగునీరాజ్య
 లక్ష్మి నీవొక్కండ వనుభవింప న్యాయంబు గానేరదు ; సాపత్నికుల
 మగుమాకును సమంబుగ సగం బనుభవించుట యుచితంబు. నీ వనుభ
 వించినంతకాలంబు మేమును యధేష్టుంబుగ ననుభవించి పిమ్మట నీరా
 జ్యంబు తుల్యంబుగఁబంచుకొనఁడలంపుఁగాని యియ్యది నీ కెఱింగింప
 నియ్యెడ నరుడెంచితి. ధర్మం కారసి న్యాయప్రవర్తనంబున నీమనంబు
 చొనిపె దేని నివ్వవాదంబు సర్వంబునిర్వర్తించు. అట్లు గాదేని రాజ్యంబు
 వీరభోజ్యం బనునది నీ యెఱుంగనియది కాదు. అని పలికిన నేనును ;
 నాపత్నికులకేకాదు సోదరులకై నను రాజ్యం బవిభజ్యమానంబు ;
 జ్యేష్ఠానుకృమపరిపాలనయోగ్యంబు ; అకించనులపగిది పంచికొని కుడ
 వందగదు. ఇంతియకాక పైతృకం బగునీరాజ్యంబు పిత్రానుజ్ఞచే నే
 ననుభవించుచున్నవాడను గాని వేఱొండుగాదు. అన్నదమ్ముల మగు
 మనము కలహించి పోరాడుట యెంతయు నీచవృత్తి. పూజ్యులగు
 కాశ్యపులును నిష్పాదు తపస్సామ్రాజ్యమునఁ బాదలు చున్నవారలు
 గదా మనము వారిపాపబద్ధములనన్నిధి జేరి యియ్యది విన్నవింతుము.
 వారలేయది యాజ్ఞాపించిన నయ్యది శిరసావహించి మెలంగుద మని
 సాంత్యసవాక్యంబులు పలికిన నయ్యది యేమిశళయో కాని యందుల

కాతం డియ్యకొనియె. తదనంతరంబ మే మిరువురమును గలసి కాశ్యపులసన్నిధి కరిగి యిది యంతయు విన్నవించిన సత్రీయా గదీతూపరతంతులగు జనకులును, నించుక యాలోచించి తలపకించి యన్నలారా ! తగునుత్తరం బొసంగఁ దడవు చాలక యున్నది. సత్రీయాగా నంతరమునఁ గర్తవ్యంబు వ్యక్తపరచెద మంతదనుక దురాలోచనంబుల గంతులిడక చింతలుడిగి మంతనంబున నుండుండని యాజ్ఞాపించిన, వల్లెయని యనుజ్ఞ వడసి నిజనివాసస్థానంబున కరుదెంచి యియ్యది మీకు విన్నవింప నేతెంచినాఁడ దుష్టనిగ్రహంబును శిష్టపరిపాలనంబును గావింప నరరూపంబున నున్న నారాయణుండవుగాని కేవలనరుండవు గావు. నీకెఱుంగనియది లోకంబున నేకడం బ్రవర్తల్ల నేరదు. ఆకూరరాత్రిం చరునిబాఱినుండి నన్నేవిధంబునం దప్పించి రక్షించెదవో నే నెఱుంగనని దీనాతాపంబులు వలికిన సర్వజగన్నియామకం డగు నయ్యాదినారాయణుండును, నారాక్షసేశ్వరుండు తెగునుపాయంబు కొంతతడ వూహించి యయ్యది మనంబున దిట్టపఱచికొని యన్నా ! జేజేలమిన్నా ! వీనివలన నీకావంతయు జడియవలసినది లేదు. వీనికిఁగాలం బాసన్నంబై నయది. వీనికి చూరకుండును బొడమియున్నవాఁడు, అని భవిష్యదర్థంబు మంతనంబున దెలిసిన సంతసించి యంతకు నీవవలంతి పని వేడిన శ్రీకాంతుండిట్లనియె.

గీ. దీని కొక్కయుపాయంబుఁ ♦ దేటవఱతు

రాజహంసలఁ బంపి యా ♦ రాక్షసేంద్రు

కన్యకామణినన్నిధిఁ ♦ గామరూప

విభవ మెన్నంగఁ జేయుము ♦ వేగ నీవు.

157

వ. అన విని యమరేంద్రుం డుపేంద్రుననుజ్ఞం గొని యరిగె చని శ్రీశుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్నరేంద్రున కెఱిగించిన నవ్వలికథ నడుగుటయు,

158

క. యోషానసరీశంబరరిపు ♦ వేషా

నత్కాంతిపూష ♦ విద్యజ్ఞనసం

తోషా మృదుభాషా జిత ♦ కేషా .

శ్రీరామకృష్ణ ♦ శిష్టతనూజా.

159

చ. నవనవలాలసత్ప్రబల ♦ నానటదీశజటాతటీలుత

ద్వివిజతరంగిణీజనిత ♦ త్రిచత్రోరుతరంగసంగతి

ప్రవిమలనీర ఫేనఘన ♦ భాసురకాంతిమలిష్టువోజ్జ్వల

చ్ఛనిలసమానక్రీఘన ♦ సార పురాతనవైశ్యవల్లభా.

160

మాలిని. అమలగుణసమాజా ♦ యాశ్చితాదిత్యభూజా

దమశమగుణభూజా ♦ దానరాధాతనూజా

విమలసుకవిరాజా ♦ విశ్వవిఖ్యాతిభూజా

సుమహితరవికేజా ♦ సూరిసంతోషబీజా.

161

ది శ్రీమదుమామ హేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాసామ్రాజ్యద్రావిడశాఖా

పస్తంబసూత్ర కౌండిన్యగోత్రశ్రీమదోరుగంబికులపవిత్రా జోగిశా

స్త్రినరసమాంబాళిసూభవశ్రీరామకృష్ణార్జుననారాయణీ

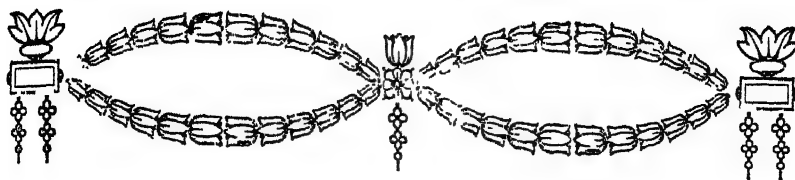
యత్ర్యర్థి ప్రబంధాదిబంధుర ప్రబంధరచనానైభవ

సోమశేఖరకవిప్రణీతంబైనశ్రీప్రభావతీపరిణయం

బను మహాప్రబంధంబునఁ

బృథమశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ పృథ్వా వ తీ ప రిణ య ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరమణీచూడామణి ♦ కారుణ్య
కటాక్షలబ్ధ ♦ ఘనవిభవ మహా
దాత వరరామకృష్ణ కు ♦ మారా
వేంకటచలవతి ♦ మహితవిచారా.

1

వ. అవధరింపుము శ్రీశుకయోగీంద్రపుంగవుండు వడిక్షిన్న రేంద్ర
చందుని కు నిట్లని వక్కాణించె.

2

ఉ. ఇంద్రుఁడు మంత్రసంబంధ ను ♦ పేంద్రుఁడు చెప్పినచొప్పునాత్మలో
సాంద్రతరానురాగమున ♦ సంతస మందుచుఁజింతనేసి ప
క్షిందుల హంసరాజముల ♦ నెంతయు వేడుకఁ బిల్వఁ బంచి ని
స్తంద్రకటాక్షవీక్షణసు ♦ ధారసధారలఁ దేల్చి యిట్లునున్. ౩

సీ. సన్మార్గసంగతి ♦ సన్మానసస్థితి

నలరు చున్నవరమ ♦ హంసలార !

ఆచక్రివాళాంత ♦ భూవక్రివిక్రిమ

ప్రాప్తిఁ గేరెడుఖగ ♦ వరములార !

ధర్మకాలానుగ ♦ కర్మకాండప్రధి

తంబు లొనజవాహ ♦ సంబులార !

సతికి భారణికిశ్రీ ♦ సతికి భర్తలఁ గూర్పఁ

గడు నేర్పుగలవిహం ♦ గంబులార !

క్షీరసీరవిభాగవి ♦ శేషశక్తి

గలిగివర్తించుమిమ్ము బోఁ ♦ టులకుఁ గాక

యన్యులకు దీనిఁ దీర్పంగ ♦ నలని యగునె

జేవకార్యరహస్యంబు ♦ భావ ముర

వ*. కాశ్యపుల మగుట మీరును మేమును బరస్పరకార్యసంఘటనంబు గామించుకొను చుండుట యుచితంబు. ప్రకృతకార్యం బెద్దియన నవకృత వికృతాకృతి తదిత్యక్తదేవచక్రం డగునజ్ఞనాభుండను రాక్షసేశ్వరుండు పరమేశ్వరగర్వహూర్వహుం డై విష్ణుసత్రితయంబుఁ గష్టపఱచు చున్నవాఁడు. ఆదైత్యాగ్రాణికిఁ బ్రభావతి యనుకన్యకాలలామంబు గలయది. ఆమెకును శ్రీకృష్ణునినందనుం డగు ప్రద్యుమ్నునకునే సంధానం బొనరింప వలయు. అకూరరాక్షసుని పురంబు వజ్రపురంబు. అయ్యది వజ్రాయుధంబునకైన నభేద్యంబు. అందు. గాలియైనది జొరవెఱఁగందు ఇంక నన్యులన నెంతటివారు? మీరప్పురంబు నెట్లు చొచ్చెదరో? యీమంత్రంబు నెట్లు నెఱవేర్చెదరో? నేనెఱుంగం జాల. మీబుద్ధిచాతుర్యం బంతయుఁ గాన్పింపం దగునవసరంబు. తటస్థులై వయది. అవిను, దేవా? మీరాజ్ఞ. యిచ్చిన. నెంతటికార్యంబైన సాధింపంగఁజూతులము. రహస్యంబు భేదంబుకాకుండ మాయధాశక్తిఁ గార్యనిర్వహణంబునకుఁ గడంగెదము. సెల వొసంగుం డని ముదలం. గొని స్వర్గంబుం గడచి వియన్మార్గంబున నరుడెంచుచుఁ గైలాసాభిముఖులై కొంతవఱ నడచి “వజ్రపురంబు ప్రవేశించు తెఱంగెట్లు? ప్రభావతితో మంతనంబున మాటలాడుమార్గంబెట్లు” అనియోజించి యొక్కయుపాయంబు మనంబున దిట్లు గామించుకొని యంగఱం దనరాక వేదియుండ నందుంచి నలుపురితో నాకాశమార్గంబున నెగసి:—

సీ. మల్లికామాలతీ ♦ సల్లికాజాతీమ
 తల్లికామాధవీ ♦ వేల్లితంబు
 సురసాలక్ష్మరూర ♦ వరసాలమోచామ
 ధురసాలకృతమాల ♦ విరచితంబు
 తాళీలసన్నారి ♦ కేళీతమాలకం
 కేళీబృహత్పలా ♦ కీలితంబు
 సారామృతకుళమం ♦ దారామృతరుకోవి
 దారానశాశ్వత ♦ పూరితంబు
 బాలబదరీకరంటత ♦ కోకిలబిల్వ
 జంబుజంభీరభూజల ♦ జాతలికుచ
 పూగతాంబూలికాబింబ ♦ ముఖనిభూమి
 తలబులలితంబు పగ్గిమదాన ♦ సంబుఁగాంచి

6

వ. అపగ్గిమదానాంతరంబున.

7

సీ. చక్రవాకబకోట ♦ చక్రతిత్తిరిఘట
 సుందరసారస ♦ సందితంబు
 శతపత్రకల్పార ♦ నుతకోకలదవార
 తతహల్లకామోద ♦ దర్పితంబు
 రాజీవరాజీవి ♦ రాజచ్ఛగరాజ
 విమలభాసంఘాత ♦ విశృతంబు
 సారామృతమల్లీర ♦ సాలోరుజంభీర
 వేలగుచిస్సార ♦ వేల్లితంబు
 పుష్పసారపయస్సార ♦ పూరితంబు
 చారుతరభృంగసంగీత ♦ సంగతంబు
 రమ్యతీరంబు కమలాక ♦ రంబు మెఱుఁ
 గాంచి విహరింపఁజొచ్చెను ♦ యన్యంచమిన్న.

8

ఉ. అంతట నొక్కనాడు దను • జాధిపనందన యక్షదేవతా
కాంతలు గొల్పి వచ్చెనుణి • కంకణకాంచనకాంచినంగిణీ
కాంతిజిగాల్చి గాలనచు • గ్రామిణులు చిక్కులనావరింపఁగా
సంతస మొప్ప చారుతర • సారసవాటికిఁ బద్మకోటికిన్. 9

గీ. వచ్చి సరసునఁ దనువిభా • వైభవమున
వెలుంగఁజేసెడురాయంచ • విధముఁగాంచి
తరుణులును దాను మెల్లనఁ • దాటితాటి
పరమహంసను మాయ నాఁ • బట్టుకొనియె. 10

గీ. పట్టుకొనివెచ్చితత్పాఞ్త • భాగముందు
వినుకదేదీప్యమానమై • నెలుగుచున్న
చంద్రకాంతశిఖామయ • సౌధముందు
రత్నసంజరమున నుంచె • రాజనదన. 11

గీ. ఖగ్గుతను సెందువిధమునఁ • జిన్నవోయి
రమణిఁగనుగొనిపలికె నా • రాజహంస
మనుజభాషల మిక్కిలి • వినఁచు మొప్ప
మంజులమోదనవసుధా • మధురచణితి. 12

సీ. నిమగ్నం నను బాయ • నేర కుండినప్రాణ
వల్లభతానెంత • దల్లిడిలునొ
కన్నులు దెరువని • కడుఁజిన్నిప్రాయఁపు
శిశువులాఁకటి కెంత • జక్కిరొక్కొక్క
మూఁడుకాళ్ళఁజరించు • ముదునలి ననుఁగన్న
మాత తానెంతని • భీతివడునొ
తగఁదోడునీడలై • పొగడొందుచున్న
చెలికాండ్లుతామెంత • చిక్కువడినొ

యహహ ! నే నేమొనర్తు నే * మంగు విధిని
వేడుకొనియెడఁ గరుణతో * విడుపుమమ్మ
కొమ్మ నీకొక్కడగుమేలుఁ * గూర్తునమ్మ
దివ్యగుణసీమ మానవ * తీలలామ.

13

క. అను హంసవాక్యములు తన

మనమున కాశ్చర్యమును న * మందానందం
బును గలిగింపఁగ నెచ్చెలిఁ
గనుగొని యిట్లనియెఁబ్రేమ * కడలుకొనంగఁ.

14

మ. కలకంఠీ కలభాషణం . అను బల్కంజొచ్చె * నీచిత్రమున్
గలదే సక్షులు మాటలాడునఁట లో * కంబందు నెందైననీ
కలకంఠబును వీడ కిచ్చటనె సౌ * కర్యంబుగా నుంచి ని
చ్చలుబోసఁబులుపెట్టిపెంచుదమెవా * కృత్యమాలించుచున్

గీ. అనిప్రభావతి యారాజ * హంసఁజూచి

దుష్ప్రవేశంబు రాక్షసే * ద్రునిపురంబు
నెల్లచొచ్చితివెవ్వతె * వీధునుజ
భాషలెటులబ్బెఁజెల్పుమా * భావమలర.

16

క*. అన విని ఖగరాజ మనం

బునఁబ్రాణాపాయచింత * వో విడచి ముదం
బునఁదనవచ్చినకార్యం
బనుకూలంబగు నటంచు * నను మధురోక్తిన్.

17

నీ. బ్రహ్మధివాహన * పరమహంసాగ్రణిల్

వశికర్తలు మాకు * వనరుహాక్షి

పరసుధామధురమ * ద్వాణు లాలింపంగ

విబుధేశు లీశులు * విమలగాత్రి

సరసలీలాభాగః ♦ సన్మానసస్థానీ

‘యూవాన మెంచరా’ ♦ జీవహాని

బృందారకావగః ♦ బౌందామరలతాండ్లు

విందులై వెలయురా ♦ కేందువదన

భారతీచతురానన ♦ ప్రభృతిసురలఁ

బ్రహ్మయగతిగూర్చుటేమాకుఁ ♦ బనిగదమ్మ

సరససంగీతసాహిత్య ♦ చతురకృతులు

వెన్నతోఁజెట్టినవిఁనూకు ♦ సన్నతాంగి.

18

న. అనిన. నాహంసావతంసంబునకుఁ గన్యకాలలామం బిట్లనియె. 19

నీ. జేజేలకను గామఁ ♦ సిద్ధివృద్ధిఘటించి

చిరభాగ. మిడుహంస ♦ వరము కాదె

ఘనసత్త్వసంపద. ♦ దనరార భక్తనం

ఘంబుఁ బోఁచెడుహంస ♦ గతిమఁ కాదె

వేదవేదాంగాది ♦ వివిధవిద్యామహా

మతినిఁ బూనుట హంస ♦ మహిమ గాదె

సకలలోకాలోక ♦ సాఫల్యసంసిద్ధి

క్రాలఁ జేయుట హంస ♦ లీల గాదె

యభిప్ర. బూనుట యాహంస ♦ విభుతఁ గాదె

సతతజనజీవనము హంస ♦ కృత్య గాదె

గాన నినునెంచ నే నెంత ♦ దానవినుము

రమ్యవతగావతంసయో ♦ రాజహంస.

20

క*. అనియెడియరాశికుంతలఁ కనురాగం

బెద జనింప. ♦ నాశుచిముఖు యి

ట్లను నీకొక్కరహస్యం బునుడెల్పెద

వినుము మోదఁ ♦ మునఁ బూఁబోడి !.

21

క. ముదమెదంగదురంగ హింసమును

బొదలించెడుప్రాణసఖుల • మోహపుముద్దుం

బసముల సూన్యతనుగుణా

స్వదముల వినకుందు రెల్లు • సఖులు శుచిముఖి.

22

ప. అనిన నమ్మరాశయాన కమ్మరాశరాజం బిట్లను నోయమ్మా!

భవదీయాన్వయ విశేషాదికంబులఁ గనుఁగొన కుండ నెద్దియుఁ

బలుక వలనుపడదు. కావున నయ్యవి వివరించి యిండుక నావీను

లకు విఁదొనరింపుమనిన శుచిముఖితోఁ బ్రభావతి యిట్లనియె. 23

— *ప్రభావతి రాజహంబుతోఁ దన యన్వయాదులు చెప్పట*

సీ. కశ్యపాభిఖ్యచేఁ • గడు నొప్పు చుండిన

తాత మానసవాస ! • తాత మాకుఁ

గనకాక్ష తపసీయ • కశిపుల కనుజుండు

తగువజ్రినాభుండు • తండ్రి మాకు

మూఁడులోకములకు • మూల మాతయనంగ

వెలయుపార్వతి యిలు • వేల్పుమాకు

జయ యన విజయనా • సతివరిచారికల్

సంతతంబునుబ్రాణ • సఖులు మాకు

రజితగిరిసీమ కల్పకా • రామధామ

పార్వతీదివ్యవనఃమాట • పట్టు మాకు

వజ్రమణిమయగోపుర • వరము వజ్ర

పురము మంగళశరదము కా • పురము మాకు.

24

క. నామంబు విను ప్రభావతి

శ్రీమతిరుద్రాణీచంద్ర • శేఖివరసే.

వామాహాత్మ్యంబున నే

నీమహాబుట్టితి న్నటయ్య • నెన్నుదు రామ్యుల్.

25

క. కరిగమనపలుకులకు మది

నరు దంచుచు హంస మిట్టు * లనె సతి యంతః

కరణంబున నిగుపమ మగు

కరుణారస ముప్పతిల్ల * గా సంప్రీతి.

26

సీ. భారతి వని నిన్ను * భావించు నందునా

కచ్చపి కెగేల * గానబడదు

పార్వతి నని నిన్ను * భావించు నందునా

కంజారినవరేఖ * గానబడదు

శ్రీమతి వని నిన్ను * నేవించు నందునా

కమలంబు ముంజేత * గానబడదు

అలజగన్మోహిని * వని యెంచుకొందునా

కై నుభాకలశంబు * గానబడదు

అయిన రూపంబు లాపణ్య * మరసి కనగ

వనిత ! చతురాస్యం డరయ న * రవ్వొడును సీ

తాబలోచనుడును మోహ * నాంగుండైన

నాయకుడు నామనంబున * బొయ కుండు.

27

క. ఏమే మీ ఖగరాజమ

నీమాటలు వినగ నాదు * నెమ్మనమున న

త్యామోదంబుదయించెను

సేనుంబున నుండుమనఁచు * జెలివేగముగ.

28

క. రంజన్మణిపుంజిత మగు

పంజరమున నున్న ముద్దు * పక్కిదొరను దా

నంజక చేకొని లోచన

కంజంబుల నడ్డుకొనుచు * గొమిని పల్కె.

29

గీ. బాల్యతౌల్యమనఃక్రియా • పటిమవలన
నిన్ను నాయాన పెట్టితి • నీడజేంద్ర
నొచ్చెఁగాఁబోలుఁ బక్షము • ల్నిచ్చరిత్ర
మదిని నిన్నునుగనలేక • మానసాక. 30

గీ. చతురమతి కాత్మ యెంతయో • సంతసించె
ముద్దుమాటల కెద యెంతో • మోదమందెఁ
జ్రాగి పరికించి చెప్పనే • పాటిదాన
నీనుడువునాయకునిఁదెల్పు • వీను లలర. 31

క. అనుమాటల కానుదము
మనమున జనియింప దనుజ • మర్దనతనయుఁ
మనసిజుని దెలుప నిదియే
యనుకూలం బయినసమయ • మని ప్రాధోక్తి. 32

— * పృథ్వివతి రాజహంస పృథ్విమ్ను నెఱింగింపట * —

గీ.* అతఁడు నీవలెఁ బ్రాంచితుఁ • డఖిలలోక
వాంఛితాఖండనిరుపమై • శ్వర్గయతుఁడు
ద్రవ్యరూపపరాక్రమో • దారుఁడుగుట
ద్యుమ్ననామాభిరాముఁడు • తోయజాక్షి. 33

గీ*. అనిన నెఱింగియు నెఱుంగని • యటుల లజ్జ
యాననంబున దళుకొత్త • నంచఁగాంచి
వలుకు నీప్రాథిమ నెఱుంగ • వలఁతి నెట్లు
తెలుపు మానందనునిరీతి • తేటపడఁగ. 34

క. అనియునుమోదము మనమున
ననుపముగఁబొడమియడుగ. • నాఖగవరముఁ
మనసిజచరితము వనితకు
వినిపింప దొడంగఁ బ్రేమ • వెల్లువపాఱు. 35

క. ద్వారక మణిగణవిలసః ♦ ద్వారకవాటా
 శ్రితాగ్ర ♦ వారక మోక్ష
 ద్వారక సంతతనవసుమ ♦ కోరక
 యొకదాఁధాని ♦ గొరలు స్థలలోక

86

సీ. గోపాలనప్రాప్తి ♦ నేపాటు చుండిన
 గోపాలనప్రాప్తి ♦ గొఱలువాఁడు
 ఘనవంశగానవి ♦ ఖ్యాతిని దేలిన
 ఘనవంశ గానని ♦ ఖ్యాతివాఁడు
 విమలబృందావన ♦ వృత్తియు చుండిన
 విమలబృందావన ♦ వృత్తివాఁడు
 చక్రనాయక రీతి ♦ సలుపుచు నుండినఁ
 జక్రనాయకరీతి ♦ సలుపువాఁడు
 దరముఁ దాల్చినవాఁడైన ♦ దరములేని
 వాఁడు శ్రీకృష్ణనామంబు ♦ వాఁడు మఱియు
 సల్లలితకీర్తివల్లవీ ♦ పల్లవుండు
 ధేవదేవుండు తత్పురా ♦ ధీశ్వరుండు.

87

వ.* అట్టి శ్రీమన్నారాయణుండగు శ్రీకృష్ణమూర్తికి సాక్షాత్కీర్త
 యగు చుట్టిదేవీయందు రతీవల్లభుండు ప్రద్యుమ్ననామంబున నుద్భ
 వించె. మఱియు రుక్మణాహు రుక్మనేత్ర ప్రభృతులు ననేకు లామెకుం
 బాడమిరి. జాంబూనద ప్రభాలలితగాత్ర యగు జాంబవతీయందు సాం
 బప్రసాదవైభవం డగుసాంబుండు లోనగు పెక్కుండుకన్యార్కు లుద
 యించి రం దగ్గజం డగుఁగ్రద్యుమ్నుండు.

88

సీ. వాలుఁగన్నులవాఁడు ♦ నీలనీలాంభోజ
 నీరదాంబుచ్చాయ ♦ నెగడువాఁడు

తశకుఁజెక్కులవాఁడు ♦ నలకూబరవసంత
 నలజయంతాకృతి ♦ నలరువాఁడు
 మొలకనవ్వులవాఁడు ♦ బలుకెంపుగలకెంపుఁ
 దలకించుచుమధురా ♦ ధరమువాఁడు
 చిలకపల్కులవాఁడు ♦ చలబంభరాజీవ
 రాజీవపత్రినే ♦ త్రములవాఁడు
 కర్ణకుండలచాకచ ♦ కృములవాఁడు
 కటకమణిరుచిఘాగధ ♦ గృములవాఁడు
 లలితగ్రైవేయ ధాళధ ♦ శృములవాఁడు
 ఘనుఁడు విలసిల్లుఁబ్రద్యుమ్నఁ ♦ ఉనెడువాఁడు.

39

గీ. చందమామమామ ♦ చందంబుఁ దెల్పెడు
 చిన్నవన్నెమోము ♦ చెన్నువాఁడు
 తనదుతల్లిఁ దల్లి ♦ తల్లిగాఁ దెల్పెడు
 తనువిలాసలీలఁ ♦ దనరువాఁడు.

40

క. రాజకుమారులు మాధవ ♦ రాజకుమారులును
 రాజ ♦ రాజకుమారుల్
 రాజకుమారులు యాదవ ♦ రాజకుమారునకు
 సాటి ♦ రారు మృగాక్షీ.

41

సీ. సత్యపథస్థాన ♦ సంస్థితం డగుబ్రహ్మ .
 వాణిక్తై యెవ్వాఁడు ♦ వాడిచెఱచెఁ
 గంటఁజూచిననాటి ♦ కార్పణ్యమెదఁబూని
 వేదాశ్వుసగము గా ♦ వించెనెవఁడు
 అచ్చంపునెమ్మేను ♦ మచ్చలు డాయంగ
 ఘనవాజి కెవ్వాఁడు ♦ కారణుండు

పరమహంసను రాగ • భంగిచే బుష్పిణి
 పద్మనికర మంట • బటచెనెవఁడు
 తగనిమగువల మగలను • దగులుమాన్వి
 కూర్మిసమమైనజోళ్ళను • గూర్చునెవ్వఁ
 డట్టిదివ్యుఁడు వర్ణింప • నలవి యగునె
 మన్మథుండు సఖికృత • సన్మనుండు.

43

సీ. సంపూర్ణశశివిభా • సదనంబు నదనంబు
 శ్రీజితేందిందిర • శ్రేణివేణి
 దరగమాకలితసాం • దర్శిరోధి శిరోధి
 వరహేమనవకళా • వాస నాస
 కమలచారుప్రభా కరములు కరములు
 నలజలావర్తన • నాభినాభి
 వద్మమంజులవిభా భరణము ల్చరణముల్
 సోమునిజవరాండ్ర • జోళ్ళుగోళ్ళు
 మవ్వ మిగులొత్తు నెన్నెల • నవ్వ నవ్వ
 నహహ యాతని వర్ణింప • నలవి యగునె
 ఘటిపతికి నైన సురసైన్య • పతికినైన
 బహుపతికి నైన భారతీ • పతికినైన.

43

సీ. మామచక్కదనంబు • మోమునందుధరించి
 మొనయుచుండినజగ • న్మోహనుండు
 తండ్రినీలచ్ఛాయ • దనకేశములఁ దాల్చి
 వెలయుచున్న త్రిలోక • విజయశాలి
 తాతపాండుద్యుతి • దరహాసముగఁ బూని
 లలి జెలంగనమహా • లక్ష్మీసుతుండు

తల్లిశాభాగ్యంబు • తననేత్రములఁ దాల్చి
యలరారుదివ్యప • ద్మాంబకుండు
మేన బలరామలీలలు • పూనువాఁడు
నూనబాణతన్మస్థితి • సాబగువాఁడు
మానినీమానహరణవి • జ్ఞానశాలి
దోర్విభవచక్రవర్తిసృ • ద్యుమ్నమూర్తి.

44

సీ. లలిమేను తొలిమేను • బలుమీనుఁబోలిన
వాలుఁగన్నులమేలు • డాలువాఁడు
తఱినాటితా.బేటి • పరిపాటిపోలిక
జెలఁగు పదాగ్రము • లలుగువాఁడు
గిరిధీరుఁ బరుఁ జీరు • నరహీరుమధ్యం
బోలెడునెఱికొను • పాలుపువాడు
అలసోమకులసోము • బలరాముపోలిక
లాలితదరహాస • లీలవాఁడు
రాజవిజయాభిరతి నల • రారువాఁడు
ప్రబలధర్మగుణావలం • బనమువాఁడు
బాలగోపాలలీలలఁ • గాలువాఁడు
కాముఁ డభిరూప కామినీ • కాముఁ డలరు.

45

సీ. కమలాభీరామ మౌ • కన్గవ గలఫలం
బాసీరజాక్షుఁ బెం • డ్లాడ వలదె
కాళీలసద్వేణి • కలిమి మించినఫలం
బాయభ్రకేశుమై • నంట వలదె
మంజువాణీసుధా • మధురత గలఫలం
బాచక్షరాన్యు ము • డ్లాడ వలదె

పద్మినీజాతినం • పదరీతి గలఫలం

బావిభాకరుకరం • బంట వలదె

తారకాచాగుమూరియై • తనరంగ ఫల

మామహారాజుక్కాగిట • నలర వలదె

మూడులోకములందున • మోహనాంగుఁ

బోలునుందరుఁడొకలేడు • భుజగవేణి.

46

— *ప్రభావతి పృథ్వీమ్నుని మనంబునఁ గాంక్షించుట* —

వ. * అనిన నప్పక్కితేనివలుకుల కంతరంగం బెంతయు, నాధ
రాకాంతునియందు స్నేహభాజనం బగుటయుం గొంత వడి చేష్టలు
దక్కి యల్లనఁ తెలసి కరపద్మను ఘటితసరసీరుహంబున విపరి కొనుచుఁ
బులకల నిమిరికొనుచుఁ బరవరాజ పుత్రిక చెప్పినచొప్పారయుచు
నాతం డ యీతండని నిర్ణయించుకొని మనంబున దిటంబూని కలహంస
గనుంగొని వాణీరధంబ ! నామనోరధంబుం దీర్ప నీకన్న నన్యులు వలం
తులె ? ఒకనాడన్నత్కులదేవత యగు పార్వతీదేవి నాకు స్వప్నంబున
సాక్షాత్కరించి త్రిలోకసుందరుండగుకందర్పుండు నీకుఁబతి కాఁగలం
డని వరం బిచ్చినయది. త్రిలోకమాత యగునామె వాక్యంబుల కన్య
భాత్వంబు సంభవించు నెట్లు ? నాటంగోలె నీదుర్ఘటం బగుకార్యం
బెట్లుసంఘటిల్లు నని యనేకవిధంబుల నారయ చున్నదాన. హా ! నాటి
స్వప్నదృష్టదేవియే నేడియాపంబునఁ బ్రత్యక్షంబై ప్రేరేచు చుండెం
గాఁబోలు ? దైవమా ! యాలావణ్యనిధి నాగుణైకశీలు నెట్లు కనుఁ
గొనఁజేసెదో ? ఎట్లు సరుకూర్చె దోయని చింతించి యింతయేల యెం
తకుం జాలిన యీప్రత్యక్షదైవం బుండనాకేమి కొఱంత యని ధైర్యం
బంది ఖగ రాజంబుం గేల నిమిరియోహంసావంతసమా ! నీవాకుచ్చు
వానితో నీవెట్లుమాట లాడెదు నాయవస్థ నెట్లు విన్నవించెదు ? అతని
నిట కెన్నఁడు దోడ్కొని వచ్చెదు నామనం బెన్నఁడు చల్లఁజేసెదు ?

నే నెఱుంగం జాల కుంటి. నీయొనర్చుకార్యంబునకుం బ్రీతికారం బేమి
యొనర్చుదాన ? నై నం గృతజ్ఞతాసూచకంబుగ దీనిం గొమ్మని తన
మెడ నున్నబన్నసరంబుందానికిఁ బాఠిలోపికంబుగ నొసంగి నీవీకార్యం
బు సమకూర్చెద వేని నీకెన్నఁడుం గృతజ్ఞురాల నై యుండెద ; నింత
కన్న నేఁ జేయునది లేదని విన్నవించి యొకపత్రింబునఁ దనవృత్తాం
తంబు లిఖించి రాయంచపత్రింతరంబునం బొందుగఁగట్టినీకు సేమం
బగుఁగాక ! పోయిరమ్మని మఱియు నిట్లనియె.

47

నీ. నానావిధానేక • సేనాసనాధుఁ డై
జై ద్రీయాత్రోత్సాహ • సహితుఁడైన
దుష్టులరణవీధి • దునుకూశి వచ్చిన
సచివ్రలతో గోష్ఠి • సలుపుచున్న
కార్యఖడ్గవిలాస • కలితుఁ డై యుండినఁ
జెలఁగ రహస్యంబు • చేయుచున్న
నాత్మదైవోపాస • నాసక్తుఁ డై యున్న
వెలయ విద్యద్గోష్ఠి • మెలగుచున్న
నిదుర నెఱిసోగకన్నులఁ • గదురు చున్న
వెలయ మజ్జన భోజన • విధుల నున్న
మించుసంగీతగతి యాల • కించుచున్న
తఱిని మనవిని దెలుపంగఁ • దగదు నుమ్మి.

48

నీ. కర్పూరతాంబూలి • కామహోత్సవఁడైన
తగభూషణంబులు • చాల్చుచున్న
వేశ్య లిర్వంకల • వినరుచు నుండిన
సంహాసనంబునఁ • జెలఁగు చున్న
ముద్దుబాలురతోడ • ముచ్చటించు చునున్న
సుందరదరహాస • శోభియెన

క. వరమతికలహంసము గనె

శరధిమహాసేనజనక ♦ శరధి స్తతదా

శరధిన్నిర్భయవలదా

శరధిన్ముఖభాగపరిధి ♦ శతపత్రరధికా.

55

క. పారావారము సరిదా

ధారమురంగత్తరంగ ♦ తతిశోభావి

స్తారము జలచరనిచరూ

పారమ సకలవిధరత్న ♦ వారాకరముకా.

56

గీ. అట్టిరత్నాకరంబులో ♦ ననుపమాన

రత్నసంపద్దించిక్రిచి ♦ రత్నదివ్య

పురవినిర్మాణ చాతుర్య ♦ గరిమ మించి

భూతిలక మైనద్వారకా ♦ పురము దరసి.

57

సీ. గోపురంబుల డాయు ♦ గోపురంబులఁ జూచి

యధరితశుభబుధ ♦ పథములూని

చంద్రకాంకోపల ♦ చంద్రశాలలఁగాంచి

మేళాశ్రయంబు లొ ♦ మేడలఁగని

తోరణంబులనొప్పు ♦ తోరణంబుల దాటి

బుగమహిమాభోగ ♦ బుగుల నెన్ని

రాజసూనువలస ♦ రాజసూనుల డాసి

సతులతో సరి యగు ♦ సతులఁ గడచి

రాజితంబై నమత్తేభ ♦ రాజి దరసి

చక్రిపోషణచణశూర ♦ చక్రి మడసి

సరసులకుఁ బ్రీతి పమకూర్పు ♦ సదను లొలసి

కాంచె నుద్యానవనిఁ నొక్క ♦ కాంచనంబు

58

వ. తత్సమిపంబున

59

క. కమలాకరంబుఁ గంటిని

గమలాకరమును బ్రవిమల ♦ కమలాకరము

కమలారాగోర్మికము

నమలాలంకృతము జలిత ♦ కణకయతము.

60

ఉ. సారససారసాళిఘన ♦ సారససారసంబుఁజూడఁగా

సారసరస్తటంబునకు ♦ సారసబాణుండు వచ్చికాంచెనా

సారసరాజము న్విమల ♦ సారసనైరివిరాజము న్మహా

సారసువర్ణవాజమును ♦ స్వర్ణమరాళకరాళతేజమున్.

61

సీ. ముద్దులమురిచంపు ♦ మోముగోముల నెంచు

బక్షవలక్షనం ♦ పదలఁజూచు

జలజసంచితచంచు ♦ చంచత్ప్రభలఁగాంచు

జక్రాభిరామపు ♦ చ్చంబు నెన్ను

జరణారుణప్రభా ♦ సరణికి వెఱ గందు

గమనచాతుర్యసం ♦ గతికి నలరు

గిలకిల మనుజిల్లు ♦ పలుకుల కెడఁగుల్కు

నయనాభినయనము ♦ చ్చయము మెచ్చు

మహితసమ్మోదపోష్టాయ ♦ మాన మగుచు

విష్ననఁజెలంగు నలచలి ♦ వెలుఁగనంగ

దనరురాయంచఁ గని పట్టఁ ♦ దలఁచెదనదు

డెందమున నందనందన ♦ నందనుండు.

62

శా. కేళాకూళికి డిగ్గి హంగవరము ♦ న్నేగంట నీక్షించుచు

న్నాళీనోరుమృణాలసాళముల వి ♦ న్నాణంబుగాఁద్రోయుచున్

నాళికాంతరసీమఁ బొంచి చనుచు ♦ న్నాళికబాణుండు స

త్కేళీలాలసలీలఁబట్టుకొనెఁ గెం ♦ గేలంఖగోత్తంసమున్.

63

వ. పట్టువడినయారాజహంసంబు పృథ్వీమున కీట్లనియె. 64

క. మదనా ! కరుణామయహృ
 త్పదనా ! శ్రీవిజితనాక • సదనా యుధురా
 డ్పదనా ! వజ్రానలీనమ
 రదనా ! నామనవి వినుము • రంజితగట్టతో

క. ధర్మంబు నిలుపఁ బుట్టిన
 ధర్మాత్మునినుతుండవీపు • తగననుఁగొనుటే
 ధర్మంబు ? చూడ, సుమనో
 ధర్మా ! నీవంటిదివ్య • ధర్ముల కరయక. 66

గీ. అనిస విని యిట్టు లనియెనా • హరినుతుండు
 నవ్యమగుసీదుచక్కంద • నంపునాంపు
 లలితశృంగారచేష్టావి • లాసగతులు
 గాంచఁబట్టితి నేతొండు • గాదు నిజము. 65

—* రాజహంస పృథ్వీముననుఁ బృథ్వావతి సృష్టాంతంబు చెప్పట *—

వ* అనిస విని యయ్యమరమరాశం బిట్లను. ఓజగన్మోహనా !
 సాంసార్యాతిశయ విరాజమానయగునొక్క యపూర్వ పూర్వగీర్వాణ
 కన్యారత్నంబు సందేశంబుఁ గొని భవద్దర్శనార్థంబు వచ్చితి ; తద్వృ
 త్తాంతం బంతయు విన్నవించెద. వజ్రపురంబను నొక్క దివ్యపట్టణం
 బున వజ్రినాభుం డను పుణ్యజనపురందరుండు గలండతనికి నొక్కకు
 మారీతిలకంబు కల దామెసాందర్యాదివిశేషంబు లత్యద్భుతంబులు
 వివరించెద. విను మని మంజులపదపుంజరంజితం బగు మనుష్యభావ
 ణంబుల వక్కాణించిన మనుష్యభాషాజ్ఞానంబెట్లు కలిగెననుటయు
 మరల నది యిట్లను.

సీ. వేదశస్త్రాదిక * వివిధవిద్యలసెల్లఁ

జదివింపఁగానేర్తుఁ * జదువ నేర్తు

సంస్కృతాదిక మైన * సర్వసద్భాషలఁ

బలికింపఁ గా నేర్తుఁ * బలుఁ నేర్తు

సప్తస్వరాంచిత * సంగీతవిద్యలఁ

బాడింపఁ గానేర్తుఁ * బాడ నేర్తు

నాకసాతాళాది * లోకసంచయ మెల్లఁ

జూపింపఁగానేర్తుఁ * జూడ నేర్తుఁ

గళ్యపబ్రహ్మసంతతిఁ * గనకగర్భ

వాహమ సరస్వతీశిష్య * వరుడఁ నగుట

విద్యలెల్లను రానింత * వింతయేమి

కామగద్యఙ్గాధామ ! శృం * గారసీమ.

67

వ. ఆసుందరీల లామసౌందర్యంబు నర్ణింప శతానందునకైన
దరంబెయైన నా యెఱిగినంత వాక్కుచ్చెద నవధరింపు మని చెప్పం
దొడంగె.

68

సీ. యామినీభామినీ * ట్కామినీమణు లెన్న

* కీమంతినీపాద * సితనఖములు

ఇందిరాసుందరీ * మందిరములు చూడఁ

జుద్రాననావిభా * స్వత్పదములు

జంభాంగంభీర * కంభీంద్రానునతర

కుంభంబు లాచాన * గురుకుచములు

నాళామృణాళాభి * లీలాకరము తాపి

వాళారుణాధర * వగభుజములు

అహహ యాయంతి సరసమో * హములదొంతి

కామువట్టపుదంతి చెం * గల్వబంతి

యలరువాసంతి చెలువు చెం ♦ ల్వగువలంతి
మరునిదీముశకుంతి భూ ♦ వర ! పడంతి.

69

సీ. అన్నులతలమిన్న ♦ కన్నుల గనుఁగొన్నఁ
గమలానుగుణకళా ♦ కాంతిఁగాంచు
బిబ్బికవతిగబ్బి ♦ గుబ్బలుఁగనుఁగొన్న
శ్రీఫలవిభవసం ♦ సిద్ధి చూపు
నొప్పులకుప్పుబ ♦ ల్కొప్పుకొప్పుఁగనంగఁ
గాళీవిలాసవై ♦ ఖరిఁ దనర్చు
నీరజదళనేత్ర ♦ యారుతీరు గనంగ
ఛాయాభినవరేఖ ♦ సపురు మీఱుఁ

గాన నామంజువాణి యా ♦ కమలనయను
రాణియో ? వాణియో ? భూత ♦ రాజుపద్మ
పాణియో ? భాస్కరాంబుద ♦ వేణి యగునో ?
కాక యితరుల కీరూప ♦ గరిమ గలదె.

70

సీ. ఆననం బమలప ♦ ద్మాభిశోభ వహించెఁ
గర్ణముల్ శ్రీకళా ♦ గరిమఁ గాంచె
నాసిక కాంచన ♦ నవవిభూతిఁదనర్చె
రదనాళి కుందసం ♦ పదఁ జెలంగె
నధర మంబుజమణి ♦ మధురమైవిలసిల్లెఁ
గంధరం బబ్జసం ♦ గతినిమీతె
నారు హీరారాజి ♦ చారులీలల మించెఁ
గతిధరాచక్రసం ♦ ఘటనమెలంగె
నాభి నవనిధిలక్షణో ♦ న్నతిఁ జెలంగె
మధ్య మొక్కటి దురదృష్ట ♦ మహిమఁ దాల్చి

తాను ముప్పికి లోనయ్యె ♦ హీనవృత్తి
వసుధ చిటుఁగాడె స్థితిలేని ♦ వాండ్రబ్రతుకు.

71

క. ఖోణీధరవీణాధర

శోణాధరులకును నిట్టి ♦ సాబగులు గలవే

ఖోణికోణీవాణి

శ్రేణుల కెనఁగావు చుమ్ము ♦ చిలుకలపలుకుల్.

72

గీ. బోటిగా దది రతనాల ♦ పేటి గాని

చాన గాదది గొజ్జంగి ♦ పోనగాని

యింతి కాదదిమల్లెపూ ♦ బంతిగాని

కొమ్మగాదది బంగారు ♦ బొమ్మగాని.

73

గీ. నెల తజంఘలకెదిరించి ♦ నిలువనోడి

విచ్చినవశాలిగర్భము ♦ ల్వెన్ను చూపె

రాసిగూడినమకరము ♦ ల్లాసివేగె

జలగతులకెందుఁగలుగునే ♦ సారమహిమ.

74

ఉ. చక్రమునేలు బాలకటి ♦ సారసలోచనచారునాభియున్

జక్రము గేరునల్లజల ♦ జాతనిభాస్యకుచద్వయబునున్

జక్రములం జయించు వర ♦ శైలవయోధరవేణి పుష్పలి

ట్చక్రములహాసించునవ ♦ చక్రధరాత్మజ! యేమిచిత్రమో. 75

గీ. తనువు హేమాభిరామ మై ♦ తనరుచుండు

సుదతినాన తిలోత్తమ ♦ శోభ మీఱు

నేత్రయుగ్మంబు హరిణిని ♦ ని గ్రహించుఁ

దోడలు రంభాజయప్రోక్షి ♦ బడయుటరుడె.

76

సీ. అచలేశనంస్థితి ♦ రచన గాంచినఁ గాని

పరువంపుగజనిమ్మ ♦ సండు లీఁడె

చక్కాధినాథసం ♦ సర్వ మొందినఁగాని
 జలజాతముకుశము ♦ ల్లాటి యగునె
 ధరణిశ్రీకరులమూ ♦ ర్థమును జెందినఁ గాని
 భూరికుంభంబులు ♦ బోలఁ గలవె
 తాళసంగతిఁ జెంది ♦ మేళగించినఁ గాని
 యతుకుక్కిరకాయ ♦ లలరఁగలవె
 నునుపునఁ జెలంగి ఘనసార ♦ మును వహించి
 జలవిడక విచ్చి పోక దు ♦ శ్చర్మ మిడక
 మితరసము లేక మొలయక ♦ మొలుగు లేక
 చెన్ను మిగిలిన చెలిమిన్న ♦ చన్నుగవకు.

సీ. సతిమోము సంపూర్ణ ♦ చంద్రుడేకాకున్న
 మధురాధరసుధాస్తి ♦ మహిమగలదె
 లలనబాహులు మృణా ♦ శంబులే గాకున్న
 కరసరోజములందుఁ ♦ గానఁ బడునె
 ముదితకర్ణములు శ్రీ ♦ మూర్తులేకాకున్న
 వరసువరచ్ఛాయఁ ♦ బరఁగఁ గలదె
 జలజాక్షికంఠంబు ♦ శంఖమేగాకున్న
 కలితముక్తాజాత ♦ కలన గలదె
 కాంతచక్రైరబామ్మయే ♦ గాక యున్న
 నారు చీమలబారందుఁ ♦ జేర నేల
 యహహ యాయింతివర్ణింప ♦ నలవియగునె
 భవునక్తెనను నాశీక ♦ భవునక్తెన.

78

క. పుల్లంబుజాక్షికాయము
 వల్లియొకాకున్న పాద ♦ పల్లవగతియుకా

మొల్లముగ నఖరకోశము • లుల్లసితము
లగుచునెట్లు • లొదవుం దలచెక.

79

చ. తామరసాయుధప్రమద • దంతికరంబులొ పంపసాయకా
రామసర స్తబ్ధస్థలవినుతన • రంభలొ శ్రీమదిందిరా
సామజగామినీతనయ • సత్కలభంబులొ హేమరత్నభృ
త్తామసభాస్థలింజెలంగు • కంబములొకనకాగియూరుప్రభ. 80

ఆ-వె. పద్మబాణకైరి • పద మింతిచనుదోయి
పద్మనాభపదము • పడతికొను
పద్మసూతిపదము • భామినినెమ్మోము
పద్మజన్మపదము • భామనవ్వు.

81

సీ. కలికి సుధాసార • కాసారమేకాక

కన్నుదామరదోయి • గలుగులెట్లు
తరుణి మన్మథభద్ర • దంతావళమె కాక
గురుకుచకుంభము • ల్గొరలులెట్లు
చిగురాకుఁబోడిమే • న్మొగలిపొట్టయ గాక
మేన సుగంధంబు • బూనులెట్లు
కమలాయతాక్షిబం • గారు బొమ్మయె కాక
పసిమిమేల్వన్నెలు • పొసఁగులెట్లు

యింతి మరుచేతిపువ్వులు • బూతి కాక
యారుతుమ్మెదబారందు • జేరులెట్లు
కాంత యువచిత్త నవమ్మగా • కర్షణాజ
శబరమాయాకురంగి యా • చంచలాంగి.

82

చ. స్థలజలజారుణ ద్యుతివి • తానవిభూతులొ దివ్యవిద్రుమా
కలితనవప్రవాళరుచి • కుండఫలీలలొ సారలొహితో

త్పలలితప్రభావిధవః * భాసురమూర్తులో సూత్సవ్నాన్తో
ల్లలదురుసాంధ్యరాగకమః * లాకశ్లోకలకంఠిపాదముల్.

మ. వరహీరంబు జయించు దానినడుమున్ * నైశద్యదంతాళియు
న్వరహీరావళి జయించు నీలతర మా, వామాక్షి నూగారు నా
వరహీరంబు జయించు సత్యమిదికై * వారంబు గా దెన్నఁ గా
వరహీరాత్మజ! పోలలేరెనరుతే * వ న్ముడుచోకంబులన్. 84
నీ. లనదబ్జముల గేకు * లలితాంబులములు

వదనకంఠవిలాస * వైభవములు

సారంగముల మీఱు * సకియనేర్పగులు

వేణి యానానూన * విభ్రమములు

చక్రంబులను దూఱు * జంద్రాస్యపాలిండ్లు

కళినాభివిస్తృత * గౌరవములు

పుష్కరంబును నప్పు * బూబోఽడిమధ్యంబు

కరనఖిలాంత * కాంతరుచులు

కలికికన్నులు శుశ్రిషార * గంబు లారు

శాస్త్రధారాగర్భిరుచిరంబు * సకియమేను

తలప జ్యోతిర్విలాసంబు తన్వి * తనువు

విద్యలమయంబు నడుమే య * విద్యగాని.

85

క. శ్రీలొకర్ణంబులు మగ

రాలా పల్వరుస బొంగ * రాలాకుదముల్

మీలా కస్తవ మదనుని

వాలానూగారు నెన్న * వరవర్ణినికిన్.

86

వ. అమెసౌందర్యాతిశయంబులు నర్ణింపఁ బక్షిమాత్ముండ
నేనెంతకుఁ జాలుదు ? నేయేల ? యన్యు లెవ్వరు నిచ్చట లేరు గదా
యని నలువంకలు పరికించి డగ్గటి మెల్లన నిట్లనియె.

87

—* ప్రభావతి వ్రాసిన యుత్తరము పద్యమునకుఁ జూపుట *—

ఉ. ఆకలకంఠకంఠి భవ • దంచితరూపవిలాసవిభ్రమా

స్తోకగుణావళి న్వినుచుఁ • దోరపుమోహముఁ జెందిదుస్సర

వ్యాకులమానసాంబురుహ • యైవిగహంబుధిలోనఁ దేలిసి

రాకయ గోరి పంపె నను • రంజితభూషణ మంజుభాషణ. 88

వ* అని తనకంఠపత్రాంతరంబుఁ జూపిన విస్మయానందాభిలాషలు ముప్పిరిగొనఁ జివాలున లేచి రాజహంసంబు కంఠంబుఁగవుంగి లించి దువ్వి ముద్దిడి మురిపంబు మెఱయ నాముద్దలగాచకొంపుఁబులుఁ గురావట్టి! తొలువేలుపుల కొలపుదు నెదారిగారాబు ముద్దుపట్టి నాకంపినకమ్మ నెండుఁబెట్టితి వని లాలించి యడుగుఁడుఁ బట్టెంతరంబు లన్నే పించుచు వీక్షించుచుఁ గానక కాలయావనంబునకు నోరువం జాలక విసువుచు నొక్కపక్కిం జక్కపటపంబుడి యున్నలేఖం గనుంగొని లేఖ ర్నభవల్లభతనూజాతుం డపరిమితానందంబునం బొంగుచు దృఢగ్రంథి బంధంబుల విప్పి భద్రముద్రికల నెడలించి పత్రికం దెఱచి చూచి చదువుకొని తన సర్మస్థున కిచ్చిన నతండునుం జదువం దొడంగె. 89

సీ. శ్రీమత్సురాసుర • స్తోమపూజితులైన

ప్రద్యుమ్నరాట్పద • పద్మములకు

నకి ప్రభావతి నమ • స్కారముల్లావించి

వెలయవ్రాయంగల • విన్నపములు

భవదీయరూపసా • భాగ్యవిక్రమములు

రాయంచచేత ని • రంతరంబు

వినుచు నీయందునా • మనమును గీల్కొల్పి

యన్నపానాదుల • నైనఁగొనక

మంజులాలాపగానసం • పదలు వినక

మణివిభూషణు దాల్చక • మంతనమునఁ

దనువుదాలిని యుంటిని ♦ దర్శనంబు

గానియెడ మేనిపొత్తొల్ల ♦ సూనబాణ.

90

. —* పృథ్వియుడు పృథావతిని జేసెనుచుట *—

వ* అని చదివిన నప్పలుకులు తాను జదివికొనినదానికంటె సతి
మధురమనోహరంబులై ములుకులవలె నాటిన మనం బవిసి యని
ర్వాచ్యం బగు నొక్క తెఱపునబడి పరువిడిచి నల్లనఁ గన్నుల మూసి
కుదురుపఱచి కొంతవడి యక్కాతం దనహృదయదర్పణాంతరంబున
నిలిపి మరాళరాజవర్ణితంబు లగు సర్వావయంబుల సౌందర్యంబు మనో
దృష్టి నుండఁజూచుకొని యానందించి నూలస్యంబైన నిట్టినిర్బంధంబున
కాలేమి కోమలాంగకంబు లెంత గాసింబడునో యనునగవున నామెం
బనిచె నననుస్మృతలోచనండ్డై ప్రకృతావస్థం బ్రవేశించి యాభామా
మణియంచుఁ గలప్రేమాతిశయంబుం భరింప నోపక రాజహాసంబుతో
నిట్లనియె.

91

నీ* ఏలీలఁ గనఁజోలు ♦ బాలేంగుగమఘాల

విమలవిద్యుత్త నూ ♦ విలసనములు

ఏలీలఁ జెవిఁ గ్రాలు ♦ నాలాలితాలాప

పరభృతాభినుతాభి ♦ భాషణములు

ఏలీల విడఁజాలు ♦ బాలమైపూఁదీగ

లోలలోలంబకా ♦ లోకనములు

ఏలీలఁజనఁజాలు ♦ నీరేలు నలుజాలు

చంద్రాతపాభీల ♦ సాంద్రురుచులు

అనుచు వలవంత నలుదెస ♦ ల్లనుచుఁగుదురు

పడుచుఁ జెమ రార్చుకొనుచు గ ♦ స్పడుచుకొనుచు

వడఁకుచును మేనిపులకల ♦ నడచికొనుచు

వఖునిచే యూఁదిలేచి ని ♦ శ్చలతఁబొంది

92

క* అనుకూలంబగునమయం

అనువేచిపురంబు చొచ్చి • పుణ్యజనవరే

ణ్యని మది మెప్పించి భవ

న్మనోబ్ధ మలరింతుననుచు • దానుఁజెడయక. 93

వ* కృత్తియ గాక యచ్చటికి మేమును వచ్చునమయంబు నిరీ
క్షించుచు దనుజకన్యకం గనుంగొనుచు దలలో నాలుకవలె మెలం
గుచు నామెయంట్లకరణరీతుల బరిశించుచు భావంబున స్నేహంబు
బాదుకొలుపుచు యార్యేతిహాసంబుల బోధంబు గావించుచు ననన్య
గోచరం బగు మంత్రవిధానంబున మెలంగునది యని పంచిన. 94

—: రాజహంస విభ్రాంతమున లేగి ప్రద్యుమ్నుని స్వత్తాంతము చెప్పట :—

చ. వినయము మీటుచుండయదు • వీరునివీక్షాని వేడ్క మీఱ గొ

బ్బున వినువీధిపై కెగిసి • భూరిబలంబున బాటి హంసి తా

గనుఁగొనఁ జంద్రకాంతమణి • కాంచనసంచితభిత్తియోగముక

ఘనతరజైత్యరాజవర • కన్యకసాధవరాగ్రభాగముక. 95

వ* కాంచి సమయంబు నిరీక్షించు చుండునవనరంబున నొక్కాంత
ప్రద్యుమ్నుని యందలి మోహతిరేకంబున సఖిజనంబుల నొల్లక మద
నవేదనాదోఘాయమాన మానసాంబూరుహ యై హంసావతంసాగ
మనంబు నిరీక్షించుచు సాధాగ్రాస్త్యాలకంబున నేకాంతంబున విహరిం
చుచుండ నమ్మాన పాఠంబును సమ్మోచిసీమణిం దూరమ్మనఁగాంచి
యిదియే సమయంబనిదరియం జనుడెంచి నిలువంబడి యుంశ నయ్యను
ర జకన్యకాలలామయు వికసితముఖారవిందయై యిట్లనియె. 96

క. అర్యనుత సీపు పూనిన

కార్యంబును దెలువఁగదవె • కాయో పఁడ్డో

ధైర్యంబు నిలువ కున్నది

కౌర్యాత్మజుఁ డేమి యనియె • జయ్యనఁ జెప్పుమా

వ. అనిన నయ్యమరమరాళం బిట్లనియె. 98

ఉ. వచ్చును బద్మబాణుఁ డన ♦ వద్యచరితుఁడు నేఁడొరేపో తా
మెచ్చెను నీదురూపనద ♦ మేయగుశాఖుల నాకు గౌరవం
బిచ్చెను సంతసించి జల ♦ జేక్షణ నెమ్మదిలోన నమ్ము నీ
సన్నతంబు భాగ్యమును ♦ సర్వముఁజాలఁఫలించెగన్యకా. 99

వ. అనిన నక్ష్మాంత సంతోషతరంగితాంతరంగయై యిట్లనియె. 100

సీ. ఏదారిఁ గనుఁగొంటి ♦ వాదారితారాతి

పట్టణంబు జితారి ♦ ఘట్టనంబు

నేభంగిఁగనుఁగొంటి ♦ వాభంగితారీశు

మదిరంబు విచిత్ర ♦ సుందరంబు

నేమార్గమునఁ గంటి ♦ వామార్గశుభవక్షుఁ

జంద్రీశాల జితామ ♦ శేంద్రీశాల

నేచందమునఁ గంటి ♦ వాచందనాభిఖ్య

శంబరారిని భోగ ♦ శంబరారి

జటులనటవిట గాయక ♦ పటలవీర

భటఘటితవందిమాగధో ♦ దృటభటాళి

తలితు దర్శన మెట్లబ్బె ♦ దెలుపవమ్మ

రమ్యగతి మించ నాముద్దు ♦ రాచయంచ. 101

స. అనిన విని యక్కలహంసయాన కిట్లనియె. నేనట్లు నీవలన
సెలపు గొని నశ్చిమాభిముఖ నై చనిచని చరమ సముద్రంబులోన
ద్వారకాపురంబుఁ గాంచితి. దాని శృంగారంబు వివరించెద నించుక
యవధానంబున నాలింపుము. 102

సీ. మహి మహిళాశీరో ♦ మణిరత్నరంజిత

నూపురం బద్ధవీర ♦ కాపురంబు

విపులగ దాగ్రిజ * విజయలక్ష్మీబాలి
 కాపురం బద్దాపర * కాపురంబు
 తప్తచామికర * సప్తశాలాశ్రిష్ట
 గోపురం బద్దాపర * కాపురంబు
 పద్మాదినవనిధి * సద్మాళివిజితాల
 కాపురం బద్దాపర * కాపురంబు
 భూరధాత్రీసముద్భవా * నీతలలిత
 సకలదిగ్దేశభూపాల * చక్రినిత
 షోడశసహస్రశతముఖ * సుందరులకుఁ
 గాపురం బెప్పు డద్దాపర * కాపురంబు.

103

నీ. ఏవంకఁ గన రింఖ * దేణాంకరత్నాంక
 మహిసముట్టాకిత మందిరమ్ము
 లేదండఁ గనఁ జండ * వేదండరథకాండ
 కోదండధరచమూ * కోటికోటి
 లేచెంతఁ గన వింత * నిందిదిరాక్రాంత
 సావిజాతలతాంత * పరిమళంబు
 లేసీమఁ గన రామ * హేమాదిసురధామ
 సత్కామినీమణి * సముదయంబు
 వెలయ దేవేంద్రపురమును * వెక్కిరించి
 దివ్యకౌబేరపురమును * ధిక్కరించి
 మెఱయు నవరత్న రత్నచా * మికరాంత
 కుట్టిమంబు మురద్దోషి * పట్టణంబు.

104

వ. అపట్టణంబునందు.

105

నీ. రాజరాజికి రత్న * రాజతన్త్రాగ్రి
 మణిదీపకొటులు * మలయుచుండ

శ్రీమించి చెలఁగు జే • జేమానికొవ్విరి
గుత్తులు నెత్తావిఁ • గుమ్మరింపఁ
దగటుబంగారుజి • త్తరువుల విలసిల్లు
మణికుడ్యములు నింత • మహిమఁదనరఁ
దగుహంసతూలికా • తల్పచయాందోళి

కాజాలమందందఁ • దేజరిల్ల

శారకాశుకరత్నపా • జరము లొప్ప
వివిధకస్తూరికాదివ • స్తువులు చెలఁగ
నిలుపుటద్దంబు లందుద • వెలుఁగుచుండ
నరసి పృద్ధుమ్ము దివ్యమం • దిరముఁ గంటి. 106
గీ. కాంచి దర్శింప సమయంబుఁ • గాంచుదనుకఁ
బ్రాంతభాగంబుననుఁ జాలఁ • బ్రబలి యున్న
కుసుమకౌరకఫలపత్ర • విసరరుచిర
వర్ణనీయమహోద్ధాన • వనముఁగంటి. 107

గీ. అందు విహరించుచుండఁగా • డెందమలర
వచ్చెఁగతిపయభటతతి • బలసికొలువఁ
గాముఁడత్యంతసుగుణాభి • రాముఁడగుచు
సారకా సారదర్శనో • దారమతిని. 108

ఉ. తామరసాస్త్రిఁ డంతఁ గను • దామరలం దిలకించి ప్రితితోఁ
దామరలం గనుంగొనుచుఁ • దామరసాకరమందు డిగ్గి కెం
దామరలం దెమల్చుచును • దారుచుఁ బాఱుచు వచ్చిపట్టెను
ద్దామముదంబుతోడననుఁ • దామరతూఁడులు మెక్కుచుండఁగన్.

వ. పట్టుకొనిన నేననేకవిధంబులగు మృదుమధురాలాపంబుల
నాతనిమనంబుఁగఱఁగించి సందేశంబుం దెలిపినవతఁడత్యంతా మోద
భరితాంతరంగుఁడై యిట్లనియె. 110

శా. ఏమేమీ దనుజాధినాథసుత దా ♦ నీలీల నిన్నుంపెనా ?
 మామీఁదం గలకంఠకంఠి కెదఁబ్రే ♦ మం బగ్గలం బాయెనా?
 శ్యామారత్నము కింకరీజనము వ ♦ శ్యంబైదిటం బిచ్చెనా?
 సామాన్యంబిది గాదుఁ డెల్పఁగదె వా ♦ చాప్రాశ్చిదీపింపగన్.

క. అని ప్రద్యుమ్నుఁడు పలికిన
 విని ముదమెఁగఁగదురఁ జనిన ♦ వృత్తాంతంబున్
 విను మని మృదుమధురవినూ
 తనమాధ్వీధార లొలుకఁ ♦ దగ నిట్లంటిన్. 112

ఉ. ఏమని విన్నవించుఁదర ♦ శేషణ నిన్వినునాఁటనుండియున్
 బ్రేముడిమాటలై నఁ దన ♦ వీనుల సోఁకఁ గ నీయఁదెంతయున్
 సోమరిగాముపట్టుగఱిఁ ♦ జూచుచు నన్నము నీరు నానదా
 కామునిశాలికాండపరి ♦ ఖండితమానసపుంజరీక యై. 113

సీ* ఏలోకమును జూడ ♦ నీలోకమే యంచు
 సాలోక్యసంసిద్ధి ♦ జరుపఁ గోరు
 ఏమాట లాలింప ♦ నీమాటలే యంచు
 సామీప్యసంస్థితి ♦ జరుపఁ గోరు
 ఏరూపు గనుఁగొన్న ♦ నీరూపమేయంచు
 సారూప్యసంగతి ♦ జరుపఁ గోరు
 ఏయోగమును గన్న ♦ నీయోగమేయంచు
 సాయజ్యసంప్రాప్తి ♦ జరుపఁ గోరు
 అకట యెది యాత్మ గనుఁగొను ♦ నదియె యెల్ల
 యాత్మనీయాత్మ యని యైక్య ♦ ముదఁ గోరు
 బాల యేవేళ నీలీలఁ ♦ జాలిఁ దూలి
 సర్వమును నీవే యనిమది ♦ సంస్మరించు. 114

క. అని విన్నవింప నాతం

డనుమోదము మెఱయ రత్నం హరి మొసంగె

గను మని చూపుచుఁ గమ్మం

గనుఁగొనుమని చూపెదనదు ధ కంఠాంతరమున్. 115

వ. అవిశాలాక్షియు నన్విహంగపుంగవు కంఠపత్రాంతరంబుల
ఛన్ద్రబై యున్న కమ్మం గైకొని కనువమ్ముల నద్దొని నీకుం బ్రత్యు
సకారం బేమియెనరింపం గలదాన నని యొక్కరత్నకంఠంబుఁ బైరి
తోషికంబుగ నొసంగి వీక్షిలిపి యద్దనుజవాజపుత్రికయు నప్పత్రికా
రత్నంబుం జదువుకొని పరమానందంబునఁ దద్వృత్తాంతంబు బ్రాణసఖ
కెఱింగింప నరిగెను శ్రీశంకయోగిండ్రిఁ డు పరీక్షిన్న రేంద్రునకుం దెలి
పిన నాతం డచ్యుతికథ యడుగుటయు. 116

చ. విశ్రుతురాసురేంద్రున ధ వీరసమావృతభోగిభోగవే

ప్రితధృతవామదక్షిణ ని ధ శేషచరద్గుణమందరాద్రిఘూ

ర్ణితవరదుగ్ధసాగరవి ధ నిర్మలతుంగతరంగరంగభా

సితవరగర్భనిర్భరవి ధ శిష్టయశఃప్రభివై శ్యశేఖరా. 117

క. ప్రేమాతతభామామణి

కామా వరభోగధామ ధ గంభీరగుణ

స్తోమా ఖలభీమా శుభ

సీమా వేంకాంబగర్భ ధ సింధుసూతోమా. 118

కవిరాజవిరాజితము. వినయవిశారద శారదసీరద ధ విశ్రుతశాశ్వతకీర్తిధరా
వినుతజనావన సంతతపావన ధ విష్ణునిభావన పాపహరా
ఘనసుగుణాకరన క్రమసాధాకర ధ కాంతివిభాకరధైర్యధరా
మనసీజనుందరభోగపురందర ధ మంగళమందిరచారుకరా.

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాసామ్రాజ్య ద్రావిడ
 శాఖాపస్తంబసూత్ర కాండిన్యగోత్ర శ్రీమదోరుగంటి
 కులపవిత్ర జోగిశాస్త్రిసంస మాంబాతనూభవ
 శ్రీరామకృష్ణార్జుననారాయణీయత్ర్యర్థి
 ప్రబంధాధిబంధుర ప్రబంధరచనా
 వైభవ సోమశేఖరకవి ప్రణీతం
 బైన శ్రీ ప్రభావతీ పరిణ
 యం బను మహాప్రబం
 ధంబునఁ ద్వితీయా
 శ్వాసము.

శ్రీరస్తు

శ్రీ పృథ్వి భావ తీర్థ రిణయము.

తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరాజితగుణభాజా-నారాయణసుప్రసాద • నవకవిభోజా
సూరిజనకల్పభూజా-శ్రీరంజితరామకృష్ణ • శిష్టతనూజా. 1

వ. అవధరింపుము శ్రీశుకయోగీంద్రపుంగవుండు పరీక్షింపజేం
ద్రచంద్రునిను నిట్లని విన్నవింపం దొడంగె. 2

— సంత బుతువర్ణనము —

ఉ. సంతస మొప్పదోచెను వ • సంతము మంజులకోకిలస్వనా
కాంతము గోరకప్రకర • కాంతము బంధరగానశోభితా
శాంతము సర్వమంగళని • శాంతము మోచితమానమానినీ
స్వాంతము ధూతసత్పథిక • శాంతము పుల్లలతాంతతాంతమై.

సీ. పతితపాండురచిత్ర • పత్రలిలాసంబు

చారుకుధాస్తీర్ణ • సభయుగాఁగ

మండితపున్నాగ • కాండకాండనితి

శాతకుంభస్తంభ • సమితి గాఁగ

వాసితావృతలతా • వాసంతికాపాలి

పటువితానవితాన • పటిమ గాఁగ

బ్రాంతభాగస్థలీ • ప్రచురపల్లవజాతి

చిత్రచిత్రాదిరస్మ • చయము గాఁగ

సంతరాంతరకలితల * తాంతసమితి

చారునూణిక్యదీపసం * చయము గాఁగ

మమసభాస్థలి యఃనఁగనా * మని జెలంగె

లలితకేళీవనంబుశ్రీ * విలసింబు.

4

శా* ఆలీలాసతి హంస చెప్పినశభ * వ్యాహరిలీలారహి

ద్వేలాంభోధి ముంగి తేలుచు మహాం * ధీభూతిచిత్రాబయై

లీలోద్ధ్యానవనాంతరంబునకు వ్యా * లీంఘంస్థిపంకేజయై

కేళీలోలవిలోలలోచనలతోఁ * గీగిడింపగా వచ్చుచున్.

5

నీ. కమలాకరముచూడ * రమణీమణులతోడఁ

గేళికా ననికి నే * నేల చనితిఁ

జననంతలోన న * నన్యనగాఢలోనికి

లీల హంసఁబుతా * నేల విచ్చె

వచ్చినఁకాగ్రం * సరమును గొంచురా

సీలోత్పలాఁబకు * నేల దెలిపె

దెలిసినయంతనే * యలఁబానిఁ బతి గాఁగఁ

జెలియఁచో యిట్టుగా * సింపఁదగునె

ఆనవడుమాత్రుఁ దాఁ దెత్తు * ననుచుఁ జనియెఁ

గాని ఖగమేడ ? ఘనరాజ * కార్య మేడ ?

రాకయదియేడ ? యులవల * రాజుమేటి

ధాటి కేవ్విధమున బోఁటి * తాఘదాస.

6

వ. అని మోహపేశంబున దురంతచింతాకాగ్రంత సంతాపిత
హృదయారవిందయై శుకపిశంబుల కలకలంబులకు సైరింపం జాలక
మఱియు నిట్లనియె.

7

నీ. నెమ్మితోఁజెంచిన * నీలకంఠంబులు

బెగ్గిందఁ గేకలు * వేయఁబోడఁగె

బ్ర)సుదావనమరంద ♦ పాళిచే బెరిగిన

యళులు ర్ముంకారము ♦ ల్గులుపదొడంగె

లలితబాలరసాల ♦ ఫలములఁ బెరిగిన

కోయిల ల్వికటించి ♦ కూయఁదొడంగె

రంజిల్లుపరఁజి ♦ పంజరంబులఁబెంచు

చిలుకలగమిరొద ♦ లేయఁదొడంగె

దైవగతి దప్పివచ్చిన ♦ ధరణిహీన

నహా తనవారె పగవార ♦ లగుదు రన్న

పలుకుబడి యేలతప్పబ్ర) ♦ పంచమందు

ననుచు బలుచింత వలమతఁ ♦ గొనుచుఁ గాంత. 8

చ. చెలులకు నిఁచుకేని యను ♦ జెప్పక కప్పురగంధి యాత్మలోఁ

గలఁగి చకోరకేలికివి ♦ కన్నరసున్నరకోకిలావళి

కలకలరావపాళికిని ♦ గ్రాఁగుచు బంభరగుంభితారవా

వృక్షజనంగవీఁగుచున ♦ వారణ వారణయాన యేగుచున్. 9

క. జోటి పరితాప మొందెను

మాటికి మాటికి మయూర ♦ మదధవళగరు

తోట్టీస్మరధాటీపరి

పాటీపాటీరనగజ ♦ పవనాదులచేన్. 10

క. పరితాపంబున నడువఁగఁ

జరణకిసలయములు గంది ♦ చన లేక సఖి

విరహవిశేషం బెదలో

భరియింపఁగ లేక భీతి ♦ భారాలనయై. 11

వ. అమ్మానిమిఁశి శరీరాభిమానసీన యై నలువంశలు గలయం

గనుఁగొని.

సీ. చూతాతికోమల ♦ జూతాగ్రోసలసం
 ఘాతాసలములోన ♦ గ్రోగఁ జూచు
 సారాతిమకరంద ♦ ధారాప్రవాహవాః
 పూరాంతరమునందు ♦ మునుఁగఁజూచుఁ
 గేళాకుళిమృనాళ ♦ నాళాలన త్తతు
 మాలాలి నురిఁ బూని ♦ వేలఁ దలఁచు
 మధురసారసపత్ర ♦ విధురసామోదోఽట
 మధురసారముఁ గ్రోల ♦ మదిఁ దలఁచు
 మదనుఢాకకు శారికా ♦ మదమరాళ
 తతులవీకకు వరకీర ♦ యుతమయూర
 కేకీగురుతరపికముల ♦ మూఁక కళుల
 కాఁక కిల నోప లేక చా ♦ మీకరాంగి.

13

క. చెలికత్తెయ లత్తెరువుల
 బలుతత్త మంది చెదకి ♦ బాలామణి నే
 కెలఁకులఁ గనలే కెదలం
 దలఁకుదు నొకయెడ రసాల ♦ తగుమూలమునన్.

14

గీ. నేల నిలచినలేనెల ♦ బోలుదాని
 వానఁ గాననిలతగూన ♦ బోనిదాని
 దప్పుదప్పులఁ కాంచియ ♦ ప్సప్సఁబోండ్లు
 లీలఁబరువిడి తమకేల ♦ గేలుపూని.

15

సీ. మాతంగనంగతి ♦ మధుపాళు లొకవంక
 ఝంకార మొనరించి ♦ చౌకళింపఁ
 బంచమవ్వని మీఱ ♦ బరపుష్పతతులొక్క
 యెడఁ గూడుకొనికన్ను ♦ లెఱునేయుఁ

బ్రకటపలాశోరు • శుక్ముముఖులొకయోరఁ
 గోపరసంబు ము • క్కుననెదాల్పు
 వరమహత్తరులను • వదించువనశేఖ
 గణ మొక్కయెడఁ బ్రజఁ • గాకపఱవ
 బాంధులను ఘోరపిరహతా • పాంధులుగను
 జేసి యశరీరభూతంబుఁ • జిక్కు బజవ
 వజలు నెప్పుడు మధుమదా • వనము వనముఁ
 జేసఁ జెల్లునె వరసుదృ • గ్వారమునకు.

16

క. అని యొకతె పలుకఁ బెగడినఁ
 గనిమఱియొకమంజువాణి • గ్రక్కునఁ బలికె
 దనచతుగత దనగ ను
 రా ననజాననతోడ మధుర • వాచాఘణితిక.

17

సీ. బ్రహ్మవాక్యజ్ఞాన పద్ధతినడిచెడు
 పరమహంసలు యుక్త • సరసులరయ
 సతతంబు రామగం • స్మరణఁ జేయుచునున్న
 శుకతతి మంజువా • జ్ఞీకరయుతము

క. శాఖశాఖాంతసం • చాగ్రాప్తి వజ్రలెడు
 పరభృతద్విజతతు • ల్పర్ణకృతులు
 సూర్యసందర్శన • సుప్రీతిఁ జెండెడు
 కవిచక్రములు చూడ • ఖగవరములు
 శీతవాతాతఃసము లోర్చి • చెలఁగుచుండు
 కలితసన్నాగగతు లెగు • దలఁచునఁటవె
 బాల నీమది నింత వం • తేల బేల
 పూలు వనిఁ గోయుదము రమ్ము • పూవుఁబోడి.

18

వః అని నృదుమగురవదోరచనాచమత్కృతు లొలయ నాచక్తై
రబోడిం బోధించి చక్కవఱచి యక్కునఁ జేరిచి చెక్కుటద్దంబులు
నిమిరి వేడ్కమీఱఁ దోడ్కొని చను నవనగంబున నవ్వెడుముఖ పథ
శ్రమంబు సహింప నోఁపక.

19

క. జోగుచుఁ జొక్కుచు మెల్లనఁ

జాగుచుఁ గై దండయొసఁగు ♦ సతినెమ్మేనఁ

వీగుచుఁ జిత్రారభమున

దోగుచుఁ బూ దోట కరిగెఁ ♦ దొయ్యలిగమితోఁ 20

క. వనితామణి కప్పడు త

ద్యనితలుఁ గరకీసలయములఁ ♦ బ్రసవమాభఁ

జనితాదరమునఁ జూసిరి

చని తా విరహంబు మఱచి ♦ జరఁగు నటంచుఁ. 21

సీ. రంభను జూడుమా ♦ కుంభీంద్రసమయాన

రాజయోగ్యముదీని ♦ రాజసంబు

శ్రీనగంబును జూడు ♦ శ్రీనగవక్షోజ

యార్యప్రియానంద ♦ మై తనర్పు

సురసాలమును జూడు ♦ సురసారసానన

సుమనోభిరామమై ♦ సౌంపురింపు

పున్నాగమును జూడు ♦ పున్నాగకచ యిది

పుణ్యాంగనాజన ♦ భూషితంబు

తిలక మిదె చూడు మానినీ ♦ తిలకదీని

వైభవము సర్వసౌభాగ్య ♦ వర్ణితంబు.

మాధవిని జూడుమా దీని ♦ మహిమ చెలియ

పంచజనదేవతాళినం ♦ చుత్ప్రదంబు.

22

క. హేలావతి ! కేళివన

మాలాసారిణుల జలము ♦ మలఁగుచుః బాత్రై-

సాలావళులకుఁ గేరళ

బాలామణి చికురభంగి ♦ భంగుర మగుచున్.

22

ఉ. మానితుఁడౌమరుత్సృతుఁడు ♦ మాధవయక్తుడుకర్ణభీష్మగీర్తి
స్మానుగతప్రతాపము స ♦ మాప్తివహింపఁగనార్తరాష్ట్రసం
తానము సంచలించ నుమ ♦ నస్తతిమీట శీలీముఖోగ్రసం
ధానతఁ బొండుపత్రసము ♦ దాయమువ్రాల్చెను జూచితేనఖి.

సీ. నారంగగమన యీ ♦ నారంగములఁ జూడు

మారంగ సరఃస్థ ♦ లాంచితములు

మల్లికా? సతీమ ♦ తల్లికా యిది చూడు

వల్లికావేల్లిత ♦ పల్లవతః

కేళాకుళులఁజారు ♦ వేలాలనన్నారి

కేళావళులఁజూడు ♦ నీలవేణి

కాంచనం బిది చూడు ♦ చంచలనేత్రపు

స్వాంచలశాఖాశి ♦ ఖాంచితంబు

అనుచు ఘనభూజరాజిని ♦ వనితచెలులు

కాసిపించుచు విరహక్రైఁ ♦ గానకుండఁ

జిప్రులుచు బుష్పములుఫల ♦ నివహములును

గోసి వడిఁదెచ్చి యొక్కెడఁ ♦ గూడి వేడ్క.

24

సీ* చిప్రులన్నియుఁగోసి ♦ చిందులాడితిమమ్మ

వనలక్ష్మీతానెంత ♦ వనటఁ నునొ

వూపు లన్నియు రాలిచ్చి ♦ తావు లార్చితి మమ్మ

కేళీవనం బెంత ♦ జాలి పడునొ

ఫలములన్నియు చుల్చి ♦ పర్వవెట్టితిమమ్మ
 యుద్ధాన వనమెంత ♦ యుడుకుగనునొ
 మకరలములఁదీసి ♦ మాయఁజేసితిమమ్మ
 యలరుదోటయడెంత ♦ యదరిపడునొ
 చందనాచలపవమాన ♦ సంతతులను
 నవిరళాభోగవిమలచం ♦ దాత్రపముల
 జోడుఁజేసికొనివసంతు ♦ డీడఁబోక
 యేమి గావింపఁ దలఁచెనో ♦ యెఱుగ మమ్మ.

25

గీ. అనుచు బెగ డొందురీతిగ ♦ నాడికొనుచు
 నలఘుతర కేళికాశ్రమం ♦ బసనయింప
 భామినీమణిఁ గూడి యా ♦ భామ లెల్ల
 సరసశృంగారనవసరో ♦ వరముఁ దరసి.

26

— సరఃకేళీ పద్ధనము —

నీ. నుందర వైకుంఠ ♦ మందిరంబును బోలె
 సద్దామలప్రభా ♦ భవ్య మగుచుఁ
 గలితజాంబూనద ♦ కాశ్యపీధ్రమువోలె
 భువనజాలాధార ♦ భూత మగుచు
 సార్వభౌమాధిక ♦ సామ్రాజ్యమును బోలె
 బుండరీకద్యుతి ♦ పూర్ణమగుచుఁ
 గాత్యాయనీనాథ ♦ కరతరంబును బోలె
 రాజీవశోభాభి ♦ రామ మగుచు
 సరసహృదయావసీనాథ ♦ సభయుఁబోలె
 లక్ష్మణోపేతకవిచక్ర ♦ లలితమగుచు
 నొప్పుచున్నది కంటిరే ♦ యువిదలార
 దీన విహరింప ఘనయార్తి ♦ దీఱుఁగాడె,

27

గీ. అని వనిత లాప్రభావతి ♦ ననునయించి
యీసరోవరమున స్నాన ♦ మెలమిఁ జేయ
సకలసంతాపములు వాయు ♦ సౌఖ్యమొదపు
నమ్మ ! యని కేళికై యాయి ♦ తమ్ముఁ జేసి.

28

గీ. వేణిబంధించి భూషణ ♦ శ్రేణిబిగియ
గట్టి కంచెలలంచులు ♦ దిట్టపఱచి
వలువ లటు పెట్టియొండుసా ♦ వడలు గట్టి
గొట్టములఁ బట్టి యాకొమ్మ ♦ చెట్టఁ బట్టి.

29

సీ. తమ్ములకామోద ♦ మిమ్ముఁ జేయుచుఁగల్గి
కొమ్మకాపురముండి ♦ కొఱలుచోటు
పుష్కరస్థితిఁగాంచి ♦ భూరిసత్కవిరతు
లురుకుటుంబములతో ♦ నున్నచోటు
నింద్రావరణవృత్తి ♦ నెనయుచు సరసత
దరిని రంభాదులు ♦ దచరుచోటు
ఘనమహత్తురులసం ♦ గతిగాంచి బహుజీవ
నాప్తి చే ద్విజకోటు ♦ లలరుచోటు

అనుచుఁ బుణ్యజనాంగనా ♦ వినుతిమించు
జేరి కీర్తింప మనవాంఛ ♦ తీరువేగ
రండనుచు నొండొరుపులకై ♦ దండఁబూని
కాండమండలి నీరాడఁ ♦ గడగిరపుడు.

30

సీ. జలములోపల బోర ♦ గిలఁబడి యీదుచో
నురగకన్యకరీతి ♦ బరఁగెనొకతె
నిర్మలోదకమందు ♦ నిలచివర్తించుచో
దాక్షిణ్యణి యనుగఁ ♦ దనరెనొకతె

యిందీవరాంతర • మెనసి వెలంగుచో

విమృల్లకభంగి • వెలసె నొకతె

కిలాలమున మన్ని • లేలుచో జలరాశి

జనితాబ్ధర భాతి • దనరె నొకతె

ముదమెలర్పంగ రాయంచ • కొదమ నెనుర

దరుముకొని పొవ వాగెలు • దప్పించిన

వాహనంబగు రాయంచ • ఒట్టబోవు

భారతీదేవి యన బ్రభా • వతి యెసంగె.

31

క. ఖోణీతలమం దప్పడు

రాణ బెలంగెను సరోన • రంబసి జలము

శ్రేణీ వేణీ భార

శ్రేణీయుత యగుచు యమున • చెలువున జెలువై.

32

కా. బాలాగ్రామణియోలయోలయనుచు • న్బల్మాలు గేల్దమ్ములం

గీలాలంబులు చల్లి వెల్లువలుగా • గ్రీడాగతిన్మున్నివే

లోలోనం జని తేలెదూరముగఁగే • ల్లోయెత్తిక్షీరాబ్ధిలో

నాకీజాలముతోడ వచ్చు నలవ • ద్మాగార నామించుచున్.

33

క. కొమ్మగొని శరము లొకసతి

చిమ్మంగ నొకమందరూన • చెలువున నలవ

ప్రమ్మనుడల్లొని మఱలిచె

వమ్మయి చన గలుగు చూచి • వగఁగొనినవ్వన్.

34

క. ఆలీల స్థలకేళి- న్ద్రేపి సఖిమణులు దాను • దీరమునకు బా

తాళంబునుండివరభుజ-గీలనామణులనంగ • గేరుచుజేరెన్.

35

చ. జలకములార్చి ముంగురులు • చక్కగదిద్ది మడుంగు గట్టి భూ

నలు ధరియించి కంచెల గు • చస్త్రులంబుల దార్చి కన్యన

నైలపున సంజనంబు నిడి ♦ మేననలంది వెలంది గందమున్
మెలఁతుక లెల్లరున్ముదము ♦ మీఱనిలంకృతలై చెలంగఁగన్. 36

—: సూర్యాస్తమయ పర్వము :—

క. జలజాతప్రియుఁ డపు డ
ష్టలతేనికి దనుజభీతి ♦ పోవు సటంచున్
దెలుపఁగఁ జనుక్రియుఁ బశ్చా
జ్జునిధిదరి కరిగెఁ బద్మ ♦ జాలము గుండన్. 37

సీ. ఘనసాధనీధిశి ♦ ఖాశ్మీణిఁ జెలిపిండు
భూరిలాహౌగార ♦ బుద్ధిఁ జూడఁ
బ్రాకారజాలాగ్ర ♦ పటకటీరంబులు
ద్ధారుణాభ్రవి ♦ భ్రమము నెఱవ
సర్వసర్వతములు ♦ స్వర్ణవర్ణము తాట
వేల్పులు తమతావు ♦ వెదకికొనఁగ
నతిదళో ద్యానవృ ♦ యోగము ల్పికకోటిఁ
జుచత్కిసాలయ ♦ శంకఁ బొదువ

బలసె విలసితగతి జపా ♦ పృనవమస్మణ
ఘుస్మణసుస్థలజలజాత ♦ కుసుమవిసర
శోణతామరసోదర ♦ సోదరంబు
లగుచు నెగడెడు సిద్ధవృ ♦ ధౌతపములు. 38

క. అంభోజప్రియుఁ డపు డప
రాంభోనిధిభోనఁ గుంకె ♦ నాతపవీడా
సంభూతాతిపాసా
గుంభితహరివేగవిహృత ♦ గురురథుఁ డనగన్. 39

క. మందేహభటు లనంగ నగ

సందోహము వెనుక దోగి ♦ సవితృడు దవ్వుక

జెందినఁ దూర్పున కరిగిన

చందంబున నీడ లపుడు ♦ సనెదీర్ఘములై .

సీ. కంజంబులకు వచ్చి ♦ కుంజంబులజొచ్చి

మంజులగతిఁ బుచ్చి ♦ మలఁగి మనఁగి

రాతేక త్రోవనుఁ ♦ బోతేక ప్రియు గానఁ

గా లేక కన్నీరుఁ ♦ గార్చి కార్చి

భుఁమిఁదు జేకుచు ♦ దివిమిఁదఁ బొలుచు

రవిమిఁదఁ గోపంబుఁ ♦ దవిలి తలివి

నగనవీధిని వ్రాలి ♦ మదనబాధకుఁ దూలి

వదనమెండఁగ పోలి ♦ వగచివగచి

పరవిహంగముఁ గని కూడఁ ♦ బాఱిపాఱి

జోడుగాకున్న నందందఁ ♦ జూచి చూచి

విరహవేదనచేఁ గడు ♦ వివసయయ్యె

సరసి ప్రియుఁ బాసి వగ నొక్క ♦ చక్కవాకి.

సీ. సాయంసమయదత్త ♦ సవిస్మతేజస్సుర

ద్బాడబానలశిఖా ♦ ప్రగ్రహంబా

పరినటత్తారకా ♦ పతికలాపకలాప

భోగిభోగోపల ♦ భూరిఘృణియొ

పశ్చిమాదేశ ♦ పాఠోధితీరసం

భూతవిదృమకుంజ ♦ పుంజరుచియొ

విప్రమంత్రార్ఘ్యంబు ♦ విచ్చిన్న మందేహ

సందేహకీలాంబు ♦ జాలవిభయొ

వరుణశరణసభాస్థగా • వరుణకరణ
కుడ్యమణిమయదర్పణ • గుప్తరక్త
పట్టవస్త్రనితానవి • భ్రాజమాన
యవనికాజాల మో యన • నలరై సంధ్య.

42

—: చీకటిసర్వము :—

సీ. అఖిలదృక్కపిసేన • నదుమంగఁ గాలరా
వణిక్పతమాయాభ్ర • గణ మ నంగ
మందేహుఁ లంబర • మణిమీఁద వై చిన
ధూమకలంబక • స్తోమ మనఁగ
దిజ్జిటమారిషా • దిక మభ్రపాత్రలఁ
బఱపించునీలనే • పథ్యమనఁగఁ
బతిని గానక లోల • మతిచేత నెమకంగ
జగమెల్లఁ దిరిగెను • చాయ యనఁగ
గగనభూతాలమధ్యాజ • గరనుపర్వ
వైరికంధరసంపూర్ణ • వర్ధమాన
బాలగోబాలగోపికా • లోలుఁ డనఁగ
దండిచీకటి భువనంబు • నిండెనపుడు.

43

సీ. గగన మన్వందిరి • గళ్ళలోఁ గను పట్టు
మొలకలెత్తిన మల్లె • మొగ్గ లనఁగ
శాయంతనేశలా • స్యజ్జేపితతోత్తమాం
గతరంగిణీఫేన • కణములనగ
భావినిసాసోమ • పరిణయోత్సవచార
కల్పితకరదీప • గణమనంగ
దారకాల్లింగవి • స్తారసేవసమా
యాతగీర్వాణాంగ • నాళి యనఁగ

గగనగోష్ఠిని శక్తధర * కాచఘటముఁ
 బన్న నూహించి తత్ప్రాంత * భాగఘటిత
 పటుతరస్ఫటికానూన * ఘటిక లనఁగఁ
 గలితరుచితోడ నవతార * కంబు లలరె.

క. పరిణతశశిగర్భంబును
 ధరియించినప్రాచివక్త * తామరసంబుకొ
 బురుషించుధవమోయన
 సిరసింపగు చెన్నుతోడ * డెల్పు జనించెకా.

— చంద్రోదయస్వర్ణము —

సీ* ప్రాచీదిగంగనా * పరిణయాగతకాల
 విభుశిరస్థితశిరో * వేష్టి యనఁగ
 నై రావణాహుళ * సౌరాధిరాట్టిరశ్చలిత
 ముక్తాశిత * చ్ఛత్ర మనఁగ
 యామినీయవనికా * గామిరాత్రినటన్న
 టీహీరవరలలా * టిక యనఁగ
 మారోగ్రజైత్రయా * త్రారంభపూర్వాది
 ఘటితధ్వజస్వర్ణ * కరశమవ గ
 మహితపూర్వాదిశాగోప * మానీనీసు
 మస్తకనృన్ద్రసౌధము * భం బనఁగఁ
 బ్రాగ్ధరాధరశృంగాగ్ర * భాగమందు
 నననవద్యుతిఁ జంద్రమం * డలము వెలసె.

సీ. సిరి మీటి కైరస * శ్రేణులు వికసించె
 నుడుకాంతకాంతంబు * లోనగ్రవించెః
 జెలఁగ జీవంజీవ * ములయామెతలుమించెఁ
 జక్కవాక్కితతి * సంచలించె

మండితరాజీవ • మండము ల్మృకుళించె
 జారచోరావళి • సంభ్రమించె
 లలిదాసతులపాల • యలుకలు విరమించె
 విరహాణీసతులకు • వెత జనించె
 జీకటి నశించె వార్ధలు • చెంగలించె
 మరుడు విల్లు శరించె హి • మ బుమించె
 యలు శోభించె దిక్కుల • బ్రభి భరించె
 తార లంతత మెల్లన • దార నెంచె.

47

శా. పూర్వోద్వేధరరాజితాచలముపై • బూర్ణాబుజాతద్విష
 చ్చర్వుం డుకగళద్యుతు ల్మృతయ లా • స్యవ్యాప్తిశోభిల్లగా
 సర్వాశావళి బద్వై జుద్రీకరణ • చ్చవోత్తమాగస్త్రీ
 నిష్ప్రమరవాహినీజగతడిం • డీరాచ్ఛగుచ్ఛచ్ఛవుల్.

48

—: వెన్నెలవర్ణము :—

సీ. పరగ దుగ్ధాలో • బాల్మికి శశమేఘ
 నరము నింపెనుపాల • వానలనగ
 విరహాణీసతులపై • వెడలెనెడవిల్లు
 మల్లెశోలలవాన • జల్లు లనగ
 బడబానలపువేడి • కుశికెత్తి కలశాభి
 పొంగారి వినువీధి • బారలె ననగ
 బృధుపురసాధాగ్ర • భిన్నాబ్జమండల
 ధళధళనవసుధా • ధార లనగ
 గాసె గాశ నగేశక్త • లానరేవ
 తీశలోకేశవనితామ • రేశసింధు
 సైంధవాంధకరిపువిభా • బాంధవంబు
 లప్సరంబున ధౌతచం • ద్రాతపములు

49

నీ. కొండలన్నియు వెండి • కొండలై తనరారె
 శరఘు లన్నియు దుగ్ధ • శరఘు లయ్యె
 నగములెల్లను గల్ప • నగములై శోభిల్లె
 దటిను లెల్లను వియ • త్తటిను లయ్యెఁ
 బక్షులెల్ల వలక్ష • పక్షులై వర్తిల్లె
 గోవు లెల్లను దేవ • గోవు లయ్యె
 గజము లెల్లను సౌర • గజములై విలసిల్లె
 గామ లెల్ల నిరించి • రామలై రి
 యహహ యీసాంద్యోచంద్రిక • మహిమ నెన్న
 నగునె యఘటనఘటనాన • మృతశక్తి
 యనుచు లోకులు వినుతింప • నలరుచుండెఁ
 బండువెన్నెల నిర్భరా • జాండయగుచు.

50

వ. ఆమనోహరసమయంబున.

51

చ. జలకము టాడి ధౌత మగు • సన్నపుఁజీర ధరించి భూషణా
 వలులు దొడంగి చందనము • వన్నెగఁ దాలించి కన్నుదోయిఁగ
 జ్జనమున బూని పుష్పములు • జారెడువేనలి దిద్ది చేడె చా
 లెలమిఘటించఁగాఁబడక • టిండ్లకుఁబోయెనునాధులెంచగన్. 52

మ. వెల్లమడుంగు గట్టుకొని • వింతగ గంధము బూసి వేనలికా
 మల్లెదండఁ జుట్టి యురు • మాక్తికహారములం ధరించి తా
 రల్లనఁ దాకి నన్దన ర • లంచు మది న్దలపోసె స్వేరిణుల్
 పల్లవు లున్నతావులకు • భాసిలఁ బోయిరి పండువెన్నెలన్. 53

నీ. బుగారుకుండలఁ • బటికఁ బూసినరీతి

గబ్బిగుబ్బల మంచి • గంధములఁది

పసిపాటుటాకుపైఁ ♦ బొగగుషట్పదవంక్తి
 చాడ్పన వీపుపై ♦ జడనమర్చి
 వారిజంబు నున్న ♦ వలయంపుఁజామపూ
 ల్కరణిసంఘులఁబదాం ♦ గదములుంచి
 మెఱుపుపైఁ బ్రసరించు ♦ మేఘకాంతి యనంగఁ
 జెలువారఁగానీలి ♦ చీరఁగట్టి
 పుల్లజలజాతమున నున్న ♦ మల్లెమొగ్గ
 మాడ్కి మోమున నాసాగి ♦ మాత్తకంబు
 నెఱయఁగానచ్చెఁబ్రియునిన ♦ న్నిధికి నొక్క
 వారసీరదవేణి గీ ♦ రాక్షసి యనఁగ.

54

వ. అట్టిమహాసందసమయంబున నాప్రభావతి సఖీజనంబులు
 చుట్టూ బరివేష్టించి కూర్చుండి వినోదంబులగు కథలు చెప్పుచుఁ గా
 లంబుఁ గడుపుచుండ సర్వజగంబుల నిండుకొని గండుమిగులు పండుచె
 న్నెలలతండంబునకు బెండువడి ప్రియవిగహ వేదనాదోఘాయ మాన
 మానసాంభోజయై పూసెజ్జనయింబొరలుచు లేచుచు నలువంకలు
 గలయం బరికించుచు నుస్సురనుచు నిట్టూర్పులు నిగిడించుచుఁ దల
 యూఁచుచు లచ్చివట్టి ధట్టించి వైచుగట్టిపూవులకోరిలకు నెట్లన సైపం
 జాలక వ్రాలుచుఁ దళుకులేజెక్కుటద్దంబుల జలజలం బరుగిడుకజ్జల
 సమన్వితంబగు కన్నీటి బిందువులం గొనగోట మీటి వైచుచు దురంత
 చింతాభరంబు సహింప నోపక చెంతనున్న సఖీలలామఁ గనుంగొని
 యిట్లనియె.

55

క. ఇలలోఁ బుణ్యము చేసిన

జలజాతులు ప్రియులఁగూడి ♦ సాధస్థలి వె

న్నెలలోపలఁ గ్రీడింపఁగ

బలుమఱు విరహాబ్ధిలోనఁ ♦ బడఁ బాలయితిన్.

56

నీ. ఈచంద్రికలు గాయ ♦ నాచంద్రిమణివేది
 శ్రీచంద్రిముఖగూడి ♦ చెలంగ వలదె
 యీచకోరాచపై ♦ దోచుగోరిక దీట
 నోచకోరాక్షి యిం ♦ పొంద వలదె
 యీకైరవ చెలంగ ♦ నాకైరవపునెజ్జ
 శ్రీకైరహాక్షీడ ♦ జొరంగ వలదె
 యీవెన్నెల వెలుంగనా ♦ వన్నెలు ఫలింప
 నావన్నెకానిమే ♦ నదుమ వలదె

యనుచు నక్కంత గడు జుత ♦ గొనుచు వింత
 వంతపడునంత శంబర ♦ హంత వేగ
 శాతకాంతలతాంతోరు ♦ శరనితాంత
 నిహతఁ గాఁ జేయ హయని ♦ నెలఁత గలఁత.

57

శా. కేళీమందిరజాలశాల వివరా ♦ క్షీర్ణంబులై చంద్రికాం
 తాళిభిత్తుల నీరుఁ జేసి ద్విజరా ♦ జానప్రభల్పాచ్చియా
 నాళికాననవెంట నట బడి మే ♦ నన్నటగాఁ బద్మినీ
 పాలిద్వేషి మహాగ్రాక్షేరుని గో ♦ పహ్నిధిచే నిట్లనుక.

58

—: చంద్రోపాంధనము :—

ఉ. ఆదిని నాహిరణ్యహరు ♦ నాత్మ జనించి విరిచిమస్తక
 చేదీశిరంబుమీఁద నివ ♦ సింది సురాభిపుష్పణంబు న
 మ్మోదము మీఁజేసిగురు ♦ ముద్దియఁగూడిననిన్నుఁగూడగా
 రాదు శశాంక కూడినధ ♦ రాస్థలిఁబంచమరీతి గల్గదే.

59

క. దుడుకుఁదన మేల యనడలఁ
 బడఁతుల నిట్లెచ నీకు ♦ భాన్యం బటరా

నడుమంతరంపుంగల్మికె

దడఁబడి నీవితత్తుల్మికె ♦ దగదు శశాంకా.

60

సీ. ప్రకటప్రహస్తాది ♦ పరిపాలకుండ వౌటఁ

గాలనేమిఖ్యాతి ♦ ఘుఁచుండ వౌటఁ

నమితతామసవిరూ ♦ పాక్షసంగుండవౌటఁ

నొలుఁతదై వతగురు ♦ ద్రోహివగుట

బహుకరవిస్ఫూర్తి ♦ భాసిల్లుచుండుటఁ

గర్భరసారంగ ♦ గతుండ వపుటఁ

బరగసత్సంతతి ♦ ప్రభఁగాసిజేయుట

విరహారామార్తికృ ♦ ద్విభుండ వపుటఁ

దలఁచి చూచిననీకు న ♦ ర్దశముఖునకు

భేద మున్నదె విరహిణీ ♦ బిసరుహాక్షి

గురుతరౌఘతజై వాత్మ ♦ కుండవగుచు

సమయ కుంటివి చంద్రదో ♦ పాచరేంద్ర).

61

క. అజహత్కళంకపంజ్జీవి

కుజనులఁ బోషించుచట్టి ♦ కుటిలాత్ముడఁ వా

రజనీచరవరుండవు ని

న్వీజరా జని బుధులు నల్కఁ ♦ దీటునె చంద్రా).

62

క. మఱియొక పక్షపువృద్ధియు

దొరకిన నీవితగాను ♦ దుర్జ్జైద వయయో

పెరుగుట విరుగుటకొఱ కని

యెఱుఁగువుగద కుముదమిత్ర ♦ యెప్పటికై నక.

63

ఉ. ఘోరనిశాచరాధిపులఁ ♦ గూల్పుంగఁగంకణ మూనినట్టియా

శౌరికిఁ గుటఁ జెందుట నొ ♦ సత్పథము న్భజించుచుంటనో

మారునితల్లిఁ జూచుటనొ * మాధవుఁ డెంతయుఁగాఁచెఁగాకనీ
పొరుష మెంచి కాదు విను * పంకజవైరి నిశాచరాగ్రణీ. 64

—: మన్మథోపాసంధనము :—

క. ఈరీతి మెఱయునక్కెరు

మారునిఁ గడు దూటి విషమ * మార్గణములఁ బెం
చారఁ బరగించులచ్చికు

మారుని మారుని దలంచి * మఱిమఱిఁబల్కెన్.

65

నీ. క్షమసుపర్వాశ్రయ * చాపాన్వితఁడ వౌట

విషమాబకప్రభ * వెలుఁగు చుంట

రహిమహాహవశంబ * రహగణోగుఁడవౌట

సజనామవిఖ్యాతి * నలరుచుంట

భోగిచూడామణి * భూషితాంఘ్రిఁడవౌట

మాధవప్రియవృత్తి * మలయు చుంట

మహితానిరుద్ధకు * మారాంచితుఁడ వౌట

ఖగముఖ్యగణయుతుఁ * డగుచునుంట

నెంచి చూచిన నీవు నా * యీశ్వరుండుఁ

దుల్యు లయినను విరహయు * క్తోయజాక్షి

తతుల బాధించుఘోరపా * తకమువలన

భంగ మొందితి మార క్ * ప్రప్రచార.

66

౧

చ. తెఱవ లనాధభామినులు * తీవ్రశీలీముఖకోటికోటిచే

నొటయఁగదూయనేయు * టిదియు క్తమెమేదినిజేహసౌఖ్య మం

దఱికిని నొక్కరూ నని యె * దం దలపోయఁగరాదెయారమే

నెఱుఁగనివాఁడు గాంచఁగలఁ * జే పరకాయనిర్వికల్పముల్

సీ. అశిమధు ప్రియనీగు ♦ తానుగుణం బూను
 తోరంపుముఠుపాళి ♦ తోడఁ గూడి
 గురుసుమనోమహా ♦ త్తరులగొమ్మలఁగోరు
 కూరవనప్రియ ♦ కోటిఁ గలసి
 సంతతంబు పలాశ ♦ సంతతిలోఁ జేరు
 ఫలభంగకరశుక ♦ బలము నెరసి
 సరసులు గలఁగంగ ♦ సంచరించుచునుండు
 పటుతరశితపత్రి ♦ బలముఁ జెంది
 వెలయ దోషాచరన్నహా ♦ వృత్తిఁ బూని
 మించి గర్వజ్ఞతో విరో ♦ ధించినట్టి
 నీకు నద్బుద్ధు లెటు కల్లు ♦ లోకమందు
 మార దుర్వారవిరహిణీ ♦ వారశూల.

68

వ. అని పల్కి మనయానిలు నుద్దేశించి యిట్లనియె.

69

—: కూరుతోపాలంభనము :—

క. కువలయ మల్లలనాడు
 న్భువననిధులు సంచలించు ♦ బోరున నుమనో
 నివహంబు వడఁకుఁ బలితో
 పవనా నీ మోలయ మలయ ♦ భవనా పవనా.

70

చ. ఇలఁ గలకొండలం బెఱికి ♦ యేవురవారిధిఁ గట్టువేళ నీ
 మలయముగానరాదొస్పృహ ♦ మాలెనొమారుతిగన్నతండ్రికి
 నిలయ మటంచు భూరిదయ ♦ నిల్పెనొ గాకటులైనఁ జందనా
 చలపనమాన నీయుడక ♦ నాగునెనీవిటుతుఁగ్గుచుందువే.

71

క. జలజాసనుండు నిరతము

జలజాక్షులకెల్ల బాధ ♦ నల్పుడు ననుచుకొ

మలయానిల నిను మెసవ

నిలువదొర ననంతమూర్తిఁ ♦ జేసెను గృహతోక. 72

నీ. అఖిలద్విజశ్రేణి ♦ కాధారమగుతాళి

తాళాలిభంగంబు ♦ సల్పుచుండు

ఘనసుమనస్థులిఁ ♦ గంపింప జేయుచు

నిపులపలాశప్రీ ♦ వృత్తిబూను

నకలంబును దపించు ♦ సర్వబక్షకుఁడైన

మలినమార్ద్రనితోడి ♦ మైత్రినెరపి

నిర్దయులై పాణి ♦ నివహంబు బాధించు

యామ్యకింకరులతో ♦ నరుగుడెంచు

పాంసులాకార భవనప్రీ ♦ భంజనుండ

నీకుఁ గారుణ్య మెటు గల్లు ♦ లోకమందు

లసదనాధాపఘాజన ♦ విసరమందుఁ

దగ్ధ విది యేర నీపూన్కి ♦ బుగ్గిగాను. 73

క. ఈలా గని బాలామణి

చాలఁగ మేలాగు సకలఁ ♦ జందిక జగతిక

గోలాహలగతి నిండిన

జాలిం బడి నితహా మోహార్థః ♦ జాలక మళియుక. 74

తా. ఆమోహార్థమునఁ జంద్రచంద్రికలు డా ♦ యన్దస్సి రాకాసుఖ

ధానుశ్రేణి మైన మోహమునయి. వ. ♦ స్త్రీం బాత్తియొల్లెత్తియ

త్యాహా శేఖరామేష్టే దేవతలదా ♦ సా హాయరీగేయరీ

వీక్షణీకృతవల్లకీవతతా ♦ తీతప్రతీతధ్వనిక. 75

చ. అంతట నీలవేణిఁ జెలు ♦ లక్కున గ్రక్కునఁ జేర్చికన్దవళా

దొంతరలై నబాష్పములు ♦ దోరపుజీరచెఱంగు నద్దమ

లుక్మంతలము దైనుల్చి కొన * గోరుల దువ్వుచు: గొప్పవెట్టిశ
య్యంతరిమందు నిల్చిచెమ * రార్చిచామరవాతసంగతికొ. 76
క. బాలా వేగంబే గో

పాలాగ్రణిసుతుడు వచ్చు * ఫలియించునుగో

రేల్లా! యీతొందరమది

బేలా! యిది సతులకెల్ల * బీరముఁ జెఱచుకొ.

77

వ. అమ్మమ్మ కమ్మవిలుకానితళ్ళకుఁదమ్మలకోరీలెద గ్రమ్మ ముచ్చ
రమ్మగునుచ్చలమ్మన సొమ్మసిల్లినయన్నులతలమిన్నిం గన్నియలెల్లం
గనుంగొని. 78

క. ఇక నేమి సేయువారము

మకరాంకశ శాఁకమలయ * మందానిలమునో

త్రికమకలు వెట్టమ్మాచ్చె

నకటా! యబల యని చెలియ * లొదలు వగతో.

79

నీ. కందోయి నరవిద * బృందముల నమచ్చి

గండమండలిని శ్రీ * ఖండ మలది

కంధరంబున కాక్తి * కిములాదరత నుంచి

భుజశౌఖలమ్మగాళ * ములనుబెనచి

కుచకోకముల బద్మ * కోశంబులను బేర్చి

పాణులనవపల్ల * వనములఁ దార్చి

యూరుల రంభోరు * వారంబు సారించు

పదముల హల్లక * ప్రతతిఁ గూర్చి

హృదయమున నవసీతంబు * బదిలపఱచి

యంటియాకులు వెన్నున * నంటఁబరచి

కుందశయ్య శిరీషము * లొప్పించుపఱచి

సతికి సకలోపచారము * ల్పరిపిరపుడు.

80

వ. అనంతరంబ ప్రభావతిప్రియసఖ కామదేవు నుద్దేశించి
మహావిధంబుల స్తుతియించి తత్ప్రసాసంబున లభనూజయైన యక్కాం
తం జూచి యొక్కింత సంతసించి రతీకాంతుఁ బూజింప నూహించి. 8

—♦ మన్మథపూజ ♦—

సీ. గొజ్జగిమంచుతోఁ ♦ గూర్చినపుప్పొడి
ఱిన్నెమిఁదను మాల ♦ తీసికాయ
కాయమానముక్తింద ♦ గేయమానవిమాన
ముగ నొక్కపూసెజ్జఁ ♦ దగనొవర్చి
యందులో నరవింద ♦ సుందరకర్ణిక
నిల్పి మధ్యఁబున ♦ నీరజాక్షు
తనయఁరూపము వ్రాసి ♦ ఘనమృగమదమున
వలపట నుడురాజు ♦ నలవసంతు
నిలిపి బారావతమరాళ ♦ నికరశుకపి
కాళిపాళులసన్నిధిఁ ♦ గీలుకొల్పి
సుందరులు పూజచేసిరి ♦ ఖోడశోప
చారముల భక్తిదైవార ♦ వరసలీల

82

సీ. ధ్యానమస్తులతాంత ♦ ధర్మాయనతతమా
వాహనమస్తున ♦ మోహనాయ
ఆసన మస్తు సిం ♦ హాసనసంస్థాయ
పాద్యమస్తువిరోధి ♦ భంజనాయ
అర్ఘ్యమస్తు సితాంబు ♦ జాక్షతమాజాయ
స్నానమస్తు రమాత్మ ♦ సంభవాయ
చేల మస్తు సువర్ణ ♦ చేలావృతాంగాయ
గంధోః స్తుమమశర ♦ బంధురాయ

పుష్పనిచయోస్తు భూషణః భూషితాయ
 ధూపదీపాదీనేవాస్తుః దోర్బలాయ
 ఫలనివేదన మస్తు శంఘం బరహరాయ
 సూనబాణాయ తుభ్యం నమో నమోస్తు.

83

వ. అని మఱియు నిట్లుని పార్థినించి రప్పడు.

84

సీ. నీవ్రతాపహర్తరిః నిండుపౌరుషమును
 వివచింపవర్వతిః విభువకెఱుక

నీయాజ్ఞ దివిః ఋషిః ణీవద్మనీప్రీతి
 సంగతుః డై నట్టిః సవిత కెఱుక
 నీమహామహిమంబుః నిఖిలగోపికలతో
 నలరారుబృందావిః హరి కెఱుక

నీబాణ సంధానః నియతినాళీకసం

గ్రస్తుడై వెలసినః సప్రప్త కెఱుక

బోఁటు లేపాటివారు నీః ధాటి కరయ
 జంద్రముఖః బ్రోవు వద్రాక్షిః సతినీరావు
 మళిచికురః బెంచు మల్లికాః హాస నెంచు
 నవ్యశుకగామి చక్కదః నాలసామి.

85

అ. గీ. మూఁడుకన్ను లున్నః వాఁడిశూలంబున్న
 సాగసారమేరుః చాప మున్న
 నీదుదాడి కోడిః నిఖిలేశుఁడు ను సగం

బాయెఁ గాదె మదనః యజ్ఞవదన.

86

చ. ముది మది దప్పి లేత యగుః ముద్దియవృద్ధునకునురూపియా
 మదవతినన్నరూపిక సః మానతః గూర్చినధాతచేతలఁ
 వదలిచి తుల్యదంపతులః వావిరిః గూర్చెడునీమహత్త్వం
 పదగతి చెప్ప శక్యమెక్కః పానిధి శ్రీమదజాహ్వానప్రభా. 97

ఉ. తెమ్మని సాంధకోటుల ము * నిఘ్నచవర్గము నింక నుండ మో
స మ్మని జారిభామినులఁ * జయ్యనఁ దావుల వేగ వేగ మే
బొమ్మని తెల్పుచున్నగతిఁ * బోలఁదిభ్రాగిఁజెలంగఁదామచూ
డమ్ములకింతనాడముల * ధాక వినంబడె మందిరంబులన్. 88

సీ. కల్యాగ్నికై తెల్వి * గనుశతకృతురాణి

ముక్కునినలరారు * ముత్య మనఁగ

భానుకై ిద్ధ * పఱచినపాగ్నధూ

హస్తాగ్రినీరాజ * నార్చి యనఁగ

తపనపురశ్చర * ద్వాఃఖ్యమునీంద్ర

విలసితకర్ణ కుం * డలమనంగ

నాళికబాంధన * నాళీముచ వచ్చు

గుకుస్మతనానాయ * కుం డనంగ

నవితృరఘుపుంగవుండు ని * శాటరాజ

చిరనిపీడితపద్మినీ * నీత కపుడు

చేలగ బ్రత్యూచపవనజ * చేతఁ బు

సాంపుముదిరిక యన వే * గుంజక్క వొడిచె.

89

మ. వితతాభ్రస్థలకాయనూనవివరా * విరూపతచాంద్రీలతా

తతతారావళికుండబృందములఁ బ్రా * తర్రానితాఁగోసిభాః

పతిఁబూజింపఁ దదాభ నామొఱసెతే * వద్దెల్పు తత్ప్రాగ్బహి

ష్కృతసిర్మాల్య మనంగ దూరముగబా * సెనాజునిస్తేజుడై

చ. చరమదశార్తివేళ వసు * జాలముల న్దనుయందు డాచితా

జరిగి మహోదయాప్తిఁగని * చయ్యన మితుండు రాఁగదీపము

ల్విరసత తద్వసు ల్విడిచి * వెల్పులఁబాఱెను నిట్టలే కదా

ధరణిని స్నేహభంగకర * ధర్మము లాత్మఁదలంచి చూచినన్.

మ. అరవిందాలయ సాంధ్యవేళ హిమధా • మాంశూరుదాసావళి
వరసమ్మునితనవృషదృశసం • వారారమబు ల్విభా
కరగోషర్గభుజిష్యసంతతులచే • గణ్యాది దీయించి తా
మరల న్జొచ్చె ననంగ విచ్చె సలము • ల్మాసన్నిధానంబులై.

ఉ. మంజులతాగకాగణన • మంచితీర్థమునందుఁ గాలమున్
రంజిలుచక్రియంత్రమున • రాగవిభాంశుకులై నభానుఁడుం
గంజవిరోధము ద్విరుగఁ • గారవిమీదికిఁగ్గింది కబ్జుఁడుం
రంజితవృత్తి బోయిరన • రాజటఁగుంకెనుదోచెనూర్వఁడున్

సీ. ఘనతరధ్వాంతన • క్రము ద్వింపనరుడెంచు
సమయవిష్ణునిచేతి • చక్రిమనఁగఁ
గాలమన్మృతకా.డు • కంధిపైఁదేల్చిన
పటురశ్మియుతహేమ • ఘట మనంగ
సత్కల్యకారుండు • సర్వతేజస్వీర్ణ
పుంజరముల్లఁగిన • బూది యనఁగఁ
బ్రాగ్జ్వింతాహస్త • పద్మదళోత్తిష్ట
కాంచనమణికందు • కంబనంగ

భావిరాత్రినిశాకర • పరిణయంబు
జరుప దినలక్ష్మి దిగ్విధూ • జనముఁ బిల్వఁ
బాణిఁబూనినసాక్షత • సాత్రమనఁగ
భానుమండల ముదయాది • పయిని మెరసె

94

ఉ. చీకటిపేరిరాజు పర • సీమకు గ్రక్కునఁ బాటిపోవఁద
త్పాకచయంబు వారిభవ • భివ్యగృహంబుల డాఁగభానుభా
నీకబటాళి తోలఁగను • నేడ్చుచుఁ బోయెననంగ వేగనా
శీకచయంబుఁబాసఁదద • శిష్యకరంబు రొద ల్చెంలంగఁగన్

ఉ. పెన్నిధి సన్నిధి న్లనిన • వేదగతి స్ప్రియుఁగాంచి బాష్పము
 ల్లన్నుల మేన నద్దుచును • గాటపురైక్కలఁ గొంగిలించుచు
 స్పన్నుగఁగంతములైనచి • వైచుచు బాయుచు డాయుచున్నద
 భృన్నుతిఁ పక్రవాకి వెత • వోవఁజరించె వినోదలీలలకా. 96

న. అప్పు డాలలనాలలామచెలియ లాతరుణీమఃశిం దోడ్కొని
 నిజభర్తృ హర్మాంతరంబునఁ బ్రవేశించిరి. అది యంతయు నాహంసా
 వతంసంబు ప్రచ్ఛన్నంబుననుండి కనుంగొని క్రమంబునఁ బూసగుచ్చి
 నరీతి వాషపున కెఱిగించిన నాగీర్వాణసార్వభౌముఁడను నొక్కనాట
 పూర్వనిశాసమయంబున రహస్యంబుగా ద్వారకానగరీలలామంబునకుఁ
 జని యొక్కవోఁ గురంగటజెలంగువృద్ధంగరంగన్నిన దానుకాఁకరంగ
 లోచనాలాపిత సంగీతవినోదతరంగి తాంతరంగులగు యువపుంగవులఁ
 గాంచుచు నొక్కచెంత నిశాంతచయసాధాంతరంబునఁ బ్రయోపవిష్ట
 హంసతూలికా కల్పితానల్ప తల్పసమీపంబునఁ జిత్రకంబళనివిష్టా ప్తాప
 దాంగీసి నాదితవల్లకిసల్లలితపల్లవాను కారిసుధామధురగాన విశేషంబుల
 నాలించుచు నొక్కచాయ జగజ్జేగీయ మానవినుతన నీలపట్టాంబర
 వితానవిరాజిత చిత్రవిచిత్రపటపటల ఘటితవిశాలపీఠికా శాలాంతరం
 బున శ్రీమన్మహాభాగవతాది మహాపురాణవత స్థానబోధకవిద్యజ్ఞన
 లలితవచోరచనా విశేషంబులకు సంతసించుచు నొక్కప్రక్క శాత
 కుంభస్తంభశుంభత్సేధాంతరంబునఁ బాలయలుకలవలననలఁగి తొలంగి
 పోవుజలజనయనాకువోరు వేలాంచలంబుచే జుట్టి పట్టినెట్టనఁ బాఞ్చి
 చుయునజనచాటువాక్య శ్రేణీధోరణుల కానందించుచు నొక్కయెడ
 నన్మనఃపరివర్తనీపయోధరవరవర్ణనీయ మకరికాపత్ర కుంకుమ రేఖాం
 కిత వక్షస్థలసనాధుం డగునాధుని గాంచి లేటలునఁ బడకటింటి కవా
 టంబు వాటంబుగా బంధించినం గాంచి యెంతభోధించిన వినకున్నఁ
 బూర్వసుందరీమందిరంబున కరుగ నచట ఘటితకవాటం బగుకూటంబు

గాంచి యుభయభవ్యత సుస్సు రమూర్త రసికశిరోమణిం గాంచి
 నవ్వుచు నొక్కపట్టున నూతనభుజంగులు దారుపునేరుపుఁగత్తి యలచేతి
 కెక్కు నగు లొక్కం బొసంగిన నామెఱుంగుఁ బోఁడి వారల నొక్క
 చక్కి నుండ నియోగించి రాకపోయిన నిందుకు నందుకుం జెడివీధివీ
 ధులం దిరుగువారలం గని హసించుచు నొక్కయోర విభాసితసభామ
 ంటపంబుల రామాయణాదిభూమికానాటకగానచాతురీగాతురీతీసుదతీగీ
 తారావంబులువిని చొక్కుచు నొక్కచోటఁ గురూపు లగుధనదాత
 లకు ధనాపేక్ష వృద్ధవేశ్యాజనంబుల దమ్ముం దార్చినం బోక రహస్యం
 బుగా యువజనశిరోమణు లగు శృంగార శేఖరులనంకేతస్థలంబులకుఁ
 బోవువారవరవర్ణనీవారంబుఁ గని నివ్వెఱుపడుచు నొక్కయెడ నిజనా
 ధుల నిద్రపుచ్చి కుమార్గంబులఁ బూర్వసంకేతమిట పటలస్థలంబులకుఁ
 బోవుజారకుటిలాలకలం జూచి యద్భుతం బందుచుఁ దిరస్కరిణీవిద్యా
 విశేషంబునఁ బరులు కెవ్వరికిని నెఱుకపడక యుండఁదస్తకాంచన ప్రత్యు
 వ్నజలజాస్తమణిగణఖచితచంద్రశాలల మీఱి నవరత్నస్థగితసాధవీధులు
 దాటి వజ్రవైధూర్యచిత్రితంబు లగుభవనేశ్వరంబుల నతిక్రమించి
 రాజమందిరంబున బ్రవేశించి రత్నదీపితహాటకశయ్యాకవాటంబులు
 వెనుకఁ జెట్టి యొక్కప్రశాంతనిశాంతాంతరంబున.

97

సీ. వీధివీధికి రత్న • విగరరంజత్సంబ

దీపంబు లొకకోటి • దేజరిల్ల

మందారకనకార • విందజాతీబృంద

కుందాళిగ్రంధంబు • ఘుమ్మనంగ

జగడంబువగడంబు • దగుజాలువాపట్టి

మంచంబు లొకగొన్ని • మలయుచుండఁ

జప్రవిచిత్ర మా • చిత్రదర్పణముల

శత్రుము లిర్వీకల • సతిశయిల్ల

కనకశృంఖలదోలికా ♦ గణము లమర
దాంతకాంతాసనంబుల ♦ తతుల మెఱయ
యంత్రపాంచాలికాజాల ♦ మచురుచుండ
నలరుకంసారిశయ్యాగృ ♦ హఃబునందు.

98

సీ. కురువులపైఁ జూచు ♦ చరణవద్దంబులు
శ్రీరుక్మిణీదేవి ♦ నేవ చేయఁ
గర్హరతాంబూలి ♦ కలు హస్తములఁబూని
సత్యభామాసతి ♦ సరస నొసఁగ
మంజులరుచి మించు ♦ వింజామరలఁ గొంచు
కాళిది యునుభద్ర ♦ లీల విసరఁ
బయిని జేర్చినదివ్య ♦ పాణికంజంబులు
వెలయు లక్ష్మణమిత్ర ♦ వింద లొత్త
జాంబవతి మేనఁ జందన ♦ చర్చనేయ
నాగ్నజతి ముచ్చటలు దెల్పు ♦ సవగసములఁ
దనగి యొకహంసతూలికా ♦ తల్పమందు
వెలయు చుండినగోపికా ♦ విభుని గాంచె.

99

వ. కాంచి కురంగటు జరించెడుపరిచారికాతరుణులం గనుంగొని
యింక లోనికింజను దగ దని నెమ్మనమ్మున నెన్నుకొని తిరస్కరిణి
దిగనాడి నేపద్యాంతరంబు వెలువడినరూపకపాత్రం బోయన రూపొంది
నిలచినచిత్రపుత్రిక యో యన నిలువంబడి ద్వారపాలికచేఁ దనరాక
యెఱింగించిన నాగోపాలకులశేఖరుం డగుగోపాలుండు చయ్యనలోనికి
రమ్మని యుచితపీఠంబు పెట్టించిన.

100

సీ. చక్రశోభితపాణి ♦ వక్రమేచికవేణి
దూర్వాదళశ్యాము ♦ దురితభీము

వనమాలికావత్సు ♦ వరపుండరీకాక్షు

ఘనహార కేయూరు ♦ గలితహారు

గాంచనకౌశేయు ♦ గమనీయతరకాయు

జూర్ణాలకలలు ♦ శుభకీటు

సౌవర్ణకటిసూతు ♦ సరసనద్గణపాతు

భార్గవీలోలున ♦ దృక్తపాలు

దళితదైతేయు లలితరా ♦ ధావిధేయు

రాజగోపాల సంగీత ♦ రసికశీలు

విష్ణురోచిష్ఠ శ్రీ ♦ కృష్ణాగాంచి

యచురనాధుండు సన్నిధి ♦ కరుగుచుండ.

101

ఉ. వచ్చెడువజ్రి గాంచి యదు ♦ వల్లభుఁ డల్లన లేచి గౌరవం
జెచ్చుగ శయ్యడిగ్గి యెదు ♦ రేగుచు జేకొని తెచ్చిగడ్డిపై
మెచ్చుగ నుంచి పూజ లిడి ♦ మేలరయంగ నశండు పల్కె నీ
హెచ్చగునద్దయామహిమ ♦ నెప్పుడు మేలనితెల్పి చెండియున్.

వ. వజ్రనాభునివృత్తాంతంబును నిను మని చెప్పం దొడంగె. 103

ఉ. అంచలఁ బంప గా ననియు ♦ నాతనిపుత్రిక నితుధన్వికి
న్లోంచక రాయభారమును ♦ గూరిమి మీఱంగ జేసె నింక నీ
సంచితశాసనంబునను ♦ జాగెడువాఁడ ననంగ శౌరి భా

వించినురేంద్రుఁబంచినను ♦ వేర్పడమారునిఁబిల్పియిట్లనన్. 104

వ. సీవును సాంబుండును రుక్మబాహురుక్మనేత్రులును సనిరుద్ధం
డును సాత్యకియుగదుండును ద్విలోకరహస్యతంత్రుండును నటగ్రామణిని
సూత్రధారుఁ గాఁ గొని చని వజ్రనాభునివజ్రపురంబున నటనేషులై
రామనాటకంబుఁ బ్రదర్శింపుఁడు. అప్పు డాతనికూతురు ప్రభా
వతి నీకుం బరిగ్రహయోగ్య నిన్ను వరియించుం గాన దానిని
గాంధర్వంబుఁ బరిగ్రహించినఁ గుమారుం డుద్భవించు నంతదనుక
నట నుండుము. తన్నిమిత్రంబుఁ గా నాతండు గల్గిపొందిన వానిని

వధించి తత్కుమారునకు నందుఁ బట్టంబు గట్టి రండు పొండని నియోగించినఁ బ్రద్యుమ్నుండు ను రోయంబోవుతీవ కాలం దగిలినచందంబునం దనరెనని యంతరంగంబునం బొంగి మహాప్రసాదంబని సెలవుం గొని సాంబాదులం దోడ్కొని వెంటనే సకలనాటకసన్నాహసమేతంబుగా బయలుదేరి వజ్రినాభుని పురప్రాంతంబున కరిగె నని శ్రీశుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్ను రేందుని కెఱిగించిన నవ్వలికథ యడుగుటయు.

క. ప్రేమాతలభామామణి

కామా వరభోగధామ ♦ గంభీరగుణ

సోమా ఖలభీమా శుభ

సీమ పైఁడాన్వవాయ ♦ సింధుసుసోమా.

106

చ. కరుణరమావతీ లనద ♦ ఖండవిభూతినతీపతీ మహా

సురచిరభోగదేవవతి ♦ నుందరవక్త్రనిశానతీపతీ

సరసతనత్యవాక్యగతి ♦ జంద్రమతీసుదతీపతీకృతీ

స్థిరమతివేంకటాచలప ♦ తీ సుకృతీ నవమన్మథాకృతీ.

107

మాలిని, సఖిలతగుణసాంద్రా ♦ చారువాచాఘణీంద్రా

బలహాసితమృగేంద్రా ♦ భవ్యభోగామరేంద్రా

కలితజవఖగేంద్రా ♦ కాంతతేజోమహేంద్రా

విలసితరుచిచంద్రా ♦ వేంకమాంబాసుతేంద్రా.

108

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాసామ్రాజ్య ద్రావిడ

శాఖాపస్తంబసూత్ర కౌండిన్యగోత్ర శ్రీమదోరుగంటి

కులపవిత్ర జోగిశాస్త్రి వరసమాంబాతనూభవ శ్రీ

రామకృష్ణార్జున నారాయణీయత్యర్థి ప్రబం

ధాదిబంధుర ప్రబంధరచనాపై భవ సోమ

శేఖరకవి ప్రణీతంబైన శ్రీప్రభావతీ

పరిణయంబు మహా ప్రబంధం

బునఁ దృతీయాశ్వాసము

శ్రీరస్తు

శ్రీ ప్రభావతీ పరిణయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరమ్యహారసీరప

టీరసుధాసారపూర ♦ డిండిరశర

స్నీరదనారదపారద

శ్రీరంజితకీర్తివైశ్య ♦ శేఖరమూర్తి.

1

వ. అవధరింపుము శ్రీశకుయోగీంద్రపుంగవుండు పరీక్షింపఁ
ద్రచందునినకు నిట్లని వక్కాణింపం దొడంగె

2

సీ. ప్రద్యుమ్నుడటరుక్మ ♦ బాహుసాంబాదుల

తోభద్రగతివజ్ర ♦ నాభపురముఁ

జేరి యచ్చటఁ దగు ♦ వారిమైత్రిఘటించి

తన్నియోగంబునఁ ♦ దాను రామ

వేషంబు ధరియించె ♦ నెలయించె లక్ష్మణ

వేషంబు సాంబుండు ♦ వింతగొలుప

నొకవారసఁగి దాల్చె ♦ సుర్వీసుతావేష

మింకఁ దక్కినవార ♦ లెల్లరుచిత

వేషములు దాల్చిరిమ్మాడ్కి ♦ వివిధశక్తి

యుక్తులగువార లందఱ ♦ త్యుత్తమముగ

రామనాటక మాడి యా * రాత్రిచరుల

మెప్పు గాంచిరి యేమని * చెప్పవచ్చు.

3

వ. తత్సమయంబునఁ దద్విలోకనార్థ బాహుతంత్రై యరుడె
చిన పాతాళలోక నివాసవృద్ధ పూర్వగీర్వాణవర్గంబత్యంతానందభరితం
తై నభాసదులను విలోకించి.

4

ఉ. వేసము గాను చూడ రఘు * వీరుఁడితండు నిజంబురూపమున్

హాసవిలోకనస్వరవ * దానననేత్రభుజప్రకోష్ఠముల్

మీసము నొక్కరూపుగన * మేదిని వేసము లెన్నిచూడమో

వాసవవైరులార ! యన * వారును జోద్యముఁజెందరత్తజిత్.

వ. అనంతరం బిది యంతయు వజ్రినాభుండు విని వారలం
బిలిపించి యంతఃపురంబున నాటకప్రదర్శనంబునకు సెల విచ్చిన నవ
రత్నఖచిత సౌధాంతర పట్టవితాన రంగదభంగ విశాలరంగస్థానంబున
నాటకంబును బ్రదర్శించిరి. అందు వెనుకటి యట్ల శ్రీరామవేషంబు
ప్రద్యుమ్నండును లక్ష్మణవేషంబు సాంబుండును సీతావేషంబు వారవ
ధూరత్నంబును దాల్చిరి. మఱియు సాత్యకిమృదంగంబును రుక్మబహు
రుక్మ నేత్రానిరుద్ధగదాములు వేణువీణాతాళశ్రుతులును నిర్వహించిరి.
ఆసమయంబున నది గంధర్వాదిగానంబులమించి వెలుంగ జగదంబున
ధిజరుగు మహానటకైట భారిహాటకగర్భభేటాధి పాదిమేళంబు నతిక్ర
మించి వెలుంగ దైత్యదానవగంధర్వ యక్షసిద్ధాదులు మూర్ఛిల్లిరి ;
తాలుగరంగె ; మోడులుచిగిరించె : బాలురును మేను లెఱుంగ కుండిరి
అప్పుడు తద్దనుజనాభుండు కనకాంబరమణిభూషణశ్రేణులు కానుక
గానొసంగె. ఆసమయంబునఁ బ్రభావతి వారలం జూచి యాశ్చర్యప
డుచుఁ జెంత మున్నగుచిముఖం గనుంగొని రామవేషంబు ధరియించిన
వానిం జూపి యల్లన నిట్లనియె.

6

సీ. శారదోదయపుల్ల ♦ సంచరద్భంభర
 కమనీయపుండరీ ♦ కములకంటె
 జారుశరన్నిశా ♦ సమయషోడశకళా
 సంపూర్ణఁడై మించు ♦ చంద్రకంటె
 నిందీవరాళీపు ♦ రందరసుందర
 మణిచాకచక్యధా ♦ మములకంటె
 ఘనతరోన్నతపూర్వ ♦ కకుబంతివిభ్రాంత
 సమదభద్రేభతుం ♦ డములకంటె
 నితనికన్ను లొప్పు ♦ నీదొరమోమొప్పు
 నితని కాంతి యొప్పు ♦ నితనిభుజము
 లొప్పు నితఁడెవండో ♦ చెప్పుమానాముద్దు
 రాచయంచప్పేమి ♦ రసముమించు.

7

వ. మఱియును—

8

సీ. రమియింప వలదె యీ ♦ రాజశేఖరుతోడ
 క్షీతిసతియైజనిం ♦ చినఫలంబు
 భోగింప వలదె యీ ♦ పూర్ణకళానిధి
 కడిదిసదూప్యంబు ♦ గన్నఫలము
 నేవింపవలదె యీ ♦ శ్రీపుండరీకాక్షు
 జలజాతపాణినాఁ ♦ జనినఫలము
 చర్చింపవలదె యీ ♦ చతురాశ్యతోడను
 సరసవాణియనంగ ♦ జరుగుఫలము
 బళిర యితనిజనని యెంతో ♦ భాగ్యరాశి
 భువిజనకుఁ డెంతపురుషోత్త ♦ ముఁడో దలంప
 నిట్టిరూపంబు గంటిమే ♦ యెన్నఁడైన
 డంబు చెలు వొప్పమూఁడులో ♦ కంబులందు.

9

సీ. చటులసంధ్యాకాల ♦ సటదర్శతారకా
 ధవమౌళిదివ్యతాం ♦ డవముకంటె
 రాసకేళీమహా ♦ ల్లాసగోపకవేష
 నళినాటువేణుగా ♦ నంబుకంటె
 జారణతుంబురు ♦ నారదవర్వత
 గుధర్వసంగీత ♦ కలసకంటె
 నిఖిలశృతిస్మృతి ♦ నికావణసంగత
 భారతీవీణార ♦ వంబుకంటె
 గలిత మగుచును లాస్యస ♦ మ్మిలిత మగుచు
 దరుపులు చిగుర్ప సీరుగా ♦ శిలలు గరుగ
 రంజిలెంగరంబు సీమహా రాజవేషి
 గీతిచాతుర్యమహిమంబు ♦ రీతివెలయ.

10

గీ. మందరంబున గీరంబు ♦ మాడ్కిజెలంగు
 మధ్యమంబున మదపిక ♦ మహిమదనర
 దారకంబునఁ గేకేచం ♦ గమున వెలయు
 నహహ వీరలగానంబు ♦ నగునె పొగడ.

11

ఉ. బాణకుమార మారగురు ♦ పంక్తిముఖాదులకంటెజోద్యవూ
 రాణజెలంగ నీచతుర ♦ రంగదభంగమృదంగనాదమున్
 గాణకు నెక్కి నల్దెసలు ♦ గప్పెఘుమంఘమరావయకమ్మై
 నాణె మెలర్పనీమహితు ♦ నామము దెల్పుమరాళసత్తమా.

12

క. ఇన్నరవరకిన్నరవర
 పన్నగవరసుతులకై న ♦ భావింపంగా
 సన్నరవరసుతులకునీ
 సన్నుతగానంబు రూప ♦ సంపద గలదే.

13

క. అందంబై యశిగానము

చందంబై యమృతపూర • సారససారా

స్పందంబై తుదిబ్రహ్మ

నందంబై చెలంగె నహహ • నవరసఫణిలిక.

14

క. శ్రీరామసుత నకై నను

శ్రీరామునిసుతుల కై న • జింతింపంగా

శ్రీరామసుతుల కై నను

నీరామసుగీతికలన • యేర్పడంగలదే.

15

..వ. కావున నీరాజవేషి మన్మనోహరుఁ డనకముందె నితనికు
లంబు బలంబు నెఱింగింపు మనిన నాశుచిముఖ యిట్లనియె.

16

సీ. ఎవ్వఁడు జగదీశ్వ • రేశ్వరుసర్వజ్ఞుఁ

బగబూని తెగఁగొట్టి • సగముఁ జేసె

నెవ్వఁడు జగముల • నేపార నిర్జించె

గమ్మవింటను బుభ్వు • టమ్ముగముల

నెవ్వఁడు బ్రహ్మత్వ • మెనసినధాతను

రమ్యరాజీవసం • గ్రస్తుఁజేసె

నెవ్వఁడు హంసయై • నిస్వటిల్లెడువేల్పుఁ

బుప్పిణిఁ బద్మిని • బొందఁజేసె

సట్టినవమన్మథుఁడు కమ • లాంబకుండు

ననజనేత్రుండు మదకీర • వాహనుండు

హరితనూజుండు ప్రద్యుమ్నుఁ • డనెడువాఁడు

విను చిగురుఁగొమ్మ యీరాజ • వేషిసుమ్మ.

17

వ. ఇతండు భవదర్థంబు నీవేషంబున నిచ్చటి కరుఁడెంచె, తది
తరు లీతనియనుజన్ములనిన నితని నెప్పుడు మనమేడకుం దోడ్కొని

వచ్చెద వని దీనాలాపంబుల నడిగిన నది యిట్లనియె. తేవటిరాత్రి నిత
నిం దోడ్కొనివచ్చెదననిన నాప్రభావతి యాదినంబును గల్పకల్పంబుఁ
గాజరుపుచుండె నంతఁ దెల్లవాఁతిన నాటకులు రాక్షసరాజువలనఁ గాను
కలంగొని బసకుఁజనిరి. అంత నాదినాంతంబున నాదైత్యరాజనందనా
ప్రేరితయై యాశుచిముఖ ప్రద్యుమ్నుఁగాంచి యిట్లనియె. 18

ఉ. మారకుమార విక్రమకు ♦ మార మదాసురమారదైత్యరా
ష్ట్రీరకుమారకామణియు ♦ వేయువిధంబుల సీదురాక యే
కోరుచునుండె నితఁజిని ♦ గొబ్బున బాల ననుగ్రహింపుమ
వ్వారిజనేత్ర కొక్కకళ ♦ వాసరమయ్యె నదేమిచిత్రమో. 19

వ. మఱియు నబ్బాలికాలఁగామంబు సీకర్పింపు మని పరిమళేంది
రాసమాగ తేందిదిరస మావృతబృందార కార్పితమందారమాలిక
నాయఁజుతం గట్టిపంచె. దీనింజిత్తగింపు మన నాకందర్పుండు మంతనం
బున నాభృంగములలో నొక్కబృంగంబై యందుఁ బ్రవేశించిన నాకల
హంస కిలకిల నవ్వుచు నతనిందోడ్కొనిచనిన నబ్బాలికామణి ప్రియుని
న్దానక చింతాకాంతయై యిట్లనియె. 20

క. అండజరాజా మత్సరి

బొడుపడి మనంబు చెదరి ♦ బెదరంజొచ్చెన్

దండిగఁదెల్పుము కాయో

సంజోసీవేగినట్టి ♦ పని వేగముతోన్. 21

వ. అనిన నది యిట్లనియె.

22

ఉ. తెచ్చితి నీమనోహరుని ♦ దేవిభవత్తప మెల్లఁబండ్సీ

సచ్చరితంబు వన్నెఁగనె ♦ శాశ్వతకీర్తిచెలంగె నీకు నా

పచ్చనివీంటిజోదుదొర ♦ భావజమూర్తి సతీమనోహరుం

డచ్చుగ భరయయ్యె నహ ♦ హఁచెలిసీదగుభాగ్నమెట్టిదో 23

వ. అని జలజాక్షిని బుజ్జగించి ప్రసూయముని బ్రాగ్ధించిన నతండు
నిజస్వరూపంబునఁ బొడసూస నచ్చడప్పడఁతుక మూర్ఛాక్రాంత య
గుడు ముఖంబు దెలిపింగించి యాశుచిముఖో నిట్లనియె. 24

నీ. కలహంస నీదయా • గరిమ యన్నాకచే

మేటివియోగ్యా • దాటఁగంటి

నీడజనీమైత్రి • నేత్రాంజనముచేత

నాప్రాణసఖనిధా • నంబుఁగంటి

ఘనకవి నీదాత్య • మనుసుధావృష్టిచే

విరహప్రతాపంబు • వీడఁగంటి

సితపక్షు నీబుద్ధి • వితతచంద్రికచేతఁ

జింతాతమంబు వ • ర్జింపఁగంటి

నహహ యేమని వర్ణింతు • మహితమూర్తి

నీకుఁ బ్రత్యుపకృతిఁ జేయ • నేను నేరఁ

గాన నంజలి గాంపింతు • మాననీయ

రమ్యగుణసాంద్ర కలహంస • రాజచంద్ర. 25

వ. అని యాకలహంసం గొనియాడి మదనదేవుని కెదురుగాఁజని26

నీ. నై జారుణంబై న • మైజారుఁబెరఁగుపై

పై జారఁబాలిండ్ల • పై నెరపుచు

విరబారుముత్తైపు • సరిబారుహాయిలు గా

జరబాబురవికపై • నర్దుకొనుచు

లసమానమణిమాల • లసమానకంఠంబు

దెస మాటిమాటికి • దిద్దుకొనుచు

నెటిడాలు గలమారు • గరిడీలబహువక్త

మురిడీలజతఁ గేల • జరుపుకొనుచు

ముద్దుగానత్తు నొద్దిక ♦ దిద్దుకొనుచు
 వాలుఁగన్నుల లీలతోఁ ♦ దేలఁజూచి
 సొంపు మీఱంగఁజేతులు ♦ జోడుచేసి
 చెలఁగ నసమన్మధునితోడఁ ♦ బలికెఁ గలికి.

27

సీ. నేడుగదా మాకు ♦ నెమ్మి బ్రహ్మానంద
 పదమిచ్చె నీదయ ♦ పరమపురుష
 నేడుగదా మాకు ♦ నిఖిలవిభూతులు
 వఱలె నీకృపను స ♦ ర్వజ్జనుూర్తి
 నేడుగదా మాకు ♦ నిఖిలభోగంబులు
 నలరెనీకరుణను ♦ యాదవేంద్ర
 నేడుగదా మాకు ♦ నీకటాక్షప్రాధి
 శృతిమంజులత గూర్చె ♦ గృతిమహాజ
 మాసదన మిప్పు డయ్యెను ♦ మాసదనము
 మదనసామ్రాజ్య మిచ్చెనీ ♦ మహిమ కుండ
 రదన సద్గుణనదన పూ ♦ ర్ణక్షపేశ
 వదన రాజీవబాణదు ♦ ర్వారకదన.

28

వ. ఇట్లుపలికి.

29

క. అంజలిఁ జేయుచుఁ దనపద

కంజంబుల వ్రాలుసతిని ♦ గొక్కునఁగేలక

మంజుగతి నెత్తి శంబర

భంజనుఁ డాలింగనంబు ♦ పటుగతిఁజేసెన్.

30

వ. ఆలింగనంబుఁజేసి మణిమయకుఠాస్తరణంబున నవ్వనితామణి
 తోడం గూర్చుండి యిట్లనియె.

31

గీ. దనుజజాతిని నీవు నే ♦ మనుజజాతి
 నన్యజాతిప్రసక్తన ♦ మర్హమగునె

కానసీకోర్కియేలనో ♦ కాంతయనినఁ

గామిసీమణితద్రీతీ ♦ కాముతోడ

32

ఉ. లేవను బల్కెచప్పడు హి ♦ డింబను మారుతడింభకుండు స
ద్భావతఁబెండ్లియాడఁడెను ♦ పర్వవిభుండుపులోమజాతనుం
దేవిఁగఁజేయఁడే మునుప ♦ నేకులు గైకొనరే యిదే కీర్యణ
భావజరూప నీహృదయ ♦ పాళిద్రవింపదు కానిపేర్చితోకొ. 33
వ. అనినఁ బ్రద్యుమ్నం డిట్లనియె. 34

ఉ. దానసరాజపుత్రివిగ ♦ దా రమణీమణి నీవు నేను న
ద్దాసవనై రిందనుండఁ ♦ దధ్యమ వైరము వారి కెప్పుడుక
మానిని నీకు నాకుఁ దగు ♦ మైత్రి యెటబ్బు నొకప్పుడబ్బినక
హాని జనించునేమొసకి ♦ యా యిటువంటివిహారమేటికొ. 35

వ. మఱియును. 36

క. విను నీజనకుండు విన్న
స్మనమునఁ గోపించి పచ్చు ♦ మఱియుద్ధంబ
ద్దనుజునితో నగు సిద్ధము
పనితా మన కట్టికార్య ♦ వర్తన మేలా ? 37

వ. అనిన నక్కంతామణి యిట్లనియె. 38

ఉ. వాగధినేత నెన్నొసట ♦ వ్రాసినపద్ధతిఁ దప్పి పోదుగా
సాగరశాయిపుత్రిమణి ♦ సర్వజగంబులఁ జూడ నెందుత
ద్యోగముఁదప్పఁజేయుటకు ♦ నుద్విని నీకును నాకు శక్యమే
కాఁగలకార్య మెప్పుడును ♦ గాకయ తప్పునె ప్పాణవల్లభా.

క. వాణివతి కై నను శ
ర్వాణివతికై నగర్మ ♦ వశమును గడువక
క్షోణిస్థలి శక్యంబే
ప్రాణప్రియ దానికేసి ♦ పని పగవంగకొ.

41

వ. అని విన్నవించిన సంతోషించె నక్కుమారుండప్పడు. 42

ఆ. వె. ఇట్టులున్నతజీని ♦ హేలావతీచుణి
కన్నుసన్ననూడి ♦ గంపుజెలులు
సామి ! మజ్జనంబు ♦ సమయ మంచును దెల్పు
శౌరి మందహాస ; సరణేదెలసి. 43

క. రవివనితాసీమంత

స్థితి గత మగుచెందిరం ♦ చేవలె నరుణా
కృతి మించునతసేపదముల
సతి యొక్కతె పసిడిపావ ♦ జతఁ దొడిగె వడిన్. 44

క. సజ్జనపోషకసుతుఁడు న

మజ్జనవృత్తుడగుచుదిన్య ♦ మణిఖచితం బా
మజ్జనశాలకు నరిగెను
మజ్జాయని కేలు మోడ్చి ♦ మగువలు వొగడన్. 45

గీ. జలజబాణుండు మజ్జన ♦ శాల కరిగి

శాతమన్యవమణిమయా ♦ సనమునందు
హారకేయూరవరభూష ♦ నాదికముల
మెల్లమెల్లన సగలించి ♦ మెలఁగు నంత, 46

మ. కరపద్మబల రత్నకంకణధుణ ♦ త్కారులు పర్వంగ నూ
పురముల్ మ్రోయఁగఁగేశపాశగ తమా ♦ పుష్పాభిరంగజం
దిరశేఖాంచితఫలభాగమున న ♦ ర్తింపంగ నీలాలక
లైటయ స్సంపఁగినూనె యుంటెనొకనాళికాక్షియక్కార్జ్జికిన్. 47

నీ. మెలమెల్లనలకలఁ ♦ గలచిక్కు దీర్చవే

జాణ మాకీవృత్తి ♦ సహజ మరయ

వెలఁదిసున్నహంబు * వీనుల నించవే

యదిచిరాభ్యంతమే * సదయహృదయ

యీనిశాసంసర్గ * మింపుతోఁబెంపవే

యది నీకరుణరాఁగ * నలరు నయ్య

కరతలామలకంబు * గాఁగజేసితి గదే

మాకాంతవరతపో * మహిమఁగాదె

పేర్చి వేచురుశరముల * వేడి కోర్పు

నాధ సెల వెట్లొ యట్లయ్యె * నర్తుదేవ

యనుచు నర్మోక్తు లాడుచు * నతివసకియ

మజ్జనమొనర్చె నానన * మన్మథుచకు.

48

మ. జలజాంతస్సలనానటచ్ఛ్రమరపుం * జశ్రేణు లో నాఁగఁ జే
తుల లోఁచెన్నెరులనైమల్చి మిగులు * దోరంబుఁగాదువ్వుచున్
జెలఁగ న్నొజ్జఁగిసీరు చల్లి కడుభా * సిల్లంగ సున్నిగ్ధని
ర్మలగంధామలకంబు వెట్టె నొకరా * మారత్న మాకారికి.

మ. చెలు వారంగ సుగంధగంధయుత మై * చెన్నా రుమందోష్ణమా
సలిలం బప్పుడు పైఁడికుంభముల యో * పారత్న మందీయఁగా
బెలుచొక్కోదము మేనఁ బూయుచు నిశా * పిన్యాకము న్న
ల్పుచున్.

జలకంబాఁబ్బె లతాంగియొర్తు యదువం * శశ్వామితొప్పట్టి
కి. 49

క. గడితంపుఁజేఁము గొని

జడగతితో బీదకవును * జవజవ లాడన్

బడఁతుక యొక్కతె నేగమె

తడియొత్తెను గురుల శౌరి * తనయాగ్రిణికి.

గీ. పునుగు జవ్వాదిచేనందు • కొనుచుకొక్క
చెలులతలమిన్న నెఱికురు • ల్చిక్కు దీర్చి
యగరుధూపంబు వైచినీ • రాఁజ్చె నపుడు
బాలశశిఫాల గోపాల • బాలమణికి.

సీ. మకరకుండలహార • మకుటాదిభూషణ
వారంబు లిడె నొక్క • కీరవాణి
కమఱియ కాశేయ కాంచనచేలంబు
గట్టఁగా నిడె నొక్క • కంబుకంఠి
సాంకవమృగమద • చందనక్షోదంబు
బూసెను మెయి నొక్క • పూవుఁబోడి
మల్లికొనుమజాతి • మందారదామంబు
లఱుతనిడియె నొక్క • మెఱుగుబోడి
వలపుఁగస్తుతిలకంబు • వన్నెగులుక
ఫాలమం దిడెనొక్కశం • పాల తాంగి
పెంపు దీపింపఁ గాటుక • బెట్టె నొక్క
మగున మెఱుఁగారశంబర • మర్దనునకు.

52

వ. మఱియును.

సీ. వెలలేనిరతనాల • వెండిపల్కెరముంచి
జిలుగుగిండియలతో • జలములుఁచి
సఃలేనిముత్తెంపు • సరిసన్న బియ్యంపు
టన్నంబుఁ దగువడి • యంబులూరు
గాయలు పొడిగూర • గమి మొల్కపప్పులు
కలవంటకంబులు • చెలఁగుదున్న
సద్యోఘృతంబును • చంద్రికాఘృతహా
దధిపాయసంబును • మఘరమఘపు

నానవాలును ముఖ్యర ధ సాయనములు
భక్ష్యములు భోజ్యములు లేహ్య ధ పానకములు
పాలుపుగా గిన్నియల నుచి ధ భోజనంబు
వనిత చేయుంచెదనమనో ధ వల్లభునకు.

53

క. శ్రీలాలితమణికంకణ

జాలఘృణత్కార మెనంగ ధ సఖ మొకసురటికె
లీలాగతి విసరంగ గో
పాలానుతాగ్రిణి భుజించె ధ బ్రమదం బలరక.

54

వ. అప్పు డాచేడె లిట్లనిరి.

55

చ. వనితల మైనమామెడల ధ వాంఛలు దాపకుమయ్యపాయసం
బునుఘృతమింపుగాంగోనుము బూరెలుకర్తరములేరచింపగా
దినుము మనంబు సిగ్గునటు ధ దీసిభవత్సఖిజూచిహాస్యమిం
దొనరుపుమయ్యభావమున ధ నొక్కటిపై కి మఱొక్కటెటచే.

వ. అని పల్కు చెలులచమత్కార వాక్యంబులకు సంతసించుచు
భుజించి.

57

క. రంగారెమబంగారపు

భృంగారుజలంబు వంప ధ బ్రియ మారంగా
సింగార మొలయ మురళీ
సంగీతప్రియుని సుతుడు ధ శయముల వార్చెన్.

58

వ. అనంతరంబ.

59

గీ. రాజదేలాలవంగము ధ ల్లాజికాయ

పచ్చికొబ్బరి దాక్షిణ ధ లచ్చమైన
పూగహక్తి కసుధలు క ధ వ్వరము లొలుయు
వీడెమొసంగగంగ గొనిరతి ధ విభ్రుడువీరితి.

60

వ. తదనంతరంబ దానిం దోడ్కొనిచని.

61

సీ. మకరాంకవిజయాంక * నికరంబువర్తిండు

చిత్రచిత్రస్ఫూర్తి * చెన్నుఁబెంచుఁ

గర్జనుభావూర * కలిత మైవర్తిండు

శుకశారికాస్ఫూర్తి * సొంపు గాంచు

ఘనసారకస్తూరి * కాశతుల్ జనియించు

గంధబంధురీతి * గములఁ గూర్చు

వాచామగోచర * రోచుల ఘటియించు

దవ్యమణిశ్రేణి * డెలివి నించు

బహుళతరచారుశయ్యల * ప్రభవహించు

తూఁగుటుయ్యెల లందంద * బాగు నించుఁ

జేడె శయనస్థలం బిదె * చిత్తగింపు

మంగసంభవ యీశయ్య * నభివసించు.

63

— * ప్రభావతి గర్భవతియగుట * —

సీ. శ్రీపతిపాత్త్రిండు * చెలఁగఁగాఁదనయందుఁ

గౌనుముష్టితనంబు * కడకుఁబాసె

ముమ్మాలమగు నేల్పు * మూర్తియుండుటఁజేసి

మేనికీనొకవిత * మెఱుఁగుదోఁచె

వరదుడై తగుపరా * త్వరుఁడులోపలనుంటఁ

గాంచిసంపూర్తిని * గాంచి వెలిఁగె

గర్భస్థసీలాంగ * కాంతిరేఖాకృతి

ప్రతిబింబ మనరోమ * రాజి వెలసె

వఱులు విడఁబాటె భూషణా * వఱులు బిగిసె

శ్రీమజలంబులు జనియించె * శ్రీమము మించె

మన్ను చొరవయ్యె నడకలుఁ • ముండుమయ్యెఁ

జూలు నిలచుట దనుజేంద్ర) • నూతికంత.

63

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు దను • జాధిసనందనఁజూడనచ్చిత
తొంతపితృవ్యనందనలు • గౌరవ మారఁగఁ బల్కిరక్కనీ
వింతగుక్కొత్త చిన్నెలను • వేషము నెమ్మదిజూడఁజూడన
తొంతునితోడఁగూడినవి • కాసనిలాసముదోచుచుండెడిన్.

క. సరసోత్త రచతురుండగు

పురుషునిసంభోగ మెఱమిఁ • బొందుచునెంతే

పరమానందముఁ జెందిన

సరణింగనంబడెడు వికచ • సారసవదనా.

64

వ. కావున.

65

ఉ. సారసబాణబాణముల • సైరణ చేయఁగరాదుగా; మహా
దారసవీరయావనము • ధైర్యము నిల్వఁగ నీదుగా; మది
న్భూరితరంపులజ్జ మిము • బోంట్లకుఁ దెల్పఁగ నీదుగా; సఖి
కోరిక యెట్లు దీటువృన • కుంజరులిండ్లను బుట్టవచ్చునే. 66

క. కావున నీవొనరించెడి

యీవిధ మేయుక్త మగుచు • నేపాతెగడున్

వేవేగ మాకు నిట్టులఁ

గావింపుము నిన్నె తల్లిఁ • గాఁజూతుమింకన్.

67

వ. అని పల్కి వారలు జరి రంత నావృథానతి మారునిఁజూచి

యిట్లనియె.

68

క. మదనా నీమేళములోఁ

బొడలెడువా రెవ్వ రెందుఁ • బోయి రనంగన్

మదనుజులు వార లిప్పుడు

నదనంబున నున్నవారు • సారసనేత్రా.

69

క. కోరిరి నాచెల్లెండా

వారిజదళనేత్రులై న ♦ వారల నిటకున్

వేరావించిన మనకు

న్వారలు దోడగుదు రెట్టి ♦ వర కార్యములన్.

70

— ప్రభావతి తన పితృవ్యుత్తరీకలకు సాత్యకిప్రభృతుల సరులం గావించుట —

గీ. అనిన వారలరావించె ♦ నాత్మభవుండు

వార లందఱ కందఱ ♦ వరులఁజేసెఁ

జెలఁగఁ దత్ప్రేథముల వారు ♦ మెలఁగి రంతఁ

గామరూపాదిమాయలు ♦ గ్రాలు చుండ.

71

సీ. చిలుకలై యొకవేళఁ ♦ గిలకలనవ్వుచు

వడిఁబోదు రుద్యాన ♦ వాటికలకు

నంచలై యొకవేళఁ ♦ సంచరింతురు పోయి

సారససారకా ♦ సారములకు

బారావతంబులై ♦ పారుదు రొకవేళ

సుందరకృతకాద్రీ ♦ బృందములకు

వెన్నెలపులుఁగులై ♦ విహరింతు రొకవేళ

నచ్చుంద్రచంద్రికా ♦ సై కతముల

నెమ్ములై వారు నటియింతు ♦ రిమ్ము మీఱ

సరసమణిగణకుట్టిమ ♦ స్థలములందు

నవ్వదై తేయకన్యాన ♦ నాథులగుచు

నలజగన్మోహనాదిమా ♦ యాప్రళస్తి.

72

న. మఱియును.

73

మ. సురలై నాకముఁజేరఁబోయితిమిధ ♦ స్త్రీమాభిరామరము భా

సురరంభాదివిలాసినినటననం • శ్రీభాగ్య ముద్యుక్తనో

హరగాంధర్వము కల్పకసృసవగం * ధామోదనంబగ్నబం
భరగానంబు సుధర్మజూతు రొగిశుం * భల్లోలలీలారతికా. 74
ఉ. భాసురవృత్తితోఁబ్రమధ * పాలకులై చని కాంతురలకై
లాసము రత్నకుట్టిమవి * లాసము కల్పకపుష్పమాలికో
ల్లాసము పార్వతీపతిస * లక్ష్మణమంజులగానతాండవా
వాసము నారదాదిఘన * వైణికితానవితానభాసమున్. 75

క. అలకం జూతురు సన్నిధి

కులక నాభితాళమర్త్య * గోస్థలనగరీ

తిలకన్ బృందారకతరు

కలికన్వరపుష్పకాంశు * ఘటితోత్కలికన్.

76

వ. మఱియు నందవోద్యానసుందర మందార నిర్మలచ్ఛాయ
విహరించుచుఁ గుబేరచైత్రోరథోద్యానవాటికా సారపేటివా శృంగార
బంధరనంగీతరవంబుల కానందంబు నొందుచు సకలమనోభీష్టోప భోగం
బులం గ్రేడించు చుండ నక్కాంతాజనంబుల కొక్కొక్కమూరుండు
గలిగెనంత నంతఃపురకాంతావళి వారలవృత్తాంతంబు మెల్లన రాక్షసే
శ్వరున కెఱింగించిన నతండు కటంబు లదర బొమలు మునివెట్టుచుఁగ
న్యాంతఃపురంబునకు వచ్చి

77

{ వజ్రినాభుండంతఃపురంబులఁ బ్రభావతిప్రభృతుల ఘట్రులంఁగాంచి }
కోపంబునఁ ప్రద్యుమ్నదులఁబట్టికక్షింపఁబోవుట.

ఉ. హరకిరీటహారకట * కాంగదనూపురదివ్యభూషణో

దారులఁ గన్యకాదివని * తాజనతావినుతాంతరాంతరా

స్ఫారల నక్షకేలిఫల * భవ్య విహారుల శూరులంగళా

మారుల యాదవాన్వయకు * మారుల వీరులఁ గాంచెనత్తఱిన్

ఉ. కాంచుచు నీనరాధములఁ * గట్టుఁడునట్టుఁడుకొట్టుఁడంచు వీ

ర్యాంచితరాక్షసావళి మ * హాగ్రహవృత్తిని బంప సారలున్

బ్రాచితబాహుసారములఁ • బైకొనఁ గన్గొని కన్యలంతలో
గాంచనరత్నసంఘటిత • ఖడ్గముఖాయుధకోటి నీయఁగన్. 78

ఉ. సాత్యకిసాంబులు న్గడఁగి • చయ్యనఁ జర్మకృపాణపాణులై
దైత్యుల దాఁకి వారల వి • దారితకంఠులఁజేయఁగావడిన్
దైత్యవరుండు గాంచిమఱి • దానవనాథుల మంత్రీవర్గమున్
భృత్యులఁబంపఁదాకిరతి • భీషణరోషకపాయితాక్షులై. 79

ఉ. వారలఁదుర్గించిరంత భుజ • నైభవమొప్పుఁగ వారిఁజూచివే
ఘోరుఁడు వజ్రవత్సుఁడగు • కుంభుఁడువజ్రనఖుండుదాఁకినన్
వీరుఁడు రుక్మనేత్రుఁడును • వేగదుఁడువృఱి రుక్మబాహున్
వారలఁదుర్గించి రంతనని • వారణబాహువిలాస మొప్పుగన్. 80

క. రథికులు గొందఱు మఱిసా
రథులై గొండఱును • వేగ రాజితగతితో
బృథుశాలలలో నుండిన
నధికాశ్వచయంబుఁబూన్చి • రాహవమత్తులై. 81

వ. క్షట్టుండ వజ్రనాభుండు గాంచి యితండు సామాన్యుండు గా
డని తనమనంబున నూహించె నప్పుడు. 82

సీ. ఫాలాంతరమునందుఁ • గొల్లునేత్రముడఁచి
వచ్చియున్నట్టిన • ర్నజ్జవిభుడొ
శంఖచక్రిములొక్క • చక్కినొక్కనరేశ
వృత్తిఁబూనినపురు • షోత్తముండొ
ఖరకరంబుల మాటి • ధరణీస్థలంబుపై
నొప్పారు చున్నదే • వోత్తముండొ
చెఱకువిల్లునుబూపుఁ • గఱకుటమ్మును మాని
యవనివర్తించున • ద్మూబకుండొ

యనఁగఁ జెలువారు చుండుళి ♦ వాన్పితుండు
చక్కరేఖాకరుండును ♦ జారుదీప్తి
మూలకందంబు మఱి జగ ♦ నోహనుండు
గాని యితరుల కీహాప ♦ గరిమ గలచె.

83

క. కానిమ్మయిన నికేమగు

గానున్నది కాకపోదు ♦ కమలజనకున్
వీనిని జయింతు ననుచును
మానితబలగర్వమున న ♦ మాహితమతితో.

84

సీ. కాలాంతసంభూత ♦ కాదంబినీజాత

నిర్దాతశతకోటి ♦ నినద మనఁగ
ఘనసురాసురసమా ♦ కర్షితమంథాన
ధరమదితాంబుధి ♦ ధావన మనఁగ
సంవర వర్తత ♦ స్తపమహావాత
చటులజర్కూమరు ♦ తస్విన మనఁగఁ
గల్పకాలానల్ప ♦ కాలభైరవభుజా
దళితఢక్కావర ♦ ధ్వనియనంగ
డంబుగతి మించ గగనభా ♦ గంబునందు
కుధరకంధరములు ప్రళి ♦ ఘోష లిడఁగ
నొక్కపెట్టున దిక్కులు ♦ పిక్కటిల్ల
ఘోరతరముగ సంగర ♦ భేరి మోసె.

85

— వజ్రినాభుండు పృథ్విహ్నుడులపై యుద్ధమునకు వచ్చుట —

గీ. అప్తచక్రసనాధమై ♦ పుష్టిమీఱు

వేయుగుఱ్ఱంబులను బూన్చి ♦ విపులరథము
సారథియుఁడేరు వేగంబ ♦ సకలలోక
వై భవ్రుడై నయావజ్రి ♦ నాభుఁడెక్కె.

86

ఉ. వీలుగ శుంభశుంభులును ♦ వృద్ధియు నుగ్గుడు మేఘవర్షుడా
భీలుడు ఖడ్గగాతుడును ♦ భీషణవృత్తియు సర్వసేవతో
మూలబలంబుఁగొల్పెఁగను ♦ ముందుగ వారణవాజిరాజి రాఁ
గాలకశోరకంకరులు ♦ గ్రాలఁగ వచ్చిరి దుర్నివారులై 87

వ. ఇట్లువచ్చినవారలను సాత్యకి సాంబరుక్ష్మ బాహురుక్ష్మ
చేత్రీరుక్ష్మ ధరాదులు దాకి జయించి రంతఁ బ్రద్యుమ్నుని వజ్రినా
భుండు దాకినం బోరు ఘోరంబయ్యెనందు వజ్రినాభుండు ముసల
ముద్గరశూలభిండివారలతో మరప్రముఖాయుధంబులు ప్రయోగించి
దానవదైతేయతామసాంధానులగు మయమాయానిర్మిత మహాస్త్రిం
బులఁబ్రయోగించినఁబ్రద్యుమ్నుండు ధనుల్లసాండ్వీత్యంబుఁజూపి వాని
చన్నింటి దునియులు గావించి యస్త్రినిద్యావిశేషంబున సమ్మాయా
స్త్రింబుల చూపుమాపి యసంఖ్యాకంబు లగుశస్త్రింబులం బఱపిన నవి,
సీ. ఆధిగతచక్రవా ♦ లావృత్తహామిత

హంసావళిపున ♦ రాగమములు

దారితనముదగ్గి ♦ దైత్యాంగనిష్కాంత

పాటితాళులకుల ♦ పర్వతములు

ఖచితామరద్విష ♦ త్కండ్వఖండోదగ్గి

గమనధావితదేవ ♦ సముదయములు

ప్రచ్ఛిన్నరాక్షసో ♦ భయభంగకలుషిత

చరమపూర్వదిగంత ♦ సాగరములు

చటులసంవర్తసంఘాత ♦ సప్తవాత

ధూతజీమూత సంఘయ ♦ జాతేవిషమ

ఘాతనిర్ఘాతతూలితంబు ♦ లాతలేములు

ఘోరప్రద్యుమ్నుఘనబాణ ♦ కోటులలరె.

89

వ. ఆట్టి సమయంబున.

90

సీ. ఒకలేవ లయచక • చ్చక్రితత్రివిక్రమ
 చక్రివిక్రమకళా • వక్రి మగుచు
 నొకచెంతఁగొప్పంత • వికటఘోరకృతాంత
 దండశౌండప్రిభా • ఖండచుగుచు
 కొకచాయ లయపురాం • తకఫాలపావక
 జ్వాలికామాలికా • భీల మగుచు
 నొకదండ కల్పదీ • పకచంటమార్తాండ
 మండలాంచద్దీప్తి • భాండమగుచు
 వజ్రలైఁ బుగుఘోతముఁడు దండ • ధరుఁడు చటుల
 బలుఁడు రవితేజుఁ డగుశూర • కులుని బాహు
 దండమండితదివ్యకో • దండముక్త
 రూక్షదంభోలిగంభీర • రోపవితతి.

91

వ. అప్పుడు పావకనారాయణబ్రాహ్మపాశుపతాస్త్రాదులం
 బ్రయోగించి సర్వబలబులఁ గూల్చి యనంతరంబ.

93

ఉ. పాశుక పుష్పభాగమునఁ • బాశుపతంబుఁడదగ్గిమందు నా
 రాయణబాణరాజమును • దంచితపార్శ్వములందు మారుతా
 గ్నేయశరంబుల న్యములు • క్రిందను మీఁదను గూర్చి నుంపుటిం
 జేయుచు బ్రాహ్మమస్త్రము వి • శిష్టసమంత్రకళక్తి నేసినన్

93

వ. అప్పుడు

94

సీ. సప్తసాగరములు • సరసునఁ గబళించు
 ప్రళయబాడబళిఖా • పటలికంటె
 జగములొక్కుమ్మడి • సమయంగఁజేయుక
 ల్పాంతరుద్రోగ్రిహా • లాగ్నికంటె

బర్హతాదుల నెల్ల • బస్సుంబుఁ జేసెడఁ

క్షయకాలచండభా • స్కరులకంటె

నిఖిలలోకంబులు • నిరసించి మించిన

లయకాలదండసం • చయముకంటెఁ

దోరమై ఘోరమై దుర్ని • వార మగుచుఁ

ఘాతీ యావజ్జీనాభుని • వరగళంబు

దునుమ రాక్షసుఁ డిలఁగూలె • గనఁగ భిదుర

దళిత మైకూలుకులపర్వ • తంబుపగిది. 95

వ. ఇట్లాద్వైపరాక్షసుండు గూలిన, 96

క. సుర లెల్ల విరులవానలుఁ

గురిసిరి వరదేవసతులు • గురునృత్యంబుల్

పరువడిఁ జేసిరి దుందుభు

లురుగతితో మోసె రాక్ష • సోగూఁడు గూలఁ. 97

వ. ఇట్లాప్రద్యుమ్నాదులు సకలరాక్షసులం గూల్చి తద్వరంబున గృహంబులకు వచ్చి శ్రీకృష్ణదేవేంద్రులకుఁ దద్వృత్తాంతంబులు జెలిపిన శ్రీకృష్ణబలరామ యుద్ధవాక్యూరాదులు రుక్మిణీసత్యభామాది సర్వస్త్రీసమేతంబుగా వజ్రినాభ నగరంబునకు వచ్చి రంభ దేవేంద్రుం సమస్త దేవతాసమేతంబుగా వచ్చెఁ బిమ్మటఁ బ్రభావతి తద్వృత్తాంతంబు పార్వతీ పరమేశ్వరుల కెఱింగించిన వారలు నందీశ్వర భృంగీ శ్వర కుమారాది సమేతంబుగా వచ్చి రంత మనుమని వృత్తాంతంబు విన బ్రహ్మయు సావిత్రీగాయత్రీ సరస్వతీ : సమేతంబుగా నరుడెంచె దేవేంద్రుండు తన తమ్మునిహోమార్తెలుగానఁదనమందిరంబున దిగిశ్రీకృష్ణాదులకు విడుదులు యథోచితంబుగాఁజూపించె వారికి బ్రహ్మయును నాయుండును దోడ్పడి శ్రీకృష్ణ మహేశ్వరాదులకు మజ్జనభోజనాది

సత్కారంబులు యథావిధి నసిడి రంత సాయంతనం బగుటయుఁబెండ్లికి
శ్రీకృష్ణుండు దరలివచ్చె. 98

నీ. శారదోచ్చితనవ * సీరదాకృతిభంగిఁ

బటువితాననితాన * పటిమ నెఱవఁ

గలితసంధ్యాకాల * కర్పూరాంబరమట్లు

చారుకుధాస్తీర * సభ చెలంగ

భువిపైకి వచ్చిన * దివిజకాంతల నంగ

వారవిలాసిని * వార మొప్ప

ధరణిఁ జూడగఁనచ్చు * తారకావళిలీలఁ

గరదీపికాసము * తక్కురము మెఱయ

మఱి సురాసురమధితభా * సురభయోధి

రావమనఁగను సద్వాద్య * రవము లొలయఁ

బుడమితేడు మహావిధి * పూర్వకముగ

వెలయఁ గల్యాణవిధులు గా * వించె నంత.

99

నీ. బలిమిచే తెక్కలు * గలనాఁటికొండల

తండముల్పొలువే. * దండచయము

రమ్యపయోరాశి * రంగదుత్తంగత

రంగంబుఁబోలుతు * రంగచయము

శారదసముదగ్గ * సారదనీరద

బృందము నోప్పలిన * స్యందనములు

వెలివెల్లి విరిసిన * బలుపాలవెల్లినాఁ

బొండుపట్టాంబర * భటగణంబు

నడువ జ్యోతులుభూమిపైఁ * గడలుకొనిన

భంగిఁ గరదీపికాకదం * బంబు చెలంగ

మేటివారవిలాసిని ♦ కోటు లలర

మురహారుడు పెండ్లికవ్వేళ ♦ దరలి వచ్చె.

100

శా. తారాజువ్వ లవాయిగొట్టము లగా ♦ దల్చిచ్చుబుడ్డలడుక

దారామార్గము వెంటనంటఁగ శత ♦ ఘట్టల్తుపాకుల్కహా

దారారావముల నైలంగఁగను విస్తారంబులై చక్రముల్

బారంబార నపారబాణములతో ♦ భల్మీట నింపారఁగఁ. 101

సీ. ధక్కలు మురజలు ♦ ధంకాలు కాహళు

ల్పారాలు వీరణా ♦ లోబ్బరుకొనఁగఁ

దుడుములు డప్పలు ♦ తోరంపుకుంజలు

బాజుల్పనాయాల ♦ బారు లొలయ

దాపాలు మరఫలు ♦ దగినరమ్మోళ్లును

డోళ్లును ముందటఁ ♦ గేళ్లుదాట

భేరులగము లర ♦ బ్బీబాజులును మఱి

డిండిమంబులచాలు ♦ గండుమిగులఁ

గంచుమద్దెలలును వీర ♦ కాహళును

మెఱయ మందరమధితభా ♦ సురపయోధి

రావమును మించి మిక్కిలి ♦ లేవ మెఱయఁ

దరలి వచ్చెను పెండ్లికా ♦ మురహారుండు.

102

వ. ఇట్లునచ్చి వజ్రవైడూర్య గోమేధిక పుష్కరాగ మరకత
మాణిక్య సోపాన విచిత్రంబును గాచఘటపటల పటుముకురచటుల దీప
మణి దీపికా శాతకుంభస్తంభ విబ్రాజమానంబును వసిష్టవామదేవ
విశ్వమిత్ర శతానందగౌతమాత్రి భరద్వాజ కణ్వ కశ్యపవాల ఖల్వ
సనక సనందన నారదప్రముఖ మహాముని మండలమండితంబును బ్రా
హ్మణ్యతీయై శ్వశూద్రాది సర్వజనవిరాజితంబును సకలదేశాదీశ్వర

రాజకుమార శోభితంబును జతుస్తంభవిరాజమానంబును నగు కళ్యాణ
మండపంబునఁ బ్రద్యుమ్న సాంబరుక్మ బాహ్వదులఁ గృతముగళ
స్నానాలంకృత ధౌతపట్టాంబర శోభితుల మంగళవీఠికోవవిష్టులం జేసి
వసిష్ఠ వాచస్పతిశుక్రాది పురోహితులు యథావిధిఁ గళ్యాణకృత్యం
బులు గలుపుచున్న సమయంబున.

103

పం. గీ. మహితకాంచనకళ్యాణ • మంటపమునఁ

గలితభద్రద్యుమ్నముఖపాద • కమలములను

గడిగె నిందుఁడు శచిభూరి • ఘటముతోడ

జలములను వంపఁ గడగి యా • జలము లంత

శిరములను దాల్చెగంగను • శివుఁడుబోలె.

104

వ. మఱియును.

శా. శ్రీరాజీవమహాయుధాయ భవతే • శ్రీకామినీసూనవే

వీరాయ పృథక్పత్రాయవశినే • విష్ణుస్వరూపాయతే

తారుణ్యాకరమామకానుజనుతాం • దాస్వామియంచున్నయో

ధారాపూర్వముగాఁగనిచ్చె నపుడా • ధాత్రీధరారాతియుక్.

వ. ఇట్లు క్రమంబున మిగిలినవారలం గూడ ధారవోసెనంత.

107

క. మంగళసూత్రముఁ గట్టెను

భంగురచికురాళి యాపి • భావతికంతక్

శృంగారమూర్తి యప్పడు

గంగాధరముఖ్యు లెల్లఁ • గనిదీవింపక్.

108

వ. తదనంతరంబ తదనుజులకెల్ల నిట్లు జరిగించిన పిమ్మట నిందో
పేంద్రులు పరమానందంబు నొంది రనంతరంబ రుక్మిణీసత్యభామాశచీ
వాణీశర్వాణీముఖాదులు ననంతోత్సవ తాంబూలచర్వణోత్సవాదుల
జరిపిరందు శచీవిభుండు శ్రీకృష్ణాదులకును శంకరాదులకును బ్రహ్మ
వసిష్ఠకశ్యపాదులకును దివ్యాబరాధరణాదు లొసంగె నంత బ్రహ్మ

శంకరాదులు నిజనివాసంబులకుం జనిరి శ్రీకృష్ణుండును ద్వారకానగరం
బున కాదరపతులతోడఁ జనె నని శ్రీశుకుండు పరీక్షింపఁ రేందునినుఁ
జెప్పె.

శా. పారావారగభీరసాంధ్యసమయః • పారిరబ్ధజంపాకియా

స్ఫారన్నసటదందుమహాళినివన • త్పాంచజ్జటాజూటకా

సారాంతస్థలతీవ్రవేగవిలుత • తస్వర్దాపకాజాతడిం

డీరాకారయశోవిహారరిపుశౌం • డీరాపనోదప్రభా. 110

భుజంగప్రియాతము. రమాభామినీసాద • రాజీవపూజా

సమాధిక్రియాచార • సంగాతభీజా

సమాబ్ధవిద్యోరు • సాహిత్యభోజా

క్షమాదైవతాఖ్యాత • సత్కల్పభూజా 111

ఇది శ్రీమదుమామహేశ్వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాసామ్రాజ్య ద్రావిడ

శాఖావస్తంబ సూత్ర కౌండిన్యగోత్ర శ్రీమదోరుగంటకులపవి

త్ర జోగిశాస్త్రి నరసమూలబాతనూభవ శ్రీరామకృష్ణార్జు

ననారాయణీయత్వర్ధి ప్రబంధాధిబంధుర ప్రబంధరచ

నానై భవ సోమశేఖర కవిప్రణీతంబైన శ్రీప్రభా

వతీపరిణయంబను మహా ప్రబంధంబున

జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ పృథ్వి వ తీ వ రిణ య ము.

టి ప్పణ ము.

1. శ్రీ=శోభాయుక్తమైన. లక్ష్మీసతి=లక్ష్మీదేవి. నాథ...వ్యక్తిత్వ. పెనిమిటియొక్క కాస్తుభను నెడల మణియందు బ్రతిఫలించిన తనయొక్క ప్రితిబింబమును. పరాబ్రహ్మనేత్రయని=ఇతర=స్త్రీయని. భావింపఁగఁక=యోచింపఁగా. తద్బాలాక్షేపతక్త=అలక్ష్మీదేవియొక్క యాశంగనమునేత. సందేహమునుమాన్చి. నవ్య కమలాపాక్షే శుడు=నవ్యనట్టి లక్ష్మీదేవికి ధర్మయైన. శ్రీవేణుగోపాలగారిమణి=శ్రీవేణుగోపాల ప్రభువు. ని. గాగ్రిమణిః పతిమఖ్యయోః అని నానార్థతత్వమల. వెంకటాచలపతిని. భద్ర + ఉన్నత + జేయత=మంగళములచే మన్నతుని జేయఁగాత.

2. పద్మ=లక్ష్మీదేవి. పద్మాలయ=పద్మము స్థానముగాఁగలది. పద్మారిహరి=పద్మములకు విగోధియైన చంద్రుని తోఁబుట్టువు. పద్మాక్షుసతి=విష్ణునిభార్య. సితపద్మపాప=తెల్లని తామరలపంటి పాదములుగలది. కమల=లక్ష్మీదేవి. కమల సీత=కమలముసీతముగాఁగలది. కమలనదృశ్యేత్ర=కమలములతోసమానమైన నేత్రములుగలది. కలంబము=బాణము. కమలకలంబుఁడు=కమరమే బాణముగాగల వాఁడు; మృదుఁడు. అబ్జ=లక్ష్మీదేవి. పాలసముద్రమునఁబుట్టినది. అబ్జశిరోధి=శంఖమువంటి కంఠముగలది. అబ్జశోభితపాణి=పద్మహస్త. అబ్జసంభవుమాత=బ్రహ్మకుఁడల్లి. అబ్జపదన=పద్మమువంటి ముఖముగలది. హీర=లక్ష్మీదేవి. హీరకలాప=సజ్జములు స్థాపించిన యాధారణములుగలది. హీరాశిరోమాలి=నల్లచీమలబారువంటి గోమరాజిగలది. హీరలసన్మధ్య=సింహమువంటి పృథ్వాశమైన నడుముగలది హీరవేణి=త్రామరచామునంటి జడగలది. తల్లితల్లి=విష్ణుని కూతురు గంగ; ఆగంగను నముద్రుఁడు పెండ్లియాడెను. సముద్రునికూతురు లక్ష్మీ; ఆలక్ష్మీని విష్ణువు వివాహమాచెను. జగంబులతల్లి=చృపంచములకుఁడల్లి. సద్రీవల్లి=కల్పత. శోరిన శోరికల నిచ్చునది. పనితామతల్లి=స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు. సన్మల్లికాశి సల్లలితహస్తముల్లికాపుష్పముల సముదాయమువంటి చిటునవ్వగలది. అలపాలవెల్లి బోడ=అట్టి పాలసముద్రము యొక్కబొట్టె. వెంకటాచలపతియింటియందు. వెలయుఁగాత=ప్రకాశించుఁగాకని. హీరస్నింహాహిపజేష్ఠ హీరా లక్ష్మీః పివీలికా; యని నానార్థతత్వమల.

3. సామాధ్యక్షణ ఋగ్వజుస్సులు=సామము అధర్వణము, ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, ఏకకాలమునకొక్కచేసఁచుచును. సుమనోముఖ్యుండు=మర జ్యేష్ఠుండు=బృహత్.

4. అంబునంబవసంభవుడు=పద్మభవుడు=బ్రహ్మ. కానికా+అంచిత=మొలనూలిచేనొప్పెడు. అభర+అసరీకృతము=ఓవృముచేర్చింగు నేయబడినది. తాతరాణి=ధాతృరాజ్ఞి=సరస్వతి.

5. అశ్రోల్లసత్కేసులు=1 ఆకాశము కేశములుగాగలవాడు. అభ్రావేశుడు=(శివుడు) 2. నీలమేఘములువంటిశిరోజములుగలది (పార్వతి) ఆతులహీరకలాపులైనవారు (1) నాగాభరణుడు. (శివుడు) (2) చబ్బిస్తాపితములైన యాభరణములు గలది. (పార్వతి) కమలలసత్పాణికాంతులుగలవారు=1. తేడిని హస్తమునందు గలవాడు, సారంగపాణి=(శివుడు) 2. కమలములవంటి హస్తముగలది. (పార్వతి) శిరమున శశికళదైరుప్రవారు=శిరస్సునందు చంద్రునిగలవాడు; బారేందుశేఖరుడు (శివుడు) 2. శిరమున జంద్రరేఖను ధరించినది (పార్వతి) ఘనసర్వమంగళాఖ్యును గాంచి తగువారు=1. సర్వమంగళుడు=పద్మభైశ్వర్యయుతుడు; (శివుడు) 2. సర్వమంగళ యను పేరుగలది. (పార్వతి) వాగధములీతి నెఱలువారు=1. వాక్కును ఆధము. ఒకటిలేనిది మఱియొకటి యుండదు, నిత్యానపాయులు—శ్లో. వాగధావివసంస్పృక్తాః అనిరఘువంశము. రామాభిగా మతరమణ కైక్రినవారు, 2. రామా=పార్వతీదేవిచేనొప్పెడివాడు; (శివుడు) 2. స్త్రీలలోమనోహరమైనది; (పార్వతి) కదంబావాపి బరంగువారు=కదంబవనము నందుండు వారిరువురును. ఈసద్యమున శబ్దాలంకారమును, నర్థాలంకారమును గలవు.

6. నాగముఖుడు=గజాననుడు. నాభిజండు=బ్రహ్మ. కపిత్థపిరియుడు=నెలగపగడ్డయిందివ్వుముగలవాడు. నాకనల్లభుడు=ఇంద్రుడు. మహేశ్వరసూతి=శివుని కుమారుడు. సనాధుడు=కూడుకొన్నవాడు.

7. సర్వమంగళా+అవాప్తి=1. సర్వమంగళములను గూర్చుటచేత. 2. సర్వమంగళ యను పేరుగలది. మహితవాణి=ఓవృచున్న వాక్యములుగలది, 2. వాణి యనుపేరుగలది. బుధగురుప్రీతి=విద్యచ్చిరోమణులయందుఁ బ్రీతి. 2. చంద్రునియందుఁబ్రీతి. దక్షకన్యక. 1. సమధున్ డైనవాని కుమార్తె. 2. రోహిణి. ధరతీరికన్యకాంబ=నీతాదేవి.

8. 1. కవితా కల్పకమునాటినవాడు. వాల్మీకి 2. కాళికాఖోన్నతిజరపినవాడు=న్యాసముని. 3. సత్ ఉపమానము. 4. అర్ధగురువృత్తిచూపినవాడు=భారవి. 5. ఖగవరాంతెచ్చితి=పక్షులు గలిగియుండుట-ఖగవర=నూర్పునియొక్క అంతఃస్థితి-మయూరకవి=చూర్యోపాసకుడు. 6. తులదూఁగ రసపుష్టి జూపినవాడు, ధవళూతి-సరస్వతి శనకర్ణాంతంసము నందితి మకరందమును ధవళూతి

పద్యమున నుంచెనని వాడుక. 7. పదాలాలిత్యము—సండి. 8. నిశ్చలగుణంబులు నిలిపినవాడు=మామండ్రు. శ్లో. ఉపమాకాళిదాసన్య, భారవేర్ధగౌరవమ్—దండినః పదాలాలిత్యం, మామేసంతిత్రయోగుణాః—అనివాచన్యత్యము—పైపక్షేపదాలాలిత్యమని పాఠాంతరము. శ్లో. అహోమేసాభాగ్యం మరుచధపభూతేశ్శుషణితి, ధటాయామారోష్య సృతిఫలతి తస్యాంలఘిమని గిగాండేన సద్యశ్శృతికలితకల్హర కళికామహాశీమాధున్యంక్షిపతిపరిపూర్త్యాభగవతీ. అని భోజచరిత్రము.

9. వాగనుశాసనుడు=బ్రహ్మ, నన్నయభట్టారకుడు. శ్రీనాథుడు=విష్ణువు, శ్రీనాథకవి—సోముడు (స+ఉమా) శివుడు, నాచనసోమకవి—కుండలితావు. పాతాళలోకము—కుండలి—కుండలములు కలవాడు. తిక్కనసోమయాజి—

10. వరనిష్ఠశక్తిగురుని=శ్రేష్ఠమయిననిష్ఠచేత శక్తియొక్క తండ్రిని; పశునిమనీషాగురు=బుద్ధిచేత బృహస్పతిని. విద్వాంసులలో శ్రేష్ఠుని. నవగుహగురుని=కుమారస్వామికే దండి; ఈశ్వరుడు.

11. పాడి వేంకటస్వామి (వేంకట నారాయణపాతి) ఔత్కల్య=ఉత్కలదేశజ బ్రాహ్మణుడు—శ్లో. సారస్వత్యాఃకావ్యశబ్దా, గౌడమైథిలికోత్కలాః, గౌడాపంచవిధాఃఖ్యాతా, లింగ్యస్యోత్తరవాసిని. ఆంధ్రద్రావిడకర్తాటా మహారాష్ట్రాశ్చగూర్జరాః. పంచైతే ద్రావిడాః పోక్తావింధ్య దక్షిణవాసిని—స్కాందము. వాచస్పత్యము. పాతి=చతుర్వేద సంహితాపాఠముగలవాడు. తద్వికృతి=పాడి. పాడియను శాఖానామమిచట నింటిపేరుగా గాడంబడుచుండె. నీ. తడఁబాటుగలదు వేదముల నాతనికంచుబరమేష్టి మెచ్చరుధరణిసురులు—* * * పాడిదప్పక ధర్మంబుపట్టువిడక—లక్షలకునమ్మజాలినల్లడలభూమి; వరులుమేలనడగి యిట్లుపుడిబొలుతురు—చదువుసాముల ధనధాన్యసంపదలను, అని విజయవిలాసము. ఈకవి రచించినగ్రంథములు—1. విచిత్రనాటకము 2. ప్రియదర్శన—3. మాతీమాధవము—ఈరెండును సంస్కృతమునుండితెలిగింపబడినవి. 4. ఆంధ్రీకావ్య పర్యాయానిధి—కావ్యపరీకాశ, కావ్యదర్పణములలోని లక్షణములఁదెలిగించుచు. సవాతికముగా నాంధ్రగ్రంథములలోని యుదాహరణములు చూపఁబడియె. 5. ఆంధ్రీకాముది. హరికారికావళికి విపులవ్యాఖ్యానము. 6. ఆంధ్రీకృతకాముది భట్టాశీషీత కృతపాణినియనూత్రకాముదికిఁ దెలుగు. 7. ఆంధ్రాక్షరతత్త్వము. 8. ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము, ఆంధ్రభాతుపాత, గణపాత, మాత్రపాతసహితము.

12. శస్త్రసమాహము—శాస్త్రము—విభో+అని+విద్య=కత్తిసాము. అమర+కాండ=దేవబాణము—అమరనిఘంటుకాండము. ని. కాంహోస్త్రీదండ బాణార్వసర్గావసర వారిష. అనియమరము,

14. రాజరాజఁకుచేరుడు. ని. రాజరాజోధవాగ్ధిప, యనియమరము. పృథువులకెల్లదగ్ధిభువు. స్వజ్ఞమైత్రిఁకాశ్వరునితోన్నేహము. విద్వాంసులతో న్నేహము. ధనమఁడు=ధనధుఁడనుచేరుగలవాఁడు. ధనమునిచ్చువాఁడు. 'ధన=ధాన్యే' యనిద్ధాతువు. నిధి నాయకుఁడు=నరనిధులనుఁ బ్రభువు. నిధినిక్షేపము లుగలవాఁడు. (సప్తసంతానములతో నొకటి.) మనుజధర్మాఖ్య=మనుజులధర్మములుగలవాఁడు. మనుజు + ధర్మ=మనుస్మృతిధర్మములతోనతిఁంచువాఁడు. సోమాఖ్య=సోమఁడనుచేరు. ని. సోమఃపరేకర్పూకలతాభేదేనుఘాకరే. యని నానాధకారత్నమాల. చంద్రునివంటికిరేణుగలవాఁడు. శీరుఁడు=లక్ష్మి నిచ్చువాఁడు. సంపత్తులనిచ్చువాఁడు. వైశాఖినిఁడు=విశ్వాసమనికుమారుఁడు. విశ్వమగు వినికేగలవాఁడు. యక్షశిక్షకుఁడు=యక్షులనుబాలించువాఁడు. అక్షములు=ఇందియములను జయించువాఁడు.

17. ఉత్తమణుఁడు=అష్ట నిచ్చువాఁడు. కాండాయమాన=సమాహముగాఁ జేయఁబడిన. వేదండ్రుట=నీరుగలసమాహము. గృహాంగనము=ముందరివాకిలి. దుర్దమకర్దము=హెచ్చగుణురద, జంభాసురారి కుంభీంద్రము=దేవేంద్రునియేనుగు=విరావతము. అంభోజవైరి డింభావతంస=బాలచంపుఁడే శిరోభూషణముగఁగలవాఁడు. అఖండలుండు=ఇందుఁగిడు. వ్య. వజ్జాయుధముచే సమస్తము గొట్టువాఁడు. శంభుక్షమాగృత్=కైలాసము. శేముషి=బుద్ధిని. మహాజనులు=నైశ్యులు అంభోదవాడి=దేవేంద్రునియొక్క జృంభశ్శువాడి=విజృంభించిన గుట్టము=(ఉచ్చైశ్శ్రవము) కుంభినసేళ=సర్పరాజు. సురకుంభినీకాంభోధి సంభూతమణి=సురరాజుయొక్క చింతామణి. కుంభిద్విపత్=సింహము. అంభోరుహసంభవ కుంభిగమన=సరస్వతి. అంభోజనేత్రపర=కృష్ణునియన్న. బలరాముఁడు. గాం గేయభూధరము=మేగువు. అంతరీపము=స్వీపము.

18. హరిపన్నాళిక=హరి + పత్ + నాళికములు=నారాయణమూర్తియొక్కపాదపద్మములు.

20. లఘుకాలలయములు=త్వరగో నశించునవి. నిక్షేపములు=భూమిలో పాతినవి. విక్షేపములు=పట్టుకొనిపోవునవి. అగ్నిహారములు. అగ్నికాం=బాగ్నిహృతానాం, హారః. అగ్నిహారఃఅనువ్యుత్పత్తి నమనరించి. ఉగ్నికాం=దుష్టానాం, హారః=ఉగ్రహారః. సరసులు=కొనేర్లు. విరసగతులు=నీరులేకపోవునవి.

23. తరువులు=ననము. దైవతినదృము=దేవాలయము. భవ్యత=మంగళస్వరూపము. ని. భావుకం భవుకం భవ్యం కుశలం క్షేమ మస్త్రీయా. మనియమరము.

24. జాంబూనదాంబరములు=జలతారుబట్టలు.

25. ఇందిరా... స్థలము=లక్ష్మీదేవికి మందిరముగాఁ జేయఁబడిన. సీన=బలసేన. వక్రనకృచ్ఛేద=కుటిలమైన మొసలిని భేదించెడు. విక్రమోద్భాసిత=విక్రమముచేతఁ బ్రకాశించు. చక్రాయుధావాప్తి=చక్రాయుధముయొక్కఁ గొందుటను జరుపుచున్నవాఁడు. అనఁగాఁబొందినవాఁడు. గజేంద్రమోక్షము. వేదాంగములు=(శాస్త్రాదులు). 1. శిష్యా. 2. వ్యాకరణము 3. ఛందస్సు. 4. నిరుక్తము 5. జ్యోతిషము 6 కల్పము, సంవేది=తెలిసినవాఁడు. నేది=వేదములుగల వాఁడు=బ్రహ్మ. గోధవుండు=స్వర్గాధిపతి-బ్రహ్మమొదలైనవారు. నాభిపద్మము-నాభియనుపద్మము, పద్మనాభుఁడు. నాక+లోకాలోక+లోక=స్వర్గ చక్ర, వాశస్థ జనములు.

28. అతఁడస్తాదశ పీఠసంచయమునందు—అస్తాదశపీఠముల వివరము. శ్లో. 1. లంకాయాంతాంకరీదేవి, 2. కామాక్షికాంచికాపురి. 3. పృథ్వీమైశ్వంఖలాదేవి. 4. చామండా క్రాంచపట్టణే. 5. అలంపుర్యాం(హో)జోగులాంబా. 6. శ్రీశైలే భృమరాంబికా 7. కొల్లాపురిమహాలక్ష్మి. 8. మాయామామేకవీరికా. 9. ఉజ్జయిన్యాం మహాకాళీ. 10. సీగాయాంపురుషూతికా, 11. ఓఢ్యాణేగిరిజాదేవి. 12. మాణిక్యాదక్షవాటికా. 13. కురుక్షేత్రేకామరూపి. 14. పృథ్వీమేశ్వర. 15. జ్వాలాయాంవైష్ణవీదేవి. 16. గయామాంగళ్యగౌరికా. 17. వారణస్యాం వికాలాక్షి. 18. కాశ్మీరేచనరస్వతీ అస్తాదశచపితానియోగినీదేవినిర్మితా.

31. అర్జునీభూతాభిలాంగ=తెల్లఁబడిపోయిన యభిలాంగమును. హరసూతి=విఘ్నేశ్వరుఁడు. ధవళీకృతోరుకంధరుక=తెల్లఁడైనపెద్దకంఠంబుగల సాంబమూర్తిని.

33. చిత్తసముద్భవతుల్యరూపులక=మనస్సుధునితో సమానమైన రూపులు. సారసనేత్రమిత్యుగ్రం=నారాయణునిమిత్యుగ్రం=ఈశ్వరుఁడు. హర=యత్యాలహరము. పటేరము=చందనము. కుంద+ఇందు=మల్లెమొగ్గలు, చంద్యుగ్రం. కారద+కంద=శరత్కాల మేఘము.

37. మృష్టాన్నంబు=చక్కఁగాఁబాకముచేయఁబడిన యన్నము. వైఠాన్యయాంభోధి రాజ+రాజానకుక=క్షీరసాగరమునకు, జందుగ్రం. శ్రీలక్ష్మీకిక+అన్న=శ్రీలక్ష్మీకి నగిజాఁడు=చందుగ్రం.

38. రాముఁడు—జగదభిరాముఁడు=జనులకు సంతోషము చేయువాఁడు. సుగుణోచిష్టంబు=సుగుణములచే నందఱికి నిష్ఠుఁడు. సుగుణములు=సత్వరజస్తమ

ములు. సృష్టిసితిలయములు. నేంకటగర్త = వేంకటేశ్వరేశ్వరుడు పేరుగలవాడు. శేషాద్రి=తిరుపతి కొండ, శ్రేష్ఠమైనగిరి. నీలాద్రి=జగన్నాథస్వామిసెలకొన్ని పర్వతము. గంజాముమండలమున నున్నది. ఇంద్రనీలగచిత్ర కీర్తాపర్వతము ద్వారక=యనుపేరుగలది. అనేకచారములుగలది. విబుధులు=దేవతలు: పండితులు.

33. ధామము=స్థానము, శీలము=సద్వర్తనము. రుచి=కాంతి. వర్ణనసీమ=వర్ణించుటకుహద్దు. పథులలామ=స్త్రీలలోశ్రేష్ఠురాలు (లలామ=పాపిడిబిందీలు ఇనియలంకారములలో నెంతయందమైనవో యంతశ్రేష్ఠురాలు.) స్వీకృ... ధామ=స్వాదీనముచేసికొనబడిన గురువులు, బంధువులు, స్నేహితులు, పండితులు, వీరితోగూడిన గృహముగలది. బుధదాన=పండితులకునిచ్చుటచేత.

40. వీరమృ=విబుధాధారమృ=విబుధాధారము+అ.

42. ఆమృతంబు + చెలమ + అ + వి + మిందుక; కాంచనాచలము + అయ్య + వి + కార్తిక. ఇతి పష్టిసమానమున నుగాగమంబులేమి ప్రియోగవైచిత్ర్యంబు. నలువురు నాల్గుదెసలకు పలయువారు. 1. విభజము=విభవర్యము. తూర్పు. ఇందుడు. 2. వర్తనము=భ్రమవర్తనము, దక్షిణము, యముడు, 3. విత్తైక్యత=భననమృద్ధి, ఉత్తరము, కుచేరుడు. 4. విశదగతి=నిర్మలగతి, పడమర. పశ్చిమంబు.

43. భాసుమత్ + సారథి=నూర్యసారథి=అనూరుడు; సత్క్రియాసార + థి. చంపిర=చందుడు.

44. ధరస్వామి=పర్వతశ్రేష్ఠుడు, మేరువు; బాడబజీవము=బాహ్యకాజీవనము. స్వర్ణనము=దానము.

47. ౧ చిచ్చమెత్తుచునున్న ప్రియుడు; అదిభిక్షువు=శివుడు. అభిజాత్య=సత్కులపగ్గినాథ. ౨ దుంపదూడులు మెక్కుదొరంపరాహవతారమూతికై యైన విష్ణువు. పసుమతి=భూదేవి. 3 ధరణిదానముబట్టు ధనుడు=వామనమూతిక. ౪ కళ్యాణి=భూమి. ని. కళ్యాణిమంగళ సర్వే కళ్యాణి పావ్యతిభువోః అని నానా. పూర్ణత + అపంగత + భవ్య; భవ్యము=సంపద. ని. భావ్రం భవ్రకం భవ్యం, అని అమరము.

49. 1 కవి=వాల్మీకి; రాజు=చందుడు; కవిరాజులు=కవిశ్రేష్ఠులు. 2 నరుడు=అర్జునుడు, సింహము=మగేంద్రము, వరసింహములు=వరశ్రేష్ఠులు. కా. సింహ కార్జులనాగాద్యుః పుంశిశ్రేష్ఠాథగోచరాః । ముడుజ్వంతా మహత్స్వర్థే క్వచిత్స్వర్థే రుచిర్యది । శ్రేష్ఠతాయామహతః క్వచిద్భుజపినమృతః. అని అపర్వ

ముందు 3 దీర + ఇంద్ర = సముద్రుడు ; దీరంబులు = పండితేంద్రులు. ని. దీరస్తు
నాబుధే, అంబుభావ త్రిపుష్వే మందరై ధైర్యవత్సపి అని, నానా ; 4 నర + వీర
= బ్రహ్మ + వీరధదులు. న. వీరలు = రుక్మేష్వులు గోపాన = రుక్మస్తూపాలనము
విక్రమము = పరాక్రమము. 5 గుహ + మహాబలులు = బృహత్పతి, వాయువు.

54. శశిచారుమతి = గోపిణి. నలవిభావతి = దయయంతి. శశేభగతి =
శచిదేవి.

64. లక్ష్మీనాయకస్య + స్వాది + గతిః. ఉభయతః.

67. ౧ రామ + కృష్ణ - గోపాలనము = భూపాలనము + గోపాలనము. ౨
రామ + కృష్ణ = బ్రహ్మ + వ్యాసులు ; కేదభేద + కాళాభేదములు. 3 రామ + కృష్ణ =
నారాయణ + ఆర్జునులు, లక్ష్మీ + విజయశక్తి రాంధనములు = లక్ష్మీలాంధనము ; విజ
య లాంధనము. ౪ రామ + కృష్ణ = ఈశ్వర + అగ్ని ; భూతి + పాపనము = విశ్వరూ
+ శుచిత్వము. ని. రామః పశౌ జామదగ్నా హరి రాఘవయోశ్చన | శతాశతమనో
క్షేప త్రిపు. అని, నానార్థ. ని. వ్యాసార్జునాగ్ని హరి కోకిల కాక శూద్రతామిసృ
పక్షకరిసీలగుక్షేప కృష్ణః. అనియు నానా.

70. మందిరమునకును క్షీరాబ్ధికి నభేదాధ్యవసాయము. ౧ దాంతశోభ =
దంతసంబంధమైన శోభగలది, మందిరము ; తెల్లనయిన శేషశయ్యగలది సముద్రము.
అనంతతల్ప = అనేకములైన తల్పములు. భూరిసత్త్వత్రయము = సువర్ణపాత్రయముగలది.
మందిరము. విశాలమైన మధ్యభాగముగలది సముద్రము. ని. పాత్రాంత భోజనే తీర
ద్వయాంతరే యోగ్యే. నానార్థము. ౨ నవవిధరత్నములకు నాకరమను ఖ్యాతిగలది.
రెంటికి సమానము. జనితసాధపరిధ = సుధాపరిధ గలది మందిరము. అమృతము పుట్టి
నది, సముద్రము. 3 సింధుసంక్షిప్తము = వీనుగులుగలది యిల్లు. నదులతోఁగూడినది
సముద్రము. ని. అస్త్రీనద్వాంసదే సింధు దేశ భదే = అంబుభాగజీ. అని విశ్వ. నీలకంఠ
పిరియనిలయమగుచు = నెమళ్ళకు నెలవైనది మందిరము. నీలకంఠస్త్రియుండు = విష్ణువు,
వానినివాసము సముద్రము. ౪ సర్వజ్ఞశేఖరులు = పండితులు ; మందిరము. చంబురిని
ఘట్టువునకు స్థానమయినది సముద్రము. మహాదేవ సేవ్యము = మహాదేవుండు = శివు
డు. మందిరము ; అనేక దేవతలకు సేవ్యమయినది సముద్రము. ౫ బుధతరులె = పండిత
శ్రేష్ఠులు ; మందిరము. బుధ + తరులు = గల్పవృక్షములు, సముద్రము దేవవృక్షము
లైదు. ని. పంచైతే దేవతరవో మందారః పారిజాతకః | సంతానః కల్పవృక్షశ్చ పుం
సివా హరిచందనమ్. అమ. ౬ మహాలక్ష్మీజననవాసభూమి = లక్ష్మీకి నెలవైనది మందిర
ము. లక్ష్మీపుష్పినట్టినివసించునట్టి పరిదేశము ; సముద్రము.

71. ౧ శీర్మ=లక్ష్మి=సరస్వతి. శీర్మలానుడు=బ్రహ్మ. లక్ష్మినిలానుడు=అయ్యనుడు. ౨ పృథ్వీధాన=యాచకులకిచ్చుటయందుగర్వం. శత్రువులను జీల్చుటయందర్బునుడు. 3 (నో=అపఖంపనేధాతువు) గుణవర్తచతురత=గుణములయందును యజ్ఞదులయొక్క నేర్పునందును. పాండుతనయుడు=ధర్మరాజు. నారియొక్కయు ధనుస్సుయొక్కయు నేర్పునందు శీర్మలానుడు. ౪ సత్య + ఆశ్రియ + భూతి = హరిశ్చంద్రుడు ; సతీ + ఆశ్రియ + భూతి, సతీ=పార్వతియొక్క + ఆశ్రియభూతియందు. చంద్రిజాటుడు=శివుడు.

73. ౧ శాధు + బృంద + అవస=సత్పురుష సమాసమును రక్షించువాడు. రాముడు. బృందావన. సరణి నొప్పినవాడు, కృష్ణుడు. గో=ఘోషి. దానిని పాలించువాడు రాముడు. గోపాలనము=పశుపాలనము. అదిచేయువాడు. కృష్ణుడు. ౨ గోత్ర + ఉద్వహనృత్తి = గోండు నెత్తుట = గోచగ్ధనపగ్ధన మెత్తినవాడు కృష్ణుడు. సంకగానము=సలకీర్తనఖ్యాతిగలవాడు రాముడు. పంశ=నేణువు. దానిని గానముచేయువాడు కృష్ణుడు. 3 నర + శత + అంగ + ఆకల్పగరిమ=నూజులకొలది జనులయొక్క యవయము, యలంకారశోభను గల్గించినవాడు=అనేకపండితులు మొదలగువారికి నలంకారములు బహుమానముగా నిచ్చినవాడు రాముడు. నర + శతాంగ=అజునియొక్క రథమునకలంకారలక్ష్మిని గలిగించినవాడు కృష్ణుడు. సత్య + భా + మా + పీఠి సత్యమునందును, తేజసునందును లక్ష్మియందును పృథిచేయువాడు రాముడు. సత్యభామా, పీఠిగలవాడువిష్ణువు. ౪ నవ + యశో + ద + ఆనందసందనుడు=నూతనయశస్సును గలిగించెడు ప్రేమపుత్రుడు రాముడు. నవ + యశోదా + ఆనందసందనుడు=యశోదాదేవికి నూతనపీఠిని గల్గించువాడు కృష్ణుడు. ఘోర + అఘసంహర=ఘోరపాతకనాశంకరుడు రాముడు. కూర్మరూఢైవ యఘాసురుని సంహరించుటవలన గీర్తిని గాంచువాడు కృష్ణుడు. ౫ రామ + కృష్ణ + అఖ్య=రామునియొక్క, కృష్ణునియొక్కఖ్యాతి.

74. సహస్రాక్ష + అగార + నలాక్షులు=ఇందుని గృహమందుండెడి స్త్రీలు నలాక్షులు=పద్మమువంటి నేత్రములుగలవారు.

75. సప్త సంతానములు. శ్లో. తటాకం ధననిక్షేపం బ్రహ్మస్థాప్యంశివాలయం | ఆరామకృతికూపానిసప్త సంతాః ప్రకీర్తితాః |

76. రాజీవకరుడు=శివుడు. ని. రాజీవ మక్షేరాజీవోమృగుమత్స్యాయ నానార్థరత్నమాల. సత్ + శరులు=పత్తరులు=పూజ్యులు, కృష్ణులు.

77. తౌర్యగ్రీకములు=సృశ్యగీతవాద్యములు. ని. తౌర్యగ్రీకం వృత్త్యగీతవాద్య మని యమరము.

81. సనాధుఁడు=మాడుకొనినవాఁడు. సుతకశాధర్త=కొనియాడఁదగిన వద్యులను ధరించినవాఁడు. వరసతీపుత్తుఁడు=పార్వతిసమారుఁడు.

82. కుంభిత=ఘట్టినచేయఁబడిన. తమః=రాహువు. రాజు=చంద్రుఁడు; దేవగృహసీమలు=దేవాలయపుదేశములు.

83. ౧ శర=శల్ల. హంస=మగాళము; హంస=విష్ణువు. అతఁడుశరము గాఁగలవాఁడు, హంశరఁడు=శివుఁడు; సరహిగములు=సజ్జములు. హిరవగము=వహ్నియుధము. ౨ ధరమహేశ=పర్వతాదీశుఁడు. హేశధరము=కైలాసము. చంద్రితారలు=శశి. నక్షత్రములు. తారచంద్రము=మధురజితము. హరిరాజము=సర్పరాజు=శేషుఁడు. రాజహరి=ఉచ్చైశ్రవము. విరావతము. ౩ సక=భూమియందు. సుధారసధార=అమృతనాగ. రసము=పాదరసము. ౪ కల్పకంబుల=కల్పవృక్షముల; కంబుకల్పకంబు=శంఖమునంటి యువకము; పశుకుండములు=శ్రేష్ఠమైనమల్లమొగ్గలు; కుండ=శ్రీకృష్ణునికంటె, పరుఁడు=శ్రేష్ఠుడు, బలరామమూర్తి. ని. కుండం మాశ్లేచకుండోనా నిధిభద్రే మురద్విహాః. శ్రేష్ఠేన్యదూర జేష్ఠేషు సరస్వ్యా ద్వాచ్యలింగకః అని నానార్థము.

88. చ్యవనాశివేణి=సుకన్య, నీలసంభూత=స్వాహాదేవి, నలహేరుకాయ=దమయంతి, హరిశుకవాణి=లక్ష్మి, దేవేంద్రమాత=అదితి, కోసలజాత=కౌసల్య. అనంత=భూదేవి, కుంభజకాంత=లోపాముద్ర, శశికుండదంశ=కోహిణి.

88. మణ్యుక్తవార్వపుజోదు=మేఘము వాహనముగాఁగల పృథువు. ఇందుగ్గిడు. కా. సోఽయంకవ్యచిత్ స్థిరేపిస్యాత్. అని హరి. సుమనోమాన్యైక సదోగ్గులు=పండితులకు గొనియాడఁదగిన భోగములు కలవాడు.

89. నందునినందసుఁడు=కృష్ణుఁడు. కమలానందసుఁడు=మన్మథుఁడు. భాస్కరనందసుఁడు=కర్ణుఁడు.

90. కానీసుఁడు=కన్యాపుత్రుఁడు=కర్ణుఁడు. నూ. కన్యాయాఃకనీనచ. 4-1-113 పాఠిని.

93. మైమరోచి=చంద్రుఁడు, వీచి=తరంగము.

94. రామునకును గృతిపతికి నభేదాభ్యవసాయము. ౧ విబుధ=దేవతలు, పండితులు. విశ్వామిత్ర, యావకుఁడు=విశ్వామిత్రుడను బుషి. యాచకుఁడుగఁగల

వాఁడు రాముఁడు. నూ. మిత్రేచమఁ. 6-3-130 పాశీని. విశ్వ + అమిత్ర = విశ్వ
 రోధులు, యాచకుఁడు = యాచకులు. గలవాఁడు కృతిపతి. ౨ ఆఘ + తాటక +
 గృహపరణపృథావుండు = మర్కాద్ధురాలగు తాటక యనెడు గృహమును పొందుట
 యందు సామర్థ్యము గలవాఁడు రాముఁడు; ఆఘతా + ఆటక + ఆగృహ. ఆఘతా =
 ఆఘత్వము. అటక = పొందినవారియందు. ఆగృహముగలవాఁడు కృతిపతి; శివ = శివుని
 యొక్క. ధర్మ = ధనుస్సుయొక్క. దాన = ఖంచనము చేత. సంశ్లిష్ట = హడుకొనఁబడిన.
 లక్ష్మీ = లక్ష్మీయైన నీత గలవాఁడు రాముఁడు. శివ = శోభాయుక్తమైన. ధర్మ = ధర్మము
 దాన = దానముల చేత. సంశ్లిష్ట = సొంతఁబడిన. లక్ష్మీ = విశ్వరథముగలవాఁడు, కృతిపతి.
 3. స్వగురు = తనగురువు చేత. ఉపదిష్ట = ఉపదేశింపఁబడిన. నవన = యుద్ధసంబంధమైన.
 సన్మార్గఁడు = మంచిమార్గములు గలవాఁడు రాముఁడు, లేక తనతండ్రిచేత నుపదేశిం
 పఁబడిన పవనంబంధముగు మార్గముతోఁ గూడినవాఁడు రాముఁడు. తనగురువుచే నుప
 దేశింపఁబడిన, ఉరుసవన = గంగాది మహానదీస్నానములు గలవాఁడు కృతిపతి. ని. సన
 నంసోమనిష్ఠేషేజన నస్నానయోరపి. అని నానార్థము. ఖరమామణ్యపాచరణ
 రోధి = ఖరుఁడు, మామనుఁడు మొదలగు రాక్షసులకు విరోధి రాముఁడు; ఖలమామ
 ణులు బరలకఁజేదము. దుర్మార్గులకు, జోరులకు విరోధి, కృతిపతి. ౪. భూ + సుగో
 త్రమజాత + భూఽనంపద్ధాత. సుగోత్రమ జాతుఁడు = మగ్గివుండు, ఆరణ్యకైవల్య
 మిచ్చినవాఁడు రాముఁడు. భూసుగోత్రమజాతము = బాగ్మణ్యచరమాహు, దీనికైవల్య
 ర్యమునిచ్చినవాఁడు కృతిపతి. ఆతని = విస్తారమైన. నయ = సేతువులు వాకిదియందు
 గట్టినవాఁడు రాముఁడు. నీతియనెడుసముద్రమును గట్టినవాఁడు కృతిపతి. ౫ పం
 క్తిముఖిదారి = రావణుని సంహరించినవాఁడు రాముఁడు, ఖలపంక్తి = ముప్పసముఖము
 యొక్క చీల్చువాఁడు కృతిపతి.

99. పాశేయము = తోగ్గవతిండి.

104. సారసబాణుఁడు = మన్మథుఁడు, సారసనైరి = చంద్రుఁడు. కళలు =
 పాడకకళలు = విద్యలు. సారసమిత్రుఁడు = సూర్యుడు, సారసనేతుఁడు = నారాయ
 ãుడు. సారససారవాక్ = మధురవాక్కులుగలవారు బుధులు. లేక, అమృతవాక్కు
 లచేఁ గొనియాడఁదగినవాఁడు; సారసనూతి = బ్రహ్మ. సారససారము = మకరందము.
 పృథిభాన్వితుఁడు = నవనవోన్మేషముగుబుద్ధివిశేషముగలవాఁడు. పృథిభ, స్మృతి, మతి,
 బుద్ధి, అని నాలుగువిధములు. స్మృతి = నెనుకసంగతులను జ్ఞాపకముతెచ్చునది. మతి =
 ముందుసంగతులు యోజించునది. బుద్ధి = తత్కాలమందే యోజించునది.

105. ఏచిన్నవాఁడు — రామకృష్ణకృష్ణుని లక్ష్మీయనెడిగొప్పదైన పాలా
 సముద్రముయొక్క ఉల్బామునకుఁ గారణభూతుఁడు. కృతిపతిగర్భమందుండుగావే

విశేష వనముకలిగినది. ఏనత్పురుషుఁడు—పైఁడావంశమునెడు కల్పవృక్షమునకుఁ గల్పవృక్షము మిగుల సంతాపపఱుతుఁడు. ఏమేటి—భీనతండ్రిగారిలక్ష్మినిమరలఁ గలుగునట్లుచేసెను (దాయాదవాక్యమునఁబోయినదానిని దిరుగసంపాదించెను) ఏఘ నుఁడు—కాకినాడకంతరు గౌతమునివలె గోదావరిజలమును గొట్టములగుండుఁ దెప్పించెను. (ఏఁబతివేలపూపాయలు గనర్చి మెంటునారికిచ్చి కాకినాడగోని పృథివీధిని గొట్టములను, జలధారలును (Pipes and fountains) డెట్టించెను. ఆధర్మమున సంచరించిన మహావీర్యగిని శిక్షింపఁజేసినవాఁడు.

106. ౧ సుదర్శనము=సుదర్శనచక్రము=యోగ్యదర్శనము. తమఃపాట పము=రాహువునుగొట్టునది ; అజ్ఞానమును పోఁగొట్టునది. ౨ సద్గుణధర్మము=యోగ్యమైన వారియొక్కపటిమ ; ధర్మకార్యము. పుణ్యజనులు=రాక్షసులు, పుణ్యాత్ములు, పర్ధనము=చేదించుట ; పృథ్విపరచుట. 3 దశము=శంఖము ; ఆదరము=ఆదరము. పృత్యర్థులు=విరోధులు ; యాచకులు. స్వస్థితి=స్వస్థితి, స్వభవము యొక్కస్థితి. భూములు మొదలగునవి, పృథుఁడు=ఇచ్చువాఁడు. ౪ మహానంది కము=నందకమునెడి యాయుధము; మహాసంతోషము. నిరు .. గరిమంబు—నిరుసమ + మదధర + అసుర + దాన + గరిమంబు=మదించిన రాక్షసులను ఖండించుట. ధరాసుర=బ్రాహ్మణులనుచొనుగొనెధవము. గదా=కొమెగగదయనెడి యాయుధము ; ఖల్విర్ధకమైన యశ్రయము. విబుధులు=దేవతలు=పండితులు.

107. సౌగధేయి=కామధేనువు. తరణిజుఁడు=కర్ణుఁడు, కారకదాసుఁడు =కారవులసభ్యుఁడు. శ్రీరుఁడు=కుబేరుఁడు. పింగాక్షుఁడు=పింగళనేతుఁడు, పిల్లికన్నులవంటి కన్నులుగలవాఁడు.

113. దుగ్ధవార్ధిరాట్రున్య=లక్ష్మి; శీతనగకన్య=పార్వతి, భీమరాట్రున్య =వమయంతి. భీష్మరాట్రున్య=రుక్మిణి.

114. భూసతి=భూదేవి, శ్రీసతి=లక్ష్మిదేవి.

127. అంతర్ముఖులు=మనస్సుచేత చూచువారు, విద్వాంసులు, పునీతుఁ డు=పవిత్రుఁడు.

132. సాలము=పాకారము=సాలవృక్షము, అనంతరత్నపదము=చూర్ణ నిపదము=అకాశము. ఖేయము=కందకము, అనంతరత్నపదము=అనంతనియొక్క రత్నములకు స్థానము=పాతాళలోకము. కాలలు=గృహములు, అనంతరత్నపదము=అస్తారత్నసముదాయముగలది.

133. సుపర్వలు=పుణ్యతిథిగలవారు, సంతోషముగలవారు. సుజ్ఞానగో. ర్నాణులు=దేవతలు, గోవరలు=రాజులు. తతమఖులు=స్తోత్రమైన యజ్ఞములు చేసినవారు.

134. రాజకుమారులు=రాచకొమారులు. విగ్రహరాజకుమారుడు=ఇంద్ర. కుమారుడు, నలకూబరుడు, రాజ=చంద్రుడు. నిధిరాజు=సుబేరుడు. పార్వతీరాజ కుమారుడు=కుమారస్వామి. రుచిరాజు=చూర్మ్యుడు. భాగవీరాజకుమారులు= మన్మథులు. జురరాజకుమారులు=చూర్మ్యనికుమారుడు. కర్ణుడు.

135. గోధినాథులు=పశుపాలకులు.

137. ౧ ఆపురమందలి గుప్తములు, భర్తృగుణాక్షేపతను=శనుస్సయొక్క నారిని లాగుచేత, జిమ్మట, భర్తృగుణముల నాక్షేపించుట. శరవేగము=బాణవే. గము. ౨ పక్షపాతము=లెక్కపాటు, కొందఱియందు మించిని కొందఱియందుఁ జెడలు జెప్పట. పైపైతిరిగెడు=పైపైని దిరుగువాడు! ఆకాశమునందుఁ దిరుగు వాడు. 3 శాఖిశాఖాభంగసంచారము=వృక్షముల శాఖలకు భంగముచేయుటచే నేదయుల శాఖలకు భంగము చేయుటచే, శ్వసననుడు=వాయువు. సప్తి=సూర్యా శ్వము.

138. ౧ ఆపట్టణమునందలి యేనాఁగులు. దానధార=మదధార, దానము యొక్క పరివాహము. విపులకర్ణఖ్యాతి=పెద్దచెవులగల ఖ్యాతి, కర్ణవియొక్క ఖ్యాతి. ౨ పద్మవిలాసకలస=లక్ష్మీవిలాసముతోఁగూడుకొనుట, ఏనుగులకుండు బొల్లులకుఁ బద్మకములని పేరు. కమలాకరన్యూర్తి=లక్ష్మీస్థానము, కొలనుకాంతి. 3 నారద=నారదుడు, తెల్లని మేఘము. పర్యత=భూధరము. పర్యకుండసెడు బుష్పి. ౪. కుంభసంధవ=నీనుఁడు, దోచాచార్యుడు. దురిపదవిచ్ఛేదము, దురి=వృక్ష ములయొక్క, పద=వేళ్ళను, విచ్ఛేదము=కొట్టుట. దురిపదరాజునుకొట్టుట.

140. ౧. నారికేళులు=కొబ్బరిచెట్లు, స్త్రీవిలాసము. సరసఫలములు=రస మతోఁగూడిన ఫలములు సరసులపలములు. ౨. కమలాకరము=సగన్ను; లక్ష్మీ దేవిహస్తము. సారసము=పద్మము; పద్మశోభ. 3. రాజమార్గంబు=రాజక్షేధులు. భద్రమార్గంబులు సభరిత్వ సంపద=యోగ్యరత్నముల సంపద; సత్=సత్త్రిములచేఁ బ్రకాశించునది. వాహినీవరములు=శ్రేష్ఠమైన నేనలు, నదీశ్రేష్ఠములు.

142. ౧. వజ్రలక్ + గన్నైరులకుక్=గన్నైరులుబుష్పములకు. వజ్రలక్ + కక్ + నైరులకుక్=2. ప్పనట్టి కురులకు. బార=పండ్రిండు. బారకుక్=రెండుగజ ముల పొవు. ౨. గోరంటు=గోరంట, గోరు + అంటుక్=సఖ్యతములు సేయు

రాగ=రాగము; శ్రీరాగ శ్లోర నాని రాగములు ముప్పదియెండు; రాగానుగతము=అను రాగముతోఁ గూడుకొనునది. 3. దండలదరి=భుజముల సహిషముననున్న. చనుఁ జెందులు=పూలగుత్తులనంటి స్తనములు. కొనకొనిలుచుట. కోటికికొ=కోటిసా మ్ములకైనను; కొనగోటికికొ=నఖక్షతములు చేయుట. ౪. బొడ్డుమల్లియు=ఈపే దుగల పుష్పవిశేషము. మాఁటఁబోలునె=దాచఁదగునా? బొడ్డుమల్లియె=బొడ్డు అనెడు మల్లియ. వగనిధులకుకొ=గొప్పనిధులుగలవానికి. ఓసర! నిధులకుకొ=గుణ నిధులకు. one who possessed good qualities. Apt Dic.

143. ధరములు=పర్వతములు, కుచములు. నీరాంబుధరములు=నీలమేఘ ములు. సరములు=హృదయములు. సవకోకనదములు=ఎఱ్ఱదామరములు. కంబులు=శంఖ ములు మానికంబులు=సూచికములు. కరములు=నిరుగుతొండములు. ఊరువులు= తొండలు. శుభ్రాంశురకములు=చంద్రకిరణములు.

146. చక్రము=చియభము, సమాహము. కమలమంజులపాణి కమలంబు చేకొని=లక్ష్మిని పాణిగోహణము చేసికొని. వినరనందనుఁడు=గరుత్మంతుఁడు. వినరనందచక్రత్తి సమగ్రయందానంద భానము. విమలరక్షవృత్తి=పుణ్యాత్మల రక్షించు వ్యాపారము.

147. జాలాంబుదము=కృత్తిమ మేఘము. హీర=వజ్ర వికారమైన. హీరద్వార=ఁహద్యారము. నిశాంత=ఇల్లు. ఉడుకాంతకాంత=చంద్రకాంత. రత్నరత్న=శ్రేష్ఠరత్నములు. ధామ=కాంతి, ఇల్లు. భర్మసౌధము=బంగారుమేడ. కాంచనవేది=బంగారపుటయగు. ఖాణ=మేత. ఖంఖాణము=గుఱ్ఱము. ఖంఖాణ ము. యాపాంతరము. అని శబ్దరత్నాకరము. మ. తలఁపఁజొప్పడి యుప్పె నప్పడు తదుష్టజైత్రయాత్రానము తల్లీకా రంఖదరంఖ్యసంఖ్య జయవ త్తంఖాణ రింఖావిశ్మం । ఖిలసంఘాత ధరావరాగ పటలాకాగ్రంబు మున్నేజన । గ్గళభేరిర వనిగ్గళద్దగన రేఖాలేపవంకాకృతిక. రాఘవపాండిత్యము. అ. 1-9.

148. అహి=వృత్రాసురుఁడు, సర్పము, కాశ్యపి=ఇంద్రుఁడు, గరుడుఁడు

150. మరుదేశ్వరునికొ=ఇంద్రుని.

152. అర్థిసురగోరుహవల్లి=యాచకులకుఁగల్పిత.

154. అమృతపాదుఁడు=చంద్రుఁడు. పాదపద్మభరు=కిరణకాంతులు.

శ్రీ ప్రభావతీపరిణయము

ద్వితీయాశ్వాసము.

తీర్థపరిణయము.

4. ౧ పరమహంసఃసన్యాసిభేదము. దూతాదిగణములలోఁ జేరినది; కాన, దుష్టోపము. శ్రేష్ఠమైనహంసలు. కుశాదిగణములలోనిది; కాన, మువ్వకములలోపము.

శ్లో. చతుర్విధాభిక్షివస్సన్యసి, పోక్తాస్సామన్యలింగినః
తేషాంపుధకన్పుధగ్జ్ఞానం, వృత్తిభేదాత్కృతంచతత్
కుటీచకో, బహూదకో, హంసశ్చైవ తృతీయకః
చతుర్థఃపర(మ)హంసశ్చ, సంజ్ఞాభేదైఃప్రకీర్తితాః.

పరాశరమాధవీయము పే. 129.

3 ఆజవాహనములు=శివవాహనములు=వేదములు. ధర్మకావానుగ కర్మ కాండప్రధితంబులు=న్యాయమును, లేక, పుణ్యమునగుకాలానుగతమగు కర్మకాండముచేఁ బ్రసేదమైనవి. యొండె; ధర్మము, కాలము, పీఠితోననుగతమగు కర్మకాండములని యొండె. ఆజవాహనములు=బ్రహ్మవాహనములు, హంసలు. వర్షాశరత్కాలానుగ కర్మకాండప్రధితములనియొండె. ఆజవాహనములు=విష్ణువాహనములు, గరుత్మంతులు. గరుత్మంతుఁడు వేదస్వరూపుఁడు=ధర్మ...కాండప్రధితండు.

6. మల్లికామలై. మాలతి=నువాసనపుష్పములు. లతామతల్లికలు=లతాశ్రేష్ఠములు; మాధవీ=బండిగురువిందలతా విశేషము. సుగసాల=మద్దిచెట్లు. వరసాల=సాలవృక్షములు, మోచా=అరటిచెట్లు. మధు=ఇప్పచెట్లు, రసాల=తియ్యనామిడిచెట్లు, కృతమాల=రేలచెట్లు; కంకేళి=జీలుగుచెట్లు. బృహత్పలా=పనసచెట్లు. కలితంబు=ప్రకాశించుచున్నది.

8. చక్రవాక=చక్రవాకపక్షులు. బకోటచక్ర=కొంగలసమూహము. తిత్తిరిఫేట=తీతువుట్టలు. సుందరసారస=హంసలు. శతపత్రములు=పద్మములు. కల్పారములు=కలువలు. కోకనదము=ఎఱ్ఱగలువలు. హల్లక=ఎఱ్ఱపద్మములు; ఆమోదవర్జితంబు=సరిమిశ్రముచే వ్యాప్తమైనది. రాజీవరాజి=పద్మసమూహము=చేఁచలగుంపు. శఘర=చేఁచలు, వేల=ఒడ్డు. పుష్పసార=మకరందము.

9. ధనుజాధిప నందిన=రాక్షసరాజ పుత్రికి=ప్రభావతి. కాంచీ= గంటలయొడ్డాణము. కింకిణి=చిలుగంటలు. జీగాల్=జిగాల్=ఇదికాంత్యనుకరణము. ఇట్లు తూర్పుదేశపుబండితులు ప్రయోగింతురు.

10. మాయ + హా=మాయయనునట్లుగా.

18. బృందారకాపగ=మగదాకినీనది. పాందామరలు=బంగారుదామరలు.

20. హంస=1 మన్మథుడు, 2 నారాయణుడు, 3 బ్రహ్మ, 4 నూర్పుడు, 5 రాజహంస=సన్యాసిభేదము, 6 పాణిము, 7 రాజహంస=రాయంచ. ని. హంసస్మరే, ఖగే, విష్ణే, నిత్యనిర్లపభూభుజి, జీవే=క్రే=శ్వే, శ్వేతవృషే, స్యాస్మంత్రపరమాత్మనోః, అని నానార్థము.

21. అరాళకుంతల=సుటిలాలక=స్త్రీ.

24. మానసవాస! =హంసమా! తాత=బ్రహ్మ, ధాతృశబ్దవము-తాత=తండ్రితండ్రి, తల్లితండ్రి, కనకాక్ష=హిరణ్యాక్షుడు. తపనీయకశివుడు=హిరణ్యకశివుడు. ఇలువేపు=కులదేవత.

27. కచ్చపి=సరస్వతివీణ, కెంకేల=చేతియందు—(కెంపు + కేలు) కంజారిపరేఖ=చంద్రునినూతనకళ=చంద్రరేఖ. ముంతేత=హస్తమందు, (ముందు + చేయి) కే=చేయి. ని. క. కయియనగై నాగేలనఁ జెయియనజేనాగఁజెయిచే వాహస్తా! హ్యయములగుపని యాంధ్రసామసంగ్రహము. చతురాస్యండు=చతురమైన వాక్కులుగలవాడు=బ్రహ్మ. సర్వజ్ఞుడు=సర్వమును తెలిసినవాడు. శివుడు. సితాబ్జలోచనుడు=తెల్లదామరలవంటి నేత్రములుగలవాడు=విష్ణువు. మోహనాంగుడు=నకలమగువారువలచు శరీరముగలవాడు, జగన్నోహనుడు.

29. అంజక=సందేహింపక. అజి=సందేహేయని ధాతువు.

30. లౌల్యము=లోలత్వము=చపలత. మానసౌక=మానవసరస్సు నివాసముగాఁ గలదానా! హంసమా!

33. నీవలె=నీవలెనే (ప్రభావతికబ్బమునందలి ప్రవరెనే) పొంగిచితుఁడు. పు+అంచితుఁడు, ప్రియనుదానిచే నొప్పువాడు; అఖిలలోక వాంఛితము, అఖండము, నిరుపమముఅయిన యైశ్వర్యముతోగూడినవాడు. ద్రవ్య, రూప, పరాకర్మములుగలవాడు. ద్యుమ్నాభిరాముడు=ద్యుమ్న నామమున నొప్పువాడు. ని. ద్యుమ్నం విత్తేపరాకర్మే. యని యమరము.

36. మణిగణిలన్ + ద్వార + కవాట. కోరకము = మొగ్గ.

37. గోపాలనము = పశుపాలనము, స్వర్గపాలనము, సంకగానము = వేణుగానము, గోప్రిఖ్యాతి. బృందాననవృత్తి = బృందా + ననవృత్తి. దేవబృందం + ఆననవృత్తి. చక్రనాయకతీతి = నేనాధిపతిత్వము; చక్రాయుధధారణము. దరము = శంఖము = ధయమువల్ల వీరల్లపుండు = గోపికాస్త్రిమనోహరుడు.

38. హలుగన్నులు = సోగకన్నులు. నీల = ఇంద్రనీలములు, నీలాంభోజ = నల్లపద్మము, నీరడ = మేఘము. బంధర = శుభ్రపద్మలు. అశీస = జీననోపాధి = జీవిక. కటకము = కడియము.

40. చందమామ = చంద్రుండు. మామచందంబును దెప్పెడు = మామయని మొగము చేతఁ దెప్పుచున్నవాఁడు. తినుపిలాసముచేరఁ దల్లెలపిత్రియగు జెప్పచున్నవాఁడు.

41. రాజసమారులు = శ్రుతియనుమారులు. లేక రాజు పసమింద్రునకు నుబర్యాయమే కాన, రాజసమారులు = జయంతార్జునులును నగుదురు. మాధవి = పసంతుఁడు; రాజు = చంద్రుండు, వీనిసమారుఁడు = బుధుఁడు. రాజరాజసమారులు = నలకూబరమణిగీవులు, ని. రాజాధిపతి పతిస్వామి నాగుఁ పతిస్వధిఃపతిః, ఈశ్వరో విభురీశానో భతేంద్రజన ఈశితా, అని ధనంజయుఁడు.

42. వేదాప్యన్ = ఈశ్వరుని. మేనన్ + మచ్చలు + డాయంగ = శరీరమున వేయినత్రేయోపయలు మచ్చలు పచ్చనట్లు. ఘనవాజి = ఇంద్రుండు, పగమహంస = సూర్యుఁడు. పుష్పిణి... పుష్పవతియగు, పద్మినిని - పద్మినీగాతిస్త్రిని = పద్మలతను, “కరమంటుట = పాణిగోహణము చేయుట, కిరణముతగులుట.

43. ఇందిందీరశ్రేణి = శుభ్రమైనబారు. ని. ఇందిందీర్జ్వలచరిణి, రోలంబోబంధరేపిత అర యమగము. శిరోధి = కంఠము. ని. శిరోధి = కంఠరేత్యపి. యని యమరము. గరహేమ... నాస = సంపంగిపూవుచందలి సోగసునకు స్థానమైనది. జలాశర్తము = కీటిమణి, సనాధి = సజాతి; నాధి = బొడ్డు. సోమునిజపరాండు = చంద్రునిభార్యలు = నక్షత్రములు. ఫణిపతి = సహస్రనదయఁడు. సురమైనవతి = చుట్టఁబుఁడు. పశుపతి = పంచముఖుఁడు = శివుడు. భారతీపతి = చతుర్ముఖుఁడు = బ్రహ్మ.

44. తాత = మాతామహుఁడు = క్షీరాబ్ధి. తల్లిసాభాగ్యము = లక్ష్మియొక్కపడ్డు తైన్యవ్యంపన్నత. తననేత్రములయందుధరించి; నేత్రములు కమలములవంటివని ధ్వని. మేనశరీరమున. బలంతుఁడగురాముని పిలాసములు పహించినవాఁడు. దోర్విభవ - భుజబలసాలులలో, చక్రవర్తి శ్రేష్ఠుఁడు.

45. లలితసక్తిచేత, మేను=మా + ఇను=మేను=మేను=నాగాయణ మూ
తిక్షయొక్క; తొలిమేను=ప్రమాదతారమైన; బహుమిను=గొప్పదైన మత్స్యము
యొక్క; పోలికగల, వాలుగన్నులు=పోగలైన కన్నులుయొక్క; మేలుడాలు=
శ్రేష్ఠమైనకాంతిగలవాడు. తిత్తివాటి=సముద్రమధనము వాటి; తాచేటి=తాచే
టియొక్క; పోలికగలుగు=పోలునట్టి; పాదాగ్నియులు=మిఠ్యాత్ములు; గిరిధరుడు=పర్వత
మువంటి ధైర్యముగలవాడు. పరుదీరు=శుభ్రమణి, నరహిరు=నరసింహము
యొక్క; మధ్యంబు=నడుమగలిగినట్టి నెఱికొను=నడుము; పాలుచువాడు=ప్రకాశించు
వాడు. సోమసులసోమ=చంద్రివంశమునకు జన్మించిన; బలరాముపోలిక=బలరా
మునివంటి, లలిత=ప్రకాశించుచున్నదరహస=చిహ్నవృత్తయొక్క; ఓలవాడు=పోలిక
గలవాడు. పృథ్వీధర్మగుణావలంబనమువాడు=ప్రభువైనధర్మగుణములు=ధనువు,
నారి వీని ననలంబించినవాడు. బాలగోపాల=శ్రీకృష్ణునిలీలవంటిపిలాసము చేత
బ్రహ్మించువాడు. గో + పాలు=స్వర్గపాలనము=దేవేంద్రవైలాసము గలవాడు; రాజ
విజయాభీరతివలరాయవాడు=సమస్త రాజులను జయించినవాడు=పరశురాముడు,
కాముడు=ప్రద్యుమ్నుడు, ఆభిరావ=సౌందర్యముచేత, కామినీకాముడు=స్త్రీల
చేతగోరంబగువాడు.

46. కమల=లక్ష్మి; నీరజాక్షుడు=కష్టము; కాళి=పార్వతి; అభ్యుక్తేకు
డు=శివుడు; వాణి=సరస్వతి; చతురాస్యుడు=బ్రహ్మ; పద్మిని=పద్మలత; విభా
కరుడు=సూర్యుడు; తారక=నక్షత్రము; రాజు=చంద్రుడు;

47. కైత్రయోత్ర=జయించుప్రయాణము; కార్యఖడ్గవిలాసము=కార్యము
రాచకార్యము; ఖడ్గవిలాసము=ఆయుధములులోనగునవి చూచుచున్న సమయము.

48. శతపతి=నూతడుగులు. శ్లో. భక్త్యాశతపదంగత్వా, యని నై
ద్యశాస్త్రము.

54. ఉప్పరపీఠ=ఆకాశమాగ్గము. డట్టుపల్=అక్కలు, కర్ణపర్వ . . నీ
నగ=శ్రీవరాహసంధముగావింప. పశ్చిమాశ=పడమటిదెస; ఆప్సలరాశి=సముద్రము
పాశి=నరుడు, పాశము=తాళి; అదికలవాడు పా. శి. ని. పృచ్ఛేతాపరణః పాశీ
యాదసాంపతిరప్పలి, యని యమరము.

55. శరధి=సముద్రమును; మహానేపజనకశరధి=మహారాష్ట్రమితంధి
యంబులపాడి=సముద్రము. తతదాశరధి=తత=వ్యాప్తమైన దాశ=పల్లవాండ్రు
యొక్క; రథ=రథములు (పడలు) గలది. నిర్భయవలదాశ=ధి=నిర్భయ + వలత్ +
శర + ధి=నిర్భయ=భయములేని; ఆశగ=రాక్షసులకు; ధి=స్థానమైనది. ని.
రాక్షసునికోణము కృన్వాత్కృన్వాగోశ్రీమగ, యనియమరము, భూభాగపరిధి=

భూభాగమునకుఁ బరిగియైనది. భూభాగమునకు నలయాకారము గాఁ జాట్టుకొనినది; శతపత్రాధికముల రసములు గాగలవి; శతపత్రాధికములు హంసములు అవి కలది సముద్రము.

58. గోవుఁ యొక్కయును గోవురము. చంద్రికాంతోపల చంద్రికాంతను బలతోఁ గూడినది; చంద్రికలు అశిగోగ్యమానులు, మా + ఇట్ = మేట్ మేట్ + ఆశ్రయము = మేడాశ్రయము ఆశ్రయమునకుఁ కి + ఆశ్రయములైన మేడలు. తోరణము = సూమిడియనుల మాత్రక = బహిర్వాగము. ని. తోరణాస్త్రీబహిర్వాగమని యనురము. బుధమహిమా భోగవిధులు — బుధ + మహిమ + ఆధోగ. బుధులు = దేవతలు, విద్వాంసులు, రాజమానునిలాస రాజమానులు = దేవేంద్రుని పుత్రులు = జయంతాక్షులు; వారిచేలగు రాజసమాహులు. సతి = హస్తతి, సాధి. చక్రిసోషణకారచక్రిము = సైన్యములపాషించుటయందు సమర్థమైన సమాహము. సరసులు = కొలఁకులు, సరసము తెలిసినవారు, కాంచనంబు = నంపంగి చెట్టు.

60. కమలాకరంబు + కంటిని. కమలాకరమును లక్ష్మీహస్తమును; విమల = నిర్మలమును, కమల + ఆకరము = ఉదకములపై స్థానమైనది; కమలారాగము = పద్మరాగము; ఊర్వికలు = తరంగములు = ఉంగరములు, గలది. కమలాలంకృతము = పద్మములచే నలంకరింపబడినది. కంకణయంతము = బలకణమునొకఁ డియియులతోఁ గూడినది. ని. కమలం సులలేతామే, జలశీర్ణోమ్నిభేషకై; మృగపృథేదేకమలః, కమలాశ్రీనగస్త్రీయ మని విశ్వము.

61. సారససారి సారి = శ్రేష్ఠమైన పద్మములయొక్క. సునసార + ససారి + రసంబు = కర్పూరమునంటి + సారముతోఁ గూడిన యువకమును; సార + సరస్తంబు = శ్రేష్ఠమైన, సరస్సుయొక్క యొడ్డునకు. సారిసహజంబు = మన్మథుఁడు. సారసరాజము హంస పక్షియు. మహాసారసుపద్మరాజము = మిక్కిలి బలీయమైన జంగారులెక్కులుగల వాహనము. స్వర్గమరాళము = స్వర్గమందలి హంసను; కరాళదేవము = టిట్టమైన తేజస్సుగలది.

62. గోము = సాకుమార్యము; పక్షు = తొక్కలయొక్క; వలక్షు = తెల్లనైనది; చందువు = ముక్కు; పుచ్చంబు = తోక; పోష్ఠాయమానము = మిక్కిలి తేలబడినది.

63. కేశాకూళి = కీర్తిదానగన్యు; విన్నాణంబు = నేరుపు, నాళికాంతరనీమ = చక్రములమధ్యభాగము; నాళిక = బాణంబు = మన్మథుఁడు.

65. ఉడురాట్ = నక్షత్రములకుఁ బ్రభువు = చంద్రికఁడు.

69. యామినీభామినీ, ట్కామినీమణులుచందుర్చెయొక్క స్త్రీరత్నములు=నక్షత్రములు, గంభీర=గంభీరవేది=వదపుటెనుగు; నామైక దేవనాగగ్రహణము.

70. అన్నులతలమిన్న=స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు; శ్రీఫలములు=మారేడుబండ్లు; భూతరాజుపద్మపాణి=శివునికాంత=పార్వతి. భాస్కరాంబుదవేణి=సూర్యునికాంత=ఛాయాదేవి; ఆంబుదవేణి=మేఘములవంటి జడగలది.

71. ఆననంబు=మొగము, పద్మాభిశోభ=లక్ష్మీశోభ, పద్మశోభను వహించు. కర్ణములు=నీనులు, శ్రీకళాగరిమ=లక్ష్మీవిలాసము, శ్రీవర్ణనద్యశతను జెలగు. నాసిక=ముక్కు. కాంచననవవిభూతి=స్వర్ణవైభవము, సంఘసౌంధ్య. రదనాళి=వంతపంక్తి. కుండసంపద=నిధిసమృద్ధి; మల్లెమొగ్గలతీరుగలది. అభరము=ఓషమము, అంబుజమణి=పద్మరాగవర్ణము మధురము=మనోహరము; కంధరంబు=కంతము, అబ్జ సంగతి=లక్ష్మీయోగముగలది, శంఖసన్నిభము. ఆరు=నూగారు. హీరా రాజి=లక్ష్మీసమృద్ధి, చీమలబారువంటిది. కటి=నితంబము, ధరాచక్రసంఘటనము=భూచక్రసంపదగలది, భూపలయమునుగోలినది. వాళి=బొడ్డు. నవనిఖిలక్షణోన్నతి=తొమ్మిదినిఖలుగలది. లోలైనది. సుధ్యము=నడుము; ఒక్కటిమాత్రమే, ముష్టికిఁ బాల్పడియె=పిడికిటిలో నిమిడెననియు=పేదతనమువహించి బిచ్చమెత్తుకొనుచుండెననియు, సర్వావయములు సకలసంపత్సమృద్ధితో నున్నవి యనియు, నడుముమాత్రము లేమిచే గుండుచుండెననియుఁ దాత్పర్యము. స్థితి=నిశ్చలము.

75. కటి=నితంబము; చక్రము=బండికల్లు; నాళి=బొడ్డు, చక్రము=జలావర్తము, సుశి; చక్రము=చక్రవాకములు. వేణి=జడ, పుష్పలిట్ + చక్రము=తుమ్మెదలు + గుంపు. నవచక్రభరాత్మజ=మాతనమన్మథుఁడా.

77. ఆచలేశసంస్థితి=పర్వతాశ్రయము. రాజాశ్రయము. చక్రాధి నాథసంస్థము=చక్రవాకములతోఁగూడిక=చక్ర + అధి నాథుఁడు=భూపతి, సూర్యుఁడు. జలజాత + ముకుళములు=తమ్మి మొగ్గలు, శ్రీకరులు=లక్ష్మీకరులు=మహారాజులు=శ్రీపతి. శోభాయుక్తమైన యేనుఁగులు; (కరి. బహు. కరులు) మూర్ధము=శిరస్సు=కుంభస్థలములు. భూరికుంభములు=సువర్ణకుంభములు. తాళసంగతిఁ జెంది + మేళగించుట=సప్తతాళములఁజెంది + వీణామేళములతోఁ గలసికొనుట; తాళము=తాటిపండు. అతుకు + కిన్నరకాయలు=అతకిన + వీణకాయలు=ఆనబకాయలు. పర్వతములకు, నిమృతపండ్లకు నునుపులేదు. తమ్మి మొగ్గలకు సారము లేదు; సువర్ణకలశములకు జలలేదు; కిన్నరకాయలకతుమగలదు.

81. పద్మ బాణచైరిమన్మధునిచైరిసాంబమూర్తి. అతనిపదము కైలాసు. పద్మనానపదమునారాయణుని పదము=అకాశము; పద్మసూతి=బ్రహ్మ, అతనిపదము-పద్మము; పద్మ=లక్ష్మీ, జన్మ పదము=పాలకదలి.

82. సుధాసారకాసారమే-అమృతపుసరస్సే, కాక=కానిగొండల, కన్నులదామరదోయి=కన్నులసెడిపద్మస్వంద్యము, కలుగుకెట్లు=ఎట్లుకలుగును. భద్రదంతావళము=పట్టపుటేనుగు; గురు+కుచ+కుంభములు=ఉరువులైన కుచమలనెడి కుంభములు. ఆరు=నూ గారు. యువచిత్త=పిన్నవయస్సుగలవారి మనస్సు. అజశబర=మన్మధుడనెడి యెఱుకువారు. మాయాకుంఠి=మాయలేడి.

83. స్థలజలజములు-మెట్టతావగులు; వితాసము-నముదాయము; విద్యుమము=పగడము; పృవాళము-పల్లనము. కందళములు=మొలకలు; లోహితోత్పలము=ఎఱ్ఱగలున. నూత్న...కళలు=చూలనపర్వకాలమందుఁబ్రకాశించుచున్న సంధ్యారాగలక్ష్మీపర్యకాశములు.

84. చైతన్యము=నిగ్రలమైన; కైవారంబు=స్తోత్రము; పరహీరాత్మజాలక్ష్మీపుత్రుడా.

85. ఆబ్జము=పద్మము, చంద్రుడు, శంఖము-పదము, పదనము, కంఠము. సారంగము-లేడి, తుమ్మెద, ఏనుగు-నేత్రము, వేణి, నడక. చక్రింబు-చక్రము, బంజీచక్రము, జలావర్తము-స్తనము, కటి, నాభి. పుష్కరము-అకాశము, ఏనుగు. నక్షత్రము=నడుము, బాహువులు, గోళ్లు, కన్నులు-కుశిపారగంబులు-చెవులుదనుకవ్యాపించినవి వేదాంతమును బొందినవి; ఆరు-నూ గారు, శాస్త్రధార-ఆయుధములయొక్క యంచు, జ్యోతిర్విలాసంబు=నక్షత్రముపంటికాంతిగలది; జ్యోతిశాస్త్రము చదువుకొన్నది; తనువుకళరీరము, విద్యలమయము విద్యలతోఁగూడుకొన్నది. నడుము=మధ్యము, అవిద్య=మాయ=శూన్యము.

92. బాలేందుసమఫాల=బాలచంద్రునిసంటి ఫాలముగలది. విద్యుత్=మెఱుపు. ఆలాపము-భాషణము. పరభృతము=శోకిల. లోలం=చలించెడి. లోలంజకములు-తుమ్మెదలు. ఆలోకనములు=చూపులు. రేలు(=రేయి, బహు. రేలు)=రాత్రులు; నలుజాలు=నాగుగుబాములు. చంద్రాతపము=వెన్నెల; ఆభీలభయంకరిమగు నలుదెసలుగనుచు మొదలగునవి సాత్విక సంచారిభావములు కనుభావములు.

101. మార్గశుభవత్సం=మృగసంబంధము మార్గము=కన్తూరి. కన్తూరిచే నలంకరింపఁబడినది; చంద్రకాల=శిరోగృహము, చందన + అభిష్యుండు=చందనము

ఁటి యశస్సుగలవాఁడు; భోగళంబరాఁరి= భోగమునదేవేందుఁడు. ని. మృగవాసన
బాదేషు శంబరశృంబరీవృషా. అని నానాధము.

103. మహి=భూమియనెడి, మహిళాశిగోమ=స్త్రీశ్రేష్ఠము; నూత్ర
రంబు=అండ; గదాగ్రజాఁడు=విష్ణువు. తప్తచామికరము=పుటమువేసిన బంగా
రము. సప్తసాలాశ్చిప్త=ఏడుకోటలచే నావరింపబడినది. ని. సాలాదుఁగ్రమేమ
తస్యభేదే పాకాశేసజ్జకదుఁగ్రమే. యని నానాధము. సాలా=శాలా. శసలకభే
దము. పద్మాదినవనిధి=పద్మము మొదలుగాఁగల తీమ్ముదినధలుగల; సద్మాళి=గృ
హపంక్తి; విజితాలకాపురంబు=జయింపబడిన కుచేరపట్టణముగలది; భూతధాతీ
సముద్భవ=నరకాసురునిచేత; అనీత=తీసికొనిరాఁబడిన; షోడశసహస్రశత ముఖం
దరులు=18100 స్త్రీలు గల; భూతిధాతీ=భూమి. భూదేవి యాదివరాహమా
ర్తినీ వరించుటచేత నరకాసురుఁడుద్భవించెను. ఇతనిని సత్యభామ సంహరించెను.
అని పద్మపురాణము.

104. రింఖల్=గంతులువేయుచున్న, ఏకాంక' రత్నములు=చంద్రికాంత
శిలలు, సముట్టంకితంబు=మాగ్నబడినది; వేగండములు=వీనుఁగులు; రథములు=
తేరులు. కాండములు=నట్టములు; కోదండధరులు=ధతులు; ఇందిరిములు=తు
మ్మెదలు. పాశిసాతలతాంతములు=కృష్ణతృపుష్పములు; రామ, హేమ మొద
లగువారు స్వర్గలోకమున నుండెడి స్త్రీలు. సురధామము=స్వర్గలోకము.

106. రాజరాజికీ=వీధివీధికి; రత్నరాజిత స్తంభాగ్రముల=పఱికా
శించు చున్నస్తంభముల తుడలయందు. జేజేమాగ్రము=కల్పవృక్షము. కొరివ్విరి
గుత్తులు=కొర్రుప్రాలగుత్తులు. నెత్తావి=పరిమళము. మణిదీప=మాణిక్యదీపములు.
తగటు...చిత్తరువులన్=బంగారు నీటిచేఁ బూయఁబడిన చిత్రప్రతిమలచేత. మణి
కుండ్యములు=రత్నఖచితములైన గోడలు. తల్పచయములు=పరుపులసముదాయములు;
అందోళికాజాలము=జలయాత్రల సముదాయము; శారిక=గొరవంకలు. శుక్=
చిలుకలు.

109. తామరలక్ + కనుగొంనుచు=తామరసములఁ జూచుచు.

110. కలకంఠకంఠి=పఱిభావతి.

112. మాధ్వధార=మకరంద పఱివాహము.

113. సోమరిగాము=మందుఁడైన గఱిహము.

114. ఏలోకమునుజూడక=ఏజనునిజూచినను; నీలోకము=నీజనుఁడు;

సాలోక్యము=ముక్తి భేదము; ఏమాటలానించినను-సామీప్యము=చేరువ=సామీప్యముక్తి. ఏరూపుఁగనుకొన్నకొ=దేనివిజూచినను, నీరూపమేయని; సారూప్యము=సమానరూపము=సారూప్యముక్తి, ఏయోగము=కూటము. సాయిజ్యము=కూడికొనుట. సాయుజ్యముక్తి; సర్వమును నీవేయని తలంచుట.

తృ తీ యా శ్వా స ము.

5. శుభవ్యాహారములు=మంచిమాటలు; ఉద్వేలాంభోధి=హద్దులేని సముద్రము; వ్యావీధి + అంఘ్రి + పంకేజి=నెమ్మదిగా నీడ్చుచున్న పాడపద్మములుగలిగి.

16. మాశంగ=ఏనుఁగులు, మాలవాండుగి. సంగతి=సాంగత్యము; మధుపాశులు=తుమ్మెదలు=కల్లుదాగువాండుగి; ఝంకారము=తుమ్మెదలధ్వని=కోపధ్వని; చాకళించు=విజృంభించు; పంచమధ్వని=కోకిలధ్వని=చందాలధ్వని; సరళుప్తతతులు=కోకిలలు=ముప్పియెత్తుకొనువారు; కన్నులొజ్జలేము=కోకిలలకుఁ గన్నులెఱుపు; కోపదృష్టితోఁజూచుట; పలాశ=రాక్షసులు; ఆకులయందుండెడు; ఉరుశుకముఖులు=శుభ్రుడు మొదలుగాఁగల రాక్షసులు, చిలుకలు మొదలైనవి. పరమహత్తరులు=గొప్పవృక్షములు పెద్దమనుష్యులు; పనశిఖిగణము=పనమయూరములు, దావాగ్ని. పాంధులు=బాటసార్లు, భార్యగర్భణలేనివాండుగి. విరవాతాపాంధులు=విగహతాపముచే నంధులుగాఁజేయబడినవారు అశరీరభూతంబు=వాయువు; మన్మథుఁడు, మధుమదావనము + వనము=తుమ్మెదలుచేతను, కల్లుతాగువాండ్రుచేత నావరింపఁబడిన + వనము. సుదృఘ్వాంశము=విద్యాంశులు, విరహిణీస్త్రీలు.

18. బ్రహ్మవాక్యజ్ఞానము=బ్రహ్మచేప్పెడుమాట, బ్రహ్మసూత్రజ్ఞానము=వేదాంతము; పరమహంసలు=మరాళములు=యలివి శేషములు. యొక్క సరసులు=బ్రహ్మజ్ఞానముతోఁగూడినవారు. రామస్మరణము=రామనామస్మరణము. శుకతతి=చిలుకలగుమి=శుకాదిమునిసంఘము. శాఖి + కాఖాంతసంచారము=వేదములు, ఉపనిషత్తులు; కొమ్మలకు నలదిరుగుట; పగభృత=కోకిలలు, ఇతరులచేతఁబోషింపఁబడువారు. ద్విజతతుల=పక్షుల సమూహము, బ్రాహ్మణసంతతి. పర్ణకృతులు=పర్ణములుతినుటచేతఁగృతార్థులైనవారు. కవచక్రిములు=విద్యాంశులు, జలపక్షీసమూహము; ఉభయత్రాసము. ఖగవరములు=దేవతలలో శ్రేష్టులు=పక్షులలో శ్రేష్టములు, సన్మార్గగతులు=ఆకాశమునందు సంచరించువారు=సన్మార్గమునందు సంచరించువారు.

22. ననమాల-సనపంక్తులు, వృక్షములవరుస; సారిణులు=బోదలు. చి
కుర=సుంతలములు; భంగురము=నంకరలు=అలులు; మెట్లవరుసను గలిగియుండుట.

23. మరుత్పుత్రుడు-పిల్లవాయువు, భీముడు; మాధవ=వశంత; శోభి=సృకాశించువాడు. కర్ణభీష్మ=చెవులకు భయంకరమైన వేసవికాలము. కర్ణభీష్మ
లువగైరాలతో; అనుగత=కూడుకొన్నవాడు; సమాప్తి=ముగియుట; ధార్తరాష్ట్ర
సంతానము=హంసలసముదాయము=దుర్యోధనాదులు పత్రములు, ఆసులు=గుఱ్ఱములు
భీష్మగీర్వాన్య యిచట రేఫమూదమి దోషముకాదు.

24. సారంగ=గజము, నారంగములు=దబ్బుచెట్లు; ఆరంగా=ఓప్పనట్లు,
పల్లికాలతలు, అవకృ=నంకరకాస, కేహువులు=కీర్తిదానరస్సులు. వేలా=ఒడ్డు.
నారి కేలము=కొబ్బరిచెట్టు; పుష్ప+అంచల+కాఖ+శిఖ+అంచితంబు=పూవు
గొనలుగల కొమ్మల చినరలచేత నొప్పచున్న.

29. కంచెలలు=రవికెలు; వలువలు=బట్టలు, గొట్టములు=చిమ్మినగోవులు
పావడలు=పరికిణీలు.

30. పుష్కరము=ఉదకము; కవులు=జలపక్షులు రంభలు=అరటిచెట్లు;
మహత్తురులు=పెద్దవృక్షములు జీవనము=ఉదకము; ద్విజాలు=పక్షులు; పుణ్యజనులు=
పుణ్యస్థ్రీలు=రాక్షసులు; కాండమండలి=నీటివామి.

31. కీలాలము=జలము.

32. జలముక్=మేఘము;

36. వెలందిగండము=లేటగంగము.

38. లాక్షాగారము=లక్కయిల్లు; కిసాలయము=కిసలయరూపాంతరము;
స్తలజలజాతము=మెట్టతామర;

39. పిపాస=దాహము; సన్నంతము.

42. బాడబానలము=బడబానలము రూపాంతరము.

44. కరదీపికలు=ఇలాయలు. గీర్వాణాంగనలు=దేవతాస్త్రీలు. శశ
ధరుడు=చందుడు. కాచఘటము=గాజుకుండ (గ్లోబు=Globe.)

46. పార్వదీక్ + అంగ=తూర్పుదిక్ నెడిస్త్రీ: కాల + విభు=కాల
మనెడు పెండ్లికొడుకు; శిరస్థిత=శిరస్సునందుంచిన, శిరోవేష్టి=తలపాగ. నిఉష్టి
షణ్కశిరోవేష్టి, యనియమరము. ఐరావణము=విరావతమనెడి యేనుంగు; సారాధి
రాట్=దేవేందుడు, శిరశ్చలిత=శిరమున వెలయు; యామినీ=రాత్రియనెడు, యవ

నిక=తెరను; గామి=పొందిన; నటన్నట్ల=నటింపుచున్నట్లు; హిరవర=వజ్రవికార
మైన, లలాటిక=పాపటిబిది. మార=మన్మథునియొక్క; జై త్రయాతా=జయం
చుయాత్రయందు; పూర్వాది=ఉదయాదియందు ఘటితధ్వజ స్వర్ణకలశము=హ
ర్షబడిన ధ్వజస్తంభమందు బంగారుకలశము; గోపమానినీ=గొల్లభామయొక్క
మస్తక=శిరస్సున; న్యస్త=ఉంచబడిన; సాధకుంధము=పాపకడ; పార్థివరాధరత్నం
గము=ఉదయాదిశిఖరము; నవనవద్యుతి=అత్యంతమైన నూతనకాంతి.

47. కైరవశ్రీః=కలువపంక్తులు; ఉడుకాంతకాంతంబు=చంద్రీకాం
తమాణికములు; జీవంజీవములు=చక్రీరములు, ఆమెతలు=సంతర్సణలు; మండిత=
ఒప్పుచున్న; రాజీవచండములు=పద్మసమూహములు; సాలయములు=ప్రాయశ్చ
ములు, విరహాణీనతులు; భుజదగ్గరలేనివారు. చెంగలిం చె=స్పృధిపొంద; హిమంబు
=మంచు; బయలు=ఆకాశము; తారుల=చారుల.

48. పూర్వోన్మీధరము=ఉదయాది; తూర్పునకునెడిపర్వతము; రాజ
తాచలము=నెండికొండ=కైలాసము; పూర్ణాంబుజా...ద్వంద్వ=పూర్ణమైనపద్మవి
రోధియనెడు; తర్జును=సాంబమూర్తి; అగ్ర=దిక్పాలకుడు; గళద్యుతులు=
కంతకాంతులు; మెఱుఱు=ప్రకాశింప; లాస్యవ్యాప్తి=నృత్యముయొక్కవ్యాప్తి;
శోభిల్ల=ప్రకాశింప, సర్వ+ఆశావలి=చకలదిక్కుల సముదాయమందు; ఛద్రు=
మిస; ఉత్తమాంగస్థి=శిరస్థులమందు; నిర్విఘ్న=ఉన్న. అమరవాహినీ=ఆకాశగంగ
యందు; జనిత=పుట్టిన; డింజీర=మరగలయొక్క; అచ్చ=స్వచ్ఛమైన; గుచ్ఛచ్ఛపు
=సముదాయములైన కాంతులు.

49. కోలలు=బాణములు; వినువీణ=ఆకాశవీణ; పృథుపురసాధాగ్రభిన్న
=పెద్దవియైన పట్టణమందలి మేడలచివరలు తాకుటచేభిన్నమైన. అబ్జమండలము
=చంద్రమండలము; కాళ=కల్లుపూలు, నగేశ=హిమవంతుడు; లేవతీత=బలరాము
డు, లోకేశ + సనిత=బ్రహ్మభార్య=సరస్వతి; అమరేశ=దేవేంద్రుని; సింధు=గజ
ము (విరావతము), సైంధవసు=గుఱ్ఱము (ఉద్యోగము) అంధకరిపు=అంధకాసురుని
కొట్టినవాడు శివుడు. విభాబాంధసంబు=కాంతులతో సంబంధముకలిగినది; ఛాత
=తెల్లనైన చంద్రాంతములు=చెన్నెలలు.

50. శరధులు=సముద్రములు; దుగ్ధశరధి=పాలసముద్రము; తటినులు=న
దులు వియత్తటినులు=ఆకాశగంగలు; వలక్షు=తెలుపు; ని=వలక్షోధనశోర్జన యని
యమరము. దేవగోవులు=కామధేవులు; విరించిరామలు=సరస్వతులు, సౌరగజ
ములు=విరావతములు; నిగ్ధరాంశ=భరింపకల్యణముగాని బ్రహ్మగణము గలది.

52. కజ్జలము=కాటుక; చేడచాలు-వనితావళి.

53. స్వేదములు=జారస్త్రీలు; పల్లవులు=విటపురుషులు;

54. పాటుటాకు=పాటుడు చెట్టుయాకు, ఇది యనఁటియాకునలె నడుము లోతుగనుండుడి తోడిమయినెయునిరు పార్శ్వములకు వ్యాపించెడి యీనెలునుండు టంజేసి నెన్నుతోడివీచునకుబోల్పొంబడియె. పాటు + ఆకు=పాటుటాకు. టుగా గమము. ఇడ=తుమ్మెదలబారవలెనున్నది. పదాంగదములు=అందెలు, పుల్లజల బాతము=వికసించినపద్మము, వారసీరిదనేణి=వేశ్యాకాంత

57. వేది=ఆరుగు చకోరాశి=చెన్నెల, కైరవి=చెన్నెల, పైచోచ=పైని బడుచుండఁగా: కైరవసెజ్జ=కలువలపాకుజోకై=జోడుకూడి, రహాక్షీ=మన్మథ క్రిడ; సన్నెలు=సాగుములు, పంతుపడు=బాధపడు; శంబు=మాంత మన్మథుఁడు, ల తాంతము=పుష్పము=చిగురు.

58. శేలిమందిరము=విలాసగృహము, బాలబాలము=కిటికీలవరుస, వివరా క్షీర్ణంబులు=చండులయందు దట్టములైనవి; ద్విజరాజు=చంద్రుఁడు; అధిపత్రులు= విశేషకాంతులు; పద్మినీపాలిద్వేషి=పద్మినీస్త్రీలకు విరోధి చంద్రుఁడు; మహాగృ శేఖరుని కోపప్రాధి=సాంబమాతికై యొక్క శిరస్సునందుండు చంద్రుని కోపాతి శయము.

59. హిరణ్య + హరుఁడు=బంగారము దొంగిలించినవాఁడు; హిరణ్యాక్షు హిరణ్యకశిపులసంపాదించినవాఁడు, నారాయణుఁడు. విరించి + మస్తకచ్ఛేది=బ్రహ్మహత్యచేసినవాఁడు, శివుఁడు. సురాధిపు + శోషణము=సురాపానము చేయు వారి సంరక్షణ. గురుముద్దియ=గురుభార్యాగమనము. పంచమరీతి=వీరితోన్న హము, చండాలత్వము అయిదవపాతకము.

60. నడుమంతరపుంగళి=పూర్ణిమ నాటి నిడుదనము=నడుమ వచ్చిన యెశ్వర్యము.

ఈపద్యము చంద్రునిపరముగను, రావణాసురుని పరముగను నర్థమగుచు న్నది.

61. పృహస్తాది=పృహస్తాదులగు రాక్షసులుగల వాఁడు=రావణుఁడు, పృ + హస్తా=పృక్వప్తమైన హస్తదిననక్షత్రములు గలవాఁడు-చంద్రుఁడు. కాలసేమి ఖ్యాతి=కాలసేమియను కపటమునిగలవాఁడురావణుఁడు, కాలమును బొందినవాఁడు చంద్రుఁడు. తామస నిరూపాక్ష=తామసులైన నిరూపాక్షాది మంత్రులుగలవాఁడు, రావణుఁడు, తామసుడైన శివునియొక్క శిరస్సునందున్నవాఁడు చంద్రుఁడు.

దేవతగురువోహి=దేవతులకు గొప్పవోహమును జేసినవాడు రావణుడు=దేవతులకుగురువైన బృహస్పతికి దోహముచేసినవాడు చంద్రుడు. బహుకరవి నూర్చి=మిక్కిలిచేతులు, అనేకకరణములు. కర్పూరసారంగగతుడు=బురుదయు లేడియుగలవాడుచంద్రుడు, బంగారపులేడి పంటబోయినవాడు రావణుడు. సత్సంతతి పృథిధిగాసి=జేయుట=సత్పురుషసమూహమును బాధజెట్టుట. నక్షత్రములు పృథాకముతగ్గుట. విరహరామాత్మిక కృద్విభవుడు=విరహుడైన శ్రీరామునికి బాధచేయువాడు రావణుడు. విరహాణీస్త్రీలకు బాధచేయువాడు చంద్రుడు. జైవాత్యకుడు=చిరంజీవి=చంద్రుడు.

82. అజహత్కళంక పక్షి=పిచ్చుడును విడనికళంకముతోగూడుకొనినవాడు పాపముతోగూడుకొన్నవాడు. కుబ్జ...పటిలాత్ముడు=మర్కట్యులను పోషించుటపంటి కుదితమైన ఆత్మిగలవాడు. వంకశరీరహాపముగలవాడు. కళలుతగ్గగానె వంకరరూపు నచ్చినది. గజనీచరవరుడు. రాక్షసులలో మొదటివాడు. రాత్రీసంచరించువాడు; ద్విజరాజు=బ్రాహ్మణరాజు.

ఈపద్యము మన్మథపరముగను శివపరముగనునగ్గమగుచున్నది,

83. సుపర్యాప్తయము=ఇశ్శువు=మేరువు. ఈచాపముతో గూడికొనినవాడు=మన్మథుడు, శివుడు; విషమాంబకుడు=పంచబాణుడు, శ్రీనేతుడు శంబరహరహోగుడు=మన్మథుడు=వేడిహరించుటచే నుగుండగువాడు=శివుడు. ఆజు=మన్మథుడు, శివుడు=ని-అజావిష్ణుహరచ్ఛాయని, నాచాభోగి చూడామణి భూషితాంఘ్రిడు=సర్పములకిరన్మలనుండు మణులచే నలంకరింపబడినపాదములుగలవాడు=మన్మథుడు. సర్పశ్రేష్ఠములచే నలంకరింపబడిన పాదములుగలవాడు శివుడు. మాధవశ్రీయుడు=ససంతునిచెలికాడు. మన్మథుడు విష్ణునిహితుడు శివుడు. అనిరుక్మమారాంచితుడు=అనిరుద్ధుడను కుమారుడుగలవాడు=మన్మథుడు, నిరోధింపబడని కుమారస్వామియును పుతుడుగలవాడు శివుడు. భగముభ్యగణుడు=కుకపికాదినే నాగణముగలవాడు=మన్మథుడు, దేవతలు పృథుధగణముగాగలవాడు శివుడు. భగము=పక్షి, దేవతలు.

84. మధుపిరియుడు=మన్మథుడు, మధుపిరియుడు; మధుపాలి=కుమ్రెదలబారు, తాగెనుబోతులవరుస; సుమనోమహాత్మరులు=పురాణాట్లు, దేవతలలో శ్రేష్ఠులు, వనపిరియలు=కోయిలలు, కిరాతులు, చలాశసంతతి=అశులగుమి, రాక్షససమూహము, శుకబలము=చిలుకలగుంపు, ఋషిగణము, సరస్వతి=కొలనులు, రసజ్ఞులు, శతపతిగిబలము=మాసంగణము, తేల్లగుట్టములగుంపు, దోహచరుడు=చంద్రుడు, నిశాచరుడు, సర్వజ్ఞుడు=సర్వము తెలిసినవాడు, శివుడు.

70. కువలయము=కలున, భూశలయము, భునననిధులు=సముద్రములు, భువనములు, నిధులు, సునునోనివహంబులు=పుష్పసమూహములు, దేవతాగణములు,

71. మారుతి=హనుమంతుడు, కన్నతండికిన్=శన్నుగన్న తండికి యైన వాయువునకు.

72. అనంతమూర్తి=లెక్కలేనితలలుగలవాడు, శేమండు.

73. ద్విజశ్రేణి=పక్షిపంక్తి, బ్రాహ్మణసమూహము, సుమనస్సులి=మేరుపర్వతము, పలాశపృస్థుతి=రాక్షసవృత్తి, సర్వభక్షకుండు=అన్నియుండినవాడు, అగ్నిచెలిసూర్కుండు=చెడునడవడిగలవాడు, కృష్ణవర్మ, యామ్యకింకరులు=యమభటులు దక్షిణదిక్పంబంధులు, పాంసులాకారుండు=సూళిరూపుడు,

74. మే + లాగు=శరీర సౌందర్యము.

75. రాకా...సఖులు=పూజింప నాఁటి చంద్రునితోడల్యము, శ్యామా=యావనమధ్యస్థి, శేఖరము=రత్నము, దేవతలనాసా=దేవతాస్త్రి, హయ=రాగవిశేషము; వల్లకి=వీణ.

76. అమ్మ=నక్షస్థలము, చెవరు=చెమట,

77. కోరిక. రూపాం. కోర్కె + వీలా=కోర్కేలా-ఇది యిత్వ. సంధికాదు.

78. లకోరీలు=బాణములు; ఉమ్మలమ్ము=దుఃఖము.

80. కన్ను + దోయి=కందోయి. ఆరణ్యము=వద్యము; గండమండలి=చెక్కులు, శ్రీఖండము=చందనము, కోకము=చక్రవాకము, హల్లకము=గక్తోత్పలము, కోశము=మొగ్గ. రంభ + ఉడు + వారంబు=అఁటి బోదెలు, కుండకయ్య మల్లెపూవులసెజ్జ, శిరీషములు=దిరిసెనపుప్పములు.

82. గొజ్జంగిమంచతో=గొజ్జంగివీటితో=పన్నీటితో-ఉ. గొజ్జంగిమంచు నగ్గలపిక్వార్చున పుష్పాడిదిన్నెమీదకై. అనిపరుచరిత్రము, ఆ 3195. గొజ్జంగియనునది శబ్దరత్నాకరమునఁ గానంబడదు. గొజ్జంగ, గొజ్జంగ యనునవిరెండును 'కుబ్జికా' శబ్దభవములనియు, కుబ్జికయన—శ్లో. సిద్ధిగాభద్రితరణిర్భూహత్వ త్రాత్రికేనరా | మహానహా॥ యనిభవంతరిని ఘంటువునఁగలదయని, శబ్దరత్నాకరము-కుబ్జికాపృథ్వులు కోశముల మృగ్యమున-తత్పర్యాయముగు మహానహా యన. ని. అష్టానస్త్ర మహానహా యని యమరము. అనఁగాఁ దెద్దగోరంట. అష్టానమన గాఁ దెద్దకేకుల చేమంతియని కొందఱును, పెద్దగోరంటయని కొందఱు ననుచువచ్చురు.

కుజ్జికః బ్రహ్మము గోజ్జంగియనికొండలు. కుబ్జికమున, నొకపుష్పము. “శ్లో
అశోకాత్పుష్పపాసాస్యాత్సేవతీపుష్పయత్తమ- సేవతీపుష్ప సాహస్యాత్కుబ్జికం
పుష్పముల్లము” మృచి నారసింహము, అని పాచస్పృత్యము-గోజ్జంగియన, గేదగి
మొగలియనికొండలును, కెద్దరేకుల చేమంతియని, శబ్దకత్నాకమున, బ. సీతారామా
చార్యులుననుటచే నేదైననొక్క- సుగంధపుష్పమయియుండును. గోజ్జంగిమందు-
పైఁజెప్పినయొకజాతి పూవులబట్టినుండి తీసిననీరు. మాలతీలికాయ-మాలతీలతల
నసుదాయము, కాయమానము-పందిలి, గేయమాన-కిలికంపబడు, పూసెజ్జ-పూ
పానుపు. ఆరవింపసుంపకకళకళిక-పద్మములయందుండు సుందరమైరబోడ్డు; నీర
జాక్షతనయుండు-మన్మధుండు, వలసట-ఎడచు పక్కిక, ఉడురాజు-చంద్రుండు,
దసంతుండు-మాధవుండు.

83. లతాంతధమ్మండు-పూవులే ధనుస్సుగాంగలవాండు, సమ్మోహనుండు
-లోకమునంటిని మోహంపఁజేయువాండు,

85. నిండు...విభునకు- పౌరుషహీనుండు-అధిక నారీశ్వరుండు, పుష్పి
ణీపద్మిని-రజస్వలయగు పద్మినీజాతిస్త్రీ-వికసించిన పుష్పలత;-బృందావిహార-
బృందతో విహరించిన కృష్ణుండు- బృందావనమందు సంచరించినవాండు, నాలికసం
గర్విస్తూడు-పద్మబాణమున; దగుల్కొనినవాండు-పద్మమునకున్నవాండు, చంద్ర
ముఖి, పద్మాక్షి, అలిచిమర, మల్లికాహాస మొదలగువానియంసలి చంద్ర, ప, ద్మాళీ,
మల్లికలు, మేనమామ, బాణము, భటుండు, బాణమునగుటచే మన్మధునికి-వీరిపాత్ర
ములు, కావున నట్టి విశేషణము లీయఁబడినవి.

88. మలిముచపగళము-కొంగలగుంపు.

89. కల్యాగ్నిప్రాప్తరగ్ని, శతకృతురాణి-శరీదేవి, తపన...కణకుం
డలము-నూర్మలముందర నడుచుచున్నవాలగుబ్బలయొక్క చెవికుండలము. నాసీగ
ము-సీనాముఖము. పృథనానాయకుండు-సేనానాయకుండు. ప్రత్యూషపవన
జుండు-పాగితఃకాలమనెడి యాంజనేయుండు.

90. వితత-విస్తారమైన. అభిప్రథ-ఆకాశమనెడి, కాయమాన-పందిలి
యొక్క, వివర-రంధ్రములనుండి. ఆకర్షాత్-పుట్టిన. చాందీలితా-చెన్నుల
యను తీగసంబంధమైన, ఆతత-విస్తారమున, తారాపరి-నక్షత్రముదాయమనెడి,
కుండబృందములు-మల్లెమొగ్గలు. పాగితకాలి-పాగితఃకాలమనెడి ఋషి, భావతి
-నూర్మని, ఆభ-కాంతి, బహిష్కృత-తోసివేయబడిన, సర్వాల్యము-దేవతా
దులుధరించితినివేసినపుష్పాదులు; రాజు-చంద్రుండు, నిస్తేజుండు-కాంతిరహితుండు,

91. చరమదశ=అంత్యదశ; వసుజాలము=కిరణముల సమాహము=గనము, మిశ్రుఁడు=సూర్యుఁడు; స్నేహము=మైత్రి=చమరు

92. అరవిందాలయ=పద్మాలయ=లక్ష్మి; సాంధ్యవేళ=సంధ్యాకాలమందు హిమధామ=చంద్రునియొక్క, అంశు + ఉరు + దాసావళి=కిరణముల నెడి భటుల చేతను; సమ్మదిత=మూయబడిన; పద్మసదృశములు=పద్మగృహములు; దళసంవార + ఆగవంబులు=నటసముదాయముయొక్క ధ్వజములు; విభాకర=నూర్చుని. గోవర్గము =కిరణస్థముదాయము; భుజిష్టసంతతలు=నవుకలు; కల్యాది=పాతకాలము; తామగలంజోచ్చె=తానుదిరిగివచ్చి స్రగ్వేళించెను=తామరలోఁబ్రవేశించెను; నలముల్ =పద్మములు; మాసన్నిధానములు=లక్ష్మీసన్నిధానములు.

93. తారకా... తీర్థము=తారకాగణమునెడి బుద్ధులు స్నానముచేసె డుగోటు; రాగవిభాంశుకులు=ఎఱ్ఱ కాంతి కిరణములు గలవారు=కాయ పుస్త్రములుగలవారు; భానుఁడు=నూర్చుఁడు; కంజవిగోధి=చంద్రుఁడు.

94. ధ్వాంతనకర్మము=చేతనీయనెడి మెలి; సమయ=కాలము; కంధి- సముద్రము; సేమఘటము=బంగారుకుండ; సుశీల్యకారుఁడు=పాతకాలమునెడి విశ్వకర్మ; పాగ్వినిత=పూర్వదిక్కనెడి స్త్రీ; ఉత్తిప్త-ఎగరజేయబడిన, కందు కంబు=చెండు, భావి=రాఁబోయెడి, రాత్రినిశాకర=రాత్రికిని, చంద్రునికును, పరిణయంబు=వివాహము, సాక్షతపాత్రము=అక్షతలతోడిపాత్రము.

95. పాకచయము=పిల్లలసమాహము, వారిధివ=పద్మము, భానుభాసీ కము=భాను + భా + అనీకము=నూర్చునికిరణముల నెడునేన, భటాళి=నవుకలు, ఆళిపకరంబు=ఋష్యులస కూహము.

96. బాష్పముల + కన్నుల = బాష్పములుతోడి కన్నులను తృ. త. స. బాష్పములుగలకన్నులు — క ధా. స. తావిమెల్ల మొదలగుచవి, మతుబంతముతోఁ గ్రహధారయనమానములు గలనని యధర్వణమతము, కాన, “బాష్పముల్లన్న” లను ప్రియోగము నిర్వివాదము. బాష్పములకన్నులనుచో లక్ష్మిమీది యత్వలోశమును బ్రయోగసిద్ధము.

97. భర్తృహర్త్యంతరము=బంగారుపేడయొక్క లోపలిభాగము, నగ రీలలానుంబు=నగరములలో శ్రేష్ఠమైనది, కురంగట=పరమిషమున; కురంగలోచను లు=స్త్రీలు; ఆలాపిత=ఆలాపన చేయబడిన; యువపుంగవులు=పిన్నవయస్కుల పురుష శ్రేష్ఠులు, నిశాంతము=గృహము, ప్రియోపవిష్ట=పిరియరాండ్రచే నుంచబడిన. అప్రాపదాంగి=గనకా. గురు చేత, ని నాదిత = మోగించబడిన, పల్లకీ-పీఠ, నీలపట్టాం

బరము=నల్ల నైనపట్టువస్త్రము, వితానము=ఉల్లాసము, రాజిత=ప్రకాశించబడిన శాతకుంభ=బంగారము, పాలయకలు=ప్రణయకలహములు, చాటువాక్యము=ప్రయవాక్యము, అన్యవరవర్ణి=పరస్త్రి, మకరికా=పాలిండ్లమీద వార్యము మకరికా పత్రములు, భుజంగులు=పిటులు=కుటిలమార్గముగలవారు, తప్తకాంచన పత్తియు చుజలజాప్తహణి=పుటయువేసి బంగారుచేత మూటబడిన సూర్యకాంతమణి.

98. రత్నచిర = రత్నసముదాయము; మందారము = పారిజాతము; కనక=సంపెన; అరవింద=పద్మములు; కుందాళి=మల్లె మొగ్గులుచుమామూ; జగడంబు=విస్తారకాంతిగల; జాగృహ=మేలిమిబంగారము; శృంఖలములు=గొలుసులు; దాంత=దంతసంబంధము; యంత్రపాంచాలిక=యంత్రములచేతేయబడినబొమ్మలు.

99. కురువులు=తోడలు; నాగ్నజితి=అయోధ్యారాజకొమరై; (మిత్రవిందలొత్తదితప్ప). మిత్రవిందయొత్తయని యేకవచనముండవలెను.

చతుర్థాశ్వాసము.

12. బాణాసురుడు=వేయిచేతులుగలవాడు; సుమార=సుమరస్వామి=పండ్లొందుచేతులుగలవాడు; మరగురు=నారాయణుడు=నాలుగు చేతులుగలవాడు; పంక్తిమృదు=రావణుడు, యిరువది చేతులుగలవాడు

13. ఇన్నరవరసకులు=ఈనరవరు భామినులు; కిన్నరవరసకులు=కిన్నరులు. దేవయోనివిశేషములు. పన్నగవరసకులు=నాగభామినులు=భాగినులు.

15. శ్రీ+రామ + సుతుసకు=శ్రీహృత్పుత్రుడు=నామిడు; శ్రీరామనినుకులు=కుమరపులు; శ్రీరామసుతులు=శివపుత్రులు-విఘ్నేశ్వరుడు, కుమరస్వామి; రామ=మనోజ్ఞము; సుగీతి=గానము.

19. మరకుమారుడు=మారుడనెడి కుమారుడు; వికృమమారు=వికృమమునకు; కుమరస్వామి; మద+అసుర+మర=మదించిన రాక్షసుడు గొట్టువాడు; వారిజనేత్ర=రవిభావతి; నేత్రియనగాదు. అంగగత్రాదులకే తీవ్రపచ్చుక; తదన్యములకు సంయోగోపధంబులకు టాప్పవచ్చును. “అంగగత్రాకంఠేభ్యోనక్తవ్య”మని వార్తికము.

27. మైజారు=చేటగు=కోకయంచెంగు; సరిభారు=నండలు; నెటిదాలు=అందమైనకాంతులు; మారుగరిడిలు=మన్మథకీడిలు.

21. కాయోపంధి=ఇదిజాతీయము. కార్మము నెఱవేఱినదా! లేదా! యనుటకు

25. కౌత్యము=మాతకృత్యము; తద్ది.

28. కృతిమంజులత=కర్ణాంతవిశాంతి; మహాజ=మన్మథా. ని. అజ
శృంభౌ విష్ణుధాతోకామేచ్ఛాగేరఘోన్నతే, అని, నానా. మాసదనము-మా
యిల్ల, మా + సదనము=లక్ష్మీగృహము;

31. కుఠా=చిత్రకంబళము.

32. దనుజజాతివినీపు: నేను మరుజజాతిని. ఇదియనవర్ణవివాహము.
ఇట్టివివాహములు పూర్వమునుండియు జరుగుచుండుట లోకశాస్త్రసామాన్యము.
పృథావతి బాహ్మణస్త్రీ, పద్మినియు శత్రుయపురుషుడు. శర్మిష్ఠయయాతి;
కొడింబ భీముడు.

44. రవివనితా-తప్ప-రతివనితాయని యుండవలెను. సీమంతము=
పాపట; పాపజత=పాదుకాయుగ్ము: పాప, ఇది నిత్యబహువంశనాతముగా నుండవ
లయు. ఏకవచనముకూడదు. నూ-స్తనాదౌద్విత్వవిశిష్టజాతిః- అని వాచన
నూతిని నన్నను, ఏకత్వప్రయోగములు విరళములు. ఇచట సమాసమగుటచే
పాప-జత, పాపజతయనియు నుండవలెను.

45. కేలుమొడ్చి-అంజలిపట్టి; దీనికి బహువచనములేదు. ఇదియే
నిత్యబహునాంతము. మజ్జా-ఇని యవ్యయము. పశంసనార్థకము.

46. శాతమన్త్యమణి=శతమన్త్యుడు, ఇందుడు. అతనిమణి యిం
ద్రనీలమణి. తద్ది.

47. కాష్ఠిక్=కృష్ణునిపుత్రుడు, తద్ది. పృస్థముడు.

48. అలకలు=కుంతలములు=అలకలు. అలకలు గాగ్రము. స్నేహ
ము=దనురు=మైత్రి, నిశాసంసర్గము=ససపుమాడిక-రాత్రిమాడిక, కరతల+అమ
లకలు=అరిచేతిలోని యుసిరికాయ. (నుస్నాధనము) నలుంగుంటిండి. నశోక్తి
క్తులు=భావగర్భితవాక్యములు. వేమరుశరములు=వే+మరుశరములు=మన్మథబాణ
ములు. వేమట+రిరములు. శ్లేషముందురేఖకాగములుకు మైత్రి. పాగ్రిక్
విసమ్మతము-వేమరు అని రూపాంతరమునుగలదు.

50. మఱి + ఒక్కటి + టౌటచే.

58. వార్చె=త్రాళనముచేసెను) శుద్ధిచేసెను.

63. ముష్టితనము=పిడికిటబట్టకానీన నూకృత. దారిద్ర్యము.

66. కృతకము—

చ. పశుబలంబును డేయు సాయకములన్ ♦ వారింపఁగారాదు నూ
తన బాహ్యధికయావలయుమదికిన్ ♦ ధైర్యంబురానీయ ది
మొనర క్తిన్ మిముఁబోంట్లమన్ దెలుప నా ♦ ఈ సిగ్గుమైకోదు పా
ననంశంబు స్వతంత్రమియదుచెలీ ! ♦ వాంఛల్ తుడల్లుట్టు నే.
అనుపద్యమును బోలియున్నది.

71. కృతకాని=కల్పితగిరి.

89. ఘోరపరిద్యుమ్న ఘనబాణిఁటులలరె— ఇచటఁ ప్రద్యుమ్న శబ్దము
నందలిరేఫముఁదదయ్యె. కం. వేంకటచదుడు వెలయ ని । రంపక విరరణయాధ
పరిజ్ఞనురణిని । శృంకితపాగ్గవముననక । లంకిరక్తిరిపరిభావలక్ష్మిలవోలెన్. రాఘవ
పాండవీయము ఆ 1.

91. కోపము=భావము.

93. బాగ్యమస్త్రము=బ్రహ్మస్త్రము.

95. భిదురము=చబ్బియుధము.

102. రమ్మడోలు=Drum డ్రమ్ముఅనెను డోలు. ఇవి చెంచునుగలిసి
“రమ్మడోలు” అనుపదమయ్యె.

104. గీ. పంచపాసి-ఇట్టిపద్యములు మధ్యకవులను బ్రయోగించిరి.

108. శ్రీరాజీనమహాయుధాయ- భవతే- శ్రీకామినీనూపవే- నీరా
య- పరికటపరితాయ- నశినే- విష్ణుస్వరూపాయ- శే- మామకానుజనుతాం-
అనువానియందలి సంస్కృతచతుర్థి ద్వితీయావిభక్తులప్రయోగములును, దాశ్యామి
యను సంస్కృతవిభంతమును, గడపటి మనుకరణముతోఁ గూడియుండుటంజేసి
సాధువులు.

110. సాంధ్య...విహార=సాయంకాలమున నాఁంభింపఁపడిన జంపతా
శముతో నటించుచున్న శివునియందు నివసించియున్నచున్న జటాజూటమందైన
కొలనిలోపలినుండి తీవ్రవేగముచేత బొల్లుచున్న యాకాశగంగయందుఁ బుట్టిననుదు
గువంటి కీతిఁచేవిహారించువాఁడా రిపు...పరిభా=శత్రుశౌర్యముయొక్క పోఁగొ
ట్టఁబడిన పరిగలవాఁడా.

111. సమాధిక్రియ=దేవతాపూజ; ఉమాదైవతా=ఘోషదేవుని. కల్ప
ధూళిము-కల్పవృక్షము.

